

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

MART 1957

3

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GOD. I — MART 1957

Uređivački odbor

Pretsednik NIKOLA MINČEV. *Članovi*: BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ,
dr HERBERT KRAUS, SMILJA MESARIĆ, JOVAN POPOVIĆ, MILADA RAJ-
TER, VOJO RAKIĆ, NIKOLA ROT, ALEKSANDAR ŠOKORAC, STANA
TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA, JOŽE ZEMLJAK.

Glavni urednik BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD „JUGOSLAVIJA“, BEOGRAD, Terazije 31

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Savezno izvršno veće	111 — 116
Parlamentarna delegacija u Velikoj Britaniji	116
Organizacija sudova	117 — 120
Zasedanje Savezne narodne skupštine	121
Sednice Saveznog izvršnog veća	121 — 122

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Četvrti plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije	123
Četvrti kongres Saveza novinara Jugoslavije	123
Zajednička deklaracija delegacija CK KPF i CK SKJ	123 — 124
Razgovori između predstavnika SSRNJ i Socijalističke partije Belgije	124

PRIVREDA

Elektroprivreda	125 — 130
Drumski saobraćaj	131 — 134
Aluminijumska industrija	135 — 138

KULTURA

Visoka nastava	139 — 143
Zaštita spomenika kulture	144 — 145
Treći kongres Saveza filmskih radnika	145
Književna dela u 1956 godini	146 — 148

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Socijalno osiguranje	149 — 152
----------------------------	-----------

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Savez sportova Jugoslavije	153 — 156
----------------------------------	-----------

SPOLJNA POLITIKA

Državne posete u 1956 godini	157 — 164
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Belgiji	164
Opšta spoljno-politička aktivnost Jugoslavije	165
Ratifikovani međunarodni sporazumi	166

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE

Položaj, uloga i sastav

Savezno izvršno veće ustanovljeno je Ustavnim zakonom o osnovama političkog i društvenog uređenja FNRJ i saveznim organima vlasti od 13. januara 1953. godine.

Po ustavnom sistemu Jugoslavije Savezno izvršno veće nije vlada, ali je po svom političkom položaju i ulozi, i sa gledišta državnog kontinuiteta, produžetak Vlade FNRJ, samo u sasvim drukčijem obliku i sa znatno izmenjenim položajem i funkcijama. Za razliku od Vlade FNRJ, koja je bila »najviši izvršni i upravni organ državne vlasti«, Savezno izvršno veće je »izvršni organ Savezne narodne skupštine«.

Ustavni zakon je tačno utvrdio koja su prava i dužnosti Federacije (član 9). Ta prava i dužnosti vrši Savezna narodna skupština neposredno i preko predsednika Republike i Saveznog izvršnog veća kao svojih izvršnih organa. Savezno izvršno veće vrši političko-izvršne poslove iz nadležnosti Federacije, ali nema izvršnu funkciju u celini, već samo političku stranu te funkcije. Za razliku od Vlade FNRJ, upravne poslove Savezno izvršno veće vrši samo ako su mu izričito zakonom dati u nadležnost¹. Određene izvršne odnosno upravne poslove vrše savezni organi uprave prema smernicama i pod nadzorom Saveznog izvršnog veća.

Savezno izvršno veće bira i razrešava Savezna narodna skupština.

Veće odgovara Skupštini za svoj rad. Savezna narodna skupština može u svako vreme zatražiti da joj Veće podnese izveštaj o svome radu ili o pojedinim pitanjima iz svoje nadležnosti. Ovaj zahtev može da podnese i svaki poslanik koga u tome podrži devet drugih poslanika.

Pored povremenih izveštaja, ustanovljena je praksa podnošenja godišnjeg izveštaja, koji Savezna narodna skupština razmatra početkom svake godine. Dosad je Savezno izvršno veće podnelo tri takva izveštaja. U ovim izveštajima Veće obaveštava Skupštinu o celokupnom svome radu u protekloj godini odnosno radu saveznih organa uprave i drugih ustanova (socijalno osiguranje i dr.) čiji rad u celini ili delimično finansira Veće.

Prilikom pretresanja godišnjeg ili nekog drugog izveštaja Veća svaki poslanik može predložiti Skupštini da donese rezoluciju ili preporuku za rad državnih organa, samoupravnih ustanova ili privrednih organizacija.

Svaki poslanik ima pravo da u svako doba preko predsednika Skupštine ili neposredno Saveznom izvršnom veću uputi pitanje o radu Veća ili organa državne uprave. Savezno veće je obavezno da usmeno ili pismeno odgovori na tako postavljeno pitanje. Posle pretresa koji se vodi o postavljenom pitanju, Skupština, takođe može da donosi odgovarajuće rezolucije i preporuke.

Pored postavljanja pitanja Saveznom izvršnom veću, svaki poslanik može preko doma čiji je član da traži razna obaveštenja od državnih sekretara ili bilo kojih drugih starešina samostalnih saveznih organa uprave.

Savezno izvršno veće, pored podnošenja izveštaja na zahtev Skupštine, može i samo, sa svoje strane, da iznese pred Saveznu narodnu skupštinu svako pitanje iz svoje nadležnosti odnosno da predloži raspravu i da Skupština donese potrebnu odluku.

Posle pretresa izveštaja Veća, Skupština može da donese rezolucije i da preporuke za rad Veća kao i da ukine pojedine akte Veća ako ustanovi njihovu nesaglasnost sa zakonom.

Za odnose Saveznog izvršnog veća i Skupštine karakteristično je i obrazovanje njihovih zajedničkih komisija (vidi »Jugoslovenski pregled« br. 1, str. 8).

Savezno izvršno veće nema prema republičkim izvršnim većima i republičkim organima državne uprave polo-

žaj višeg, hijerarhiski pretpostavljenog organa. Savezno izvršno veće ima samo pravo da obustavi izvršenje uredbi i drugih akata republičkih organa koji su u suprotnosti sa saveznim zakonima ili uredbama. Ovo pravo Veća proističe iz funkcije Federacije da obezbedi jedinstvenu primenu saveznih zakona i drugih propisa na području Jugoslavije. U istom cilju Veće može zahtevati da i republičko izvršno veće ukine ili poništi akte republičkog organa uprave koji su u suprotnosti sa saveznim zakonom, uredbom ili drugim saveznim propisima.

Novoizabrana Savezna narodna skupština bira Savezno izvršno veće na zajedničkoj sednici oba doma. Ono se bira za četvorogodišnji period za koji je izabrana i Skupština. Ali Skupština može i pre isteka roka da razreši dužnosti pojedine članove Veća i celo Veće. A Savezno izvršno veće može Skupštini da predlaže povećanje ili smanjenje broja svojih članova ili razrešenje samo pojedinog člana Veća.

U Savezno izvršno veće bira se najmanje 15 narodnih poslanika samo iz reda članova Saveznog veća Savezne narodne skupštine. Broj članova Veća određuje Skupština prilikom izbora. Osim ovih izabranih, članovi Veća su po položaju i predsednici izvršnih veća narodnih republika.

Prvo Savezno izvršno veće, izabrano 14. januara 1953. godine, imalo je 43 člana. Nova, Savezna narodna skupština izabrala je januara 1954. godine novo Veće koje je tada imalo 29 članova. U toku 1955. godine broj članova Veća je povećan na 33, a početkom 1957. godine Savezno izvršno veće ima 32 člana. Predsednik Republike, koji je ujedno i predsednik Veća, nije uračunat u ovaj broj članova Veća.

Na zajedničkoj sednici oba doma Skupštine, na kojoj se bira Savezno izvršno veće, kandidate za članove Veća mogu predlagati najmanje 20 narodnih poslanika. Izbor se vrši po kandidatskim listama, tojest poslanici ne glasaju pojedinačno za svakog člana Veća nego za listu u celini. Izabranima se smatraju kandidati sa one liste koja je dobila najviše glasova. Prilikom postavljanja liste odnosno prilikom izbora članova Veća mora se poštovati princip, utvrđen Ustavnim zakonom, da u Saveznom izvršnom veću bude zastupljena svaka narodna republika.

Predsednik Republike je po položaju predsednik Saveznog izvršnog veća. On predstavlja Veće, potpisuje uredbе, odluke o ratifikaciji međunarodnih ugovora i drugih sporazuma koje ratifikuje Veće i odluke o ustanku i uki-danju političkih predstavništava u inostranstvu.

Ustavni zakon predviđa da Savezno izvršno veće ima najmanje dva potpredsednika. Potpredsednike bira samo Veće.

Potpredsednik Saveznog izvršnog veća, koga Veće odredi, zastupa u svim funkcijama predsednika Republike u slučaju njegove odsutnosti iz zemlje ili duže bolesti.

Potpredsednici vrše poslove koji su utvrđeni propisima i koje im odredi samo Veće. Savezno izvršno veće ima početkom 1957. godine 4 potpredsednika.

Veće iz reda svojih članova bira i sekretara. Sekretar Veća priprema sednice, stara se o dostavljanju zaključaka Veća saveznim organima uprave i drugim državnim organima od kojih može da traži izveštaje i podatke o sprovođenju tih zaključaka, čuva državni pečat i originalne tekstove zakona, uredbi i drugih propisa Veća, vodi prepisku u ime Veća i vrši druge poslove koje mu ono odredi.

Savezno izvršno veće ostaje na dužnosti i posle raspustanja Skupštine, to jest sve do izbora nove skupštine koja mora izabrati i novo veće.

Nadležnost Veća

Savezno izvršno veće vrši poslove iz svoje nadležnosti na osnovu Ustava, zakona i drugih akata Savezne narodne skupštine.

Prema Ustavnom zakonu, Savezno izvršno veće:

stara se i donosi propise o izvršenju saveznih zakona, saveznog društvenog plana, saveznog budžeta i drugih akata Savezne narodne skupštine;

¹ Ovakvi poslovi, posle donošenja Zakona o državnoj upravi, uglavnom su preneti na odgovarajuće organe savezne državne uprave Uredbom o prenošenju poslova u nadležnost saveznih i republičkih organa uprave (»Službeni list FNRJ«, br. 26/56).

ima zakonodavnu inicijativu, tojest pravo predlaganja saveznih zakona i obavezno utvrđivanje i podnošenje Skupštini predloga saveznog društvenog plana i saveznog budžeta;

osniva preduzeća i samoupravne ustanove od interesa za celu zemlju; propisuje osnove organizacije i delokrug samoupravnih ustanova koje osniva;

raspolaze državnim rezervnim fondovima;

stara se o jedinstvu pravosudne uprave;

vrši pomilovanje saglasno posebnom zakonu;

ratifikuje međunarodne ugovore i druge međunarodne sporazume čiju ratifikaciju ne vrši Skupština²;

stara se o vršenju poslova međunarodne pravne pomoći;

vrši određena izvanredna prava: proglašava opštu mobilizaciju i ratno stanje u slučaju oružanog napada na Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju ili u slučaju potrebe neposrednog izvršenja međunarodnih obaveza; proglašava opšte pripremno stanje u slučaju ratne opasnosti; izdaje uredbe sa zakonskom snagom o nužnim merama za vreme pripravnog, mobilnog ili ratnog stanja;

donosi posebna akta najviše izvršne vlasti kao što su: raspustanje Skupštine i Saveznog veća Skupštine u slučajevima nesaglasnosti domova; raspisivanje izbora za Saveznu narodnu skupštinu; objavljivanje saveznih zakona i drugih propisa.

Veće vrši i druge poslove određene saveznim zakonima.

Odnos Saveznog izvršnog veća prema saveznoj državnoj upravi

Odnos Veća i savezne uprave proizilazi iz položaja Veća kao nosioca direktivne i političko-izvršne funkcije i samostalnog položaja uprave koja neposredno vrši upravnu funkciju. Saglasno tome, Savezno izvršno veće određuje smernice za rad saveznih organa uprave i vrši nadzor nad zakonitošću njihovog rada. Zbog toga Veće može da ukida i poništava propise saveznih organa uprave ako su u suprotnosti sa zakonima ili propisima Veća.

Na osnovu svoga pismenog zaključka, Veće izdaje smernice organu uprave radi ostvarenja svoje direktivne odnosno političko-izvršne funkcije. Veće ih izdaje po potrebi radi davanja političkih instrukcija u izvršavanju pojedinih propisa i mera, a najčešće kada pojedino načelnije ili opširnije pitanje nije određeno propisom ili se njime ne reguliše, i radi određivanja načina rada odgovarajućeg organa uprave u izvršenju pojedinih propisa i mera. Smernica mora da bude zakonita, dakle u skladu sa pozitivnim propisima.

Veće propisuje i organizaciju saveznih organa uprave; postavlja i razrešava starešine organa uprave (državne sekretare, potsekretare i dr.) i službenike za koje je to propisima određeno; stara se o obezbeđenju materijalnih sredstava i o kadrovima potrebnim za vršenje službe; utvrđuje sistematizaciju radnih mesta u organima savezne državne uprave.

Organi uprave podnose Saveznom izvršnom veću redovne ili povremene izveštaje o radu. Na osnovu ovih izveštaja Veće pretresa rad organa uprave i daje im mišljenja ili određuje zadatke u delokrugu tih organa uprave.

Savezno izvršno veće u okviru nadležnosti Federacije utvrđuje i opšta načela za organizovanje i administrativno poslovanje organa državne uprave uopšte, kao i samoupravnih ustanova. Ono utvrđuje i opšta načela po kojima organi uprave dostavljaju svoje izveštaje što služi kao instrumenat kojim se postiže jedinstvo u funkcionisanju državne uprave, koja, inače, nije kao druge državne uprave jedinstvena i hijerarhijski organizovana.

Savezno izvršno veće stara se o radu javnog tužništva i javnog pravobranioštva. Ono postavlja i razrešava saveznog javnog tužioca i saveznog javnog pravobranioca.

² Savezna narodna skupština ratifikuje međunarodne ugovore o političkoj ili vojnoj saradnji, kao i ugovore koji zahtevaju donošenje novih ili promenu postojećih zakona.

Rad Veća

Osim navedenog vršenja prava na osnovu kojih ostvaruje direktivne i političko-izvršne funkcije, Savezno izvršno veće donošenjem svojih propisa i predlaganjem Skupštini zakona, društvenog plana i saveznog budžeta vrši i svoju regulativnu funkciju. Većinu zakona usvojenih u toku 1954—1957 godine predložilo je Savezno izvršno veće. Tokom 1954 godine predložilo je Saveznoj narodnoj skupštini 17, tokom 1955 — 23, dok se u 1956 taj broj povećao na 31 zakon.

Zakonima su u toku ovih godina, između ostalog, sprovedeni i principi novog ustavnog sistema; razvijeno je društveno upravljanje (prosveta, nauka, kultura i dr.); uveden novi komunalni sistem, pravno se učvrstio i organizaciono zaokružio sistem državne uprave; saobražena je novom ustavnom sistemu organizacija tužništva i sudske organizacije; učvršćena su načela zakonitosti i izvršene mnoge druge mere kojima je učvršćen sistem socijalističke demokratije. Samo u toku 1956 godine na predlog Saveznog izvršnog veća Savezna narodna skupština donela je sledeće važnije zakone: Zakon o parničnom postupku sa Uvodnim zakonom, Zakon o državnoj upravi, Zakon o savezним organima uprave, Zakon o sanitarnoj inspekciji, Zakon o organima unutrašnjih poslova, Osnovni zakon o zdravstvenom nadzoru nad životnim namirnicama, Osnovni zakon o zaštiti od požara, Opšti zakon o pozorištima, Osnovni zakon o filmu, Osnovni zakon o novinskim preduzećima i ustanovama, Zakon o opštem upravnom postupku, Osnovni zakon o budžetima sa Zakonom o izmeni čl. 133 toga zakona i dr.

Pored ovih zakona, Savezno izvršno veće je utvrdilo i predložilo Skupštini Savezni društveni plan za 1956 godinu i Zakon o Saveznom budžetu za 1956 godinu, a krajem godine i Savezni društveni plan za 1957 godinu i Zakon o Saveznom budžetu za 1957 godinu. Tada su doneseni Zakon o završnom računu za 1954 godinu i Zakon o završnom računu i izvršenju saveznog budžeta za 1956 godinu.

U toku 1956 godine usvojeni su još i ovi zakoni koje je predložilo Savezno izvršno veće: Zakon o upravnim školama, Zakon o pravima nosilaca »Partizanske spomenice 1941«, Zakon o proglašenju četvrtog jula — Dana borca — za praznik Ustanka naroda Jugoslavije, Zakon o dopuni člana 168 Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika, Zakon o određivanju izbora za narodne odbore, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, Zakon o dopuni čl. 12 Zakona o odlikovanjima, Zakon o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o stipendijama i Zakon o izmenama i dopuni Osnovnog zakona o odnosima roditelja i dece.

Savezno izvršno veće donelo je u toku svog rada i niz uredaba i drugih propisa kojima je obezbedilo izvršenje odgovarajućih zakona. Osim ovih uredaba, Savezno izvršno veće je, na osnovu posebnog zakonskog ovlašćenja, donelo i niz uredaba sa zakonskom snagom u cilju primene Zakona o sprovođenju Ustavnog zakona. Ove uredbe su donete radi prilagodavanja privrednog sistema novim ustavnim promenama. Takvo vremenski određeno i posebno ovlašćenje bilo je dato Saveznom izvršnom veću zbog toga što se promene u dinamičnoj privredi, koja je prelazila iz jednog sistema u drugi, nisu mogle smatrati završenim, te se, prema tome, nisu ni mogle regulisati zakonima. Osim toga, prilagodavanje privrednog sistema novim ustavnim promenama trebalo je izvršiti u relativno kratkom roku, a zakonska procedura bi zbog mnogobrojnosti pitanja koja je trebalo regulisati usporila taj proces prilagodavanja. Ovo ovlašćenje prestalo je početkom rada nove Savezne narodne skupštine (januar 1954 godine), ali je posebnom odlukom Savezne narodne skupštine (o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu od 29 januara 1954 godine) Veće dobilo novo ovlašćenje da svojim propisima (uredbama i drugim aktima) može vršiti izmene i dopune pojedinih uredaba donesenih na osnovu ovlašćenja iz Zakona o sprovođenju Ustavnog zakona, i donositi bliže propise za izvršenje tih uredaba.

Na osnovu ovih ovlašćenja Savezno izvršno veće je donelo niz uredaba kojima je regulisalo važne oblasti privrednog života (raspodelu dobiti, zajmove za investicije u privredi, kratkoročne i dugoročne kredite, zemljoradničko zadugarstvo, položaj zanatstva, komunalni bankarski sistem i dr.). Ovim uredbama, koje je sve naknadno potvrdila Savezna narodna skupština, privredni sistem je prilagođen ustavnim promenama izvršenim u sistemu državne organizacije i društvenog upravljanja.

Sednice Veća

Savezno izvršno veće odlučuje o poslovima iz svoje nadležnosti u sednici. Ono donosi odluke na sednicama većinom glasova prisutnih članova. Glasanje je javno i vrši se dizanjem ruku ili poimenično.

Sednice Veća saziva predsednik ili jedan od potpredsednika, a mogu se sazivati i na zahtev najmanje 5 članova Veća. Dnevni red sednice utvrđuje Veće na predlog Koordinacionog odbora. Prethodno dostavljanje materijala članovima je obavezno, a u slučaju hitnosti Veće može odlučiti da stavi na dnevni red i pitanje o kome im nije prethodno dostavljen materijal.

Sednicama Veća predsedava predsednik ili jedan od potpredsednika ako predsednik ne prisustvuje. Na sednicama Veća vodi se zapisnik koji sadrži dnevni red i donete zaključke o pojedinim pitanjima.

Savezno izvršno veće je od januara 1954 do februara 1957 godine održalo 44 sednice: u 1954 godini 15, u 1955 — 12 i u 1956 — 17 sednica. Na ovim sednicama bilo je 1.107 tačaka dnevnog reda. Najviše je bilo pitanja iz oblasti privrede (oko 60%).

Prava i dužnosti članova Veća

Svaki član Veća može pre sednice ili na sednici predložiti da se pojedino pitanje stavi na dnevni red.

Svaki član Veća može za vreme pretresa određene tačke dnevnog reda predložiti izmene i dopune u nacrtima propisa odnosno predložiti da se određeno pitanje skine s dnevnog reda i uputi nadležnom odboru, komisiji, državnom sekretarijatu ili sekretarijatu Veća. Ova prava članovi Veća vrše sve do stavljanja određenog pitanja na glasanje.

Članovi Veća imaju isto tako prava i dužnosti da učestvuju u radu odbora i komisije čiji su članovi, da predstavljaju Veće u Saveznoj narodnoj skupštini, njenim domovima, odborima i komisijama i pred drugim ustanovama i organizacijama kad ih Veće za to ovlasti.

Članovi Veća mogu učestvovati i u radu odbora Veća čiji članovi nisu, ali ne mogu glasati.

Akti Veća

Osim smernica i zaključaka, Savezno izvršno veće poslove iz svoje nadležnosti ostvaruje i donošenjem uredaba, odluka, uputstava i rešenja i davanjem objašnjenja.

Osnovni akt Veća je **uredba**. Veće nema prava da donosi uredbе sa zakonskom snagom osim izuzetno na osnovu posebnog ovlašćenja, kao i u vreme pripravnog, mobilnog i ratnog stanja.

Uredbom Veće donosi opšte odredbe za izvršenje zakona. Za izvršenje opšteg zakona Veće može donositi uredbu (i druge propise) samo ako je za to izričito tim zakonom ovlašćeno.

Uredbom se ratifikuju i međunarodni ugovori i drugi sporazumi koji imaju karakter opštih propisa, propisuje se organizacija i rad Veća, organizacija saveznih državnih sekretarijata, osnivanje i organizacija samostalnih saveznih organa uprave i samostalnih ustanova koje osniva Veće i utvrđuju opšta načela organizacije i poslovanja organa uprave i samoupravnih ustanova.

Uredba kojom Savezno izvršno veće propisuje svoju organizaciju i poslovanje ili kojom osniva sekretarijate Veća obavezno se podnosi na potvrdu Skupštini.

Savezno izvršno veće je od januara 1954 god. do februara 1957 god. donelo 287 uredaba. Od toga :

iz oblasti privrede	168
iz radnih i službeničkih odnosa	42
iz oblasti socijalne politike i socijalnog osiguranja	19
iz oblasti narodnog zdravlja	7
iz ostalih oblasti	51

Veće donosi **odluke** kad je to izričito predviđeno zakonom ili uredbom i kad rešava o pojedinim pitanjima i merama od opšteg značaja koji se ne regulišu uredbama i uputstvima. Veće donosi u obliku odluke i akte o ratifikaciji međunarodnih ugovora i sporazuma koji nemaju karakter opštih propisa, o ustanovljenju i ukidanju političkih predstavništava u inostranstvu, o raspuštanju Savezne narodne skupštine odnosno Saveznog veća u slučaju nesaglasnosti domova, o raspisivanju izbora za Skupštinu i o grupnom pomilovanju.

Uputstvom se utvrđuju pravila za postupanje i poslovanje saveznih organa uprave, za vršenje upravnih poslova tih organa i za sprovođenje zakona i propisa Veća.

Veće **rešenjem** odlučuje o postavljenjima i razrešenjima, o pojedinačnim pomilovanjima, o pojedinim konkretnim pitanjima za čije je rešavanje izričito zakonima ovlašćeno, o davanju saglasnosti na akte drugih organa, ustanova i organizacija, o poništavanju, ukidanju i obustavljanju akata drugih organa, ustanova i organizacija i dr.

Veće donosi **zaključak** o načelnim pitanjima i stavovima, o utvrđivanju plana pripremanja propisa i drugih akata i mera i u drugim slučajevima o kojima ne odlučuje drugim aktima.

Objašnjenjem Veće može utvrditi samo smisao pojedine odredbe uredbe. Ovo objašnjenje je obavezno za organe, ustanove, organizacije i građane.

Savezno izvršno veće donelo je do februara 1957 godine 439 odluka, uputstava, rešenja i drugih propisa. Ono je ratifikovalo ili odobrilo 428 međunarodnih ugovora i sporazuma.

Unutrašnja organizacija i način rada

Savezno izvršno veće ima odbore, komisije i druge organe preko kojih priprema ili pretresa pojedina pitanja iz svoje nadležnosti. Odbori i komisije mogu da vrše, iako izuzetno, i neke konkretne poslove u ime Veća. Neke od svojih poslova Veće može da poveri neposredno i pojedinim svojim članovima.

Odbori. — Savezno izvršno veće ima 8 odbora, i to: Koordinacioni odbor, Odbor za unutrašnju politiku, Odbor za perspektivni društveni plan, Odbor za privredu, Odbor za prosvetu i kulturu, Odbor za narodno zdravlje, Odbor za socijalnu politiku i Odbor za organizaciono-upravna pitanja.

Pored ovih, Veće može svojom odlukom obrazovati i druge odbore i ukidati i spajati postojeće.

Odbori Saveznog izvršnog veća nisu posebni organi, već rade u ime Veća. Oni, izuzev Koordinacionog odbora, ne donose rešenja. Odbori pripremaju i proučavaju pojedina pitanja o kojima Veće rešava ili daju inicijativu za njihovo rešavanje. Odbori rade stalno; naročito su česte sednice Koordinacionog odbora, po pravilu jedanput nedeljno. Osim sednica, odbori održavaju i razne proširene sastanke kojima prisustvuju rukovodioci saveznih organa uprave, predstavnici društvenih i privrednih organizacija itd.

Osim članova Veća, članovi odbora mogu biti i narodni poslanici, članovi republičkih izvršnih veća, predstavnici Saveza sindikata Jugoslavije i drugih društvenih organizacija i ustanova i viši službenici savezne uprave i drugi stručnjaci. Predsednici odbora obavezno su članovi Veća. Sve članove i predsednika odbora imenuje Savezno izvršno veće. Ono određuje sastav i broj članova pojedinih odbora. U pogledu sastava jedini izuzetak je Koordinacioni odbor. Njegovi članovi su isključivo članovi Veća. Koordinacioni odbor sačinjavaju potpredsednici Veća, sekretar i članovi

Veća koji su, po pravilu, i pretседnici odbora Veća. Pretседnik Koordinacionog Odbora je obavezno jedan od potpretседnika Veća.

Odbori u svom delokrugu pretresaju pitanja iz nadležnosti Veća i predlažu Veću donošenje odgovarajućih zaključaka i mera: utvrđuju nacrtе zakona i predloge propisa Saveznog izvršnog veća; predlažu Veću donošenje odgovarajućih akata i mera u vezi sa njegovim pravom nadzora nad zakonitošću rada samostalnih saveznih organa uprave i samostalnih ustanova i organizacija; daju mišljenja o predlozima koje samostalni savezni organi uprave, ustanove i organizacije, saglasno propisima, podnose Veću; daju mišljenje saveznim organima uprave o načelnim pitanjima u vezi sa izvršenjem zakona i drugih propisa i zaključaka Veća; donose zaključke za pripemanje nacrtа i materijala iz delokruga Veća; daju u ime Veća, i kad to Veće odredi, saglasnost na pravilnike i druge akte saveznih organa uprave i samostalnih ustanova i organizacija za koje je propisana ta saglasnost.

Odbori mogu da traže od odgovarajućih saveznih organa izveštaje o izvršenju saveznih zakona i propisa.

Odbori rade u sednicama³. Pretседnik odbora saziva i priprema sednice, pretседava im i stara se o izvršenju zaključaka. Odbori donose punovažne zaključke većinom glasova prisutnih članova.

Sednicama odbora mogu prisustvovati i državni sekretari, državni potsekretari i sekretari u Veću, kao i drugi viši službenici i stručnjaci ako ih odbori pozovu.

O izvršenju zaključaka odbora staraju se savezni državni sekretarijati i sekretarijati Veća. Oni za odbore vrše i određene poslove u okviru svog delokruga i pripremaju nacrtе propisa i drugih akata koje im, odbori povere.

Odbor može da ovlasti svoga pretседnika da u smislu usvojenih zaključaka odbora daje propisane saglasnosti i da se stara o vršenju i drugih poslova iz delokruga odbora.

Odbori Veća mogu obrazovati razne stručne komisije za razmatranje pojedinih pitanja i pripremanje nacrtа zakona i drugih propisa i akata Veća, naročito kada je za ta pitanja zainteresovano više saveznih organa.

Koordinacioni odbor sastavlja predlog dnevnog reda sednica Veća; usklаđuje rad u Veću; pretresa pitanja i utvrđuje nacrtе i predloge propisa koji se odnose na društveni, državni ili privredni sistem, spoljnu politiku ili narodnu odbranu; pretresa pitanja zakonitosti akata organa, ustanova i organizacija nad kojima Veće vrši nadzor u pogledu zakonitosti rada; donosi rešenja i odluke o određenim poslovima iz nadležnosti Veća za koje ga ono ovlasti.

Savezno izvršno veće posebnom odlukom ovlastilo je Koordinacioni odbor da donosi rešenja iz nadležnosti Veća, i to: o odobravanju međunarodnih sporazuma koji se ne podnose na ratifikaciju i nemaju karakter opštih propisa o regulisanju prava i obaveza građana i organizacija; o raspolaganju sredstvima budžetske rezerve i sredstvima rezerve Federacije, predviđene u saveznom društvenom planu; o postavljenju i razrešenju pomoćnika državnih sekretara, državnih savetnika i drugih viših službenika u saveznim organima i ustanovama za čije je postavljenje i razrešenje nadležno Savezno izvršno veće; o određivanju plata saveznim državnim sekretarima i drugim rukovodećim službenicima; o obrazovanju posebnih komisija i kolektivnih organa za koje je nadležno Veće, kao i o imenovanju tih komisija; o postavljenju generalnog direktora i direktora Jugoslovenskih železnica i propisivanju uslova konkursa, kao i o postavljenju i smenivanju generalnog direktora Jugoslovenskih pošta, telegrafa i telefona i davanju saglasnosti na postavljenje direktora pre-

duzeća u sastavu Zajednice privrednih preduzeća Jugoslovenskih pošta, telegrafa i telefona; o davanju saglasnosti na postavljenje sekretara saveznih komora; o imenovanju članova upravnog odbora odnosno rukovodilaca ustanova i ustanova sa samostalnim finansiranjem koje osniva Veće; o drugim konkretnim pitanjima za koja je nadležno Veće, a koja nisu stavljena u delokrug nekog drugog odbora ili komisije, odnosno potpretседnika i sekretara Veća. Pored ovih poslova, Koordinacioni odbor je ovlašćen da donosi i odluke o ustanovljenju dopunskih plata za službenike saveznih organa i ustanova, kao i odluke o utvrđivanju sistematizacije radnih mesta u saveznim organima uprave i ustanovama ako nije utvrđena uredbom.

Odbor za unutrašnju politiku razmatra sva pitanja iz oblasti unutrašnjih poslova, pravosuđa i tužioštva, imovinsko-pravna pitanja i druga pitanja unutrašnje politike koja nisu u delokrugu drugih odbora.

Odbor za perspektivni društveni plan priprema perspektivni društveni plan.

Odbor za privredu bavi se pitanjima tekuće privredne politike, pripremanjem godišnjih društvenih planova i utvrđivanjem predloga saveznog budžeta.

Odbor za prosvetu i kulturu razmatra pitanja iz oblasti školstva, prosvete i kulture, naučnih ustanova, organizacije naučnog rada i fizičke kulture.

Odbor za narodno zdravlje bavi se pitanjima zdravstvene zaštite i zdravstvenih ustanova.

Odbor za socijalnu politiku razmatra pitanja iz oblasti socijalne zaštite, socijalnog osiguranja i radnih odnosa.

Odbor za organizaciono-upravna pitanja razmatra pitanja iz oblasti organizacije uprave, opšte uprave i službeničkih odnosa, pretresa i daje mišljenje o predračunima organa uprave i ustanova koje se finansiraju iz saveznog budžeta, razmatra i druga pitanja koja nisu u delokrugu drugih odbora.

Komisije.— Savezno izvršno veće ima tri komisije: Administrativnu komisiju, Komisiju za pomilovanje i Komisiju za pitanje produktivnosti rada i radne odnose.

Stalne komisije se osnivaju, spajaju i ukidaju, rade i odlučuju na isti način kao i odbori. Imenovanje pretседnika i članova komisija vrši takođe Savezno izvršno veće. Članovi komisija ne moraju da budu isključivo članovi Veća, osim Administrativne komisije i Komisije za pomilovanja, čiji članovi moraju da budu članovi Veća.

Administrativna komisija vrši poslove iz nadležnosti veća i donosi rešenja u upravnom postupku, kao i druga konkretna rešenja iz nadležnosti Veća koje ono odredi svojom posebnom odlukom. Na osnovu ovakve odluke, Administrativna komisija je ovlašćena da donosi u ime Veća rešenja o priznavanju prava na penziju; o ublažavanju odnosno delimičnom ili potpunom oslobođenju od izvršenja pravosnažno izrečene disciplinske kazne pojedinim službenicima; o zahtevu za zaštitu zakonitosti protiv pravosnažnih odluka Višeg disciplinskog suda pri Veću i o žalbama službenika na rešenja o kazni za disciplinske neurednosti; o zahtevu za zaštitu zakonitosti koji podnosi javni tužilac protiv rešenja državnog sekretarijata odnosno drugog samostalnog saveznog organa, donetog u upravnom postupku; o oslobođenju od plaćanja naknade štete ili o odustajanju od njene naplate, za koje je po važećim propisima nadležno Veće; o davanju odobrenja državnim službenicima da mogu primati nagrade i poklone od stranih država; o davanju prethodnog odobrenja jugoslovenskom državljaninu za primanje stranih odlikovanja. Administrativna komisija rešava i o molbama i pritužbama upućenim Saveznom izvršnom veću za čije rešavanje nisu nadležni upravni organi ili sud.

Komisija za pomilovanje proučava i priprema predloge Veću za grupna i za pojedinačna pomilovanja.

Komisija za pitanje produktivnosti rada i radne odnose proučava i organizuje proučavanje pitanja produktivnosti rada, radnih odnosa, stručnih kadrova i plata u privredi,

³ U 1956 godini Koordinacioni odbor je održao 27 sednica i nekoliko proširenih sastanaka. Odbor za unutrašnju politiku imao je 6 redovnih sednica i 8 sastanaka, Odbor za privredu 49 sednica, Odbor za perspektivni društveni plan dve sednice, Odbor za prosvetu i kulturu 9 sednica, Odbor za narodno zdravlje i socijalnu politiku, dok nije bio podeljen na dva odbora, održao 4 redovne sednice i 3 sastanka, zatim Odbor za narodno zdravlje 2 sednice a Odbor za socijalnu politiku 6 redovnih sednica i 8 sastanaka, Odbor za budžetska pitanja do reorganizacije, tj. do svog ukidanja, 6 sednica, a zatim Odbor za organizaciono-upravna pitanja još 3 sednice.

priprema predloge za Veće iz oblasti plata i donosi na osnovu posebnog ovlašćenja i propisa rešenja za koja je nadležno Veće.

Pored ovih stalnih komisija, Savezno izvršno veće može obrazovati i povremene komisije, koje, izuzetno, na osnovu posebnog ovlašćenja, mogu da donose i pojedina konkretna rešenja iz nadležnosti Veća. Delokrug ovih komisija određuje se odlukom kojom se one osnivaju. Samo predsednik ovakve komisije mora obavezno da bude član Saveznog izvršnog veća. U 1956 godini ovakvih komisija nije bilo.

Posebne dužnosti pojedinih članova Veća.

Pojedinim članovima Veća mogu se poveriti odnosno dati i posebni zadaci. Njima se poverava staranje o proučavanju određenih pitanja, pripremanje predloga o kojima odlučuje Veće i sprovođenje zaključaka Veća i njegovih odbora u određenim pitanjima.

Predsednici odbora imaju po položaju ovakva ovlašćenja, a odbori ih mogu dati i drugim svojim članovima.

Radi sprovođenja zaključaka Veća i njegovih odbora član Veća, u okviru poverene mu dužnosti, sarađuje sa organima uprave koji su nadležni za sprovođenje tih zaključaka. U tom cilju zaduženi član Veća može da organizuje sastanke i savetovanja i da traži izveštaje od nadležnog organa uprave. On isto tako prati rad odgovarajućeg organa uprave u pogledu njegovog staranja o pitanjima koja su mu stavljena u dužnost i o tome izveštava Veće i nadležne odbore. Posebno zaduženi članovi Veća ne mogu donositi nikakva rešenja. Zaduženi članovi Veća su izvestioci na sednicama Veća i njegovih odbora o pitanju za koje su zaduženi. Njihov rad se usredsređuje uglavnom na određenu, i to kompleksnu oblast iz nadležnosti Veća i njegovih odbora. Sada su ove dužnosti posebno poverene samo nekolicini članova Veća, i to za poslove poljoprivrede, saobraćaja, industrije, građevinarstva i investicija.

Priprema zakona i drugih propisa

Nacrti zakona koje predlaže Veće Saveznoj narodnoj skupštini i nacrti drugih propisa i akata koje donosi samo Veće sastavljaju se, po pravilu, u nadležnom saveznom državnom sekretarijatu odnosno sekretarijatu Veća. Načela za izradu nacrtu svih ovih propisa najčešće utvrđuje samo Veće odnosno njegov odgovarajući odbor. Na osnovu tako utvrđenih načela, nadležni organ uprave (državni sekretarijat ili sekretarijat) priprema odgovarajući nacrt propisa. Pre upućivanja na sednicu Veća, nacrti propisa se pretresaju na sednici odgovarajućeg, odnosno nadležnog odbora Veća. Savezni organ uprave, koji je dostavio propis na pretresanje odboru, dužan je da uz nacrt dostavi i sve primedbe o načelnim i drugim važnim pitanjima koja je prikupio od drugih zainteresovanih organa, ustanova i organizacija.

Nadležni odbor pre utvrđivanja konačnog teksta propisa obavezno raspravlja o svim primljenim primedbama. On može po potrebi i da pozove pretstavnike pojedinih organa, ustanova i organizacija, koji su stavili primedbe, da prisustvuju sednicama na kojima se raspravlja o primedbama i usmeno iznesu svoje mišljenje.

(Ukoliko se pojedini predlog koji je pretresao odbor odnosi i na pitanja koja spadaju u delokrug drugog odbora, odbor je dužan da o tome obavesti predsednika drugog odbora i da zatraži mišljenje tog odbora). Odbori mogu po potrebi održavati zajedničke sednice radi pretresanja određenog nacrtu ili pitanja. Kad odbor konačno utvrdi predlog propisa ili drugog akta, predsednik odbora dostavlja predlog sekretaru Veća radi iznošenja na sednicu Veća. Odbor pritom obavezno određuje i izvestioca.

Prilikom utvrđivanja predloga dnevnog reda sednice Veća, Koordinacioni odbor može sam predlagati izmene i dopune u nacrtima koje predlažu odbori i koje stavlja u predlog dnevnog reda. Koordinacioni odbor može odlučiti da se predlog vrati nadležnom odboru ako smatra da ga u načelnim pitanjima treba izmeniti. Ako se nad-

ležni odbor ne složi sa mišljenjem Koordinacionog odbora, onda se predlog upućuje Saveznom izvršnom veću koje o tome donosi konačnu odluku.

Ako se na sednici Veća izvrše izmene u predlogu prihvaćenog propisa i drugih pravnih akata, konačni tekst utvrđuje Sekretarijat za zakonodavstvo i organizaciju Saveznog izvršnog veća u saradnji sa predlagračem i upućuje ga predsedniku nadležnog odbora. Ako predsednik odbora smatra da tekst propisa ne odgovara zaključcima Veća, o neslaganju odlučuje Koordinacioni odbor.

Svi predlozi zakona koje je utvrdilo Veće upućuju se Saveznoj narodnoj skupštini. U skupštinskom odboru u pretresanju učestvuje pojedini član Veća ili poverenik koga Veće određuje iz reda viših službenika i drugih stručnjaka saveznih organa uprave. Poverenik može pred odborom Skupštine izneti stav Saveznog izvršnog veća o određenom pitanju. Ako sednici odbora prisustvuje i pretstavnik (član) Saveznog izvršnog veća i poverenik, stav Veća o tom pitanju iznosi pretstavnik.

Administracija Veća

Za vršenje administrativnih i tehničkih poslova Veće ima Administrativni sekretarijat. Radom Administrativnog sekretarijata rukovodi jedan od pomoćnika sekretara Saveznog izvršnog veća. Administrativni sekretarijat može imati uprave, odeljenja, otseke i biroe.

Za vršenje poslova oko ispitivanja pretstavki i pritužbi građana upućenih Saveznom izvršnom veću postoji Biro za pretstavke i pritužbe, a za poslove vođenja za-pisnika sa sednica i dostavljanja materijala, kao i za druge administrativne poslove Veća Biro sekretara.

Potpredsednici i pojedini članovi Veća imaju kabinete, na čijem je čelu šef kabineta koji može imati i položaj državnog potsekretara. Sada ovaj položaj imaju samo tri šefa kabineta.

Stručni saveti i komisije pod neposrednim nadzorom Veća

U toku 1956 godine, pod neposrednim nadzorom Saveznog izvršnog veća, radile su Savezna komisija za nuklearnu energiju i Komisija za verska pitanja.

Osim ovih komisija, Savezno izvršno veće ima četiri stručna saveta kao svoje savetodavne organe za pojedine oblasti: Pravni savet, Glavni zdravstveni savet, Savet za komunalne poslove i urbanizam i Savet za fizičku kulturu.

Stručni saveti su posebni organi Veća, koji mu daju svoje predloge i mišljenja iz određene stručne oblasti. Predsednike i članove stručnih saveta imenuje Savezno izvršno veće iz redova pretstavnika društvenih organizacija, ustanova i stručnih udruženja i iz redova javnih radnika i istaknutih stručnjaka.

Delokrug i način rada saveta utvrđuje se uredbom kojom se može predvideti i obavezno traženje mišljenja stručnog saveta.

Savet je dužan da stavi na dnevni red svako pitanje koje mu uputi Savezna narodna skupština, njeni domovi, odbori i komisije, kao i odbori i komisije Saveznog izvršnog veća. Oni mogu od saveta tražiti i druga mišljenja i predloge o određenim pitanjima iz njihovog delokruga.

Administraciju za komisije i savete najčešće vrše odgovarajući organi uprave, a izuzetno komisije mogu imati i svoju administraciju.

A. J.

IZVORI:

Ustavni zakon o osnovama društvenog i političkog uređenja FNRJ i saveznim organima vlasti, »Službeni list FNRJ«, br. 3/53; Zakon o državnoj upravi »Službeni list FNRJ« broj 13/56; Zakon o saveznim organima uprave, »Službeni list FNRJ«, br. 13/56; Uredba o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća, »Službeni list FNRJ«, br. 26/56; Uredba o prenošenju poslova u nadležnost saveznih i republičkih organa uprave, »Službeni list FNRJ«, br. 24/56; Odluka o ovlašćenju Koordinacionog odbora za donošenje rešenja i odluka u poslovima iz nadležnosti Saveznog izvršnog veća, »Službeni list FNRJ«, br. 28/56; Odluka o ovlašćenju odbora Saveznog izvršnog veća za davanje saglasnosti na pravilnike i druge akte saveznih organa uprave i samostalnih ustanova i organizacija, »Službeni list FNRJ«, br. 43/56; Odluka o ovlašćenju Administrativne komisije za donošenje rešenja u poslovima iz nadležnosti SIV-a »Službeni list FNRJ«, br. 28/56; Odluka o imenovanju pretsednika i članova odbora i komisija SIV-a, »Službeni list FNRJ«, br. 27/56.

ČLANOVI SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA, NJEGOVIH ODBORA, KOMISIJA I TELA U SLUŽBI VEĆA

Savezno izvršno veće:

Pretsednik Josip Broz-Tito

Potpredsednici: Edvard Kardelj,
Aleksandar Ranković
Svetozar Vukmanović
Rodoljub Čolaković

Sekretar Veljko Zeković

Članovi:

Jovan Veselinov	Peko Dapčević	Moma Marković
Jakov Blažević	Strahil Gigov	Nikola Minčev
Boris Krajger	Ivan Gošnjak	Slobodan Penezić
Osman Karabegović	Pavle Gregorić	Krsto Popivoda
Ljubčo Arsov	Avdo Humo	Koča Popović
Filip Bajković	Slavko Komar	Milentije Popović
Marjan Breclj	Ivan Krajačić	Dobrivoje Radosavljević
Krste Crvenkovski	Franc Leskošek	Velimir Stojnić i
Uglješa Danilović	Ivan Maček	Mijalko Todorović

Koordinacioni odbor: predsednik Edvard Kardelj, članovi: Aleksandar Ranković, Svetozar Vukmanović, Rodoljub Čolaković, Veljko Zeković, Ivan Gošnjak, Koča Popović, Moma Marković, Mijalko Todorović, Milentije Popović, Avdo Humo, Marjan Breclj, Pavle Gregorić.

Odbor za unutrašnju politiku: predsednik Aleksandar Ranković, članovi: Krsto Popivoda, Dobrivoje Radosavljević, Slobodan Penezić, Ivan Krajačić, Uglješa Danilović, Strahil Gigov, Stane Kavčič, Vojo Biljanović, Svetislav Stefanović.

Odbor za privredu: predsednik Mijalko Todorović, članovi: Avdo Humo, Marjan Breclj, Nikola Minčev, Hasan Brkić.

Odbor za prosvetu i kulturu: predsednik Rodoljub Čolaković, članovi: Krste Crvenkovski, Slavko Komar, Puniša Perović, Bogdan Osolnik, i šest članova republičkih izvršnih veća odgovornih za pitanja prosvete i kulture.

Odbor za narodno zdravlje: predsednik dr Pavle Gregorić, članovi: Marjan Breclj, Ilija Došen, Herbert Kraus, Ivo Brodarac, Borislav Petrović i šest članova republičkih izvršnih veća odgovornih za pitanja narodnog zdravlja.

Odbor za socijalnu politiku: predsednik Moma Marković, članovi: Velimir Stojnić, Ivan Maček, Jovan Popović, Radovan Papić, Zdenko Has

i šest članova republičkih izvršnih veća odgovornih za pitanja socijalne politike.

Odbor za organizaciono-upravna pitanja: predsednik Veljko Zeković, članovi: Uglješa Danilović, Slobodan Penezić, Neda Božinović, Leon Geršković i šest članova republičkih izvršnih veća odgovornih za organizaciono-upravna pitanja.

Administrativna komisija: predsednik Uglješa Danilović, članovi: Veljko Zeković, Velimir Stojnić.

Komisija za pomilovanja: predsednik Slobodan Penezić, članovi: Filip Bajković, Strahil Gigov.

Komisija za pitanja produktivnosti rada i radne odnose: predsednik Franc Leskošek, članovi: Krsto Popivoda, Dragi Stamenković, Norbert Veber, Pašaga Mandžić, Ivan Buković, Franc Popit, Vladimir Vujović, Vojo Rakić.

Tela u službi Veća

Savezna komisija za nuklearnu energiju: predsednik Aleksandar Ranković, potpredsednici Svetozar Vukmanović i Pavle Savić, članovi: Ivan Gošnjak, Milentije Popović, Veljko Zeković, Slobodan Nakićević, Drago Grdenić, Čedo Miličević, Vojo Pavičić, Anton Peterlin, Miladin Radulović, Mirjan Gruden, Milorad Ristić i Ivan Supek.

Komisija za verska pitanja: predsednik Dobrivoje Radosavljević, članovi: Milivoje Urošević, Selmo Hašimbegović, Anton Vratuša, Petar Ivičević, Mato Radulović, Miloje Dilparić.

Pravni savet: predsednik Jovan Đorđević, članovi: Leon Geršković, Milan Bartoš, Nikola Balog, Neda Božinović, Milorad Vučković, Nikola Srzentić, Fedor Bazala, Mile Babić, Borislav Blagojević, Lado Vavpetić, Joža Vilfan, Dušan Vuković, Dragutin Vučinić, Josip Globevnik, Aleksander Goldštajn, Petar Ivičević, Stevan Jakšić, Branko Jevremović, Milenko Kangra, Milivoje Kovačević, Mihajlo Konstantinović, Salamon Konforti, Pero Korobar, Ivo Krbek, Vlado Nikolić, Negoslav Očokoljić, Andrija Pejović, Jerko Radmilović, Miloš Radović, Radoš Rajčević, Pavao Rastovčan, Jovan Stefanović, Nikola Stjepanović, Ante Stokić, Alojz Finžgar, Aleksandar Hristov, Josip Hrčević.

Glavni zdravstveni savet: predsednik Andrija Štampar, članovi: Avtin Marij, Bogdan Breclj, Radivoje Berović, Božidar Lavrić, Uroš Jekić, Julijana Bogičević, Milutin Nešković, Kosta Todorović, Siniša Tasovac, Radmilo Jovanović, Marjan Morelj, Jezdimir Studić, Bojan Pirc, Dragutin Barković, Ivan Čupar, Franjo Kogoj, Milan Kraljević, Ernest Grin, Aleksandar Saboljev, Boško Niketić.

Savet za komunalne poslove i urbanizam: predsednik Ljubo Ilić, članovi: Boris Bakrač, Nikola Balog, Mate Bajlon, Sreten Bjeličić, Marjan Dermastija, Jahiel Finci, Boža Hranisavljević, Trpe Jakovljević, Tone Klemenčić, Mirko Nenadović, Milan Perc, Bogdan Teodorović, Branka Tancig i ing Branko Žezelj.

Savet za fizičku kulturu: predsednik Zoran Polić, potpredsednik Milijan Neoričić, sekretar Vlado Ivković, članovi: Radmilo Anastasijević, Boris Bakrač, Ašer Deleon, Rato Dugonjić, Milan Ercegan, Ivica Gredić, Danilo Knežević, Otmar Kreačić, Rade Kušić, Krsto Markovski, Miro Milohovlić, Milka Minić, Gojko Nikolić, Branko Polić, Kosta Popović, Milivoje Radovanović, Vojo Saveljić, Vojin Smolaka, Voja Stefanović, Alojz Šef, Milica Šepa, Mika Spiljak, Vojo Todorović, Mika Tripalo, Jelica Vazaz, Milutin Vujović.

PARLAMENTARNA DELEGACIJA U VELIKOJ BRITANJI

Jugoslovenska parlamentarna delegacija kao gost oba doma britanskog Parlamenta boravila je u Velikoj Britaniji od 5 do 15 marta 1957 godine. Delegaciju Savezne narodne skupštine su sačinjavali: Predsednik Savezne narodne skupštine Moša Pijade, poslanici Saveznog veća Osman Karabegović, Anka Berus i Edo Jardaš i poslanici Veća proizvođača Borko Temelkovski i Ivo Pinterić.

Za vreme boravka članovi jugoslovenske parlamentarne delegacije su imali više kontakta sa istaknutim predstavnicima Vlade, Parlamenta i javnog života Velike Britanije, među kojima i sa premijerom Haroldom Makmilanom, ministrom inostranih poslova Selvinom Lojdom, liderom laburističke opozicije Hju Gejtskelom. Članovi delegacije posetili su 6 marta opštinu londonskog Sitija, 7 marta su prisustvovali sednici Donjeg doma i sastali se sa članovima britanske grupe Interparlamentarne unije. Pored Londona članovi delegacije su posetili 8 marta Kembridž a 11 marta Koventri. Za vreme boravka članovi delegacije su posetili niz istaknutih britanskih institucija i prisustvovali mnogim prijemima priređenim u njihovu čast.

Uoči odlaska iz Beograda 1 marta 1957 godine predsednik Savezne narodne skupštine Moša Pijade je, između ostalog, izjavio uredniku agencije Jugopres: »Smatramo da su odnosi između Velike Britanije i Jugoslavije prijateljski i dobri. Nadamo se da će ova druga poseta jugoslovenskih parlamentara doprineti daljem učvršćenju veza između dve zemlje«.

Moša Pijade i Osman Karabegović vodili su 6 marta razgovor sa britanskim ministrom inostranih poslova Selvinom Lojdom o bilateralnim odnosima i o nekim međunarodnim pitanjima za koja postoji uzajamno interesovanje.

Članovi delegacije su posetili 7 marta u Donjem domu predstavnici britanske vlade Harolda Makmilana. U toku razgovora koji je protekao u prijateljskoj atmosferi britanski premijer je, između ostalog, podvukao značaj uzajamnih poseta političkih predstavnika zemalja koje održavaju dobre i prijateljske odnose.

Na prijemu u čast jugoslovenske parlamentarne delegacije, održanom 7 marta u Donjem domu, Moša Pijade je, pored ostalog, rekao: »Možda se mi ne slažemo u jednom ili drugom pitanju, ali razlike nisu takve prirode da bi mogle naškoditi našim prijateljskim odnosima«.

Udruženje strane štampe u Londonu priredilo je 12 marta ručak u čast članova jugoslovenske parlamentarne delegacije. Tom prilikom predsednik Savezne narodne skupštine Moša Pijade je govorio pred 200 zvaničnika u unutrašnjoj i spoljnoj politici i međunarodnom položaju Jugoslavije. Posle njega reč je uzeo državni ministar u Forin ofisu Nobi koji je, između ostalog, istakao: »Našoj zemlji je ućinjena čast što se na čelu parlamentarne delegacije nalazi jedna od vodećih jugoslovenskih političkih ličnosti. Mi zahvaljujemo predsedniku Pijade na veoma interesantnom govoru o Jugoslaviji, a posebno pozdravljamo njegove reči o jugoslovenskoj politici aktivne miroljubive koegzistencije«.

Pri odlasku iz Londona 15 marta 1957 vođ jugoslovenske parlamentarne delegacije Moša Pijade je u izjavi preko televizije mreže londonskog radija, između ostalog, rekao: »Mi smo došli kao prijatelji prijateljima i mi smo se za vreme čitavog boravka ovde kretali u atmosferi uzajamnog razumevanja i prijateljstva koje smo osećali u svim našim susretima s predstavnicima Vlade Njenog Veličanstva i britanskog Parlamenta. Svi ti kontakti bili su novi doprinosi daljem jačanju prijateljskih odnosa i saradnje između Velike Britanije i Jugoslavije«.

R. — M. M.

ORGANIZACIJA SUDOVA

Osnovna prava, obaveze i odgovornost građana, ustanova i organizacija određeni su zakonom i to je jedna od osnovnih karakteristika ustavnog sistema Jugoslavije. Zakonom su određeni i državni ili društveni organi kojima je povereno odlučivanje o pravima i obavezama i o izricanju sankcija za nedozvoljene radnje. Jedan od tih organa koji odlučuje o veoma značajnim društvenim vrednostima jeste sud.

Ovlašćenje sudova da odlučuju o pravima i obavezama i da izriču sankcije izvedeno je i izvire iz jedinstvene vlasti radnog naroda. Zbog toga se u Jugoslaviji ne može govoriti o posebnoj *sudskoj vlasti*, već samo o posebnoj *sudskoj funkciji* jedne jedinstvene vlasti. U ovom pogledu sudovi se ne razlikuju od drugih državnih i društvenih organa.

Sudovi se ne razlikuju od drugih organa ni u pogledu opštih zadataka koji se odnose na zaštitu i razvijanje socijalističkog društvenog uređenja i socijalističkog pravnog poretka. Sudovi su samostalni, ali ne i izdvojeni organi društva; oni su vezani za određeno društveno-političko uređenje i zato je njihova opšta delatnost upravljena na zaštitu tog uređenja.

Sudovi, kao i svi drugi organi, dužni su da postupaju po zakonu i da u rešavanju konkretnih slučajeva primenjuju zakon.

Sudove od drugih organa odvajaju njihov delokrug i metod sudskog rada. Sudska funkcija obuhvata izricanje sankcija za krivična dela i privredne presteupe, odlučivanje o imovinskim, privrednim, porodičnim, radnim i drugim građansko-pravnim odnosima i ocenjivanje zakonitosti upravnih akata. U ovim pitanjima, koja su od posebne važnosti za prava građana, ustanova i organizacija, sud postupa po zakonom utvrđenim pravilima, koja, u najvećoj mogućoj meri, obezbeđuju svestranost u ispitivanju svakog pojedinog slučaja i objektivnost u odlučivanju.

Vrste sudova

Sudsku funkciju u Jugoslaviji vrše tri vrste sudova: redovni sudovi ili sudovi opšte nadležnosti, privredni i vojni sudovi. Ovi sudovi su osnovani saveznim zakonom i mogu se samo njime ukinuti. Isto tako samo saveznim zakonom može se ustanoviti nova vrsta sudova.

Nadležnost sudova je prema dosadašnjoj praksi određena uglavnom saveznim zakonom, ali nije isključeno da se nadležnost sudova ustanovi ili izmeni i republičkim zakonom. U tom slučaju republički zakon mora biti u saglasnosti sa saveznim.

Redovni sudovi su: sreski, okružni i vrhovni sudovi narodnih republika, Vrhovni sud Autonomne Pokrajine Vojvodine i Savezni vrhovni sud. Teritorijalna nadležnost sreskih i okružnih sudova ne poklapa se sa nadležnošću političko-teritorijalnih jedinica. U svakom srezu postoji nekoliko sreskih sudova koji obuhvataju teritoriju jedne ili više opština. Nadležnost okružnih sudova prostire se na teritoriju jednog ili više srezova.

Broj sreskih i okružnih sudova zavisi od broja stanovnika, saobraćajnih veza, geografskog položaja, kao i od materijalnih i kadrovskih mogućnosti za osnivanje suda. U Jugoslaviji nije definitivno određen broj sreskih i okružnih sudova. Njihov broj se menja prema mogućnostima osnivanja novih sudova.

U 1956 godini u Jugoslaviji su postojala 373 sreska i 70 okružnih sudova, i to: u NR Srbiji 105 sreskih i 24 okružna, u AP Vojvodini 30 sreskih i 9 okružnih, u NR Hrvatskoj 101 sreski i 14 okružnih, u NR Sloveniji 33 sreska i 6 okružnih, u NR Bosni i Hercegovini 66 sreskih i 9 okružnih, u NR Makedoniji 23 sreska i 5 okružnih i u NR Crnoj Gori 15 sreskih i 3 okružna suda. U svakoj narodnoj republici postoji po pravilu samo jedan republički vrhovni sud. Ista prava i dužnosti koji su zakonom dati Vrhovnom sudu NR Srbije, ima i Vrhovni sud Autonomne Pokrajine Vojvodine na svojoj teritoriji. Savezni vrhovni sud je jedan za celu Federaciju.

Privredni sudovi su: okružni privredni sudovi, viši privredni sudovi i Vrhovni privredni sud. Teritorijalna nadležnost okružnih privrednih sudova se ne poklapa sa nadležnošću političko-teritorijalnih jedinica ni sa teritorijalnom nadležnošću redovnih okružnih sudova. Pri osnivanju okružnih privrednih sudova posebno se vodi računa da nadležnost ovih sudova obuhvati jedno privredno područje. Zbog toga je broj okružnih privrednih sudova manji nego broj redovnih sudova.

U 1956 godini na teritoriji Jugoslavije bio je 31 okružni privredni sud; od toga u NR Srbiji 7, u AP Vojvodini 4, u NR Hrvatskoj 6, u NR Sloveniji 4, u NR Bosni i Hercegovini 4, u NR Makedoniji 3 i u NR Crnoj Gori 3.

U svakoj narodnoj republici postoji, po pravilu, jedan viši privredni sud, ali je po zakonu dozvoljeno da se izuzetno na teritoriji jedne republike osnuje nekoliko viših privrednih sudova. Takav izuzetak je NR Srbija u kojoj postoje dva viša privredna suda, i to u Beogradu i u Novom Sadu. Vrhovni privredni sud je jedan za celu Federaciju.

Vojni sudovi su: prvostepeni vojni sudovi, kojih ima više u zemlji, i jedan Vrhovni vojni sud.

Prvostepeni vojni sudovi osnivaju se za određenu vojnu teritoriju ili pri pojedinim vojnim jedinicama i ustanovama. Osnivanje pojedinih prvostepenih vojnih sudova određuje Vrhovni komandant oružanih snaga prema potrebama i s, obzirom na formaciju pojedinih jedinica i ustanova Jugoslovenske narodne armije.

Opšta nadležnost sudova

Redovni sudovi sude za krivična dela, rešavaju o imovinskim, porodičnim, radnim i drugim građansko-pravnim sporovima i odlučuju o zakonitosti upravnih akata u upravnim sporovima.

U ove tri grupe poslova koji spadaju u nadležnost redovnih sudova mogu se svrstati i svi oni vrlo različiti odnosi o kojima redovni sudovi odlučuju.

Iz prve grupe poslova, koji se odnose na suđenje za krivična dela, sudovi izriču kazne za sva krivična dela, osim onih za koja su nadležni vojni sudovi. Ovdje dolaze najteža krivična dela, i to: protiv naroda i države, protiv života i tela, protiv imovine, protiv slobode ličnosti i dr., a isto tako i lakša krivična dela kao što su: uvrede, samovlašće, povrede izvesnih propisa i dr. U 1955 godini redovni sudovi su pravosnažno presudili 152.555 krivičnih dela, od kojih je bilo protiv naroda i države 892, ubistava 636, težih telesnih povreda 2.369, protiv društvene imovine 17.113.

Iz oblasti građanskopravnih odnosa redovni sudovi rešavaju sporove i odnose koji nemaju karakter parnice. U parničnim predmetima sudovi su u 1955 godini pravosnažno rešili 444.326 sporova, od kojih je bilo iz bračnih i porodičnih odnosa 39.626, iz stvarnog prava 94.673, iz obligacionog prava 206.861, iz radnih i službenih odnosa 9.106 i ostalih 94.060.

U vanparničnom postupku redovni sudovi su rešili u 1955 godini 1.814.945 predmeta i to: izvršnih 158.258, ostavinskih 136.952, zemljišnoknjižnih 412.490 i ostalih 1.107.145.

Rešavajući o zakonitosti upravnih akata redovni sudovi su rešili u 1955 godini 27.875 sporova i to: po Zakonu o socijalnom osiguranju (invalidnina, invalidska penzija, starosna i porodična penzija, materijalna potpora za decu i dr.) 17.286, po Zakonu o ratnim vojnim invalidima 1.440, po pitanjima iz radnih i službenih odnosa 935, po pitanjima poreza 3.626 i ostalih 4.588.

Privrednim sudovima povereno je rešavanje privrednih sporova i sporova za naknadu štete u kojima se kao stranke pojavljuju privredne organizacije ili političko-teritorijalne jedinice, rešavanje svih pomorskih sporova i suđenje za privredne presteupe privrednim organizacijama i odgovornim licima tih organizacija.

Privredni sporovi su sporovi iz kupovine i prodaje robe i drugih pokretnih stvari, zamene robe i pokretnih stvari, komisionog posla, posredništva, zastupništva, otpremništva, uskladištenja, osiguranja imovine, ugovora o delu i uslugama, ugovora o građenju, izdavačkih poslova,

autorskog prava, zajma, posluge, menično-pravnih i čekovno-pravnih zahteva, prevoza stvari u železničkom, drumskom, vazdušnom i rečnom saobraćaju i saobraćaju na unutrašnjim vodama, sporovi iz prava upotrebe firme, zaštite i upotrebe pronalazaka, uzoraka, modela i žigova i drugi slični sporovi značajni za privredu.

Privredni sudovi su rešili u 1955 godini 238.602 ovakva spora, u šta su uračunati i sporovi za naknadu štete.

Pomorske sporove ne rešavaju svi privredni sudovi već samo okružni privredni sudovi u Rijeci, Kopru i Kotoru i viši privredni sudovi u Zagrebu, Ljubljani i Titogradu. Okružni privredni sud u Rijeci i Viši privredni sud u Zagrebu rešavaju pomorske sporove za koje bi inače bili nadležni okružni privredni sudovi na teritoriji NR Srbije, NR Hrvatske, NR Bosne i Hercegovine i NR Makedonije. Okružni privredni sud u Kopru i Viši privredni sud u Ljubljani rešavaju pomorske sporove za koje bi bio nadležan bilo koji privredni sud NR Slovenije. Okružni privredni sud u Kotoru i Viši privredni sud u Titogradu rešavaju pomorske sporove za koje bi bili nadležni privredni sudovi NR Crne Gore.

Privredni sudovi u toku 1956 godine presudili su 8.026 privrednih prestupa. Najveći broj privrednih prestupa odnosi se na povrede propisa Uredbe o trgovinskoj delatnosti i trgovinskim preduzećima i radnjama (2.207), zatim Uredbe o knjigovodstvu privrednih organizacija (1.830), Uredbe o naplati prihoda budžeta i fondova od privrednih organizacija (755), Uredbe o kreditima za obrtna sredstva i drugim kratkoročnim kreditima (489), Uredbe o ugostiteljskim preduzećima i radnjama (445), Uredbe o upravljanju osnovnim sredstvima privrednih organizacija (374).

Opšta nadležnost *vojnih sudova* sastoji se u suđenju za krivična dela koja učine vojna lica, u rešavanju sporova o naknadi šteta koju pričinje državi vojna ili građanska lica na službi u Jugoslovenskoj narodnoj armiji prilikom vršenja svoje službene dužnosti i u odlučivanju o zakonitosti upravnih akata vojnih organa u upravnim sporovima. Izuzetno, vojni sudovi sude i nevojnim licima za krivična dela samo ako su u pitanju najteža krivična dela protiv naroda i države, povezana sa podrivanjem odbranbene moći države, ili ako su u pitanju određena vojna krivična dela.

Osnovni principi organizacije sudova

Da bi sud ostvarivao osnovne zadatke iz svoje opšte nadležnosti, da bi nepristrasno i zakonito sudio, organizacija sudstva se zasniva na principima koji omogućuju izvršenje ovog osnovnog zadatka. Ti su principi: zakonitost u izricanju pravde, nezavisnost sudova u donošenju odluka, jednakost građana, ustanova i organizacija pred sudovima, učestvovanje građana u suđenju preko povremenih sudija-porotnika, izbornost sudija, dvostепенost i pravo na žalbu protiv sudskih presuda, zbornost suđenja i javnost sudskih rasprava.

Svrha ovih principa je da učvrste sud kao organ zajednice, koji će primenom zakona obezbediti poštovanje društvene discipline, ostvarenje zakonom priznatih prava i ispunjavanje utvrđenih obaveza, u uslovima socijalističkog razvika i na osnovu opšteg shvatanja o pravdi i pravičnosti.

Princip zakonitosti u izricanju pravde. Sud je u odlučivanju vezan samo zakonom. Iz ovoga proizilazi da je osnovna pretpostavka za rad sudova pre svega postojanje zakonske odredbe o tome kako će se rešiti konkretni odnos, a zatim postojanje zakonske odredbe o proceduri na osnovu koje će se taj odnos rešavati. Za najveći broj odnosa koje sudovi rešavaju postoje zakonske odredbe, a samo izuzetno sudovi su danas upućeni da se u rešavanju konkretnih slučajeva oslanjaju na pravna pravila iz jugoslovenskog zakonodavstva koje je bilo na snazi do 1941 godine. Ta pravna pravila iz starog zakonodavstva, ali ne i same zakonske odredbe, sudovi mogu primeniti pod uslovom da ona nisu u suprotnosti sa opštim pravnim principima i propisima koji su danas na snazi.

Primena pravila iz starog zakonodavstva u sudskoj praksi smanjuje se uporedo sa izgradnjom pravnog sistema. U oblasti krivičnog, porodičnog i radnog prava u Jugoslaviji postoje potpuni propisi, dok su u oblasti imovinskog prava sudovi najvećim delom upućeni da primenjuju opšta pravna pravila starog zakonodavstva.

Obaveza sudova da sude po zakonu uključuje pravo suda da ocenjuje zakonitost svih drugih opštih akata koji su niži od zakona. Prema tome, kad je neki odnos regulisan pravilnikom, uputstvom ili rešenjem organa uprave ili odlukom narodnog odbora, sud može primeniti pravila sadržana u ovim aktima, ali prethodno ocenjuje da li su ovi saglasni sa zakonom i da li postoji zakonsko ovlašćenje za donošenje ovakvih akata, pa pošto ovo utvrdi, može primeniti odredbe pravilnika, uputstva, rešenja ili odluke.

Sudovi nemaju pravo da cene ustavnost zakona saveznih i republičkih. Ako zakon nije u saglasnosti sa Ustavom, sudovi imaju pravo i dužnost da ukažu na nesaglasnost zakona sa Ustavom, ali dok se zakon ne izmeni, oni su dužni da ga primene bez obzira što po njihovoj oceni zakon nije saglasan sa Ustavom.

Nezavisnost sudova. Sa principom nezavisnosti sudova nespojivo je uplitanje drugih organa i pojedinaca u njihov rad. Sudija je slobodan u odlučivanju. Osnovna svrha principa nezavisnosti sudova je da obezbedi zakonit rad suda i zakonito izricanje sudskih odluka.

Nezavisnost suda ne može se shvatiti kao pravo sudije da samovoljno i neodgovorno postupa. Sudija, iako nezavisan, vezan je zakonom; on odlučuje samostalno, ali i odgovorno. Sudija nije oslobođen kontrole i odgovornosti za svoj rad; njegova je odgovornost velika, i baš zato mu je priznata samostalnost u odlučivanju.

U svom radu sudija treba da utvrdi činjenice koje čine osnovu za primenu zakona, a zatim da primeni zakon. Prilikom utvrđivanja činjenica sudija nije vezan ni za kakva formalna pravila o dokazivanju; on mora po svom uverenju, s obzirom na sve dokaze i na svaki dokaz posebno, da utvrdi materijalnu istinu.

Jednakost građana pred sudom. Ustavno je načelo da su svi građani pred zakonom jednaki. Ovo načelo, primenjeno na rad suda, znači da lica koja traže svoja prava imaju jednaku sudsku zaštitu. Sud je dužan da nepristrasno ocenjuje prava stranaka i njihove interese zasnovane na zakonu, bez obzira kakav položaj stranke zauzimaju u društvu, kakva su njihova politička uverenja i sl., tako da svi građani, ustanove i organizacije, pod jednakim uslovima, imaju jednaka prava pred sudom.

Učestvovanje građana u suđenju. Vršenje sudske funkcije povereno je stalnim sudijama i povremenim sudijama.

Stalne sudije vrše sudsku funkciju kao stalno zanimanje i oni imaju položaj državnih službenika. Povremene su sudije građani koji povremeno vrše dužnost sudije, pored svog stalnog zanimanja. Stalne sudije moraju imati određene kvalifikacije koje se ne traže za povremene sudije. Stalni sudija prima platu za rad u sudu, dok je vršenje dužnosti povremenog sudije, u načelu, počasno i besplatno. Stalne sudije uvek učestvuju u suđenju, povremene sudije samo u zakonom određenim slučajevima.

Povremene sudije su potpuno ravnopravni u odlučivanju sa stalnim sudijama. Kad povremeni sudija učestvuje u suđenju, on rešava zajedno sa sudijom u veću i tada ima jednaka prava i dužnosti kao i stalni sudija.

Značaj učestvovanja građana u suđenju ogleda se u dva pravca.

Prvo, ovaj princip znači potvrdu narodnog suvereniteta u oblasti vršenja pravosuđa. Sudska funkcija nije rezervisana samo za pozvane, već u načelu za sve građane čija je reč odlučujuća i u donošenju sudskih odluka, tj. odluka o životu građana, njihovoj imovini i časti, a tako isto i o imovinskim pravima ustanova i organizacija.

Ovaj princip omogućava širokom krugu građana da se upozna sa sudskim radom, a time i sa velikim brojem zakona i propisa, što dovodi do opšteg jačanja pravne svesti građana i šireg upoznavanja sa pravnim sistemom.

Svaki povremeni sudija ne učestvuje jednako puta u suđenju. U privrednim sudovima, povremene sudije učestvuju više puta u suđenju, dok u redovnim sudovima rede.

Broj sudija porotnika u redovnim sudovima iznosio je u 1956 godini 48.776, od toga u sreskim sudovima 34.487 a u okružnim 14.289. Od ovog broja bilo je radnika 6.138, zemljoradnika 18.578, službenika 17.527, zanatlija 2.295 i ostalih 4.238.

Broj povremenih sudija u privrednim sudovima iznosio je u 1956 godini 4.554, od kojih je najviše bilo pravnika i ekonomista. U okružnim privrednim sudovima bilo je 3.706 povremenih sudija, u višim 814 i u Vrhovnom privrednom sudu 34 povremene sudije.

U privrednim i vojnim sudovima povremene sudije učestvuju u prvostepenom i drugostepenom postupku, dok u redovnim sudovima samo u prvostepenom postupku. U prvostepenom postupku redovnih i privrednih sudova povremene sudije učestvuju u svim važnijim predmetima, a u postupku pred vojnim sudovima bez izuzetka.

Izbornost sudija. Stalne i povremene sudije moraju imati određene kvalitete, nužne za vršenje sudijske funkcije. Uslovi koji su potrebni za stalne sudije u pogledu stručnosti, precizirani su zakonom. Stalni sudija treba da ima Pravni fakultet, tri godine prakse u sudu ili na pravnim poslovima i položen sudijski ispit. Za povremene sudije ovi uslovi nisu precizirani, već se traži samo opšta sposobnost za vršenje sudijske dužnosti. Za sudije vrhovnih sudova, potrebni su posebni uslovi — duža praksa u sudu ili na dužnostima vezanim za visoku stručnost.

Ukupan broj sudija redovnih sudova iznosio je 31 decembra 1956 godine 2.434 — od toga sudija sreskih sudova 1.505, okružnih 759 i vrhovnih sudova 170. U sudovima ima 187 sudija koji ne ispunjavaju uslove za to zvanje i to u sreskim sudovima 153 a u okružnim sudovima 34. To su sudije koje su se zatekle na položaju sudija pre donošenja novog zakona o sudovima ili koji su izabrani za sudije do kraja 1956 godine.

Ukupan broj sudija privrednih sudova iznosio je 31 decembra 1956 godine 221, od toga sudija okružnih privrednih sudova 155, viših 59 i Vrhovnog privrednog suda 7.

Stručne kvalifikacije nisu jedine koje su potrebne za vršenje sudijske dužnosti. Sudija mora da poseduje i određene moralne osobine.

Prema zakonu, sudije (stalne i povremene) redovnih i privrednih sudova biraju predstavnička tela, a sudije vojnih sudova postavlja Vrhovni komandant oružanih snaga.

Izbor sudija preko predstavničkih tela znači da je ocena o moralnim osobinama sudija prepuštena ovim telima. Ovako postavljena izbornost znači da je izvor vršenja sudijske dužnosti u narodnim odborima i narodnim skupštinama. Ovakav način izbora sudija predstavlja i potvrdu principa jedinstva vlasti, koja je usredsređena u predstavničkim telima radnog naroda.

Izbor stalnih i povremenih sudija vrše narodni odbori sresa, Narodni odbor Kosovsko-metohiske Oblasti, Narodna skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine, republičke narodne skupštine i Savezna narodna skupština.

Sreski narodni odbori biraju stalne i povremene sudije sreskih sudova i povremene sudije okružnih i okružnih privrednih sudova.

Sudije okružnih i okružnih privrednih sudova biraju republičke narodne skupštine Narodna skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine i Narodni odbor Autonomne Kosovsko-metohiske Oblasti.

Sudije republičkih vrhovnih sudova, Vrhovnog suda Autonomne Pokrajine Vojvodine i stalne i povremene sudije viših privrednih sudova biraju republičke narodne skupštine odnosno Narodna skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine.

Sudije Saveznog vrhovnog suda kao i stalne i povremene sudije Vrhovnog privrednog suda bira Savezna narodna skupština na sednici oba doma.

Izbor stalnih sudija ne vrši se za određeno vreme; sudija koji je jedanput izabran ostaje na dužnosti doživotno odnosno dok ne bude razrešen ili dok mu ne prestane služba po sili zakona.

Povremene sudije redovnih i privrednih sudova biraju se na dve godine i vrše svoju dužnost dok ne budu razrešeni.

Sudija može biti razrešen samo iz razloga određenih u zakonu i po postupku koji je zakonom utvrđen. Sudija može biti razrešen samo onda kad sam zatraži da bude razrešen, kad po svom pristanku bude izabran u drugi sud ili postavljen na drugu dužnost, ili kad se zakonom predviđenim postupkom utvrdi da nije u mogućnosti da vrši sudijsku dužnost zbog stručne nesposobnosti ili moralne nepodobnosti.

Povremeni sudija može biti razrešen kad sam to zatraži, kad se utvrdi da nije u mogućnosti da vrši sudijsku dužnost zbog nesposobnosti ili moralne nepodobnosti ili kad se utvrdi da neuredno vrši sudijsku dužnost. Povremeni sudija smatra se razrešenim ako po proteku vremena za koje je biran ne bude ponovo izabran.

Razrešenje stalnih i povremenih sudija vrše, u zakonom određenim slučajevima, ista predstavnička tela koja su ih izabrala.

Za razrešenje sudija vojnih sudova postoje posebna pravila vezana za sistem postavljanja sudija.

Stalnom sudiji prestaje služba po sili zakona u ovim slučajevima: kad se utvrdi da nema uslova da bude biran za sudiju (naprimjer gubitak državljanstva), kad bude osuđen zbog krivičnog dela koje ga čini moralno nepodobnim za vršenje sudijske dužnosti, kad bude pozvan na otsluženje obaveznog vojnog roka ili kad navršši 70 godina života. U ovom poslednjem slučaju sudija se penzionise.

Dvostepenost i pravo na žalbu. Pravo na žalbu je osnovno pravo građana, koje dolazi do punog izražaja u sudskom postupku u kome se upotrebljavaju redovni i vanredni pravni lekovi. Svi pravni lekovi u sudskom postupku, uključujući ovde i žalbu, imaju svrhu da obezbede pravilnost i zakonitost odluka. Pravo na žalbu je jedna od najvažnijih garantija za stranke da će doći do zaštite svojih prava.

Pravo na žalbu pretpostavlja da postoje najmanje dva organa koji će raspravljati o predmetu: prvostepeni i drugostepeni organ. Ovo pravilo primenjeno na sudove pretpostavlja da postoje prvostepeni i drugostepeni sudovi. Prvostepeni sudovi nisu isti za sve predmete iz raznih oblasti o kojima sud rešava. U krivičnim predmetima u prvom stepenu sude sreski i okružni sudovi, a iz nadležnosti vojnih sudova, prvostepeni vojni sudovi. U parnicama sudovi prvog stepena su takođe sreski i okružni sudovi, a u privrednim sporovima okružni privredni i viši privredni sudovi. U upravnim sporovima prvostepeni sudovi su republički vrhovni sudovi, odnosno pokrajinski vrhovni sud i Vrhovni vojni sud. Kao sud prvog stepena pojavljuje se i Savezni vrhovni sud kad ocenjuje zakonitost akata saveznih organa uprave.

Koji će sud rešavati u drugom stepenu zavisi od toga koji je sud rešavao u prvom stepenu. Tako, naprimera, u postupku redovnih sudova, ako je u prvom stepenu rešavao sreski sud, u drugom stepenu rešava okružni sud, ali ako je okružni sud bio sud prvog stepena, u drugom stepenu rešava republički vrhovni sud. U postupku privrednih sudova, u prvom stepenu može da rešava ili okružni privredni sud ili viši privredni sud. Drugostepeni sud može biti ili viši privredni sud ili Vrhovni privredni sud.

U sudskom postupku važi pravilo da je protiv svih prvostepenih sudijskih odluka dozvoljena žalba, a da je odluka drugostepenog suda pravosnažna. Međutim, pojedini sudijski postupci predviđaju izvesna odstupanja od ovog pravila.

Kad Savezni vrhovni sud donosi sudske odluke u prvom stepenu, protiv takvih odluka stranka nema pravo žalbe, jer nema organa koji bi tu žalbu rešavao. Pravo na žalbu je isključeno i protiv sudijskih odluka koje se donose u obliku rešenja, a kojima se definitivno ne rešava stvar, već se samo određuju izvesne procesne mere.

Postoje izuzeci i u pogledu principa da je odluka drugostepenog suda konačna u krivičnom i parničnom postupku: ako je izrečena smrtna kazna ili kazna strogog zatvora u

doživotnom trajanju, stranka može uložiti žalbu i protiv drugostepene presude i o toj žalbi rešava sud trećeg stepena, u ovom slučaju Savezni vrhovni sud. Isto tako pod određenim uslovima, predviđenim u zakonu, protiv drugostepene presude u parničnom postupku može se izjaviti revizija o kojoj takođe rešava sud trećeg stepena. Novi Zakon o parničnom postupku predviđa da se revizija može izjaviti protiv svake drugostepene presude republičkog vrhovnog suda ili Vrhovnog suda AP Vojvodine, osim ako je u presudi pravna ocena stvari zasnovana isključivo na primeni republičkog zakona.

Revizija se može izjaviti samo ako je povređena odredba postupka zbog koje dolazi u pitanje zakonitost odluke ili ako je povređen materijalni zakon. Revizija se ne može izjaviti zbog nepotpuno ili pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja.

Da bi se obezbedila pravilnost i zakonitost sudskih odluka, sudski postupak predviđa pravo stranaka da traže ponavljanje sudskog postupka i poništenje pravosnažne presude ukoliko su opravdane sumnje da ne postoje činjenice na kojima je sud zasnovao svoju odluku.

Sudski sistem pravnih lekova poznaje i poseban vanredni pravni lek koji ne može podneti stranka već samo javni tužilac, a kojim se zbog povrede zakona može tražiti izmena ili poništenje pravosnažne presude. To je zahtev za zaštitu zakonitosti, čija je osnovna svrha da onemogući izvršenje nezakonitih sudskih odluka, ali koji ima i veliki značaj za jedinstvenu primenu zakona i jedinstvo sudskog sistema uopšte.

Zbornost suđenja i javnost sudskih rasprava. Sud može donositi svoje odluke preko jednog sudije ili u sudskom veću.

Zbornost suđenja je princip na kome se zasniva uređenje sudova, ali nije pravilo bez izuzetka. U postupku pred redovnim i privrednim sudovima zakon predviđa mogućnost da sudi sudija pojedinac. To su slučajevi lakših krivičnih dela i sporova manje vrednosti. Ovaj izuzetak odnosi se samo na postupak pred sudom prvog stepena, dok u drugom i trećem stepenu sudovi uvek sude u većima.

Sudska veća su različito sastavljena, prema tome koji je sud u pitanju i na osnovu kojeg se postupka rešava. U postupku pred redovnim sudom, povremene sudije su članovi veća samo u prvostepenom postupku. U postupku pred privrednim i vojnim sudovima, povremene sudije su članovi veća u prvostepenom i drugostepenom postupku. Redovno se sudi u veću od tri člana, ali u naročito važnim slučajevima, na primer za najteža krivična dela, veće je sastavljeno od pet sudija.

Druga važna garantija za rad suda jeste javnost sudskog raspravljanja. Prema ovom principu sudske odluke su pristupačne javnosti, a i sam proces raspravljanja pred sudom je javan.

Ni ovaj princip nije sproveden bez izuzetka u sudskom procesnom pravu. Praktično, ovaj princip je sproveden samo u prvostepenom postupku. U postupku pred drugostepenim sudom, sudovi su ovlašćeni da donose odluke na nejavnim sednicama. U postupku pred prvostepenim sudom javnost može biti isključena samo iz razloga koji su u zakonu tačno određeni. To su razlozi čuvanja tajne, interesa javnog reda i razlozi morala. Isključenje javnosti nikad se ne može odnositi na stranke, njihove zastupnike i branioc.

Jedinstvenost sudskog sistema. U Jugoslaviji postoje tri vrste sudova sa posebnim uređenjem i posebnim delokrugom ovlašćenja. U svakoj od ovih vrsta sudova postoji relativno veliki broj sudova, od kojih svaki ima određenu stvarnu i mesnu nadležnost. Odnosi između sudova određene vrste i njihova povezanost po stepenima čine posebne sisteme redovnih, privrednih i vojnih sudova. Postojanje ovih posebnih sistema određene vrste sudova ne kosi se sa jedinstvenim opštim sistemom sudova u Jugoslaviji.

U sistemu jugoslovenskog sudstva ne postoji deoba na redovne i posebne ili vanredne sudove, koji bi se u osnovi razlikovali. Svi sudovi su redovni, jer svi sude određene vrste sporova ili određenim licima, uvek na osnovu istih osnovnih principa organizacije i ona osnovu istih zakona.

Svi se sudovi u osnovi služe istim materijalnim i procesnim zakonima sa otpustanjima koja proizilaze iz prirode odnosa o kojima pojedini sudovi sude. Deoba sudova na vrste vezana je za deobu opšte nadležnosti, a ne za suštinske razlike u opštoj delatnosti ili u metodu rada.

Sve sudove povezuje u jedinstveni sistem Savezni vrhovni sud, koji je najviši sud u zemlji i koji pod određenim uslovima ocenjuje zakonitost odluka svih sudova — redovnih, privrednih i vojnih. Ovo ovlašćenje Saveznog vrhovnog suda čini da se on ne pojavljuje samo u sistemu redovnih sudova, već i u sistemu privrednih i vojnih sudova. On je, pod određenim uslovima, sud koji konačno odlučuje o svim predmetima iz nadležnosti svih sudova; on je u izvesnom smislu i privredni i vojni sud.

Razlika u funkciji Saveznog vrhovnog suda kao redovnog i kao privrednog odnosno vojnog suda sastoji se u tome što on u okviru nadležnosti redovnih sudova postupa kao sud prvog, drugog ili trećeg stepena na osnovu zahteva stranaka u postupku, dok u okviru nadležnosti privrednih i vojnih sudova postupa samo pod uslovom da je javni tužilac ili vojni javni tužilac podigao zahtev za zaštitu zakonitosti i tražio poništenje ili izmenu jedne odluke privrednog ili vojnog suda. Drugim rečima, kao redovni sud Savezni vrhovni sud sudi na zahtev stranaka, tj. na zahtev građana, ustanova i organizacija, a kao privredni ili vojni sud samo ako je po oceni javnog tužioca, civilnog ili vojnog, odlukom privrednog ili vojnog suda poveren zakon.

Povezanost svih sudova u jedan opšti sudski sistem ogleda se i u tome što su sudska veća Saveznog vrhovnog suda, kad rešavaju slučajeve iz nadležnosti privrednog ili vojnog suda, sastavljena od trojice sudija Saveznog vrhovnog suda i dvojice sudija Vrhovnog privrednog suda odnosno Vrhovnog vojnog suda.

Jedinstvo sudskog sistema se ostvaruje preko Saveznog vrhovnog suda, a ne preko drugih sudova, što je rezultat postojanja posebnih vrsta sudova. Veza između redovnih sudova i Saveznog vrhovnog suda je mnogo čvršća nego veza između privrednih i vojnih sudova sa najvišim sudom u zemlji, što takođe proizilazi iz koncepcije o posebnim vrstama sudova.

Izabrani sudovi i arbitraže

Sudovi čije sudije biraju same stranke i protiv čijih odluka nije dozvoljena redovna žalba ne mogu u Jugoslaviji suditi. Stranke, doduše, mogu poveriti pojedincima da rasprave njihove odnose, ali odluke koje bi oni doneli nemaju karakter sudske odluke. Još manje takve odluke imaju snagu sudske presude, za koju je karakteristično da se može i prinudno izvršiti.

Izuzetno, za rešavanje privrednih i pomorskih sporova jugoslovenski građani i preduzeća mogu ugovoriti da im ove sporove sudi izabrani sud ako je protivna strana inostrano fizičko ili pravno lice. Ovo otpuštanje opravdava se međunarodnom praksom.

Za rešavanje privrednih sporova koji nastanu iz spoljno-trgovinskih odnosa domaćih privrednih preduzeća, ustanova i organizacija sa inostranim fizičkim ili pravnim licima nadležna je Spoljno-trgovinska arbitraža u Beogradu ako su stranke pismeno ugovorile njenu nadležnost. Pod uslovom da su stranke ugovorile nadležnost ove arbitraže, ona je nadležna i za rešavanje pomorskih sporova koji nastanu između domaćih preduzeća, ustanova i organizacija sa inostranim fizičkim ili pravnim licima.

Izuzimanje iz sudske nadležnosti postoji donekle u pogledu privrednih sporova i sporova za naknadu štete između vojnih privrednih organizacija. Za ove sporove nadležna je vojna arbitraža u Državnom sekretarijatu za poslove narodne odbrane, ali ova arbitraža rešava samo u prvom stepenu, a njene odluke podležu oceni Vrhovnog privrednog suda po zahtevu zainteresovanih stranaka za reviziju.

IZVORI:

- N. S.
 Zakon o sudovima, »Službeni list FNRJ«, br. 30/54.
 Zakon o privrednim sudovima, »Službeni list FNRJ«, br. 31/54.
 Zakon o vojnim sudovima, »Službeni list FNRJ«, br. 52/54.
 Zakon o krivičnom postupku, »Službeni list FNRJ«, br. 40/53.
 Zakon o upravnim sporovima, »Službeni list FNRJ«, br. 23/52.
 Zakon o parničnom postupku, »Službeni list FNRJ«, br. 4/57.

ZASEDANJE SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

od 25 do 27 marta 1957 godine

25 marta 1957 godine održana je 38 zajednička sednica oba doma Skupštine kao komemorativna sednica u znak sećanja na preminulog pretседника Savezne narodne skupštine Mošu Pijade. Tom prilikom o preminulom pretседniku govorio je potpredsednik Savezne narodne skupštine Vladimir Simić. Skupština je odlučila da se u zgradi Savezne narodne skupštine postavi bista Moše Pijade.

Na 39 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 26 marta 1957 godine, Skupština je za svog novog pretседnika jednoglasno izabrala narodnog poslanika Saveznog veća Petra Stambolića, usvojila izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1956 godinu i saslušala ekspozu o izmenama u Saveznom društvenom planu za 1957 godinu.

Predlog za izbor novog pretседnika u ime grupe od 20 poslanika podneo je narodni poslanik Jakov Blažević.

Preuzimajući dužnost pretседnika Savezne narodne skupštine, Petar Stambolić je rekao: »Drugovi i drugarice narodni poslanici, ja vam se zahvaljujem na izboru na ovu važnu i odgovornu dužnost. Vi ćete me razumeti da pored toga što ovaj izbor za mene znači počast i krupnu obavezu, istovremeno znači i osećanje jedne posebne odgovornosti što ovu dužnost primam posle smrti dosadašnjeg pretседnika druga Moše Pijade, koji je tu dužnost vršio dugo vremena. Svojim radom i svojom ličnošću drug Moša je dodao u značaju ovaj dužnosti. Pored toga, iako ostaje kratko vreme do isteka mandata Narodne skupštine ovog saziva, mi imamo u ovom kratkom vremenu da svršimo krupne poslove. Ja vas uveravam, drugovi, da ću zajedno sa ostalim članovima ovog Doma učiniti sve da Skupština izvrši njen deo posla u daljem razvitku naše socijalističke izgradnje. Na taj način, koliko je to moguće, mi ćemo učiniti sve da smanjimo gubitak koji je ovaj Dom pretrpeo smrću njegovog dosadašnjeg pretседnika druga Moše Pijade«.

Skupština je usvojila sledeću rezoluciju o izveštaju Saveznog izvršnog veća za 1956 godinu: »Pošto je razmotrila izveštaj o politici i delatnosti Saveznog izvršnog veća u toku 1956 godine, Savezna narodna skupština, na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Veća proizvođača od 26 marta 1957 godine, prihvata izveštaj Saveznog izvršnog veća i u potpunosti odobrava celokupnu delatnost i politiku koje je Veće vodilo u toku 1956 godine u svim oblastima državnog i društvenog života Federativne Narodne Republike Jugoslavije, kao i u njenoj spoljnoj politici«.

Ekspozu o izmenama u Saveznom društvenom planu za 1957 godinu podneo je Mijalko Todorović, član SIV-a.

SEDNICE SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

Na sednici Saveznog izvršnog veća održanoj 22 januara 1957 godine pod pretседništvom Svetozara Vukmanovića, potpredседnika Saveznog izvršnog veća, usvojen je u načelu nacrt Zakona o advokaturi i utvrđeni su osnovni principi za regulisanje stanbenih odnosa i kodifikaciju propisa u ovoj oblasti.

Pored toga, Savezno izvršno veće je donelo sledeće uredbe i odluke:

Odluku o utvrđivanju sredstava za finansiranje investicija za pojedine grane energetike (od 41.100 miliona dinara, koliko je Saveznim društvenim planom predviđeno da se u 1957 godini utroši iz Opšteg investicionog fonda za investicionu izgradnju u granama energetike, ovom Odlukom se predviđa da se od ovih sredstava 24.200 miliona dinara upotrebi za izgradnju objekata u elektroprivredi, 11.900 miliona dinara za povećanje proizvodnje i uštede uglja i 2.000 miliona dinara za proizvodnju i preradu nafte i plina);

Odluku o visini sredstava Opšteg investicionog fonda za izgradnju stanova za potrebe radnika i službenika rudnika

Savezno veće na svojoj 52 sednici, a Veće proizvođača na sednici održanoj 26 marta su usvojili dnevni red, a na 53 odnosno 46 sednici usvojili Odluku o izmenama i dopunama Saveznog društvenog plana za 1957 godinu, Odluku o odobrenju predračuna saveznih budžetskih fondova za 1957 godinu, Odluku o izmenama budžeta FNRJ za 1957 godinu i Odluku o potvrđivanju izmena statuta Saveza zanatskih komora.

Odlukom o izmenama i dopunama Saveznog društvenog plana za 1957 godinu menja se način raspodele ukupnog prihoda privrednih organizacija time što se povećava samostalnost preduzeća koja mogu ubuduće samostalno da raspodeljuju jedan deo svog produkta na lične dohotke i na preduzetne fondove u kojima sada ostaje više sredstava za preduzimanje odgovarajućih privrednih, organizacionih i drugih mera koje vode ka većim privrednim efektima. Na taj način se povećava materijalna zainteresovanost proizvođača i potstiče na veću produktivnost rada.

Odlukom o izmenama budžeta FNRJ za 1957 godinu i odlukom o odobrenju predračuna saveznih budžetskih fondova za 1957 godinu ovi zakonski tekstovi dovedeni su u sklad s promenama koje su izvršene u Saveznom društvenom planu za 1957 godinu.

Savezno veće, kao isključivo nadležno, usvojilo je na svojoj 54 sednici od 27 marta 1957 godine Zakon o advokaturi, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o narodnoj odbrani, Zakon o izmenama Zakona o sudovima, Zakon o izmenama Zakona o javnom tužilaštvu i donelo Odluku o određivanju dopunskih izbora za izborni srež Beograd I, gde je narodni poslanik bio preminuli Moša Pijade.

Ekspozu o predlogu Zakona o advokaturi podneo je potpredседnik Saveznog izvršnog veća Aleksandar Ranković.

Prema usvojenom zakonu advokatura je javna služba, koja obezbeđuje pružanje pravne pomoći građanima, ustanovama i organizacijama radi ostvarenja i zaštite njihovih prava i obaveza. Organizacija advokature zasniva se na načelima društvenog upravljanja. Pored dosadašnjih organa, upravnog odbora i skupštine, kao organ društvenog upravljanja uvodi se savet Advokatske komore u koji, pored članova iz reda advokata, koje bira skupština Advokatske komore i jednog pretstavnika advokatskih pripravnika, koga bira organizacija advokatskih pripravnika, ulaze i članovi koje bira republička skupština, odnosno Narodna skupština AP Vojvodine iz redova pravnika i javnih radnika. Advokatura se oslobađa nadzora državne uprave, jer su na savet preneti mnogi poslovi koji su dosada spadali u delokrug republičkih organa za pravosudnu upravu. Po novom Zakonu, nadzor nad radom advokature je jedino ograničen na ocenu zakonitosti akata organa Advokatske komore koji ne podležu oceni suda i taj nadzor vršiće izvršna veća.

Izmene u Zakonu o narodnoj odbrani odnose se na pružanje olakšica prilikom otušavanja vojnog roka studentima, svima-jedincima i licima koja izdržavaju svoje porodice.

Izmene u Zakonu o sudovima odnose se na to da se do kraja 1958 godine za sudije sreskih sudova izuzetno mogu birati i lica koja nisu položila sudski ispit, ukoliko to usvoje republičke narodne skupštine.

Izmene u Zakonu o javnom tužilaštvu odnose se na to da se za sreske javne tužioce i njihove zamenike do kraja 1958 godine mogu izuzetno postavljati i lica koja nemaju tri godine prakse na pravnim poslovima i koja nisu položila sudski ili advokatski ispit, kao i na to da je uslov za postavljanje okružnog javnog tužioca odnosno njegovog zamenika potrebno da ovaj ima i tri godine prakse na pravnim poslovima, a ne šest godina kao dosad.

R.-M. M.

uglja i uslovima upotrebe ovih sredstava (ova Odluka predviđa da se iz sredstava Opšteg investicionog fonda, namenjenih za povećanje proizvodnje uglja, izdvoji iznos od 2.000 miliona dinara u cilju davanja zajmova za izgradnju stanova radnika i službenika rudnika uglja);

Odluku o dodeljivanju sredstava za povećanje zajmova za objekte čija se izgradnja nastavlja i dotacija Crnoj Gori za učešće u troškovima investicija i polaganja garantnih iznosa (ovom Odlukom odobreno je 2.000 miliona dinara za povećanje zajmova za objekte čija se izgradnja nastavlja u 1957 godini, a investicioni fond NR Crne Gore dobio je dotacije u iznosu od 300 miliona dinara);

Odluku o uslovima za davanje investicionih zajmova iz sredstava Opšteg investicionog fonda za rekonstrukcije i dovršenje objekata u oblasti industrije i rudarstva (Odlukom su precizirani uslovi koji su potrebni za dobijanje zajmova za rekonstrukciju i dovršenje objekata u ovim granama);

Uredbu o uslovima raskida i izmene postojećih ugovora o investicionim radovima odobrenim iz Opšteg investicionog fonda za pojedine objekte industrije i rudarstva (Uredbom se određuju uslovi pod kojima Jugoslovenska investiciona banka može da raskine ugovore sa pojedinim ugovorima);

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o društvenim investicionim fondovima (Uredbom se određuje da republike otada utvrđuju isti procenat ili jednaka merila po kojima svi sreski fondovi uplaćuju deo svojih prihoda u republičke investicione fondove);

Odluku o nižoj kamatnoj stopi na sredstva fonda obrtnih sredstava i posebne kredite određenih vrsta privrednih organizacija (prema odluci novinska izdavačka preduzeća, preduzeća filmske industrije, privredne organizacije specijalizovane za proizvodnju učila, uslužne zanatske radnje i preduzeća, poljoprivredne apoteke osnovane kao privredna preduzeća, privredne organizacije specijalizovane za promet semenskom robom i za snabdevanje poljoprivrede i konzumne mlekarne plaćaću kamatu po stopi od 2,5% godišnje umesto 6% kao dosad);

Odluku o utvrđivanju nadležnosti Saveznog državnog sekretara za poslove finansija za donošenje propisa o kamatnim stopama na kratkoročne kredite i kamatnim stopama na sredstva uložena kod banke (prema Odluci, ovlašćeni državni sekretar može propisivati niže kamatne stope od stope kamate propisane Saveznim društvenim planom za 1957 godinu za kratkoročne kredite, ali samo za određene delatnosti taksativno određene u Odluci);

Uredbu o sreskom fondu za školovanje kadrova u privredi (u načelu); Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o fondovima za kadrove u privredi (u načelu); Odluku o rasporedu iznosa predviđenog Saveznim društvenim planom za rekonstrukciju i dovršenje objekata industrije i rudarstva; Uredbu o izmeni i dopuni Uredbe o obrazovanju fondova za unapređenje šumarstva i o upravljanju tim fondovima; Odluku o upotrebi sredstava određenih fondova u 1957 godini; Odluku o izmeni Odluke o raspodeli ukupnog prihoda preduzeća za snimanje filmova i preduzeća za tehničku izradu i obradu filmova; Odluku o izmeni Odluke o raspodeli dobiti samostalnih pogona registrovanih za vršenje lučko-transportne delatnosti; Odluku o oslobađanju trgovačkih preduzeća nekih struka od obaveze izdavanja dela sredstava za samostalno raspolaganje u opštinski investicioni fond; Odluku o angažovanju i razmeni stranih stručnjaka; Odluku o izmeni Odluke o utvrđivanju plata iz dobiti privrednih organizacija za 1956 godinu; Odluku o načinu na koji će Narodna banka isplaćivati određene devizne kredite date u 1953 godini; Odluku o određivanju najviših prodajnih cena za gvozdenu rudu; Uredbu o izmenama i dopunama takse tarife Zakona o taksama; Odluku o likvidaciji austrijske imovine na osnovu Državnog ugovora o uspostavljanju nezavisne i demokratske Austrije; Odluku o otvaranju generalnog konzulata FNJR u Bratislavi.

Savezno izvršno veće je takođe ratifikovalo 7 međunarodnih sporazuma.

Na sednici Saveznog izvršnog veća održanoj 27 februara 1957 godine pod predsedništvom Rodoljuba Čolakovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća, usvojen je izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1956 godinu, i nacrt Zakona o izmenama i dopunama Zakona o narodnoj odbrani i nacrt Uredbe o raspodeli ukupnog prihoda privrednih organizacija sa odgovarajućim izmenama Saveznog društvenog plana za 1957 godinu.

Pored toga Savezno izvršno veće je donelo sledeće uredbe, odluke i rešenja:

Uredbu o uvozu i prometu putničkih automobila i motocikla (Uredbom se ukidaju dosadašnji uvozni koeficijenti a uvodi carina na ove artikle, te će se već u 1957 godini uvesti izvestan broj motornih vozila iz deviznih sredstava namenjenih za uvoz robe široke potrošnje, koje će za dinare moći da kupuju i privatna lica);

Uredbu o izmenama i dopunama Tarife poreza na promet (izmene se sastoje u tome što se uvodi i porez na promet na uvoz automobila i motocikla);

Odluku o upotrebi sredstava viškova ostvarenih kod Zavoda za socijalno osiguranje (prema Odluci, iz sredstava viška prihoda Zavoda u 1955 i 1956 godini izdvojiće se 400 miliona dinara za potrebe zdravstvene zaštite);

Rešenje o osnivanju Saveznog centra za obrazovanje rukovodnih kadrova u privredi (centar sa sedištem u Zagrebu ima zadatak da radi na stručnom obrazovanju rukovodnih kadrova u privredi s gledišta povećanja produktivnosti rada, a osnovan je još 1955 godine u skladu sa Ugovorom između Saveznog izvršnog veća i Međunarodne organizacije rada);

Odluku o rasporedu sredstava dodeljenih iz Opšteg investicionog fonda za komunalne i druge investicije u Autonomnoj Oblasti Kosova i Metohije, Beogradu i Zadru; Odluku o raspodeli sredstava dodeljenih iz Opšteg investicionog fonda društvenom investicionom fondu NR Makedonije; Uredbu o izmeni Uredbe o obaveznom osiguranju svih pošiljaka koje se predaju na prevoz Jugoslovenskim državnim železnicama; Odluku o izmeni Odluke o raspodeli ukupnog prihoda preduzeća u sastavu zajednice jugoslovenskih železnica; Odluku o izmeni Odluke o raspodeli ukupnog prihoda

preduzeća u sastavu Zajednice privrednih preduzeća jugoslovenskih pošta telegrafa i telefona; Odluku o određivanju najviših prodajnih cena za roto hartiju; Odluku o izmeni Odluke o raspolaganju fondom regresa i dotacija; Odluku o isplati naknade pomorcima-povratnicima, koji prilikom prodaje stranih sredstava plaćanja nisu dobili bonove za kupovinu robe po nižim jedinstvenim cenama; Odluku o načinu upotrebe sredstava Opšteg investicionog fonda za 1957 godinu, namenjenih za investicije u oblasti vojne industrije; Odluku o izmeni i dopuni Odluke o dodeljivanju Izvršnom veću NR Slovenije sredstava iz rezervi Federacije za nastavljane radova na Auto-putu Zagreb - Ljubljana; Rešenje o korišćenju sredstava inostranih zajmova za nastavak finansiranja izgradnje Fabrike celuloze u Banja Luci; Odluku o utvrđivanju visine naknade umesto plate po osnovu zdravstvenog osiguranja u vezi sa povećanjem plata radnika i službenika.

Savezno izvršno veće je takođe ratifikovalo 12 međunarodnih sporazuma.

Na sednici Saveznog izvršnog veća održanoj 28 marta 1957 godine pod predsedništvom Rodoljuba Čolakovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća, usvojeni su osnovni principi privredne politike u pogledu perspektivnog razvoja lične potrošnje i nacrt Zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu.

Pored toga, Savezno izvršno veće je donelo sledeće uredbe, odluke i rešenja:

Uredbu o privremenim cenama i uslovima prodaje električne energije (prema tarifi, koja je sastavni deo Uredbe, cene električne energije su jedinstvene na celoj teritoriji Jugoslavije, potrošači će moći da biraju tarifu koja je za njih najpodesnija);

Uredbu o izmenama i dopunama takse tarife Zakona o taksama (prema Uredbi ukinute su takse na motorna drumska vozila koja pripadaju određenim kategorijama vlasnika, izvršene izmene odredaba o kaznama i doneta odredba o odlaganju odnosno plaćanju takse u više rata pod određenim uslovima);

Odluku o stopama poreza na dohodak za 1957 godinu (sem manjih izmena, stope poreza na dohodak u 1957 godini su iste kao i prošlogodišnje stope);

Rešenje o raspodeli sredstava Opšteg investicionog fonda predviđenih za 1957 godinu za finansiranje investicija u oblasti saobraćaja (rešenjem je utvrđena raspodela iznosa od 18.900 miliona odnosno 17.000 miliona dinara bez uvozne opreme);

Odlukom o Jugoslovenskoj koncertnoj agenciji kao ustroju sa samostalnim finansiranjem (Agencija ima zadatak da ugovara i organizuje gostovanje jugoslovenskih umetnika i ansambla u inostranstvu i zemlji i gostovanje inostranih umetnika i ansambla u Jugoslaviji);

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća (prema Uredbi, Savezno izvršno veće može odrediti kao svoje pretstavnike, koji uime Veća učestvuju u radu domova i odbora Savezne narodne skupštine, ne samo članove Veća već i državne sekretare i državne potsekretare);

Uredbu o izmenama i dopunama Tarife poreza na promet; Odluku o odobravanju beskamatnih kredita za pokriće zalihava veštačkog dubriva za potrebe poljoprivrede; Odluku o odobravanju naknade (regresa) pri prodaji oktanskog avio-benzina; Rešenje o kontingentiranju elektrolitnog bakra u bloku i njegovih poluproizvoda i roto papira; Rešenje o davanju kredita zavodima za socijalno osiguranje za pokriće viškova rashoda nad prihodima; Rešenje o odobrenju programa Investicionog fonda Zajednice jugoslovenskih železnica za 1957 godinu; Rešenje o obaveznoj isporuci rezane građe za potrebe Jugoslovenskih železnica za 1957 godinu; Rešenje o određivanju članarine privrednim organizacijama koje su neposredno u članje u Saveznu saobraćajnu komoru; Rešenje o davanju saglasnosti na iznos članarine stručnim udruženjima iz oblasti saobraćaja koji terete cenu koštanja; Odluku o raspoređivanju sredstava namenjenih fondovima za unapređivanje kulturne delatnosti; Odluku o davanju odobrenja za objavljivanje radova za međunarodnu geofizičku godinu; Odluku o izmenama i dopunama Odluke o obračunavanju i plaćanju doprinosa za socijalno osiguranje vojnih osiguranika; Odluku o izmenama i dopunama Odluke o ovlašćenju odbora Saveznog izvršnog veća za davanje saglasnosti na pravilnike i druge akte saveznih organa uprave i samostalnih ustanova i organizacija; Odluku o prestanku važnosti Odluke o poveravanju Turističkom savezu Jugoslavije poslova u oblasti turizma.

Savezno izvršno veće je takođe ratifikovalo 10 međunarodnih sporazuma.

R.-M.M.

ČETVRTI PLENUM CENTRALNOG KOMITETA SAVEZA KOMUNISTA SRBIJE

U Beogradu je 30 marta 1957 godine održan Četvrti plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije.

Plenum je za novog sekretara Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije izabrao Jovana Veselinova pošto je dosadašnji sekretar Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije Petar Stambolić dobio drugu dužnost.

Za člana Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije Plenum je izabrao Djuricu Jojkića.

ČETVRTI KONGRES SAVEZA NOVINARA JUGOSLAVIJE

U Zagrebu je 1 i 2 marta 1957 godine održan Četvrti kongres Saveza novinara Jugoslavije.

U ime Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije Kongres je pozdravio predsednik Centralnog veća Đuro Salaj, a u ime Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije i Saveza komunista Jugoslavije Veljko Vlahović.

Referat o opštim pitanjima održao je predsednik Saveza novinara Jugoslavije Stojiljko Stojiljković. Kongres je razmatrao izveštaj o radu Upravnog odbora Saveza, izveštaj Nadzornog odbora i referat o izmenama i dopunama Statuta.

Kongres je usvojio sledeće zaključke:

»Dalji razvitak naše društvene zajednice na liniji izgradivanja doslednih socijalističkih društvenih odnosa postavlja sve šire i odgovornije zadatke pred naše novinare. Iz ovih zadataka proističe kako značaj društveno-političke uloge novinara, tako i njihova odgovornost pred našom socijalističkom zajednicom.

Rukovodeći se ovim zadacima, Savez novinara Jugoslavije nastoje u svojoj delatnosti da učvrsti ovakvu ulogu novinara, pomažući im kako bi što bolje odgovorili opštim ciljevima pregnuća naroda Jugoslavije.

Jugoslovenski novinari će nastojati da i dalje svojim radom doprinesu što pravilnijem objašnjavanju politike miroljubive i aktivne koegzistencije, koju sprovodi jugoslovenska Vlada u cilju očuvanja mira i osiguranja ravnopravnih i demokratskih odnosa među državama i narodima.

Naša štampa je postigla znatan napredak u pogledu razvijanja svih formi novinarskog rada.

Međutim, potrebno je da naši listovi, novinarske organizacije i novinari ulažu dalje napore na još studioznijem, dubljem i svestranijem osvetljavanju i tretiranju mnogobrojnih problema unutrašnje i spoljne politike, kako bi time podigli na još viši stupanj značaj i ulogu štampe i novinara. Jedan od uslova za ispunjavanje ovakve uloge je dalji rad na idejnom i stručnom uzdizanju novinara i njihovom specijaliziranju zapojedine probleme i pojedine oblasti društvenog života. Preko novinarskih organizacija

Plenum je raspravljao o nekim pitanjima prosvetne politike. Referat koji je podnela Milka Minić član Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije obuhvatio je sledeća pitanja: dosadašnje uspehe u prosvetnoj politici u Srbiji, sistem posleškolskog obrazovanja, školovanje srednjeg kadra, organe upravljanja u školama i izdatke za školstvo. U diskusiji su učestvovali, pored ostalih, Petar Stambolić, član Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije i Rodoljub Čolaković, član Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. Plenum je rešio da se ne donosi rezolucija već da se svim sreskim organizacijama dostavi referat i diskusija sa Plenuma.

i sekcija treba iznalaziti pogodne forme za usavršavanje novinara u ovom pravcu.

Jedan od najvrednijih rezultata koji je postigla naša štampa sastoji se u poboljšanju informativne službe.

Novinari treba i dalje da poboljšavaju kvalitet informacija i da tačnim informisanjem javnosti još potpunije odgovore zadacima štampe u tom pogledu.

Savez novinara Jugoslavije i dalje će posvećivati posebnu pažnju izgradnji novinarskih kadrova, učvršćenju novinarske organizacije i podružnica uz istovremeno neprekidnu brigu da se što više neguje i unapredi lik novinara kao svesnog i aktivnog borca za socijalizam.

Savez novinara Jugoslavije nastoje preko svojih organizacija da što više doprinese daljem razvijanju i usavršavanju rada organa samoupravljanja pri novinskim preduzećima i ustanovama, i posebno izdavačkih saveta koji znače dragocenu pomoć u ostvarivanju opštih zadataka koji stoje pred našom štampom.

Kongres stavlja novoizabranom Saveznom odboru u zadatak da posveti punu pažnju:

— primeni Zakona o novinsko-izdavačkim preduzećima;

— doslednom sprovođenju odredaba novog Statuta;

— usavršavanju platnog sistema novinara kao i drugim socijalnim pitanjima novinara;

— reviziju članstva na bazi Statuta i odgovarajućih zakonskih propisa;

— daljem razvijanju međunarodnih veza na liniji sprovođenja opštih principa naše spoljne politike.

Kongres je usvojio novi Statut u celini. Na Kongresu je izabran novi Savezni odbor Saveza novinara Jugoslavije, koji se konstituisao u sledećem sastavu:

Predsednik Dušan Blagojević, potpredsednici Milo Popović i Joško Palavršić, sekretar Aleksandar Petković, blagajnik Branko Dadić, članovi Predsedništva: Slobodan Glumac, Rudolf Štajduhar, Radivoje Papić i Ivan Tavčar.

U Savezni odbor su takođe izabrani: Zulfikar Džumhur, Ljubiša Manojlović, Boro Miljovski, Vladislav Mitrović, Darinka Puškarić, Stojiljko Stojiljković, Stane Škrabar i Branko Zlobicki.

U Savezni odbor po svojim funkcijama ulaze i predstavnici republičkih udruženja novinara.

Za predstelnika Suda časti izabran je Božo Novak.

ZAJEDNIČKA DEKLARACIJA DELEGACIJA CK KPF I CK SKJ

Od 20 do 28 marta 1957 godine u Beogradu i Ljubljani održani su razgovori između delegacije Centralnog komiteta Komunističke partije Francuske i delegacije Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije.

Delegaciju CK KP Francuske sačinjavali su članovi politbira CK KPF Fransa Biju, Rejmon Gijo i Valdek Rose i članovi CK KPF Pjer Vijo i Žan Og.

Delegaciju CK Saveza komunista Jugoslavije sačinjavali su sekretar Izvršnog komiteta CK SKJ Edvard Karđelj, član Izvršnog komiteta CK SKJ Petar Stambolić i članovi CK SKJ Dobrovoje Radosavljević, Veljko Vlahović i Milijan Neorić.

Delegacija KPF je takođe vodila razgovore sa generalnim sekretarom CK SKJ Josipom Brozom Titom 26 marta 1957 godine.

U toku boravka u Jugoslaviji delegacija KPF, pored Beograda, Ljubljane i Briona, posetila je i nekoliko preduzeća i zadruga u NR Srbiji, NR Hrvatskoj i NR Sloveniji.

U toku ovih poseta delegacija je detaljno obavještena o osnovama ekonomskog i političkog razvoja socijalizma u Jugoslaviji.

Po završetku razgovora, 27. marta 1957. godine, objavljena je zajednička deklaracija delegacija CK KPF i CK SKJ u kojoj se kaže:

U toku razgovora izvršena je vrlo široka i otvorena razmena gledišta o aktuelnim pitanjima od zajedničkog interesa, sa posebnim osvrtom na međunarodni položaj, na probleme socijalističke izgradnje u Jugoslaviji, na razvoj radničkog pokreta u Francuskoj, na odnose između Saveza komunista Jugoslavije i Komunističke partije Francuske kao i na probleme saradnje u međunarodnom radničkom pokretu uopšte.

Obe delegacije mogle su da konstatuju da su razgovori između predstavnika dveju partija, posle prekida do kojih je došlo u toku proteklih godina u odnosima između Saveza komunista Jugoslavije i Komunističke partije Francuske, bili vrlo korisni i pozitivni.

Ovim susretima postavljene su osnove za ponovno uspostavljanje i razvijanje normalnih i bratskih odnosa između dve partije. Dugogodišnje tradicije u saradnji između komunista Francuske i Jugoslavije i između dva naroda, kao i zajednički interes u borbi za mir i socijalizam doprineće razvoju ove saradnje.

Obe delegacije su konstatovale da je socijalizam posle Velike oktobarske revolucije u toku proteklih 40 godina postigao velike istorijske uspehe. Ideje socijalizma nailaze u celom svetu na sve veći broj pristalica.

Obe delegacije podvlače veliki značaj Dvadesetog kongresa Komunističke partije Sovjetskog Saveza, kako sa teorijskog tako i sa praktičkog stanovišta za razvoj međunarodnog radničkog pokreta, u prilog borbi za mir i socijalizam, kao i za saradnju između komunističkih i radničkih partija i između socijalističkih zemalja na osnovi ravnopravnosti, nemešanja u unutrašnje stvari i razmene iskustava. Saradnja, zasnovana na tim principima između komunističkih partija kao i saradnja između socijalističkih zemalja, koje povezuju proleterski internacionalizam, zajednički cilj i uzajamno poštovanje, predstavlja ogromnu snagu i ima veliki značaj za učvršćenje mira i razvoj socijalizma.

Ova saradnja i razmena iskustava između komunističkih partija i socijalističkih zemalja vodi računa o poukama Velike oktobarske revolucije, različitim iskustvima u izgradnji socijalizma i nacionalnim specifičnostima pojedinih zemalja.

Predstavnici Komunističke partije Francuske i Saveza komunista Jugoslavije složili su se da je u sadašnjoj međunarodnoj situaciji potrebno pojačati borbu za mir, da se nastavi politika popuštanja zategnutosti u svetu, da se još jače podrži politika miroljubive koegzistencije među svim narodima i državama.

S tim u vezi potrebno je ulagati nove napore za rešavanje mnogih pitanja od čijeg rešenja zavisi učvršćenje mira, a pre svega da se izade iz čoršokaka u pregovorima za razoružanje, da se zabrani proizvodnja i upotreba nuklearne energije u ratne

svrhe, da se postigne stvaranje sistema evropske kolektivne bezbednosti i da se reši problem ponovnog ujedinjenja Nemačke na osnovu demokratskog razvika, a ne na bazi ponovnog jačanja nemačkog militarizma.

Obe delegacije su se složile da se podrže svi naponi koji vode pravednom, miroljubivom rešenju alžirskog pitanja, u saglasnosti sa Poveljom Ujedinjenih nacija, poštujući princip samoopredeljenja i u skladu sa zajedničkim interesom naroda Francuske i Alžira, kao i u interesu učvršćenja mira u svetu.

Što se tiče nerešenih problema Bliskog i Srednjeg Istoka potrebno je preduzeti mere da se obezbedi mir u ovom delu sveta. U tom smislu treba da ostanu budne sve snage mira, koje su efikasno delovale za vreme agresije protiv Egipta.

Obe delegacije su se složile da je i pored razmimoilaženja u pogledu tumačenja događaja u Mađarskoj, bilo i jeste potrebno da se u interesu mađarskog naroda, očuvanja mira i socijalizma podrži revolucionarna radničko-seljačka vlada Mađarske pod predsedništvom Janoša Kadara i Socijalistička radnička partija Mađarske.

U cilju borbe za odbranu interesa radnih masa, za učvršćenje mira i za socijalizam kao i da se doprinese jedinstvu radničke klase, Savez komunista Jugoslavije i Komunistička partija Francuske smatraju potrebnim da se razvije saradnja sa socijalističkim partijama i naprednim pokretima.

Delegacije Saveza komunista Jugoslavije i Komunističke partije Francuske smatraju da međusobni odnosi treba da se odvijaju na principima ravnopravnosti, uzajamnog poverenja, nemešanja u unutrašnje stvari, na osnovi diskusije i eventualno otvorene druge kritike u svim pitanjima koja su od obostranog interesa, polazeći od načela marksizma-lenjinizma.

Razlike u gledištima koje postoje o pojedinim pitanjima ne bi smele, po mišljenju obe delegacije, da predstavljaju smetnju za ostvarivanje normalne i uspešne saradnje po pitanjima, o kojima postoji saglasnost između Komunističke partije Francuske i Saveza komunista Jugoslavije.

Redovna razmena mišljenja i povremene druge diskusije o problemima koji interesuju dve partije i dva naroda i o zadacima koji se postavljaju pred međunarodni radnički pokret, mogu samo da doprinesu boljem razumevanju politike dve partije.

Predviđeno je da se uputi u Jugoslaviju jedna delegacija Komunističke partije Francuske sa namerom da temeljitije prouči uslove i iskustva socijalističke izgradnje u FNR Jugoslaviji.

Takođe je dogovoreno da se nastavi sa redovnom razmenom partijskih dokumenata i publikacija između Saveza komunista Jugoslavije i Komunističke partije Francuske kao i drugih informacija i da se potiču sve forme saradnje koje će doprineti boljem poznavanju i razumevanju.

Obe delegacije su na kraju izrazile uverenje da će razvikat međusobne saradnje imati pozitivan uticaj za dalje jačanje prijateljskih odnosa između naroda Jugoslavije i Francuske. U tom pogledu dve delegacije podvlače značaj privredne i kulturne saradnje između dve zemlje. Razvoj svestrane saradnje između Francuske i Jugoslavije poslužiće stvari mira u Evropi i u celom svetu.

RAZGOVORI IZMEĐU PRETSTAVNIKA SSRNJ I SOCIJALISTIČKE PARTIJE BELGIJE

U Briselu, 8 i 9. marta 1957. godine, održan je sastanak između predstavnika Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije i Socijalističke partije Belgije. Time je Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije vratio posetu Socijalističkoj partiji Belgije, čija je delegacija boravila u Jugoslaviji u aprilu 1956. godine.¹

Delegaciju Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije sačinjavali su dr Vladimir Bakarić, član Predsedništva Saveznog odbora SSRNJ, članovi Saveznog odbora SSRNJ Koča Popović, Miloš Minić i Milijan Neoričić i sekretar Komisije za međunarodne veze SSRNJ Marija Vilfan. Socijalističku partiju Belgije predstavljali su predsednik Partije Maks Bize, potpredsednik Van Ajnd Jos, članovi Biroa Anari Rolen, Franc Tilmans, Viktor Larok, Žorž Dežarden i sekretari Partije Jan Loiten i Žil Bari.

Na kraju razgovora, 11. marta 1957. godine, izdato je zajedničko saopštenje u kome se, između ostalog, kaže:

»Dve delegacije su razmotrile savremene međunarodne probleme, naročito pitanja koja interesuju Socijalistič-

savez radnog naroda Jugoslavije i Socijalističku partiju Belgije.

Ovi sastanci koji su protekli u vrlo prijateljskoj atmosferi potvrdili su korisnost susreta ove vrste. Delegati su odlučili da ih nastave i prošire u interesu radničkog pokreta i mira.

Novi sastanak održaće se uproleće 1958. godine u Jugoslaviji ukoliko razvoj međunarodne situacije ne bude iziskivao da se taj sastanak održi i ranije.

Po povratku u zemlju šef delegacije SSRNJ dr Vladimir Bakarić dao je 27. marta 1957. godine izjavu »Borbi« u kojoj je, između ostalog, rekao:

»Ovo je bio četvrti razgovor sa predstavnicima belgiske Socijalističke partije... Glavna tema naših razgovora ovog puta bili su aktuelni problemi aktivne koegzistencije među državama... razmena mišljenja bila je vrlo srdačna i otvorena. Išli smo u prilično temeljite ocene pojedinih važnih događaja... Belgiska socijalistička partija je jedna od prvih socijalističkih partija sa kojom smo takve odnose uspostavili, naročito posle naše teške situacije u 1948. godini, što ne smemo nikada zaboraviti.« Dr Bakarić je dalje rekao da su se ovim razgovorima u Briselu »otvorili putevi za još neke nove forme saradnje i razmene iskustava«.

Govoreći o korisnosti razmene iskustava između radničkih pokreta, on je izjavio »Mislim da je razvoj saradnje između Socijalističke partije Belgije i SSRNJ odigrao vrlo pozitivnu ulogu, možda jednu od najpozitivnijih uloga u zbližavanju socijalističkih pokreta u svetu.«

¹ Vidi: »Međunarodni kontakti SKJ i SSRNJ«. »Jugoslovenski pregled« februar, str. 79-80.

ELEKTROPRIVREDA

Proizvodnja električne energije u Jugoslaviji posle rata je povećana, u odnosu na proizvodnju u 1939 godini, za preko četiri puta¹. Sagrađeno je 32 veće hidrocentrale i 15 termocentrala koje su sa već postojećim centralama povezane dalekovodnom mrežom. Podizanjem oko 3.500 kilometara dalekovoda visokog napona i oko 7.000 kilometara dalekovoda srednjeg napona stvoren je jedinstven jugoslovenski elektroenergetski sistem. Na taj način moguće je uglavnom izravnati bilanse proizvodnje i potrošnje između pojedinih područja, prenositi viškove električne energije u krajeve gde vlada nestašica te energije.

Neki elektroenergetski objekti (hidroelektrane) se sporiije grade nego kapaciteti u drugim industrijskim granama. Zbog toga neki veliki industrijski objekti nisu bili pravovremeno snabdevani električnom energijom. Investicije su bile usmerene više na podizanje električnih centrala, a manje na gradnju dalekovoda i distributivne mreže i zato su u toku 1955 i 1956 godine, u nekim rejonima, ostajali neiskorišćeni viškovi energije, dok se u drugim osećala oskudica u električnoj energiji. Sadašnji napori u elektroprivredi su usmereni sve više na uklanjanje ovih disproporcija.

Elektroprivreda i ekonomski razvoj

Snabdevanje jeftinom električnom energijom predstavlja važan faktor u ekonomskom razvoju zemlje. Raznoversna primena električne energije u privredi, naročito u industriji, dovela je do višokog razvoja proizvodnih snaga u mnogim ekonomski razvijenim zemljama.

Nacionalni dohodak jedne zemlje utoliko je veći ukoliko ima veću potrošnju električne energije. Grafikon 1 prikazuje ovu uzajamnu zavisnost. Na vrhu grafikona su, uglavnom, zemlje bogate vodnim snagama: Norveška, Švedska, Švajcarska. Jedino Venecuela, ima srazmerno veći nacionalni dohodak zbog izvoza nafte.

Stepen elektrifikacije neke zemlje odraz je njene industrijske snage. Na tabeli 1 prikazan je ovaj odnos u indeksima za neke evropske zemlje.

Tabela 1*

	Indeks ukupne ind. proizvodnje			Indeks ind. potrošnje električne energije		
	1938	1953	1955	1938	1953	1955
Austrija	59	100	114**	33	100	114**
Belgija	72	100	108**	53	100	108**
Francuska	71	100	120	44	100	121
Grčka	67	100	130	27	100	114
Italija	62	100	109**	53	100	114
Jugoslavija	55***	100	132	43***	100	149
Engleska	71	100	112	44	100	118
Zapadna Nemačka	...	100	130	...	100	127
Danska	65	100	106**	55	100	110**
Finska	57	100	107**	67	100	114**
Holandija	62	100	118	39	100	122
Norveška	57	100	111	61	100	118
Švedska	61	100	110	46	100	119

*CGJ — 1956 i Annual bulletin of electric energy statice for Europe Economic commission for Europe, Genève, October 1956.

** Podaci se odnose na 1954 g.

*** Podaci se odnose na 1939 g.

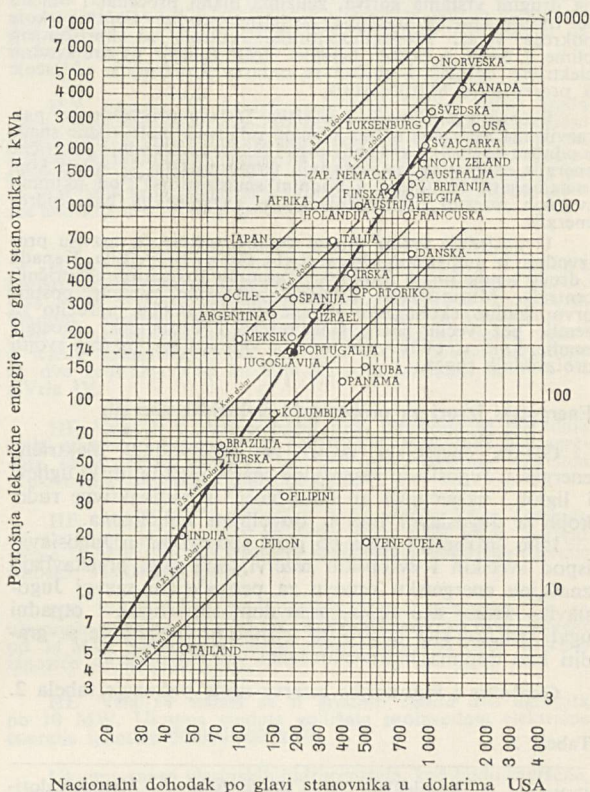
Najveće odstupanje pokazuju dve privredno nedovoljno razvijene zemlje: Jugoslavija i Grčka. Do toga je došlo usled njihovog specifičnog industrijskog razvoja. Dok je privredni razvoj Jugoslavije bio orijentisan na tešku industriju, Grčka je razvijala preradaivačku industriju, koja troši mnogo manje električnu energiju nego teška industrija (aluminijum, elektropeći, železare).

Između porasta proizvodnje i potrošnje električne energije postoji izvesna zakonitost. Pri normalnom razvoju privrede potrošnja se udvostručava svakih deset godina. Godišnji porast normalno iznosi 7,2%. Međutim, indeks porasta u nekim periodima može da pokaže i odstupanja. Indeks je veći u zemljama koje vrše ubrzanu industrijalizaciju, kao što je slučaj s Jugoslavijom posle rata kada je ovaj indeks godišnjeg porasta prosečno iznosio gotovo 15%. To pokazuje da se proizvodnja odnosno potrošnja svakih pet godina udvostručava.

U grafikonu 2 prikazana je proizvodnja električne energije u nekim zemljama i ukupna proizvodnja za ceo svet, iz koga se vidi zakonitost udvostručenja proizvodnje, odnosno po-

trošnje električne energije za deset godina. Povremena odstupanja dolaze usled ekonomskih kriza i rata, kao i naglog posleratnog privrednog razvoja.

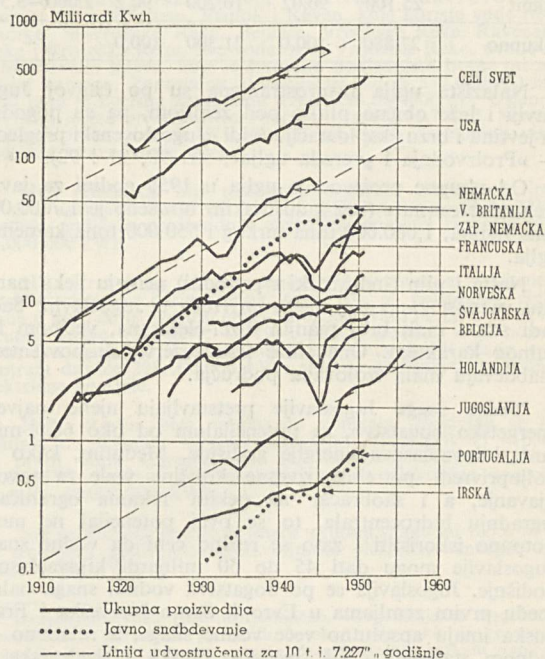
Grafikon 1*

* (Izvor: Časopis »L'Energia elettrica« Milano 1955.)

Prosečni godišnji porast proizvodnje, odnosno potrošnje električne energije u evropskim zemljama posle rata iznosi

Grafikon 2

¹ U 1939 godini ukupna proizvodnja električne energije iznosila je oko 1.173.000.000 kilovatašova (566.000.000 proizvedene u hidrocentralama, a 607.000.000 u termocentralama).

između 6 i 20%, a za čitavu Evropu oko 9%. Ovaj prosečni procenat, nešto viši od uobičajenog — 7,2% — razumljiv je ako se ima u vidu posleratni privredni uspon.

Struktura proizvodnje električne energije u svetu

Električna energija danas se proizvodi najvećim delom u termocentralama i hidrocentralama. Proizvodnja u dizel-centralama, centralama na industrijski i prirodni plin, kao i na drugim vrstama goriva, zauzima manji procenat i obično se tretira kao proizvodnja iz termocentrala. Centrale koje pokreće vetar, geo-termocentrale, centrale sa korišćenjem plime i oseke i druge nemaju veći značaj u proizvodnji električne energije i obično se njihova proizvodnja uključuje u proizvodnju hidrocentrala.

Evropa i Sedinjene Američke Države privredno su najrazvijenija područja sveta, a imaju relativno male vodne snage u odnosu na ugalj, pa je zbog toga i razvoj proizvodnje električne energije orijentisan na izgradnju termocentrala. U Africi koja je najbogatiji kontinent u vodnim snagama (40% od ukupnih svetskih rezervi) proizvodnja će se razvijati na bazi hidro-energije.

U poslednje vreme mnoge zemlje nastoje da razviju proizvodnju iz nuklearnih izvora. SAD, SSSR, Francuska, Kanada i druge zemlje imaju programe izgradnje nuklearnih električnih centrala. Mirodopska primena nuklearne energije postaje prvorazredno ekonomsko pitanje za sve zemlje, naročito za zemlje bez većih energetskih rezervi i ekonomski zaostale zemlje, koje u ovoj vrsti energije vide osnovu razvoja svojih proizvodnih snaga.

Energetski izvori za proizvodnju električne energije

Glavni energetski izvori za proizvodnju električne energije u Jugoslaviji jesu vodne snage, otpadni mrki ugljevi i ligniti, uključujući u budućnosti i radioaktivne rude, kojih u Jugoslaviji ima u dovoljnim količinama.

Iako su rezerve uglja po glavi stanovnika u Jugoslaviji ispod svetskih i evropskih rezervi, one ipak predstavljaju značajnu energetsku osnovu za perspektivni razvoj Jugoslavije. Jedan deo uglja, uglavnom sitni lignit i otpadni ugalj, služiće kao gorivo za termocentrale koje će se graditi kao dopuna hidrocentralama.

Geološke i industrijske rezerve uglja prikazuje tabela 2.

Tabela 2

Vrsta uglja	Geološke rezerve u mil. tona	%	Industrijske rezerve u mil. tona	%	Donja kalorična vrednost kcal/kg
Kameni	210	0,75	200	0,9	4.500—7.000
Mrki	2.570	9,23	1.900	8,9	3.500—5.000
Lignit	25.100	90,02	10.200	90,2	2.000—3.500
Ukupno	27.880	100,0	21.300	100,0	—

Nalazišta uglja rasprostranjena su po čitavoj Jugoslaviji i leže obično plitko pod zemljom, pa su pogodna za jeftinu i brzu eksploataciju (vidi «Jugoslovenski pregled», — »Proizvodnja i prerada uglja«, str. 90, 91 i 92).

Od ukupne proizvodnje uglja u 1956 godini za javne električne centrale (bez industrijskih) utrošeno je 1,700.000 tona lignita, 1,000.000 tona mrkog i 550.000 tona kamenog uglja.

Nafta i plin (industrijski i prirodni) nemaju neku naročitu važnost za razvoj elektroprivrede u Jugoslaviji. Sada radi samo mali broj manjih dizel-elektrana, većinom lokalnog karaktera. One služe kao rezerva ili povremeno snabdevaju mala izolovana područja.

Vodne snage Jugoslavije predstavljaju njeno najveće energetsko bogatstvo, sa potencijalom od oko 66,5 milijardi kilovatčasova energije godišnje. Međutim, kako su poljoprivredi potrebne izvesne količine vode za navodnjavanje, a i saobraćaj na nekim rekama ograničava izgradnju hidrocentrala, to se ovaj potencijal ne može potpuno iskoristiti i zato se realno ceni da vodne snage Jugoslavije mogu dati 45 do 50 milijardi kilovatčasova godišnje. Jugoslavija se po bogatstvu vodnih snaga nalazi među prvim zemljama u Evropi. Samo Norveška i Francuska imaju apsolutno veće vodne snage, a relativno po jednom stanovniku još Švedska, Finska i Švajcarska.

Reke u Jugoslaviji imaju velike količine vode sa jako strmim padovima, pogodnim za racionalnu i jeftinu izgradnju hidrocentrala. Reke na severozapadu (Drava),

koje pripadaju alpskom (glečerskom) masivu, imaju najviše vode leti, a najmanje zimi. Međutim, vodostaj reka koje pripadaju jadranskom i jegejskom slivu najveći je zimi, a leti najmanji, tako da se mogu u nekim mesecima vrlo dobro dopunjavati². Pored toga reke u Jugoslaviji imaju veoma povoljne mogućnosti za izgradnju velikih akumulacionih bazena.

Tabela 3 prikazuje vodne snage Jugoslavije po slivovima i mogućnostima proizvodnje električne energije. Najveći je crnomorski sliv, koji obuhvata oko 71%, zatim jadranski sa oko 20% i jegejski sa 9% svih voda Jugoslavije.

Tabela 3*

Vododelnica	NAZIV SLIVA	Površina sliva u km ²	Istaknuta snaga u MW	God. prod. u milijardama kWh	Spec. prod. kWh/m ²
Crnog MORA	Dunav	15 200	1 400	6,60	—
	Tisa	8 875	37	6,10	—
	Drava	12 120	1 400	6,20	—
	Srednja i Donja Sava	26 810	70	0,30	—
	Gornja Sava	10 250	746	3,70	0,342
	Kupa	9 800	600	2,00	0,204
	Una	9 640	540	2,00	0,208
	Vrbas	5 570	546	2,20	0,407
	Bosna	10 460	970	3,30	0,315
	Drina	19 570	2 470	11,90	0,603
	Kolubara	3 620	32	0,10	0,00
	Morava	37 410	1 310	4,00	0,107
	Manje pri-	1 860			
	toke Du-	1 240	85	0,25	0,069
	nava u				
	Srbiji	520			
	Reka				
	Timok	4 630	175	0,55	0,118
Jadranskog MORA	Soča	2 550	633	1,90	0,835
	Riječina	480	50		
	Vodotoci	1 000	95		
	u Istri	560	11		
	Mirna	420	5		
	Raša				
	Lika i Gacka	2 400	192	1,00	0,417
	Krka	2 250	180	0,75	0,247
	Zrmanja (Ričica, Otuša)	780			
	Cetina	5 800	756	3,90	0,670
	Neretva sa Trebišnj.	12 750	1 935	6,90	0,540
	Morača sa Zetom	3 200	515	2,20	0,690
	Beli Drim	4 300	228	0,80	0,186
	Crni Drim sa Ohridskim i Prespanskim Jezerom	3 385	215	1,10	0,325
	Neposredni sliv Jadranskog MORA sa ostrvima	5 405	92	0,22	
Jegejskog MORA	Dragovištica	690	19	0,08	0,116
	Strumica	1 460	21	0,05	0,034
	Vardar	21 815	1 180	4,00	0,179
Ukupno u Jugoslaviji		256 850	16 500	66,5	0,260

* Hidroenergetski potencijal Jugoslavije — »Elektroprivreda«, br. 2, 1954.

Vodne snage Jugoslavije nisu još dovoljno iskorišćene. Energetska osnova iz vodnih snaga u Jugoslaviji obezbeđena je za neko'iko decenija.

² Kako je od sredine avgusta do novembra niski vodostaj svih reka u Jugoslaviji, to je u ovo vreme potrebno obezbediti električnu energiju iz termocentrala ili iz hidrocentrala sa velikim akumulacijama.

Posleratni razvoj elektroprivrede

Posleratni razvoj elektroprivrede kretao se u okviru opštih smernica ekonomske politike Jugoslavije. Kako Jugoslavija ima veliki hidropotencijal u rekama, plan elektrifikacije bio je zasnovan na izgradnji velikih hidrocentrala (Jablanice, Zvornika, Jajca, Vlasine, Vuzenice). Osim ovih hidroobjekata pristupilo se gradnji većih termocentrala (Šoštanj, Kakanj, Kolubara, Madžari), koje koriste kalorični i otpadni ugalj.

Ukupna instalirana snaga³ elektrana u 1956 godini prikazana je u tabeli 4

Tabela 4

(u MW)⁴

	1956*
Jugoslavija	1.379
hidro	689
termo	690
Srbija	348
hidro	98
termo	250
Hrvatska	304
hidro	179
termo	125
Slovenija	410
hidro	265
termo	145
Bosna i Hercegovina	263
hidro	121
termo	142
Makedonija	91
hidro	19
termo	22
Crna Gora	12,9
hidro	7,2
termo	5,7

* Procena na osnovu dokumentacije Jugoslovenske zajednice elektroprivrede, 1957 g.

Najvažnije hidrocentrale

HE (hidro elektrana) Jablanica sagrađena je na srednjem toku Neretve, kod Jablanice. Koristi vode Neretve i Rame. Na ušću Rame u Neretvu podignuta je betonska brana gravitaciono⁵-lučnog⁶ tipa, visoka preko 70 m. Ova brana omogućila je stvaranje jezera koje je dugo oko 30 km a široko 2,5 km, sa zapreminom od oko 318.000.000 m³ vode (294.000.000 korisne zapremine). Površina jezera pri najvišem vodostaju iznosi 14,4 km². Hidrocentrala je podzemna, derivacionog⁷ tipa, koja se preko dva tunela, dužine oko 2 km, snabdeva vodom iz Jablaničkog jezera. Ukupna instalisana snaga, kad centrala bude potpuno dovršena, iznosiće 144 MW sa godišnjom proizvodnjom od 714.000.000 kWh⁸. Sada rade tri agregata, ukupne snage 72 MW, a ostala tri agregata, iste snage, trebalo bi da budu završena do kraja 1957 godine. Električna energija iz ove hidrocentrale prenosi se dalekovodima visokog napona — 110 kV⁹ — na sever prema Sarajevu i na jug prema Splitu i Nikšiću.

HE Zvornik koristi vode reke Drine i njenih pritoka uzvodno od Zvornika. To je hidrocentrala priborskog¹¹ tipa sa gravitacionom betonskom branom, najveće konstruktivne¹² visine 40 m, a hidrauličke¹³ visine do 21 m. Jezero ima 25.000.000 m³,

³ Instalirana snaga (kW, MW) — celokupna snaga mašina za proizvodnju električne energije u jednoj elektrani

⁴ MW (megavat) — 1.000 kW — viša jedinica za snagu električne energije

⁵ Gravitaciona brana — koja se svojom težinom odupire pritisku akumulirane vode.

⁶ Lučna brana — koja se odupire pritisku akumulirane vode o svoja bočna uporišta.

⁷ Derivaciona elektrana — hidroelektrana kojoj se voda dovodi dugačkim tunnelima, cevovodima i dr.

⁸ kWh (kilovat sat) — viša jedinica za električnu energiju

⁹ kV (kilovolt) — 1.000 Volti — jedinica za merenje napona električne energije

¹⁰ kW (kilovat) — jedinica za snagu električne energije

¹¹ Priborska elektrana — hidroelektrana koja je smeštena uz samu branu

¹² Konstruktivna visina brane — visina brane od dna temelja do vrha brane

¹³ Hidraulična visina brane — visina od dna korita do vrha brane

što je dovoljno za sedmično izravnavanje vode¹⁴. U brani su ugrađene dve strojarnice, sa svake obalne strane po jedna. U strojarnicama se mogu ugraditi po dva agregata od po 23 MW sa »Kalpan« turbinama. Predviđena snaga ove hidrocentrala iznosi 92 MW (4 × 23), sa srednjom godišnjom proizvodnjom od 420.000.000 kWh. Sada se nalaze u pogonu dva agregata na desnoj strani, dok bi druga dva trebalo da budu završena ove godine.

HE Jajce II koristi vode reke Vrbasa ispod grada Jajca i ušća reke Plive. Centrala je derivacionog tipa sa tunelom dugim oko 3 km. Brana je gravitacionog tipa, visoka 16 m, i stvara akumulacioni bazen za dnevno izravnavanje. Hidrocentrala je podzemnog tipa, sa dva ugrađena agregata po 10 MW, dok se treći nalazi u probnom pogonu. Ukupna srednja godišnja proizvodnja iznosiće 197.000.000 kWh.

Hidroenergetski sistem centrale Vlasina koristi vode Vlasinske Reke i rečica Strvne, Čemernika i Božice. Ove vode stvaraju Vlasinsko jezero, zatvoreno zemljanom branom. Korisna zapremina jezera iznosi 107.000.000 m³ i služi za višegodišnje izravnavanje voda. Godišnji dotok vode¹⁵ u jezeru iznosi 65.000.000 m³. Na ovom potezu sagrađene su dve centrale: Vrla I i Vrla II, a u izgradnji su Vrla III i Vrla IV.

HE Vrla I je derivacionog tipa. Predviđa se izgradnja četiri agregata sa snagom od po 10 MW. Sada rade dva agregata sa ukupnom jačinom od 20 MW. Srednja godišnja proizvodnja iznosiće 51.000.000 kWh.

HE Vrla II. Predviđena je izgradnja dva agregata sa ukupnom jačinom od 20 MW. Sada radi jedan agregat jačine 10 MW. Srednja godišnja proizvodnja električne energije iznosiće 34.000.000 kWh.

HE Vrla III kad se dovrši imaće dva agregata sa ukupnom snagom od 22 MW. Sada se završava prvi agregat od 11 MW. Srednja godišnja proizvodnja električne energije iznosiće 49.000.000 kWh.

HE Vrla IV nalazi se u gradnji. Imaće dva agregata po 10 MW. Ukupna srednja godišnja proizvodnja električne energije iznosiće 50.000.000 kWh.

Ukupna snaga vlasinskih hidrocentrala, kad budu završene, u prvoj fazi imaće instalisanu snagu od 60 MW sa srednjom godišnjom proizvodnjom električne energije od 150.000.000 kWh. Kod konačne izgradnje može se snaga udvostručiti na 120 MW uz istu proizvodnju od 150.000.000 kWh.

Hidroenergetski sistem elektrana Mavrovo sačinjavaju centrale Vrben, Vrutok i Raven, koje koriste vode reka Radike, Mavrovske Reke, Beličice, Vrbenske Reke, Ravenske Reke i Vrutoške Reke. Sve vode osim Vrutoške Reke, uvode se u Mavrovsko jezero, koje je stvoreno podizanjem brane od zemlje i kamena. Zapremina akumulacije iznosi 357.000.000 m³, a od toga je korisna zapremina jezera 274.000.000 m³. Ukupna površina jezera pri najvećem vodostaju iznosi 13,7 km². Srednji godišnji priliv vode je 216.400.000 m³, tako da postoji višegodišnje izravnavanje voda.

HE Vrben će biti nadzemna centrala protočnog tipa, sa dva agregata, svaki od po 7,2 MW, ukupno 14,4 MW. Srednja godišnja proizvodnja električne energije iznosiće oko 54.000.000 kWh.

HE Vrutok je glavna centrala Mavrovskog hidroenergetskog sistema, derivacionog tipa. To je podzemna elektrana u koju će se ugraditi četiri agregata, svaki od po 37,5 MW, ukupne snage 150 MW. U 1957 godini pušće se u pogon prva dva agregata. Kada se završi izgradnja I i II etape, ova centrala davaće 298.000.000 kWh srednje godišnje proizvodnje električne energije.

HE Raven biće nadzemna centrala. Predviđa se izgradnja tri agregata ukupne jačine od 19,2 MW (3 × 6,4). U prvoj etapi izgrađić se dva agregata ukupne jačine, 12,8 MW. Srednja godišnja proizvodnja električne energije iznosiće 48.000.000 kWh.

Sve mavrovske elektrane imaće ukupnu snagu od 183,6 MW sa srednjom godišnjom proizvodnjom električne energije od 392.000.000 kWh.

¹⁴ Izravnavanje voda (dnevno, sedmično, višegodišnje) je mogućnost akumuliranja i korišćenja prirodnih dotoka vode tako da se mogu podmiriti energetske potrebe potrošača u određenom periodu vremena (dan, sedmica, godina i dr.).

¹⁵ Godišnji dotok vode (priliv) je količina vode u m³ koja tokom godine pritiče na jednom određenom mestu.

¹⁶ Površina sliva (km²) neke reke je celokupno područje koje je obeleženo vododelnicama dotične reke.

HE Vinodol koristi uglavnom vodne snage kraških ponornica: Malog Križa, Lokvarke i Ličanke. Vode potoka Mali Križ prebacuju se pumpanjem u akumulacioni bazen Lokvarka, u koji utiče i ponornica Lokvarka. Ovaj akumulacioni bazen, sa 32.000.000 m³ vode, stvoren je nasutom branom od zemlje i kamena. Vode iz Lokvarke odvođe se tunelom od male HE Fužine, snage 4,8 MW, koja je istovremeno i pumpna stanica za povremeno crpenje vode iz reke Ličanke u akumulacioni bazen Lokvarka. Vode iz HE Fužine i Ličanke utiču u akumulacioni bazen »Bajer«, koji stvara mala betonska brana. Vode iz akumulacionog bazena protiču kroz pokriven betonski cevovod tunelom i tlačnim cevovodom do podzemne strojarnice Tribalj. Elektrana ima tri agregata sa po dve »Pelton« turbine, svaki snage 28 MW. Ukupna snaga HE Vinodol iznosi 84 MW, sa srednjom godišnjom proizvodnjom električne energije od 183.000.000 kWh.

Dravski hidroenergetski sistem (HE Mariborski Otok, Vuzenica i Vuhred) izgrađen je posle rata. Sve ove elektrane koriste reku Dravu od granice sa Austrijom do Maribora. Na ovom potesu Drave ranije su sagrađene hidrocentrale Fala i Dravograd.

HE Mariborski Otok je protočna elektrana pri bransko-stupastog¹⁷ tipa. Postoji izvesna akumulacija od oko 4.000.000 m³ zapremine i služi za dnevno izravnivanje voda. Predviđena su tri agregata, svaki od po 18 MW, ukupne jačine 54 MW. U pogonu se sada nalaze dva agregata. Srednja godišnja proizvodnja sva tri agregata iznosiće 325.000.000 kWh električne energije.

HE Vuzenica je istog tipa kao i HE Mariborski Otok, sa malom akumulacijom od 4.000.000 m³. Predviđena su tri agregata, svaki od po 16,3 MW. U pogonu se nalaze dva agregata. Ukupna snaga svih agregata iznosiće oko 49 MW, a srednja godišnja proizvodnja električne energije 280.000.000 kWh.

HE Vuhred je istog tipa kao i prethodne dve (Mariborski Otok i Vuzenica) sa malom akumulacijom vode od 5.000.000 m³. Predviđena su tri agregata, svaki po 20 MW, ukupno 60 MW. U pogonu se nalaze dva agregata. Srednja godišnja proizvodnja električne energije sva tri agregata iznosiće 375.000.000 kWh.

HE Moste koristi vode gornjeg toka Save (Sava Dolinka). To je hidroelektrana derivacionog tipa sa visokom branom u kanjonu Save. Ima tri agregata od po 5 MW, ukupno 15 MW. Brana je betonska i stvara akumulaciju od 5.000.000 m³ zapremine, što je dovoljno za sedmično izravnavanje voda. Srednja godišnja proizvodnja električne energije iznosi oko 57.000.000 kWh. U podzemnoj strojarnici ove centrale predviđena je izgradnja četvrtog agregata kao turbinske pumpe.

Posle rata sagrađene su i ove manje hidrocentrale:

U Srbiji: HE Seljašnica, HE Ras, HE Međuvrške, HE Ovčar Banja, HE Sokolja, HE Sokolovica;

U Hrvatskoj: HE Zavrelje kod Dubrovnika, dogradnja HE Ozalj na reci Kupi, i potpuna rekonstrukcija HE Manojlovac;

U Sloveniji: HE Savica, HE Medvode;

U Bosni i Hercegovini: HE slapovi na Uni, HE Bogatići na Železnici, HE Mesići, HE Vlasenica;

U Makedoniji: HE Pesočani, HE S pučica, HE Zrnovci, HE Došnica;

U Crnoj Gori: HE Glava Zete, HE Slap Zete, HE Mušovića Rijeka.

Najvažnije termoelektrane

TE (termoelektrana) Kakanj koristi otpadne ugljeve iz separacije Catići u ugljenokopu Kakanj. Kalorična moć ovih otpadnih ugljeva iznosi oko 2.700 kcal/kg¹⁸. U pogonu se nalaze dva agregata, svaki od po 32 MW, ukupno 64 MW. Ova elektrana je kondenzacionog¹⁹ tipa sa direktnim hlađenjem iz reke Bosne. Specifični utrošak kalorija po kWh iznosi nešto preko 3.000 kcal/kWh²¹.

¹⁷ Stupska elektrana — hidroelektrana koja je smeštena u stupovima brane

¹⁸ kcal (kilokalorija) jedinica za merenje toplote

¹⁹ kcal/kg toplotna moć jednog kilograma goriva

²⁰ Kondenzaciona elektrana — termoelektrana koja radi sa kondenzacionim postrojenjem

²¹ kcal/kWh — utrošak kilogramkalorija za proizvodnju 1 kWh

TE Kolubara sagrađena je u blizini Kolubarskih rudnika lignita i koristi slabije i niskokalorične ugljeve ovog ugljenokopa, kalorične moći od 1500-2000 kcal/kg. Sada se nalaze u pogonu²² dva agregata, svaki od po 32 MW. Predviđa se izgradnja još jednog agregata od 64 MW, tako da će ukupna snaga ove termoelektrane iznositi 128 MW. Elektrana je kondenzacionog tipa. Ova elektrana ima dobar stepen iskorišćavanja, tako da specifični utrošak kalorija iznosi nešto iznad 3.000 kcal/kWh.

TE Šoštanj podignuta je kraj TE Velenje na Velenjskim rudnicima lignita, a koristi slabiji i niskokalorični ugalj, kalorične moći od 2.000 kcal/kg. Elektrana je kondenzacionog tipa, a u pogonu se nalaze dva agregata od po 30 MW. Predviđa se mogućnost proširenja sa još jednim agregatom od 60 MW. Specifični utrošak kalorija iznosi do 3.000 kcal/kWh.

TE Veliki Kostolac podignuta je na Kostolačkim rudnicima lignita, sa tri ugrađena agregata od po 10,5 MW i jednim od 12,5 MW koji se dovršava. Ukupna snaga iznosiće 44 MW.

TE Madžari je izgrađena u blizini Skopja i troši sitne asortimane raznih ugljenokopa. U elektrani su u pogonu tri agregata od kojih dva po 2,9 MW i jedan od 10 MW, — ukupne snage 15,8 MW.

TE Konjščina je podignuta u Zagorskim rudnicima lignita. U pogonu se nalazi jedan agregat od 14,8 MW, a ostala dva od po 12,5 MW se završavaju.

Pored ovih termoelektrana, sagrađeno je više drugih termoelektrana i industrijskih toplana kao što su: termoelektrane: Mali Kostolac, Banovići, Pljevlje i toplane: Zrenjanin, Jugovinil kod Splita, Sisak, Prijedor, Foča, Maglaj, Blažuj, Lukavac i druge.

Proširena je i rekonstruisana većina starih termoelektrana²²

Dalekovodna mreža

U Jugoslaviji je izgrađena velika mreža dalekovoda od 110 kV, koja međusobno povezana čini osnovu celokupne mreže dalekovoda. Izuzetak predstavlja veza između Srbije i Makedonije koja se održava dalekovodom od 35 kV.

U tabeli 5 prikazano je stanje dalekovoda krajem 1956 godine.

Tabela 5 (u kilometrima)

	Jugoslavija					
	110 kV	60 kV	50 kV	35 kV	30 kV	27 kV 26 kV
1956*	3.268	221	296	5.982	1.208	57 112

* Procena na osnovu dokumentacije Jugoslovenske zajednice elektroprivrede, 1957 g.

Najviše ima dalekovoda od 110 kV — nešto oko 3.200 kilometara. Dalekovoda srednjeg napona i to uglavnom od 30 i 35 kV ima preko 7.000 kilometara.

U tabeli 6 prikazana je distributivna mreža krajem 1956 godine.

Tabela 6 (u kilometrima)

	Jugoslavija ukupno	Visoki napon**	Niski napon***
1956*	56.500	16.500	40.000

* Procena na osnovu dokumentacije Jugoslovenske zajednice elektroprivrede, 1957 g.

** Visoki napon obuhvata mrežu iznad 0,4 KV.

*** Niski napon obuhvata mrežu do 0,4 KV.

Prenosna mreža je najvećim delom izgrađena na jednostrukim stubovima. Svojom nerazvijenosti ne bezbeduje sigurno snabdevanje potrošača. Distributivna mreža, usled velikog razvoja široke potrošnje i ostalih potrošača, zaostaje iza potreba.

²² Osim ovih termoelektrana sagrađen je veći broj industrijskih toplana, koje prerađuju paru iz turbina i troše je za vlastite potrebe u tehnološkom procesu i za grejanje prostorija.

LEGENDA

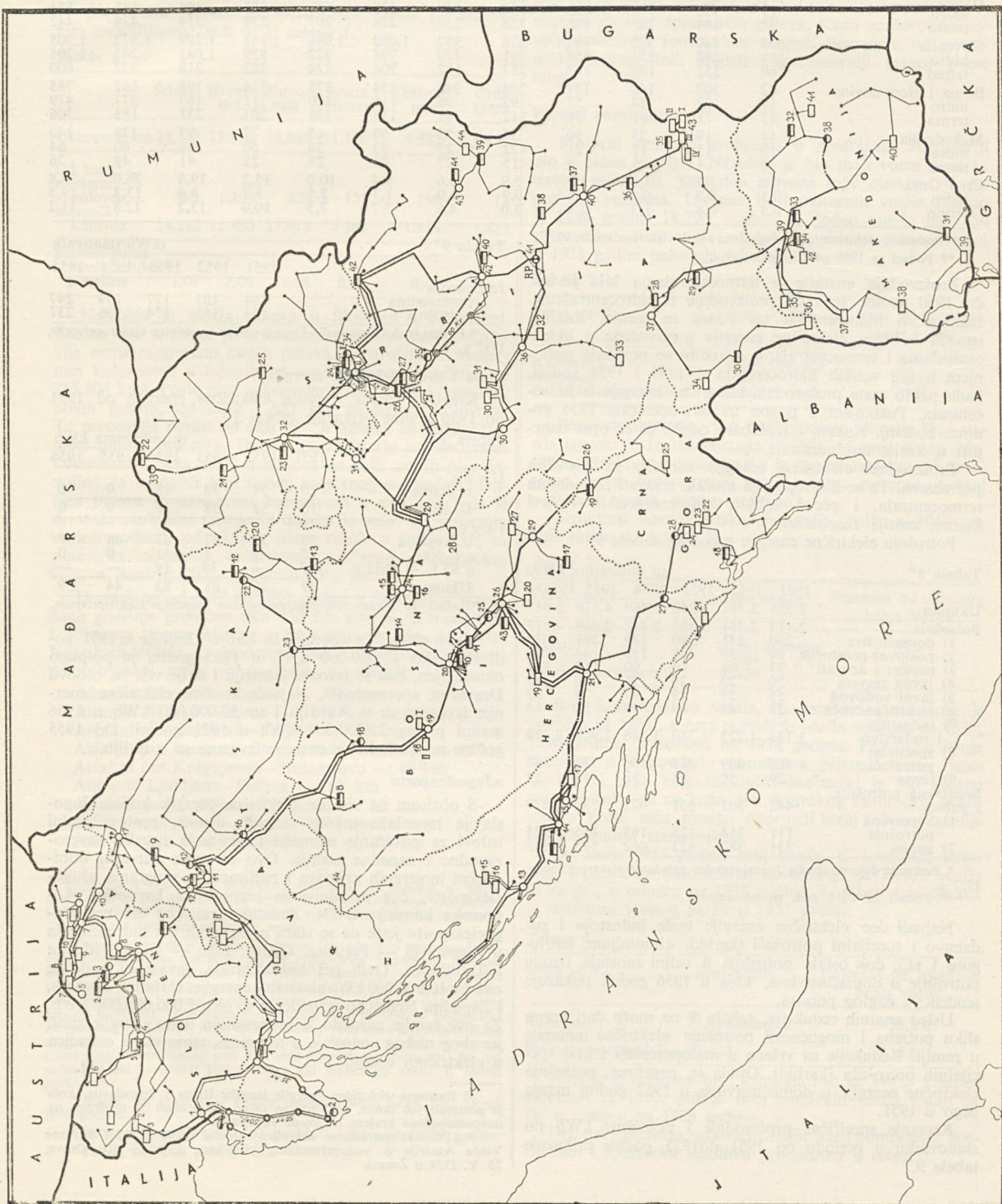
- HE (hidroelektrana)
 TE (termoelektrana)
 TS (trifazna stanica) 110/35 KV u izgradnji
 TS (trifazna stanica) 110/35 KV u izgradnji
 TS (trifazna stanica) 50/20 KV
 TS (trifazna stanica) 60/35 KV
 TS (trifazna stanica) 35/10 KV
 TS (trifazna stanica) 35/10 KV u izgradnji
 BP (izgradnja postrojenja) 110 KV
 DV (dalekovod) 110 KV
 DV (dalekovod) 110 KV u izgradnji
 DV (dalekovod) 220 KV u izgradnji
 DV (dalekovod) 35 KV
 DV (dalekovod) 35 KV u izgradnji

TS

TE

HE

- 1 Savica
 2 Doblar
 3 Pivce
 4 Metković
 5 Makarska
 6 Metković
 7 Dubrovnik
 8 Vuzenica
 9 Vuhred
 10 Fala
 11 Mar. Onk
 12 Orli I, II
 13 Golak
 14 Stariji Uhe
 15 Manolovac
 16 Janjina
 17 Kraljevac
 18 Kotor
 19 Plovlja
 20 Bogačić
 21 Završje
 22 Slap Zele
 23 Glava Zele
 24 Perućica
 25 R. Mušević
 26 Selčanica
 27 Mesici
 28 Vlasenica
 29 Zvornik
 30 Ovar Banja
 31 Medutvraće
 32 Sokolje
 33 Kotor
 34 Kotor
 35 Telo
 36 Dikance
 37 Mavrovo
 38 Pecočani
 39 Sapunčica
 40 Dočnica
 41 Znovi
 42 Matka
 43 Vrla I, II, III, IV
 44 Sokolovica
- 1 Saka
 2 Pula
 3 Metković
 4 Metković
 5 Metković
 6 Metković
 7 Metković
 8 Metković
 9 Metković
 10 Metković
 11 Metković
 12 Metković
 13 Metković
 14 Metković
 15 Metković
 16 Metković
 17 Metković
 18 Metković
 19 Metković
 20 Metković
 21 Metković
 22 Metković
 23 Metković
 24 Metković
 25 Metković
 26 Metković
 27 Metković
 28 Metković
 29 Metković
 30 Metković
 31 Metković
 32 Metković
 33 Metković
 34 Metković
 35 Metković
 36 Metković
 37 Metković
 38 Metković
 39 Metković
 40 Metković
 41 Metković
 42 Metković
 43 Metković
 44 Metković

Mreža dalekovoda u Jugoslaviji
 (stanje 1. januara 1957. g.)

Proizvodnja i potrošnja električne energije

Ukupnu proizvodnju električne energije iz hidrocentrala i termocentrala kao i proizvodnju po narodnim republikama prikazuje tabela 7.

Tabela 7*

Tabela 7*	(u milionima kWh)											
	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956**
Jugoslavija	817	1.160	1.458	2.065	2.219	2.409	2.545	2.694	3.002	3.451	4.379	5.047
hidro	316	478	595	1.045	1.021	1.234	1.354	1.427	1.515	1.805	2.614	2.869
termo	501	682	863	1.020	1.198	1.175	1.191	1.267	1.487	1.646	1.765	2.178
Srbija	211	323	387	519	572	602	629	672	745	827	965	1.180
hidro	8	13	10	11	17	16	28	31	33	38	212	437
termo	203	310	377	508	555	586	601	641	712	789	753	742
Hrvatska	171	274	378	497	524	556	591	623	715	810	1.025	1.006
hidro	79	130	179	301	298	326	377	416	457	456	591	564
termo	92	144	199	196	226	230	214	207	258	354	434	442
Slovenija	358	440	523	866	878	952	1.002	1.046	1.141	1.299	1.573	1.905
hidro	198	288	334	654	591	770	798	822	859	1.081	1.241	1.305
termo	160	152	189	212	287	182	204	224	282	218	332	600
Bosna i Hercegovina	62	103	145	151	204	241	254	278	314	398	662	785
hidro	19	32	54	57	92	96	116	120	111	167	277	479
termo	43	71	91	94	112	145	138	158	203	231	185	306
Makedonija	14	19	23	30	37	52	59	65	72	97	128	140
hidro	12	15	17	21	22	25	33	36	50	56	80	64
termo	2	4	6	9	15	27	26	29	22	41	48	76
Crna Gora	0.8	1.1	1.8	1.9	3.9	5.6	9.4	10.0	15.2	19.8	26.0	30.8
hidro	0.3	0.3	0.5	0.6	0.9	1.0	1.7	2.5	5.2	6.6	13.2	19.5
termo	0.5	0.8	1.3	1.3	3.0	4.6	7.7	7.5	10.0	13.2	12.8	11.2

* Podaci iz dokumentacije Jugoslov. zajed. elektroprivrede, 1957 g.

** Podaci za 1956 god. su procenjeni.

Proizvodnja energije u termocentralama bila je sve do 1950 godine veća od proizvodnje u hidrocentralama. Izgradnjom hidrocentrala taj odnos se menja. Razlika između količina električne energije proizvedene u hidrocentralama i termocentralama naročito se povećala puštanjem u rad velikih hidrocentrala u 1955 i 1956 godini, kada naglo raste proizvodnja električne energije iz hidrocentrala. Puštanjem u pogon tri termocentrale 1956 godine: Šoštanj, Kakanj i Kolubara odnos će se opet izmeniti u korist termocentrala.

Proizvodnja električne energije zaostaje za rastućim potrebama. Ta se disproporcija morala rešavati izgradnjom termocentrala, i pored velikih hidroenergetskih rezervi kojima zemlja raspolaže.

Potrošnju električne energije prikazuje tabela 8.

	(u milionima kWh)					
	1951	1952	1953	1954	1955	1956**
Ukupno	2.555	2.752	3.040	3.469	4.379	5.047
Potrošnja	2.113	2.251	2.489	2.842	3.649	4.177
1) domaćinstva	260	241	290	389	501	635
2) poslovne prostorije	94	99	106	119	144	165
3) motori i aparati	77	68	70	90	116	135
4) javna rasveta	20	23	29	36	40	45
5) javni vodovod	55	59	59	67	74	82
6) električna vuča	38	43	49	48	58	65
7) industrija i rudarstvo	1.131	1.223	1.380	1.546	1.900	2.110
8) specijalni potrošači	409	439	425	465	772	881
9) izvoz	29	56	81	82	44	59
Sopstvena potrošnja i gubici	442	501	551	627	730	870
1) Sopstvena potrošnja	111	114	128	165	185	225
2) gubici	331	387	423	462	545	655

* Podaci iz dokumentacije Jugoslovenske zajednice elektroprivrede, 1957 g.

** Podaci za 1956 god. su procenjeni.

Najveći deo električne energije troše industrija i rudarstvo i specijalni potrošači (karbid, aluminijum, ferolegure i sl.), dok ostala potrošnja u celini zaostaje, izuzev potrošnje u domaćinstvima, koja u 1956 godini pokazuje tendenciju naglog porasta.

Usled znatnih redukcija, tabela 8 ne može dati vernu sliku potreba i mogućnosti potrošnje električne energije u zemlji. Redukcije su vršene u malopotrošnji i kod specijalnih potrošača (karbid). Otuda je, naprimet, potrošnja električne energije u domaćinstvima u 1952 godini manja nego u 1951.

Kretanje specifične proizvodnje i potrošnje kWh po stanovniku u periodu od 1951 do 1955 godine prikazuje tabela 9.

Tabela 9*

	(kWh/stanovnik)				
	1951	1952	1953	1954	1955
Jugoslavija					
proizvodnja	154	161	177	199	247
potrošnja	153	161	174	196	237

* Podaci iz dokumentacije Jugoslovenske zajednice elektroprivrede, 1957 g.

Izvoz i uvoz električne energije

Kretanje izvoza i uvoza električne energije od 1951 do 1956 godine prikazuje tabela 10.

	(u milionima kWh)					
	1951	1952	1953	1954	1955	1956
U v o z						
iz Italije	10	58	38	18	0	0
Ukupno:	10	58	38	18	0	0
I z v o z						
u Austriju	25	55	67	62	44	59
u Italiju	2	1	1	1	0	—
u STT — zona B	—	—	13	19	—	—
Ukupno:	29	56	81	82	44	59

* Podaci iz dokumentacije Jugoslovenske zajednice elektroprivrede, 1957 g.

Uvoz električne energije iz Italije²³ koji je u 1951 godini iznosio 10.000.000 kWh u 1955 godini je potpuno obustavljen, dok se izvoz u Austriju i dalje vrši na osnovu Dravskog sporazuma²⁴. Najveće količine električne energije izveze su u Austriju i to 59.000.000 kWh u 1956 godini prema 25.000.000 kWh u 1951 godini. Do 1955 godine manje količine energije izveze su u Italiju.

»Jugoelektroport«

S obzirom na viškove električne energije kojima Jugoslavija raspolaže tokom zimskih meseci, postoje realni uslovi za povećanje razmene i izvoza u susedne severozapadne i zapadne zemlje. Ovo se može ostvariti dobijanjem inostranih zajmova i realizacijom programa »Jugoelektroport«, čije je osnivanje preporučila Evropska ekonomska komisija OUN. Zadatak studijskog društva »Jugoelektroport« jeste da se stara o izgradnji pet hidrocentrala u Jugoslaviji — Peručice, Cetine, Like — Gacke, Idrije i Trebišnjice. Ovih pet hidrocentrala davale bi godišnje oko 6.410.000.000 kWh električne energije. U Italiju, Austriju, i Zapadnu Nemačku izvezilo bi se oko 5.000.000.000 kWh. Za ove zemlje naročito je interesantan uvoz energije zimi, jer zbog niskog vodostaja u to vreme, tamo vlada oskudica u električnoj energiji.

Č. M.

²³ Razmena električne energije između Italije i Jugoslavije, koja je postojala još ranije, ne može se tačno obračunati s obzirom na novooslobođene krajeve pripojene Jugoslaviji.

²⁴ »Dravski sporazum« sklopljen između Vlade FNRJ i Savezne Vlade Austrije o vodoprivrednim pitanjima, koja se tiču Drave, 25. V. 1954 u Ženevi.

DRUMSKI SAOBRAĆAJ¹

Putna mreža

Dužina putne mreže² u Jugoslaviji iznosi 81.681 km od čega sa tvrdim kolovozom 48.389 km, a sa modernim kolovozom 3.359 km. Dužina puteva sa modernim kolovozom u odnosu na ukupnu mrežu iznosi 4,1%, a u odnosu na mrežu puteva sa tvrdim kolovozom oko 7%. Od ukupne mreže puteva dolazi na puteve I reda 9.295 km, II reda 20.066 km, III reda 21.478 km i IV reda 30.842 km. Postoje i putevi van ovih kategorija, koji služe za eksploataciju šuma i za potrebe poljoprivrede.

Geografska rasprostranjenost putne mreže po narodnim republikama³ vidi se iz tabele 1.

Tabela 1

	Srbija	Hrvat- ska	Sloven- ija	Bosna i Hercegovina	Makedo- nija	Crna Gora
Ukupno u km	25.545	18.898	18.086	11.156	5.582	2.416
Od toga:						
moderni						
kolovoz	965	1.200	859	123	199	13
tucanički						
kolovoz	14.262	12.480	11.013	7.383	1.824	1.427
gustina putne mreže km/km ² površine	1,01	2,06	4,54	0,15	0,48	—

Najgušća je mreža puteva u Sloveniji i Hrvatskoj. Znatno deo te mreže je sa modernim kolovozom. Jugoslavija nema razgranatu mrežu puteva, a naročito sa modernim kolovozom u odnosu na svoju ukupnu površinu od 255.804 km². Posle rata je sagrađeno oko 2.000 kilometara novih puteva, od čega 1.350 km modernog kolovoza. To predstavlja porast od oko 70% u odnosu na dužinu ove vrste puteva pre rata. Dužina putne mreže sa modernim kolovozom (svega 4,1% u odnosu na celu mrežu nije dovoljna da omogući brži razvoj motornog saobraćaja. Dužina puteva sa modernim kolovozom u zemljama gde je drumski saobraćaj razvijeniji daleko je veća. To pokazuju sledeći podaci⁴: od ukupne putne mreže u Italiji 23% su putevi sa modernim kolovozom, u Zapadnoj Nemačkoj 61%, u Austriji 20%, u Belgiji 93% itd.

U vremenu od 1947 do 1955 godine u Jugoslaviji je građeno godišnje prosečno oko 150 km puteva sa modernim kolovozom prema 31 km u razdoblju između dva rata. Najvažniji putevi sa modernim kolovozom, sagrađeni ili rekonstruisani posle oslobođenja, su sledeći:

Autoput Beograd—Zagreb — 387 km
Autoput Rijeka—Zagreb — 219 km
Asfaltni put Beograd—Valjevo — 79 km
Asfaltni put Beograd—Smederevo—Požarevac — 77 km
Asfaltni put Kragujevac—Svetozarevo — 40 km
Autoput Ljubljana—Sežana — 88 km
Asfaltni put Beograd—Zrenjanin — 53 km.
Asfaltni put Bitolj—Ohrid — 60 km
Asfaltni put Skopje—Kumanovo — 30 km

¹ Stanje i razvijenost modernog drumskog saobraćaja u jednoj zemlji ceni se po dužini putne mreže sa tvrdim odnosno modernim kolovozom (pod kojim se podrazumeva asfalt, beton, kocka, spremaks) po broju i strukturi motornih vozila.

Drumski saobraćaj obuhvata puteve i vozila kao osnovne kapacitete ove privredne grane, a takođe i pomoćne kapacitete koji su potrebni za njegovo normalno poslovanje, tj. remontne radionice, garaže, servise itd. Pored međumnog prevoza robe i putnika, drumski saobraćaj obuhvata i mesni prevoz putnika, koji je poznat pod imenom gradski saobraćaj. U mnogim slučajevima teško je odvojiti međumnog od gradskog saobraćaja, jer se njihovi domeni prepliću u tzv. prigradskom saobraćaju. Veća razvijenost drumskog saobraćaja povlači za sobom i izrazitiju diferencijaciju ova dva vida drumskog saobraćaja. Na taj način gradski saobraćaj čini poseban vid saobraćaja samo u većim gradovima.

² Stanje na kraju 1955 godine; podaci »Bilten SZS«, broj 58 od 1956 godine.

³ Podaci Savezne uprave za puteve — Beograd: 1956 godine.

⁴ Podaci OUN za 1954 godinu.

Asfaltni put Strumica—Radovište — 24 km

Turistički put Pula—Rijeka—Senj — 48 km.

Sada su u gradnji: Autoput Ljubljana—Zagreb, Jadranski turistički put Senj—Karlobag, Karlobag—Plitvice, put Senožec—Kopar, moderni put Beograd—Lazarevac—Kraljevo, put Sarajevo—Zenica i put Sarajevo—Tuzla.

Šem toga, građene su i modernizovane i druge kraće deonice puteva u svim republikama, a takođe se nalazi u gradnji više puteva i deonica. Gradnja i modernizacija puteva nije dosad bila ravnomerna, jer je obim gradnje zavisio od raspoloživih sredstava. Izvesnu prekretnicu u tome predstavlja osnivanje stalnog putnog fonda u 1956 godini. Fond je namenjen prvenstveno održavanju postojeće putne mreže, ali će služiti i za rekonstrukciju i modernizaciju pa i gradnju novih puteva. Kada se dovoljno povećaju sredstva fonda, biće moguć, nezavisno od povremenih materijalnih sredstava ravnomerniji razvoj putne mreže.

Ukupni vozni park

Motorni drumski saobraćaj u predratnoj Jugoslaviji bio je slabo razvijen. Naročito je bio mali vozni park za teretni saobraćaj. Veći deo prevoza robe obavljen je zaprežnim vozilima. Ukupan broj motornih vozila iznosio je 1938 godine 18.790 vozila, ili jedno vozilo na 850 stanovnika. Kakva je izgledala struktura voznog parka u 1938 godini pokazuje tabela 2.

Tabela 2

Vrsta vozila	Broj vozila	Procenat od ukupnog broja vozila
Kamioni	4.286 komada	23%
Autobusi	943 „	5%
Putnički automobili	13.561 komad	72%

Posle oslobođenja, već 1946 godine, ukupan broj vozila iznosio je 18.212 komada ili 98% od predratnog. Međutim, struktura voznog parka je sasvim različita od predratne, jer se broj teretnih vozila znatno povećao, a broj putničkih vozila znatno smanjio.

Strukturu voznog parka motornih vozila u 1946 godini prikazuje tabela 3.

Tabela 3

Vrsta vozila	Broj vozila	Procenat od ukupnog broja vozila
Kamioni	11.385 komada	63%
Autobusi	589 „	3%
Putnički automobili	6.238 „	34%

Broj komercijalnih vozila, tj. kamiona i autobusa je povećan za 122%, a broj putničkih vozila smanjen za 153% 1946 godine, u odnosu na 1938 godinu. Povećanje broja kamiona je odgovaralo potrebama privrede nove Jugoslavije. U toku rata železnički saobraćaj je bio znatno razoren, tako da su kapaciteti drumskog saobraćaja neposredno posle rata mnogo doprineli brzom obnovi zemlje i snabdevanju stanovništva.

Do kraja 1955 godine broj vozila, tj. kamiona, autobusa i putničkih automobila, povećan je na 36.052 vozila ili za 99% u odnosu na 1938 godinu. U tabeli 4 prikazana je struktura voznog parka u 1955 godini.

Tabela 4

Vrsta vozila	Broj vozila	Procenat od ukupnog broja vozila
Kamioni	21.074 komada	58,5%
Autobusi	2.356 „	6,5%
Putnički automobili	12.622 „	35,0%

Najviše je porastao broj kamiona i to za 340%, a zatim autobusa za 150% dok je broj putničkih vozila manji za 7% u odnosu na 1938 godinu.

Drumski motorni saobraćaj raspolaže i pomoćnim, specijalnim i sportskim vozilima prikazanim u tabeli 5.

Tabela 5

Vrsta vozila	Broj vozila
Specijalna vozila	1.861 komad
Putničke prikolice	11 komada
Teretne prikolice	5.222 "
Motocikli	12.541 komad

Ukupni vozni park drumskog saobraćaja, bez zaprežnih vozila i vučnih traktora u poljoprivredi, dostigao je na kraju 1955 godine 55.687 vozila ili jedno vozilo na 306 stanovnika. U 1938 godini, međutim, jedno vozilo dolazilo je na 600 stanovnika.

Prosečno godišnje povećanje svih vozila drumskog saobraćaja (sem zaprežnih) u vremenu od 1946 do 1955 godine iznosilo je oko 3.000 vozila, a prosečno godišnje povećanje putničkih i teretnih vozila sa motornim pogonom iznosi oko 1.850 komada. Procenat godišnjeg prirasta vozila kod nas je oko 10% dok je evropski prosek godišnjeg prirasta oko 17%. Sem toga redovna zamena u propisanom roku trajanja nije vršena, tako da je prosečna starost vozila rasla i sada je iznad normalnog proseka od pet godina.

Od ukupnog broja vozila koja predstavljaju sredstva motornog drumskog saobraćaja, tj. kamiona, autobusa, putničkih automobila, specijalnih vozila, putničkih i teretnih prikolica — čiji je broj u 1955 godini iznosio 55.687 komada — u društvenoj eksploataciji nalazi se 87%, a na vozila u privatnoj svojini otpada 13% (samo kamioni i putnička vozila).

Broj drumskih motornih vozila na dan 31 decembra 1956 prikazuje tabela 6.

Tabela 6

Putnički automobili	14.664 komada
Autobusi	2.701 komad
Kamioni	21.112 komada
Specijalna vozila	2.030 komada
Motocikle	15.586 komada
Putničke i teretne prikolice	6.463 komada

Iako je većina vozila drumskog saobraćaja u društvenoj svojini, ona su ipak u pogledu njihove namene i korišćenja, a time i organizaciono, podeljena na dva nejednaka dela.

Veći deo ovih vozila nalazi se pod upravom preduzeća čija osnovna delatnost nije transport nego industrijska proizvodnja, trgovina, građevinarstvo, poljoprivreda itd. Vozila koja ona poseduju služe uglavnom za prevoz njihove robe ili radnika i službenika. U ovim preduzećima nalazi se oko 70% od ukupnog voznog parka drumskog saobraćaja u Jugoslaviji.

Pod upravom preduzeća čija je osnovna delatnost prevoz robe i putnika za javne potrebe (takozvani javni drumski saobraćaj) nalazi se 15% od ukupnog broja kamiona i 53% od ukupnog broja autobusa, što ukupno čini 18% voznog parka komercijalnih vozila.

Vozni park međumnog javnog drumskog saobraćaja

Javni drumski saobraćaj imao je od 1946 do 1955 godine drukčiju razvojnu liniju od kretanja ukupnog voznog parka u Jugoslaviji.

Dok je 1946 godine u javnom saobraćaju bilo ukupno 2.480 kamiona i teretnih prikolica, a autobusa i prikolica 356, dotle je 1951 godine bilo 4.719 kamiona i teretnih prikolica i 916 autobusa. Broj kamiona u javnom saobraćaju tokom šest godina povećan je za 90% a broj autobusa za 157%. Od 1951 do 1955 godine broj kamiona i prikolica u javnom saobraćaju opao je tako da je ovih vozila krajem 1955 godine bilo 3.096 komada. Broj autobusa u ovom vremenu je povećan i 1955 godine iznosio je 1.240 komada. Nabavljeni su veći autobusi te je broj mesta u autobusima od 1946 do 1955 godine povećan za 330%.

U tabeli 7 prikazano je kretanje osnovnih kapaciteta javnog drumskog saobraćaja po prelomnim godinama.

Tabela 7

	1946	1951	1952	1955
Kamioni i prikolice	2.480	4.719	3.532	3.096
Autobusi i prikolice	356	916	806	1.241
Ukupno:	3.836	5.635	4.338	4.337

Ekonomska transportna tarifa koja je uvedena od 1952 godine imala je pozitivnog uticaja na razvoj javnog drumskog saobraćaja jer su izostali neracionalni prevozi i isključena vozila koja su zbog dotrajlosti bila nesposobna za saobraćaj i zato postala nerentabilna.

Vozni park gradskog saobraćaja

Gradski saobraćaj je posle rata takođe znatno povećan. Ali zbog velikog porasta broja stanovnika u gradovima i porasta potreba za lokalnim prevozima prevozni kapacitet gradskog saobraćaja ne zadovoljava ove potrebe.

U razvoju gradskog saobraćaja postoji tendencija da se zameni tramvajski saobraćaj autobuskim i trolebuskim saobraćajem.

Stanje kapaciteta i fizički obim prevoza gradskog saobraćaja pokazuje tabela 8.

Tabela 8*

	1939	1947	1955
Dužina linija u km	178	389	785
Broj vozila			
invetarskih	533	527	1003
u radu	426	342	645
Broj mesta			
invetarskih	26.940	30.950	59.050
u radu	21.600	20.050	36.990
Broj putnika u mil.	173	302	470

* Podaci stručnog udruženja preduzeća gradskog saobraćaja.

Ukupni broj vozila je skoro udvostručen, ali je broj vozila u radu kao i broj mesta povećan svega za 52%, dok je broj putnika povećan za 170%. Procenat neispravnih vozila je nešto veći u posleratnom periodu zbog forsiranog korišćenja vozila.

U 1956 godini u gradskom saobraćaju je bilo 110 trolejbusa, dok ih pre rata uopšte nije bilo.

Obim prevoza robe i putnika

Obim prevoza robe⁶ u javnom međumnog saobraćaju i posleratnom vremenu kretao se različito od kretanja broja vozila. Do 1951 godine se obim saobraćaja povećavao, u 1952 godini je pao na najniži nivo, zatim je ponovo neprekidno rastao, uprkos smanjenju broja vozila i u 1955 godini po učinku premašio obim iz 1951 godine. Po broju prevezenih tona u vremenu od 1952 do 1955 godine obim je rastao mnogo blaže; broj prevezenih tona je za 28% niži nego u 1951 godini.

Kretanje obima prevoza robe po prelomnim godinama prikazuje tabela 9.

Tabela 9

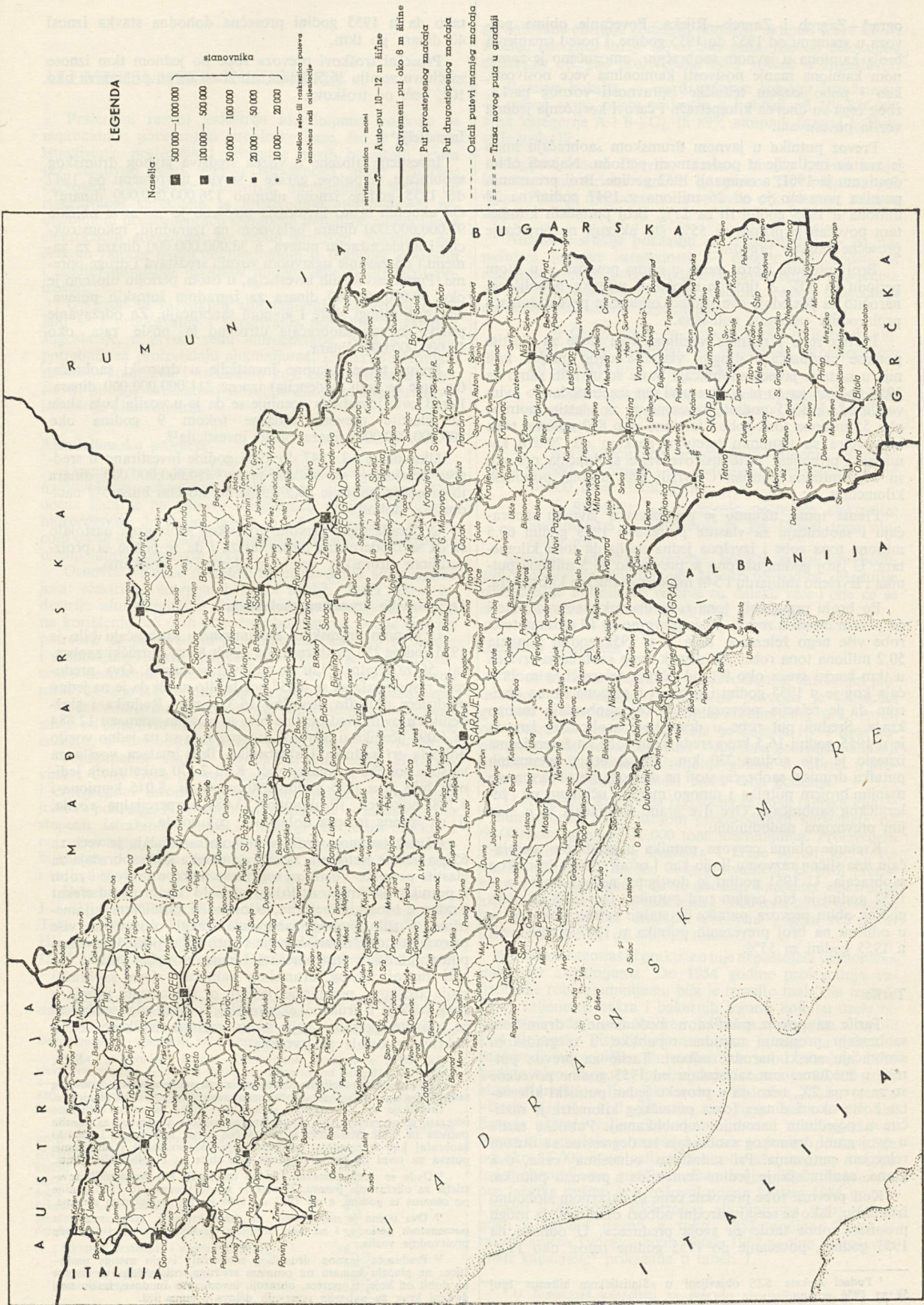
Obim prevoza	1947*	1951	1952	1955	1955	1955
					1946	1952
Prevoz robe						
u 000 tona	1.917	7.681	4.918	5.551	258	113
Prevoz robe						
u mil. tkm	46	163	115	180	390	156

* 1947 godina uzeta kao potpuni u pogledu prevoza putnika.

Pregled u tabeli 8 pokazuje da se put robe u javnom drumskom saobraćaju neprekidno povećavao, tako da prosečna relacija prevoza u 1955 godini iznosi 32,5 km prema 21,5 km u 1951 godini. Do produžavanja srednje relacije prevoza došlo je zbog proširenja tržišta kao i izgradnje puteva sa modernim kolovozom, a posebno autoputa Be-

6. Prevoz robe i putnika drumskim vozilima može se u celini izvesti posredno iz kvalitativnih pokazatelja, jer se statistika obima prevoza vodi samo za javni međumnog i gradski saobraćaj. Za vlastite potrebe prevoza postoje pokazatelji utvrđeni na bazi ankete Saveznog zavoda za statistiku.

Savezni zavod za statistiku izvršio je 1955 godine anketu koja obuhvata 50% kamiona, 25% teretnih prikolica i 29% autobusa od ukupno registrovanih vozila koja služe za vlastite prevoze. Na osnovu te ankete utvrđeno je da jedno teretno vozilo izvrši godišnje 78,426 tona kilometara na relaciji od 15 km, dok jedan autobus izvrši 2,732 putnička kilometra dnevno na relaciji od 13 km. Iz ovih podataka i broja registrovanih vozila, kao i koeficijenta vozila u saobraćaju, može se izračunati obim prevoza robe i putnika. (»Bilten SZS« broj 58 od 1956 godine).

Mreža puteva u Jugoslaviji

ograd—Zagreb i Zagreb—Rijeka. Povećanje obima prevoza u vremenu od 1952 do 1955 godine, i pored smanjenja broja kamiona u javnom saobraćaju, omogućeno je zame-nom kamiona manje nosivosti kamionima veće nosivosti, kao i poboljšanjem tehničke ispravnosti voznog parka, zbog čega su dnevna kilometraža i časovi korišćenja jednog vozila povećavani.

Prevoz putnika u javnom drumskom saobraćaju imao je znatne oscilacije u posleratnom periodu. Najveći obim dostignut je 1951, a najmanji 1952 godine. Broj prevezenih putnika porastao je od 26 miliona u 1947 godini na 33 miliona u 1955 godini ili za 27%. Broj putničkih kilometara povećan je pritom za 55%, što ukazuje na povećanje prosečne relacije prevoza.

Broj autobusa i broj mesta u njima povećan je u istom periodu za 33%, i time je udobnost putnika poboljšana, naročito za poslednje dve godine, otkada je počela domaća proizvodnja udobnih autobusa.

Prevoz robe i putnika vozilima koja služe za vlastite potrebe preduzeća i drugih vlasnika ovog parka koji nije u sastavu javnog saobraćaja može se utvrditi samo za 1955 godinu, jer su te godine prvi put izneti podaci o ovim vozilima⁷. U 1955 godini prevezeno je za vlastite potrebe oko 55 miliona tona robe i izvršeno oko 820 miliona tona kilometara sa ukupnim teretnim parkom od 20.670 kamiona i prikolica. Autobusi ove vrste saobraćaja prevezli su 52,5 miliona putnika i izvršili 680 miliona putničkih kilometara.

Prema tome, ukupno je prevezeno u javnom saobraćaju i saobraćaju za vlastite potrebe u 1955 godini 60,5 miliona tona robe i izvršena jedna milijarda tona kilometara. U istoj godini ukupno je prevezeno 85,5 miliona putnika i izvršeno milijardu i 544 miliona putničkih kilometara.

Po broju prevezenih tona robe drumski saobraćaj stoji na prvom mestu u zemlji, jer je prevezao za 10 miliona tona robe više nego železnica, koja je u 1955 godini prevezla 50,2 miliona tona robe. Ali učinak ovog saobraćaja izvršen u tkm iznosi svega oko 9% od učinka železničkog saobraćaja koji je u 1955 godini izvršio 11,6 miliona tkm s obzirom da je relacija prevoza drumskog saobraćaja mnogo kraća. Srednji put robe u drumskom saobraćaju iznosio je u 1955 godini 16,5 km a srednji put robe na železnicama iznosio je iste godine 230 km. Prema broju prevezenih putnika drumski saobraćaj stoji na drugom mestu sa mnogo manjim brojem putnika i mnogo manjim učinkom od železničkog saobraćaja. Ove dve grane saobraćaja se u svojim prevozima nadopunjuju.

Kretanje obima prevoza putnika u gradskom saobraćaju ima sličnu razvojnu liniju kao i ostali vidovi drumskog saobraćaja. U 1951 godini je dostignut najveći obim, a u 1952 godini je bio osetan pad putnika. Od 1952 do 1955 godine obim prevoza putnika je stalno rastao, tako da je u odnosu na broj prevezenih putnika u 1947 godini veći u 1955 godini za 55%.

Tarife

Tarife za prevoz putnika u međumestnom drumskom saobraćaju propisuju narodne republike, a u gradskom saobraćaju sreski narodni odbori. Tarife za prevoz putnika u međumestnom saobraćaju od 1953 godine povećane su za svega 2%, tako da u proseku jedan putnički kilometar košta oko 5 dinara (cena putničkog kilometra je različita u pojedinim narodnim republikama). Putničke tarife u ovoj grani drumskog saobraćaja su regresivne sa dužom relacijom putovanja. Pri sadašnjim odnosima cena, ova grana saobraćaja je jedino rentabilna u prevozu putnika.

Kod prevoza robe prevozne cene se uglavnom slobodno fromiraju, iako su sreski narodni odbori ovlašćeni da mogu propisati robne tarife za svoja preduzeća. U odnosu na 1953 godinu, povećanje do 1955 godine iznosi oko 11%,

⁷ Podaci Ankete SZS objavljeni u »Statističkom biltenu« broj 58 za 1956 godinu.

tako da u 1955 godini prosečna dohodna stavka iznosi 40 dinara po tkm.

Prosečni troškovi prevoza robe po jednom tkm iznose za čitavu zemlju 36,5 dinara što znači da su prihodi za oko 10% veći od troškova.

Investicije⁸

Investicije uložene u vozna sredstva javnog drumskog saobraćaja, u puteve, garaže i servise u vremenu od 1947 do 1955 godine iznose ukupno 126.000.000.000 dinara⁹. Od ukupnih bruto investicija utrošeno je na nove objekte 93.000.000.000 dinara uglavnom na izgradnju, rekonstrukciju i modernizaciju puteva, a 33.000.000.000 dinara za zamenу i održavanje uglavnom vozniх sredstava i druge opreme. Pored navedenih investicija, u istom periodu uloženo je oko 30.000.000.000 dinara za izgradnju šumskih puteva, od kojih mnogi služe i javnom saobraćaju. Za održavanje puteva javnog saobraćaja utrošeno je posle rata oko 55.000.000.000 dinara.

Prema tome, ukupne investicije u drumski saobraćaj (za koje se vodi evidencija) iznose 211.000.000.000 dinara. Pored ovih investicija ocenjuje se da je u vozila koja služe za vlastite prevoze uložene tokom 9 godina oko 200.000.000.000 dinara bruto investicija¹⁰.

Ukupno je od 1947 do 1955 godine investirano u sredstva drumskog saobraćaja preko 410.000.000.000 dinara ili prosečno godišnje 45,5 milijardi, što čini blizu 5% nacionalnog dohotka.

U dosadašnjem razvoju drumskog saobraćaja nastojalo se da se modernizuje putna mreža i da se počne sa proizvodnjom drumskih vozila u domaćim fabrikama.

Organizacija drumskog saobraćaja

U javnom drumskom međumestnom saobraćaju bilo je 1955 godine 256 preduzeća, od kojih 80 za putnički saobraćaj, 56 za teretni i 120 za mešoviti saobraćaj. Ova preduzeća raspolagala su sa 4.337 vozila, što znači da je na jedno preduzeće dolazilo prosečno 16,3 vozila. Radnika i službenika u ovim preduzećima bilo je u istom vremenu 12.884 sa 1.098 učenika u privredi, što znači da su na jedno vozilo dolazila tri radnika i službenika. Broj imalaca vozila za vlastite potrebe je mnogo veći. Kod 2.470 anketiranih jedinica bilo je u 1955 godini 290 autobusa, 8.046 kamiona i 4.748 prikolica, ili ukupno 13.084 komercijalna vozila, tj. na jednog imaoa dolazilo je 5,3 vozila.

Učinak teretnog vozila u javnom saobraćaju je veći za 65% a učinak autobusa za 18% od učinka kod saobraćaja za vlastite potrebe. Vozila za sopstvene potrebe prevoze i robu i putnike na kraća otstojanja i zato imaju manji efekat izražen u tona kilometrima, odnosno u putničkim kilometrima. Vozila javnog saobraćaja imaju objektivno više uslova za bolje iskorišćavanje i zato se u poslednje vreme putem planskih instrumenata¹¹ daju povoljniji uslovi za brzi razvoj javnog drumskog saobraćaja. Ovaj saobraćaj svoje troškove podmiruje jedino iz naplaćenih usluga i zbog toga je u drukčijoj ekonomskoj situaciji nego saobraćaj za vlastite potrebe koji svoju razliku troškova često pokriva iz ostale proizvodnje.

S. S.

⁸ Podacio »Investicijama uloženim u vozna sredstva javnog drumskog saobraćaja« — iz dokumentacije Saveznog zavoda za privredno planiranje. Investicije u drumskom saobraćaju mogu se samo delimično iskazati, jer se evidencija o ulaganjima za parkove u prevozu za vlastite potrebe ne vodi. Statistički je obuhvaćen javni, međumestni i gradski saobraćaj kao i izgradnja, rekonstrukcija, modernizacija i održavanje puteva za javni saobraćaj i puteva koji služe za eksploataciju šuma.

⁹ Ovde se podrazumevaju bruto investicije bez budžetskih investicija za održavanje puteva. Investicije su obračunate do 1952 godine po cenama te godine, a od 1953 do 1955 godine po tekućim cenama.

¹⁰ Ova ocena je napravljena na bazi kretanja broja vozila u pomenutom periodu, i na bazi vrednosti izvršenog uvoza i domaće proizvodnje vozila.

¹¹ Preduzeća javnog drumskog saobraćaja imaju mnoge povlastice: ne plaćaju kamatu na osnovna sredstva, oslobođena su poreza na dobit od koje, tj. poreze, obrazuju investicione fondove, imaju svoj devizni krug za nabavke rezervnih delova i guma itd.

ALUMINIJUMSKA INDUSTRIJA

Posleratni razvoj industrije aluminijuma odlikuje se neprekidnim povećanjem sirovinke baze, što je posledica istraživanja postojećih i otvaranja novih boksitnih revira (uz relativno nizak stepen istraženosti naših boksita); razvojem valjaoničke industrije aluminijuma bržim od izgrađivanja kapaciteta za proizvodnju aluminijuma¹; nedovoljnom obezbeđenosti izgrađene industrije aluminijuma električnom energijom; sve većim izvozom boksita²; početkom zamene bakra aluminijumom u domaćoj potrošnji i naglim porastom upotrebe aluminijuma u domaćoj potrošnji.

Uporedo sa razvitkom aluminijumske industrije razvijalo se i proučavanje i istraživanje prirodnih bogatstava Jugoslavije, u prvom redu hidroenergije, boksita i uglja, potrebnih za proizvodnju aluminijuma. Danas se raspolaže naučnim studijama i analizama koje pokazuju da u Jugoslaviji postoje ekonomski povoljni uslovi za snažan razvoj industrije aluminijuma.

Aluminijumsko područje

Ocenjuje se da Jugoslavija posle Norveške i ma u Evropi najpovoljnije uslove za proizvodnju aluminijuma. Ova ocena data je na osnovu mogućnosti proizvodnje jeftine hidroenergije. Međutim uslovi se još poboljšavaju činjenicom da se ležišta boksita u Jugoslaviji nalaze u neposrednoj blizini hidroenergetskih izvora.

Osnovne sirovine potrebne za proizvodnju aluminijuma jesu: električna energija, boksit i uglj³. Dalji razvoj industrije aluminijuma u Jugoslaviji zasnovan je uglavnom na korišćenju baš ovih prirodnih bogatstava. Ostale sirovine potrebne za proizvodnju aluminijuma, kao što su kriolit i aluminijum-fluorid i petrol-koks u zemlji se ne proizvode, sem u neznatnim količinama petrol-koks i smola za anodnu masu, koja je takođe potrebna za proizvodnju aluminijuma.

Učešće sirovina u troškovima proizvodnje aluminijuma zavisi od cena ovih sirovina, tako da naprimer udeo električne energije, u zavisnosti od cene, može varirati od 7—30%⁴.

Jugozapadni krajevi Jugoslavije, Dalmacija, Hercegovina i Crna Gora po prirodnom bogatstvu u sirovinama i energetskim izvorima predstavljaju jedinstveno aluminijumsko područje. Na ovom terenu nalaze se — na današnjem stepenu istraženosti—najekonomičniji energetski objekti i najveće rezerve boksita. Na istom području postoje, domaćim bilansom potrošnje neangažovane, znatne rezerve uglja i to lignita, kojim obiluje Jugoslavija.

Dosada proučeni hidroenergetski izvori: HE Perućica I i II, akumulacije Komarnica, HE Gornje Polje, HE Tara — Morača, HE Grnčarevo i Dubrovnik, HE Rama, HE Peruća, HE Split i HE Senj, pri instaliranoj snazi od 1.311 MW mogu proizvesti 6.112 GWh (6,1 milijardu kWh)

¹ Usled ovoga je stvorena disproporcija između valjaoničkih kapaciteta i kapaciteta za proizvodnju aluminijuma.

² Postepena likvidacija uvoza aluminijuma, a poslednjih godina izvoz aluminijuma i valjaoničke robe aluminijuma.

³ Za proizvodnju 1 tone aluminijuma potrebno je 20.000 kWh električne energije, 7—8 tona lignita (u zavisnosti od kalorične vrednosti), 4—5 tona boksita (u zavisnosti od kvaliteta), 300 kg kalcinirane sode, 450 kg petrol-koksa, 150 kg smole, 60 kg kriolita i aluminijum-fluorida.

⁴ Uzimajući orijentacione cene, dobiva se sledeća slika troškova proizvodnje 1 tone aluminijuma:

električna energija	20%
boksit	16%
uglj	16%
soda	4,5%
kriolit i aluminijum-fluorid	8%
anodna masa	7%
ostali materijal	5%
Ukupno materijal i električna energija	76,5%
plate	6,8%
upravna i prodajna režija	6,8%
amortizacija	9,9%
	100%

garantovane energije godišnje, odnosno ukupno 8.818 GWh srednje energije, što je skoro dva puta više od celokupne električne energije proizvedene 1955 godine u Jugoslaviji.

Rezerve boksita — na današnjem stepenu istraženosti — nalaze se na ovom području u količini od 106,826.000 tona kategorije A+B+C₁, ili 89% ukupnih rezervi boksita u Jugoslaviji.

Ugljeni baseni Pljevlja, Gacko, Livno, Duvno imaju istražene industrijske rezerve od preko 230 miliona tona uglja. Postoje mogućnosti da se ovde otkriju nove rezerve uglja.

Analize i studije pokazuju da u Jugoslaviji — na današnjem stepenu istraženosti — postoje mogućnosti za izgradnju aluminijumske industrije proizvodnog kapaciteta od 265.000 tona aluminijuma godišnje. Postoji mogućnost da se sagrađe sledeći kapaciteti:

u Crnoj Gori, na potezu Nikšić—Titograd, aluminijumski kombinat, sa godišnjom proizvodnjom od 100.000 tona aluminijuma;

u Hercegovini (Mostar) aluminijumski kombinat, sa godišnjom proizvodnjom od 100.000 tona aluminijuma;

u Dalmaciji, na potezu Split—Šibenik, aluminijumski kombinat, sa godišnjom proizvodnjom od 50.000 tona aluminijuma;

u Sloveniji — proširenje postojeće elektrolize aluminijuma u Kidričevu, sa još 15.000 tona aluminijuma.

Sadašnje industrijske rezerve boksita mogu obezbediti ovu proizvodnju aluminijuma za oko 65 godina. Međutim potencijalne industrijske rezerve su daleko veće i one će se novim istražnim radovima sigurno povećati.

Izgradnja kapaciteta

U odnosu na predratnu proizvodnju, u zatečenim preduzećima aluminijumske industrije povećan je kapacitet godišnje proizvodnje. U Tvornici aluminijuma u Lozovcu od predratne proizvodnje, koja je iznosila 1.795 tona godišnje, povećan je kapacitet na 3.000 tona godišnje. Sadašnji maksimalni kapacitet proizvodnje glinice u fabrici u Mostama kod Ljubljane iznosi 8.000 tona godišnje.

U Kidričevu kod Ptujja izgrađena je nova fabrika glinice i aluminijuma, sa godišnjom proizvodnjom kapaciteta od 50.000 tona glinice i 15.000 tona aluminijuma. Proizvedeni aluminijum je dobrog kvaliteta i kreće se od 99,5% do 99,7%. Glinica je takođe dobrog kvaliteta. U ovoj fabrici postoje povoljni uslovi da se godišnji kapacitet elektrolize aluminijuma poveća od sadašnjih 15.000 tona na 30.000 tona, jer su svi električni uređaji i pomoćni pogoni već izgrađeni za kapacitet od 30.000 tona.

Pre rata u Jugoslaviji praktično nije ni postojala valjaonička industrija aluminijuma. Do 1954 godine proizvodnja valjaoničke robe aluminijuma bila je izrazito mala. Sa izgradnjom valjaonica bakra i bakarnih legura, koje su uzele na sebe proizvodnju valjaoničke robe bakra, valjaonica »Impol« kod Slovenske Bistrice rekonstruisana je tako da pretežno proizvodi valjaoničku aluminijumsku robu. Krajem 1956 godine njen kapacitet proizvodnje iznosio je 10.000 tona aluminijumske valjaoničke robe. Tvornica lakih metala »Boris Kidrič« kod Šibenika, u čijem sastavu će biti dosada najveća valjaonica aluminijuma i aluminijumovih legura čija gradnja se završava, imaće kapacitet proizvodnje od oko 16.000 tona valjaoničke robe aluminijuma i 4.500 tona aluminijuma godišnje. Deo valjaoničkih kapaciteta ove fabrike pušten je u redovni pogon krajem 1956 godine i iznosi 9.000 tona. Elektroliza aluminijuma treba da se pusti u probni pogon u toku 1957 godine. Tako će završavanjem Tvornice lakih metala 1957 godine Jugoslavija imati kapacitete⁵ prikazane u tabeli 1.

⁵ U Jugoslaviji kapaciteti za preradu aluminijuma su veći. U pregledu nisu dati kapaciteti vojne industrije i mašinogradnje.

Tabela 1 (u hiljadama tona godišnje proizvodnje)

Fabrika	Za proizvodnju		
	glinice	aluminijuma	valjaoničke robe
Moste	8.000	—	—
Lozovac	4.000	3.000	—
Kidričevo	50.000	15.000	—
»Impol«	—	—	10.000
T. L. M.	—	4.500	16.000
»Metal—Otočac«	—	—	500
Ukupno:	62.000	22.500	26.500

Pregled sagrađenih kapaciteta pokazuje neusklađenost. Za proizvodnju jedne tone aluminijuma potrebne su dve tone glinice, tako da će kod svih kapaciteta preostajati glinice za izvoz. Kapaciteti valjaonica, međutim, ne mogu se u celosti podmiriti domaćim aluminijumom i neiskorišćeni su. U druge grane privrede van valjaonica troši se 5.000—6.000 tona aluminijuma, tako da za valjaonice ostaje 16.000—17.000. Otuda će sve do podizanja novih kombinata aluminijuma ili bar do puštanja u pogon druge faze elektrolize aluminijuma u Kidričevu kapaciteti valjaoničke industrije biti u celosti neiskorišćeni ako se računa korišćenje samo domaćeg aluminijuma.

Proizvodnja aluminijuma

Proizvodnju glinice, aluminijuma i valjaoničke robe od aluminijuma u posleratnom periodu⁷, prikazuje tabela 2.

Tabela 2 (u hiljadama tona)

Godina	Glinica	Aluminijum	Valjaonička roba od aluminijuma
1939	7.141	1.795	15
1946	1.857	567	124
1947	6.405	1.263	630
1948	5.586	1.884	1.125
1949	5.556	2.493	974
1950	6.450	1.931	1.750
1951	8.582	2.828	2.221
1952	8.960	2.563	1.730
1953	8.810	2.792	2.011
1954	13.979	3.492	2.893
1955	44.970	11.499	6.406
1954	48.207	14.662	8.922

Odnos Jugoslavije prema drugim zemljama proizvođačima aluminijuma prikazuje tabela 3.

Tabela 3 (u hiljadama tona)

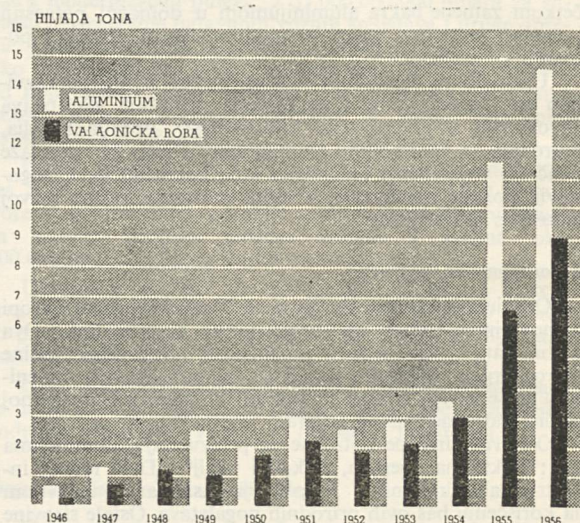
Svetska proizvodnja aluminijuma od 1949 do 1955 godine*							
Zemlja	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955
Svet.	1.257	1.506,9	1.807,6	2.032,4	2.452,8	2.807,9	3.101,2
od toga:							
Evropa	226,9	254,3	388,7	447,4	483,1	550,1	652,7
u tome:							
Z. Nemačka	29,1	27,8	74,1	100,5	106,9	129,2	137,1
Francuska	53,9	60,6	91,1	106,2	112,2	120,2	129,5
V. Britanija	30,8	29,9	28,2	28,5	31,4	32,1	24,8
Italija	25,9	32,0	50,8	52,8	55,5	57,6	61,7
Jugoslavija	2,5	1,9	2,8	2,6	2,8	3,5	11,5
Norveška	34,6	45,3	50,3	51,1	53,2	61,3	72,1
Austrija	14,8	18,0	26,4	36,7	43,5	48,0	57,2
Švajcarska	21,0	19,0	27,0	26,9	29,0	26,0	30,0
Mađarska	8,2	6,6	14,6	15,0	20,0	28,4	37,0
Čehoslovačka	—	—	—	—	—	5,0	25,0
I. Nemačka	1,0	2,0	12,6	14,8	15,6	21,0	26,0
Poljska	—	—	—	—	—	2,5	20,0
SSSR	120,0	209,4	210,0	230,0	280,0	360,0	400,0
Azija	27,5	31,3	43,7	50,2	54,2	65,2	72,0
u tome:							
Japan	21,2	24,8	36,9	42,7	45,5	53,1	57,5
Australija	—	—	—	—	—	—	3,0
Amerika	882,7	1011,9	1165,2	1304,8	1634,5	1832,6	1973,3
u tome:							
S.A.D.	547,5	651,9	759,2	850,3	1135,8	1325,0	1420,5
Kanada	335,2	360,0	405,6	453,4	497,5	506,1	551,3

Proizvodnja aluminijuma rašće i dalje⁸. Na osnovu podataka o svetskoj proizvodnji aluminijuma u vremenu od 1949 do 1955 godine predviđa se da će proizvodnja primarnog aluminijuma u 1975 godini bez SSSR-a i istočnoevropskih zemalja iznositi oko 5,5 miliona tona, što bi se sa proizvodnjom tih zemalja ukupno popelo na oko 7 miliona tona.

* Metalstatistik, 1946 — 1955 Frankfurt a M. 1956

Izgrađeni kapaciteti za proizvodnju aluminijuma iznosili su na kraju 1955 godine u svetu 3.348.100 tona aluminijuma godišnje. Predviđa se da će u 1960 godini kapaciteti za proizvodnju aluminijuma iznositi 4.556.000 tona.

Postignuti nivo proizvodnje aluminijuma relativno je nizak ako se uporedi sa mogućnostima koje za razvoj ove industrije ima Jugoslavija. Neposredno posle rata Jugoslavija je imala ugovore sa SSSR-om i Mađarskom o izgradnji kapaciteta za 50.000 tona aluminijuma; ali usled prekida odnosa posle rezolucije IB do ostvarenja ovih projekata nije došlo. To je usporavalo tempo izgradnje aluminijumske industrije.

Proizvodnja aluminijuma u ingotima i valjaoničke robe aluminijuma

Do 1954 godine glinicu su proizvodile fabrike u Mostama kod Ljubljane i u Lozovcu kod Šibenika. Tek krajem 1954 godine počela je proizvodnja glinice u Tvornici glinice i aluminijuma u Kidričevu.

⁷ U predratnoj Jugoslaviji industrija aluminijuma bila je slaba. Jedina fabrika aluminijuma u Lozovcu kod Šibenika proizvela je sledeće količine aluminijuma: 1937 god. 1938 god. 1939 god. 232 tone 1.271 tonu 1.795 tona

Proizvodnja aluminijuma u Jugoslaviji u 1939 godini iznosila je 0,25% od svetske proizvodnje aluminijuma.

U 1939 godini proizvedeno je svega 15 tona valjaoničke robe aluminijuma i 7.141 tona glinice. Potrošnja aluminijuma iznosila je oko 1.000 tona, a višak se izvozio.

Mala proizvodnja, još manja potrošnja i nerazvijena valjaonička industrija aluminijuma glavne su karakteristike predratnog perioda aluminijumske industrije u Jugoslaviji.

⁸ Aluminijum je relativno mlad metal. Proizvodnja industriskog značaja počela je posle 1886 godine.

Po porastu proizvodnje i po raznovrsnosti upotrebe aluminijum je za kratko vreme zauzeo važno mesto, kao retko koji drugi metal. Svetska proizvodnja aluminijuma brzo je rasla:

Godina	Iznosila je	Tona
1901	godine	7.500
1929	„ „ „	271.600
1939	„ „ „	705.000
1943	„ „ „	1.946.000
1955	„ „ „	3.100.000

U svom usponu aluminijum je istiskivao druge poznate metale. Tempo porasta proizvodnje aluminijuma može se videti ako se uporedi sa tempom porasta čelika:

(u milionima tona)							
	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1956
Čelik	17.8	59.3	71.3	93.1	128.4	188.6	269.4
Aluminijum	0.01	0.04	0.12	0.27	0.79	1.5	3.1

* Prethodni podaci.

Do 1954 godine sav proizvedeni aluminijum davala je Tvornica glinice i aluminijuma u Lozovcu, a od kraja 1954 godine počela je proizvodnja i u Kidričevu.

Proizvodnja valjaoničke robe aluminijuma dolazila je u vremenu do 1954 godine iz valjaonice »Impol« u Slovenskoj Bistrici i manje valjaonice »Metal« u Otočcu. Od 1955 godine počela je sa radom i Valjaonica lakih metala u Šibeniku. U proizvodnji valjaoničke robe aluminijuma i aluminijumskih legura učestvuje sa proizvodnjom do 500 tona i preduzeće »Metal—Otočac« kod Zagreba.

Sa izgradnjom valjaoničkih kapaciteta industrija aluminijuma dobila je potpuno prerađivački karakter, koji će zadržati sve do izgradnje novih kapaciteta aluminijuma.

Rezultati proizvodnje u dosada sagrađenoj aluminijumskoj industriji nisu potpuni, jer su proizvodni kapaciteti tek završeni ili su pri završetku.

Zaposleno osoblje i proizvodnost rada

U industriji aluminijuma u Jugoslaviji bilo je ukupno zaposlenih: u 1954 godini 2.591 lice, u 1955 godini 3.105 i oktobra meseca 1956 godine 4.533 lica.

U svim preduzećima aluminijumske industrije nema dovoljno visokokvalifikovanog i kvalifikovanog osoblja. Rezultati produktivnosti rada ne mogu dati pravu sliku, jer su najveća preduzeća (Kidričevo, T. L. M., Šibenik) tek puštena u pogon, a fabrika »Impol« je za valjanje aluminijuma tek rekonstruisana. Međutim u poređenju sa sličnim fabrikama u svetu — u Jugoslaviji je zaposleno više radnika nego što je potrebno.

Potrošnja aluminijuma

Usled relativno male domaće proizvodnje aluminijuma potrošnja aluminijuma u Jugoslaviji bila je niska. Ukupnu domaću potrošnju po godinama prikazuje tabela 4.

Tabela 4 (u hiljadama tona)

Godina	Domaća proizvodnja	Uvoz ⁹	Ukupno	Izvoz ⁹	Domaća potrošnja
1946	567	17	584	—	584
1947	1.263	187	1.450	424	1.026
1948	1.884	1.097	2.981	207	2.774
1949	2.493	1.034	3.527	75	3.497
1950	1.931	1.245	3.176	63	3.113
1951	2.828	684	3.512	165	3.349
1952	2.563	2.086	4.649	—	4.649
1953	2.792	318	3.110	—	3.110
1954	3.492	1.238	4.734	39	4.695
1955	11.499	1.419	12.918	3.579	9.339
1956	14.662	1.286	15.946	3.383	12.563

Nagli skok potrošnje u 1955 godini posledica je velikog skoka proizvodnje i naročito velike potrošnje na domaćem tržištu.

Kako se u svetu kretala potrošnja aluminijuma¹⁰, vidi se iz pregleda u tabeli 5.

Tabela 5 (u hiljadama tona)

	1952	1953	1954	1955
Svet	1.987	2.413	2.630	3.060
Od toga:				
Evropa	628	577	660	888
SSSR	225	275	280	385
Azija	44	50	53	71
Afrika	3	3	4	5
Amerika	1.080	1.499	1.630	1.670
U tome SAD	973	1.399	1.520	1.582

Potrošnju aluminijuma po glavi stanovnika u 1955 godini prikazuje tabela 6.

⁹ Bilo u formi aluminijuma u ingotima bilo u formi valjaoničke aluminijumske robe.

¹⁰ Metalstatistik, 1946 — 1955 Frankfurt a M. 1956

Tabela 6

Zemlja	Broj stanovnika u milionima	Potrošnja u kilogramima po glavi stanovnika
SAD	161.8	9.8
Švajcarska	4.9	7.2
Velika Britanija	51.1	5.7
Kanada	15.4	5.6
Švedska	7.2	4.2
Zapadna Nemačka	52.0	3.4
Belgija	8.8	2.7
Francuska	43.2	2.5
SSSR	216.0	1.8
Italija	48.7	1.3
Holandija	10.7	1.3
Japan	88.5	0.5
Važnije industrijske zemlje ukupno	708.3	4.0
Ostale zemlje	1.838.7	0.1
Jugoslavija	17.0	0.5
Svega:	2.547.0	1.2

Potrošnju domaćeg aluminijuma po granama industrije poslednjih godina prikazuje tabela 7.

Tabela 7

Godina	Valjaonica	Mašinogradnja	Elektro-industrija	Ostalo	Ukupno
1954	1.488	825	318	766	3.398
1955	6.162	606	408	1.636	8.712

Struktura potrošnje¹¹ aluminijuma po granama svetske privrede u 1952 godini¹² prikazana je u tabeli 8.

Tabela 8 (u procentima)

Elektroindustrija	12
Vazduhoplovna industrija	7
Hemiska industrija	3
Građevinarstvo	21
Mašinogradnja	10
Domaćinstva	14
Drumski transport (auto-transport)	13
Ambalaža, rezervoari, kontejneri	7
Brodovi i železnice	3
Razno	10
Ukupno	100

Potrošnja aluminijuma ni izdaleka nije dobila u Jugoslaviji onu široku primenu koju ima u industrijski razvijenim zemljama¹⁴.

Aluminijum se u svetskoj privredi upotrebljava u različite svrhe. U 1950 godini aluminijum se upotrebljavao za izradu preko četiri hiljade raznih predmeta. Iste godine se u SAD aluminijum koristio kao sirovina za oko 17.000 preduzeća, u kojima je bilo zaposleno oko milion ljudi.

Aluminijum je ne samo dobio raznovrsnu primenu već on sve više zamenjuje mnoge druge sirovine, kao što su bakar, čelik, drvo, cement i drugo¹⁵.

Odnosi proizvodnje i potrošnje aluminijuma po zemljama vide se iz pregleda, u tabeli 9, upoređenjem proizvodnje i potrošnje aluminijuma u 1955 godini:

Tabela 9 (u procentima)

	SAD	Evropa	Kanada	SSSR	Ostale zemlje	Ukupno
Proizvodnja	46	21	18	13	2	100
Potrošnja	52	29	3	13	3	100

Cene aluminijuma

Cene aluminijuma koje poslednjih godina nisu jako varirale pokazuje, u dolarskom iznosu po toni, tabela 10.

¹¹ Procena potrošnje podrazumevajući i sekundarni aluminijum.

¹² Podaci: Izdanje UN "La concurrence entre l'aluminium et l'acier", februar 1954 god. Genève.

Tabela 10

Godina	Dolara	Godina	Dolara	Godina	Dolara
1948	345	1951	417	1954	480
1949	372	1952	472	1955	522
1950	390	1953	460	1956 ¹³	372

I pored stalnog povećanja proizvodnje, pomenute cene od 1948 godine naovamo stalno rastu. Računa se da će se, pod normalnim uslovima razvoja privrede u svetu, ovaj porast nastaviti. Zato u budućnosti postoje povoljni uslovi kako u pogledu plasmana tako i u pogledu cena.

Domaće cene aluminijuma nisu usklađene sa cenama ostalih obojenih metala. One su u poređenju sa svetskim cenama stalno rasle (sem 1952 i 1953 godine), posebno u odnosu na bakar. Visoke cene, pored niske domaće proizvodnje, nisu stimulirale domaću potrošnju, i ona je i zato bila relativno niska.

Izvoz i uvoz

Kretanje izvoza i uvoza aluminijuma prikazuje tabela 11¹⁴

¹³ Kotacija je 21-III-1957. g. bila 596 dinara.

¹⁴ Aluminijum se u svetu najviše troši u građevinarstvu, u prvom redu za izradu prozora, za spoljnu arhitekturu trgovinskih i industrijskih zgrada. U Jugoslaviji su od aluminijuma izrađene prve pumpne stanice »Jugopetrola« u Celju i vrata stanbenih zgrada u Mariboru. Veliki potrošač aluminijuma je i automobilska industrija. Od 3,6 kg. koliko se trošilo 1935 god. za izradu jednog automobila, u 1954 godini u nekim zemljama je u proseku trošeno 16 kg. I u poljoprivredi aluminijum ima veliku primenu, u prvom redu za izradu lakih i brzo pokretnih cevi za prskanje i navodnjavanje. U industriji nafte aluminijum je dobio novu primenu. Za vreme bušenja aluminijeve lakoprenosne cevi primenjuju se za izradu privremenih instalacija za ulje, gas i vodu. Aluminijum se naročito koristi za izradu sudova za kuvanje, za držanje hrane u frižiderima. Aluminijumske folije imaju veliku potrošnju. Štampane i bojene se upotrebljavaju za pakovanje hrane, proizvode vrenja i u tekstilnoj industriji prilikom izrade metalnih tkanina, pri čemu se upotrebljavaju vlakna aluminijuma i plastičnih masa.

Tabela 11

Godina	I z v o z			U v o z	
	Glinica	Aluminijum	Valjaonička roba	Aluminijum	Valjaonička roba
1946	—	—	—	—	17
1947	4.105	424	—	—	187
1952	4.467	—	—	332	1.752
1953	2.768	—	—	—	282
1954	4.239	—	39	580	269
1955	19.806	2.844	773	278	1.141
1956	13.374	2.754	629	1.050	236

Jugoslavija je u relativno većim količinama počela izvoziti aluminijum od 1955 godine. Povećanje izvoza glinice i aluminijuma došlo je posle puštanja u pogon Fabrike aluminijuma i glinice u Kidričevu. Puštanje u pogon Tvor-nice lakih metala u Šibeniku i osvajanje većeg asortimana proizvodnje od valjaonice »Impola« i »Lakih metala« doveće do smanjenja uvoza valjaoničke robe na minimalne količine. Raspoloživi kapaciteti valjaonica omogućiće veći izvoz valjaoničke robe umesto izvoza aluminijuma u ingo-tima. U 1955 i 1956 godini velike količine je zatražilo do-maće tržište pa je moralo doći do primene administrativnih mera (alokacije izvoza) da bi se obezbedio izvoz.

E. K.

¹⁵ U elektroprivredi i elektroindustriji aluminijum zamenjuje bakar na dalekovodima i šinama provodnika. Zamenja bakra aluminijumom sprovodi se i u Jugoslaviji. To se vidi iz porasta proizvodnje alumi-nijske užadi u odnosu na proizvodnju bakarne užadi:

	1951	1952	1953	1954	1955
Bakarna užad	2.866	3.407	2.654	2.154	2.408
Aluminijumska užad	720	543	1.061	1.771	2.583

Aluminijum u izvesnim granama privrede konkuriše čeliku, i računa se da je polovina proizvedenog aluminijuma direktan konkurent čeliku. Naročito se oseća konkurencija aluminijuma čeliku u građevinarstvu, domaćinstvu i dramskom saobraćaju i mašingradnji. Aluminijum takođe uspešno zamenjuje drvo u građevinarstvu i rudarstvu.

VISOKA NASTAVA

Visoka nastava izvodi se na univerzitetima, visokim školama u rangu fakulteta i umetničkim akademijama. Ove ustanove spremaju visokokvalifikovane stručnjake u raznim granama nauke, tehnike i umetnosti, vaspitavaju studente kao svesne građane socijalističke zajednice, organizuju naučni rad, vrše naučna istraživanja i svojim radom i saradnjom sa naučnim, privrednim, kulturnim i ostalim društvenim ustanovama i organizacijama u zemlji i međunarodnom naučnom i stručnom saradnjom unapređuju nauku i nastavu i pomažu privredni, kulturni i društveni razvitak zemlje.

Univerziteti. — U Jugoslaviji ima pet univerziteta: u Beogradu (1863)¹, Zagrebu (1874), Ljubljani (1813), Sarajevu (1949) i Skopju (1946).

Univerzitet u Beogradu ima 19 fakulteta, i to:

u Beogradu — Filozofski (1863), Prirodno-matematički (1947), Pravni (1808), Ekonomski (1937), Poljoprivredni (1920), Veterinarski (1936), Šumarski (1949), Arhitektonski (1863), Građevinski (1863), Mašinski (1863), Elektrotehnički (1937), Tehnološki (1937), Rudarsko-geološki (1946), Medicinski (1920), Stomatološki (1947) i Farmaceutski (1945);

u Novom Sadu — Filozofski (1954), Poljoprivredni (1954) i Pravni (1955).

Univerzitet u Zagrebu ima 14 fakulteta, i to:

u Zagrebu — Filozofski (1662), Prirodno-matematički (1874), Pravni (1727), Ekonomski (1920), Poljoprivredno-šumarski (1860), Veterinarski (1919), Arhitektonsko-građevinsko-geodetski (1919), Mašinsko-brodograđevni (1919), Elektrotehnički (1919), Hemisko - prehranbeno - rudarski (1919), Medicinski (1917) i Farmaceutski (1882);

na Rijeci Medicinski (1955);

u Zadru Filozofski (1955).

Univerzitet u Ljubljani ima 5 fakulteta, i to:

Prirodno-matematičko-filozofski (1813), Pravno (1919)-ekonomski (1946), Poljoprivredno-šumarsko (1947)-veterinarski (1956), Tehnički (1919) i Medicinski (1940).

Univerzitet u Sarajevu ima 8 fakulteta, i to:

Filozofski (1949), Pravni (1946), Ekonomski (1952) Poljoprivredno-šumarski (1948), Veterinarski (1949), Tehnički (1949), Rudarsko-metalurški (1956) i Medicinski (1946),

Univerzitet u Skopju ima 6 fakulteta, i to:

Filozofski (1920), Pravni (1949), Ekonomski (1949), Poljoprivredno-šumarski (1947), Tehnički (1949) i Medicinski (1947).

Visoka škola u rangu fakulteta je samo Visoka škola za fizičko vaspitanje u Beogradu (1945).

Van sastava univerziteta postoje tri samostalna teološka fakulteta: pravoslavni u Beogradu (1919), rimokatolički u Zagrebu (1669) i Ljubljani (1595). Teološki fakulteti su jedine privatne visoke školske ustanove u našoj zemlji (njima upravljaju verske zajednice).

Umetničkih akademija ima 11, i to:

u Beogradu — Akademija likovnih umetnosti (1937), Akademija primenjenih umetnosti (1948), Muzička akademija (1937) i Akademija pozorišne umetnosti (1948);

u Zagrebu — Akademija likovnih umetnosti (1906), Muzička akademija (1920) i Akademija pozorišne umetnosti (1950);

u Ljubljani — Akademija likovnih umetnosti (1945), Muzička akademija (1939) i Akademija pozorišne umetnosti (1945);

u Sarajevu — Muzička akademija (1955).

Mreža fakulteta i umetničkih akademija znatno je proširena posle Drugog svetskog rata. Od 27 visokih škola²

u školskoj 1938/39 godini njihov broj porastao je u 1955/56 godini na 59 — više od dva puta u poređenju sa brojem visokih škola pre rata. Ovaj porast još je veći ako se ima u vidu broj oteka, koji pokazuju razvijenost mreže visokih škola, s obzirom da su neki samostalni fakulteti spojeni fakultete sa više oteka. Tako, naprimer, Tehnički fakultet u Ljubljani ima 7 oteka, koji na nekim drugim univerzitetima predstavljaju samostalne fakultete (arhitektonski građevinski i geodetski, hemiski, rudarski i metalurški mašinski i otek za opšte predmete). Na fakultetima danas ima 108 oteka.

Studenti

Upis. — Na univerzitet se može upisati svaki građanin FNRJ i strani državljanin koji je završio srednju školu opšteg obrazovanja (gimnaziju) i položio viši tečajni ispit³. Građani koji su završili srednju stručnu ili učiteljsku školu i položili završni odnosno diplomski ispit mogu se upisati samo na fakultet koji odgovara njihovoj struci.

Upis se vrši bez ikakvih ograničenja. Izuzetno, republički izvršno veće može dozvoliti da se na pojedinim fakultetima uvedu konkursi za prijem novih studenata ako na tim fakultetima, iz tehničkih razloga, nije moguće organizovati nastavu za sve prijavljene studente.

Uslov za upis u umetničke akademije po pravilu je završena srednja škola opšteg obrazovanja sa položenim višim tečajnim ispitom, ali se u pojedine umetničke akademije primaju i izraziti talenti koji nisu završili srednju školu, uz obavezu da pre diplomiranja završe gimnaziju i polože viši tečajni ispit. U akademije se primaju, po pravilu, i svršeni učenici odgovarajućih srednjih umetničkih škola, a u pojedine akademije i svršeni učenici bilo koje srednje stručne škole. Prijem u akademije uslovljen je konkursom i prijemnim ispitom. U pojedinim akademijama (pozorišne, muzičke) za upis se traži i određena starost kandidata (od 18 do 25 godina).

Dinamika i struktura studenata. — U visokim školama u školskoj 1955/56 godini bila su 62.423 studenata. U poređenju s brojem studenata u školskoj 1938/39 godini (17.475 studenata) broj studenata u školskoj 1955/56 godini se povećao tri i po puta, tj. za 258%.

Kretanje broja studenata u posleratnom periodu prikazuje tabela 1:

Tabela 1

	1938/39	1947/48	1950/51	1953/54	1954/55	1955/56
Jugoslavija	17.475	44.235	55.060	53.186	63.263	62.423
Srbija	9.351	25.844	29.238	27.130	32.957	31.939
Hrvatska	6.106	12.818	15.378	12.541	14.798	14.608
Slovenija	1.948	3.900	5.963	5.745	6.373	6.239
Bosna i Hercegovina	—	890	2.298	3.719	4.247	4.475
Makedonija	163	783	2.183	4.051	4.888	5.162

Vanrednim studiranjem omogućeno je i zaposlenim licima studiranje na izvesnim fakultetima. Vanredni studenti imaju ista prava i dužnosti kao i redovni studenti, ali im se daju olakšice u pogledu posećivanja predavanja, rada na vežbama, seminarima i dr. U školskoj 1955/56 godini bila su ukupno 9.063 vanredna studenata. Oni su činili u toj godini 52% svih studenata ekonomskih fakulteta, 26% pravnih i 25% filozofskih fakulteta.

² Univerziteti, visoke škole i umetničke akademije u daljem tekstu obuhvaćeni su nazivom visoke škole.

³ Pravo upisa na univerzitet regulisano je čl. 17 Opšteg zakona o univerzitetima (»Službeni list FNRJ«, br. 27/54), Odlukom o pravu upisa na fakultet svršenih učenika srednje škole za opšte obrazovanje (gimnazije) i Odlukom o pravu upisa svršenih učenika srednjih stručnih škola na fakultete (»Službeni list FNRJ«, br. 26/55).

¹ Godina kada je osnovan.

Kretanje broja studenata prema fakultetima prikazuje tabela 2.

Tabela 2

Naziv fakulteta i visoke škole	Školska godina					
	1938/39		1950/51		1955/56	
	broj	%	broj	%	broj	%
Ukupno	17.475	100	55.055	100	62.423	100
Poljoprivredno- šumarski	1.166	6,7	4.442	8,1	3.134	5,0
Veterinarski	708	4,0	2.574	4,7	1.211	1,8
Tehnički	2.671	15,3	11.835	21,5	13.738	22,0
Ekonomski	986	5,6	6.459	11,7	6.677	10,8
Pravni	5.998	34,3	3.551	6,4	7.008	11,2
Medicinski (sa stomatološkim i farmaceutskim)	2.096	12,0	10.075	18,3	9.401	15,1
Filozofski i prirodno- matematički	2.866	16,4	12.978	23,6	19.350	31,0
Teološki	756	4,4	573	1,0	378	0,6
Umetničke akademije i visoke škole	228	1,3	2.568	4,7	1.486	2,5

Podaci pokazuju da porast studenata po fakultetima nije bio ravnomeran. Porast na tehničkim, filozofskim i ekonomskim fakultetima bio je nešto brži nego na ostalim. Jednovremeno je smanjeno procentualno učešće studenata na poljoprivredno-šumarskim i veterinarskim fakultetima.

Izmenjen društveni položaj žene u novoj Jugoslaviji pozitivno se odrazio znatnim povećanjem ženske omladine na studijama, naročito na pojedinim fakultetima. Od 62.423 upisana studenata na svim fakultetima, umetničkim akademijama i visokim školama u školskoj 1955/56 godini na žensku omladinu dolazi 18.515 ili 30%.

Dužnosti i prava studenata. — Studenti su dužni da posećuju obavezna predavanja, vežbe i seminare i da polažu ispite, inače im se ne priznaju godine studija. Na pojedinim univerzitetima odnosno fakultetima studenti koji u određenom roku ne polože sve propisane ispite gube status studenta. U toku studija studenti mogu prelaziti s jednog fakulteta na drugi. Studenti pojedinih fakulteta moraju u toku studija provesti do šest meseci na tehničkoj praksi u preduzećima odnosno odgovarajućim ustanovama.

Za povredu discipline studenti odgovaraju pred disciplinskim sudovima za studente. Studentu se može izreći disciplinska kazna isključenja sa fakulteta od jedne do pet godina. U naročito teškim slučajevima student se može kazniti i isključenjem sa univerziteta od jedne do pet godina.

Studenti aktivno učestvuju u upravljanju fakultetima i univerzitetima preko svojih predstavnika u fakultetskim savetima i univerzitetskom savetu, kao i u raznim komisijama školskih organa.

Studentska organizacija. — Savez studenata Jugoslavije kao jedinstvena studentska organizacija, okuplja, prema podacima sa Trećeg kongresa SSJ (oktobar 1956) 55.035 članova ili 79,07% od ukupnog broja studenata. Savez studenata je u prvom redu politička i vaspitna organizacija studenata, a pored toga se brine i o svim potrebama studenata u vezi sa nastavom, školskim pitanjima i materijalnim obezbeđenjem. Na svakom univerzitetu postoji univerzitetski odbor, a na svakom fakultetu i visokoj školi — jedno ili više studentskih udruženja. Na univerzitetima postoji 507 različitih klubova i društava sa 46.264 studenta. Među njima su 9 velikih studentskih kulturno-umetničkih društava, 11 samostalnih kulturno-umetničkih grupa, 7 studentskih sportskih društava i 282 sportska kluba. Studenti izdaju pet nedeljnih studentskih listova s tiražom od oko 14.500 primeraka, 3 lista za probleme umetnosti i književnosti, nekoliko stručnih časopisa i bilten za inostranstvo.

Pored toga, u unutrašnjosti danas radi 186 studentskih klubova sa oko 12.000 članova.

Savez studenata Jugoslavije ima veoma razgranatu međunarodnu saradnju i održava redovne veze sa 63 nacionalne studentske unije u celom svetu.

Završavanje studija. — Na fakultetima, visokim školama i umetničkim akademijama diplomiralo je posle rata (od 1945 do 1955 godine) 38.475 studenata, dok je u predratnoj Jugoslaviji (od 1920 do 1944 godine zajedno s periodom okupacije) diplomiralo 31.665 studenata.

Broj diplomiranih studenata po strukama prikazuje tabela 3.

Tabela 3

Škola	Diplomirani studenti		
	u periodu 1945 — 1955	u 1955 godini Broj	% učešća
1	2	3	4
Ukupno	38.475	6.504	100
Poljoprivredno-šumarski	4.327	613	9,4
Veterinarski	1.511	311	4,7
Tehnički	7.903	1.424	22,0
Ekonomski	3.951	563	8,6
Pravni	3.953	563	8,6
Medicinski	7.832	1.148	17,7
Filozofski	7.035	1.555	24,0
Teološki	391	33	0,5
Umetničke akademije	1.243	255	3,9
Visoke škole	329	39	0,6

Iz podataka se vidi da su najveći broj diplomiranih studenata posle rata dali tehnički, medicinski i filozofski fakulteti.

Studije na fakultetima traju relativno dugo. U periodu od 1952 do 1955 godine na fakultetima i visokim školama sa četvorogodišnjim studijama diplomirani studenti prosečno su studirali 5,82 do 6,15 godina, a na fakultetima sa petogodišnjim studijama 6,79 do 7,72 godina. Znači da im je za završavanje studija bilo potrebno prosečno 50% više vremena nego što je predviđeno. Studenti ulaze u praksu u odmaklim godinama. Samo 25% studenata završava studije u 25 godini, 55% između 26 i 30 godina, dok 20% diplomira tek posle 30 godina.

Podaci o upisu studenata pokazuju da se poslednjih godina prosečno 88,7% učenika neposredno posle položenog višeg tečajnog ispita upisuje na univerzitet.

Socijalna i zdravstvena zaštita studenata — Školovanje na svim visokim školama u Jugoslaviji je besplatno. Ne plaćaju se nikakve školarine ni takse. I samo izdržavanje studenata postalo je znatnim delom briga zajednice. Ta briga o studentskoj omladini ispoljava se u znatnom broju stipendija i dečjih dodataka, podizanju studentskih domova i restorana i zdravstvenoj zaštiti. U školskoj 1955/56 godini u visokim školama bilo je 9.961 stipendista, koji su primali mesečno 49.816.000 dinara i 20.697 korisnika dečjeg dodatka — od ukupno 52.997 studenata na visokim školama. To znači da je 57,7% redovnih studenata primalo stipendiju ili dečji dodatak.

Na univerzitetima postoje kreditni odnosno potporni fondovi koji se formiraju od semestralnih uplata studenata po 200 dinara. Iz jedne polovine potpornog fonda daju se jednokratne mesečne pomoći studentima, a druga polovina fonda koristi se za zdravstvenu zaštitu studenata. Postoje i studentski pozajmni fondovi.

Država daje materijalna sredstva za izgradnju studentskih domova i restorana i dotacije za njihovo izdržavanje. U 1956 godini te dotacije su iznosile, prema prethodnim podacima, za domove 836.996.000 dinara (za održavanje zgrada i inventara 109.198.000, za sniženje stanarine — na svim univerzitetima sem Ljubljanskog, gde se ne daju — 49.998.000 i za investicije 677.800.000 dinara) i za restorane 328.964.000 dinara (za održavanje inventara 100.810.000, za sniženje cene ishrane 140.154.000 i za investicije 88.000.000 dinara). Od dotacija stanarina u domovima snižava se na svakog studenta mesečno za oko 600 dinara,

a hrana u restoranima, prema univerzitetu, od 350 do 600 dinara mesečno.

Danas ima 26 studentskih domova sa kapacitetom od 13.168 mesta, u kojima su smeštena 13.342 studenta. Restorana ima 31 sa kapacitetom za 21.710 studenata, a u njima se hrani 26.315 studenata.

Studenti stipendisti i svi oni čiji su roditelji u radnom odnosu, kao i studenti siromašnog stanja, uživaju besplatno lečenje i lekove kako u studentskim zdravstvenim ustanovama tako i u bolnicama i sanatorijima. Besplatnom zdravstvenom zaštitom obuhvaćeno je oko 75% svih studenata. Ostali studenti plaćaju za lečenje i lekove samo 50% stvarnih troškova i cena. Ovo je omogućeno dotacijama države za zdravstvenu zaštitu studenata (u 1956 godini sama dotacija za pet studentskih poliklinika iznosila je 127,045.000 dinara). Radi efikasnije zdravstvene zaštite studenti imaju na svim univerzitetima svoje zdravstvene ustanove, ambulante, poliklinike, stacionare, klimatska lečilišta, ali pored toga koriste i sve ostale zdravstvene ustanove. Postoje posebna studentska odmarališta i letovališta, gde je izdržavanje studenata besplatno ili je cena znatno niža. Kroz šest odmarališta Beogradskog, Zagrebačkog i Ljubljanskog univerziteta prošlo je u 1956 godini 3.579 studenata.

Nastava i naučni rad

Redovna nastava. — Školska godina u visokim školama počinje 1 oktobra a završava se 30 septembra i ima dva semestra: zimski (od 1 oktobra do 15 januara) i letnji (od 16 februara do 30 juna). Na nekim univerzitetima postoje manja odstupanja od ovih rokova.

Obavezni nastavni predmeti utvrđeni su u statutu svakog fakulteta. Za svaki predmet mora postojati nastavni program.

Redovna nastava na fakultetima traje najmanje četiri a najviše šest godina. Četiri školske godine traje redovna nastava na ekonomskim, pravnim, poljoprivrednim, prirodno-matematičkim, filozofskim, šumarskim i farmaceutskim fakultetima i Visokoj školi za fizičko vaspitanje; pet na arhitektonskim, građevinskim, elektrotehničkim, mašinskim, rudarsko-geološkim, tehnološkim i veterinarskim fakultetima; a šest godina na medicinskim i stomatološkim fakultetima.

Nastava u umetničkim akademijama traje četiri godine, izuzev akademija likovnih umetnosti i nekih odeljenja muzičkih akademija (odeljenje kompozicije, dirigovanja, klavira, orgulja, gudačkih i duvačkih instrumenata) u kojima je pet godina.

Ispiti se polažu pojedinačno po nastavnim predmetima ili, ređe, grupno i polažu se posle dovršenih predavanja. Ako predavanja traju više od godinu dana, na kraju školske godine redovno se polaže kolokvij ili parcijalni ispit iz predenog materijala. Ispit iz istog predmeta može se polagati tri puta pred nastavnikom i četvrti put pred komisijom. Student koji ni na četvrtom polaganju ne položi ispit na nekim fakultetima mora ponovo da upiše isti semestar, na nekim gubi sve studentske povlastice, a na nekim i pravo studiranja. Povlastice studenta gubi na većini fakulteta i onaj student koji u roku od jedne godine posle apsolviranja ne položi ispite iz svih obaveznih predmeta. Svaki fakultet određuje broj ispita koje student mora položiti da bi stekao pravo da se upiše u narednu godinu. Ovi uslovi obično se postavljaju za upis u treći, a na nekim fakultetima i za upis u peti i sedmi semestar. Režim studija regulisan je različito na raznim fakultetima prema strukama, a na jednorodnim fakultetima teži se da bude približno jednak.

Na nekim fakultetima kao uslov za diplomiranje obavezna je izrada diplomskog rada i njegova odbrana (poljoprivredni, šumarski, tehnički fakulteti i sve umetničke akademije), a na nekim fakultetima (filozofski, prirodno-matematički, pravni i dr.), polaže se diplomski ispit kao završni ispit.

U diplomi o završenim redovnim studijama diplomiranom studentu se daje i akademski stepen. Akademski

stepeni mogu se javno isticati i ispisivati ispred imena. Akademski stepeni isti su gotovo na svim istorodnim fakultetima. Sada se daju ovi akademski stepeni: na tehničkim fakultetima — inženjer sa dodatkom struke; na poljoprivrednom fakultetu — inženjer agronomije; na šumarskom — inženjer šumarstva; na veterinarskom — veterinar; na medicinskom — doktor medicine; na stomatološkom — doktor stomatologije; na farmaceutskom — diplomirani farmaceut (Beograd) i magister farmacije (Zagreb); na filozofskom, prirodno-matematičkom, ekonomskom i pravnom fakultetu i na umetničkim akademijama ne daju se akademski stepeni.

Poslediplomska nastava — Osim redovne nastave na fakultetima se uvode i posebni oblici poslediplomske nastave za lica koja imaju svršeni fakultet. Oblici poslediplomske nastave su: nastava za stručno usavršavanje i specijalizaciju i nastava za naučno usavršavanje, uključivši i nastavu za pripremu doktorata.

Nastava za stručno usavršavanje ima svrhu da kandidate upozna sa najnovijim tekovinama i metodima u odgovarajućoj struci odnosno disciplini. Vršiti se u obliku kraćih ili dužih tečajeva.

Nastava za specijalizaciju daje kandidatima dopunska razrađena teoriska i praktična znanja iz pojedinih predmeta ili iz grupe predmeta, tj. vrši sistematsko produblivanje znanja u užoj oblasti. Ova nastava je, po pravilu, sistematizovana po određenom planu i programu, a traje najmanje jednu godinu.

Nastava za naučno usavršavanje ima cilj da uvede kandidate u problematiku i metod naučnog rada u određenoj grani nauke. Svrha joj je prema tome produbljenje i svestranije proučavanje određene naučne grane i spremanje kandidata za samostalan naučni rad. Nastava za naučno usavršavanje može biti organizovana i u svrhu pripreme doktorata nauka.

U toku ranijih i ove godine na pojedinim fakultetima počela je poslediplomska nastava, uglavnom za stručno usavršavanje i nastavu za specijalizaciju (naročito medicinski fakulteti), dok se sa nastavom za naučno usavršavanje, uzvevši u celini, uglavnom još nije počelo (osim individualnih oblika i doktorandskih i sličnih seminara).

I na pojedinim umetničkim akademijama postoje poslediplomske studije. Na akademijama likovnih umetnosti postoji tečaj specijalki, koji traje dve godine, a na muzičkim akademijama studije za usavršavanje u trajanju od jedne godine.

Osim poslediplomskih studija, namenjenih isključivo licima koja su završila redovne studije, postoje i tečajevi i drugi oblici nastave za lica bez svršenog fakulteta.

Doktorat nauka stiće se prema propisima Zakona o doktoratu nauka, koji je donet 1955 godine⁴. Doktorat se stiće na osnovu položenog usmenog doktorskog ispita i povoljno ocenjene odbrane doktorskog rada (d disertacije). Doktorska disertacija mora biti samostalan naučni rad i prethoditi prilog nauci. Stepenn doktora nauka daje samo univerzitet na osnovu odluke fakulteta, a ne mogu ga više davati i akademije nauka, kao što je bilo prema ranijem zakonu od 1948 godine. Kandidatu se prilikom promocije izdaje diploma o doktoratu nauka sa oznakom naučne discipline iz koje je stečen doktorat. Doktorski postupak oslobođen je taksa. Doktorat nauka mogu sticati i strani državljani pod istim uslovima kao i jugoslovenski građani. Novi zakon priznao je sva prava doktorata nauka i licima koja su prema ranijim propisima na jugoslovenskim pravnim fakultetima stekla doktorat na osnovu rigorozna a bez disertacije. Doktorat stečen na stranim univerzitetima mora se nostrifikovati.

Na našim univerzitetima dodeljuje se i počasni doktorat. On se dodeljuje istaknutim naučnim i javnim radnicima koji su svojim delima unapredili naučnu misao, kao i licima koja su za nauku ili za društveni napredak naročito zaslužna. Počasni doktorat može se dati za sve naučne discipline iz kojih se može steći i doktorat nauka, a isto tako i bez određene naučne discipline kao počasni doktorat pojedinog univerziteta. Počasni doktorat može

⁴ »Službeni list FNRJ«, br. 29/55.

se dati i stranim državljanima. Od 1945 do 1955 godine dodeljeno je ukupno 7 počasnih doktorata.

Od 1945 do 1955 godine doktoriralo je 509 lica — prosečno godišnje 46. Poslednjih godina broj doktorata stalno raste. U 1949 godini doktoriralo je svega 11, 1950 — 10, 1951 — 50, 1953 — 82, 1954 — 85, 1955 godine — 142 kandidata. Među doktorima bilo je svega 46 žena (9%). Broj žena doktora raste u toku poslednjih godina (u 1955 godini bilo ih je 12,6%).

Prema naučnim oblastima, broj doktorata za 11 posle-ratnih godina (od 1945 do 1955) iznosi: poljoprivreda i šumarstvo 59, ekonomija 25, pravo 51, veterina 115, filozofija 16, pedagogija 5, istorija i teorija umetnosti 8, istorija 24, filologija 22, književnost 12, biologija 26, geografija 6, meteorologija 1, matematika 18, fizika 8, hemija 23, geologija 5, medicina 3, farmacija 6, tehnika 36, hemija (na tehnici) 16, fizika (na tehnici) 4 i teologija 20.

Univerzitetske i fakultetske ustanove i katedre. — Nastava i naučni rad i njihova koordinacija odvijaju se ustvari u univerzitetskim i fakultetskim ustanovama — institutima, zavodima, seminarima, klinikama, laboratorijama i dr., koje su, po svom karakteru, naučno-nastavne, nastavno-naučne ili nastavne ustanove.

Fakultetske ustanove služe isključivo ili pretežno potrebama jednog fakulteta, dok univerzitetske ustanove služe potrebama dva ili više fakulteta. Svaka ustanova ima svoja pravila kojima se propisuju njeni zadaci, organizacija, upravljanje i način rada.

Prema popisu Saveznog zavoda za statistiku od sredine novembra 1954 godine bilo je u sastavu univerziteta i fakulteta 429 instituta: 8 na pravnim, 3 na ekonomskim, 43 na filozofskim, 32 na prirodno-matematičkim, 121 na medicinskim, 5 na stomatološkim, 63 na veterinarskim, 20 na farmaceutskim, 63 na tehničkim i 71 na poljoprivredno-šumarskim fakultetima.

Na Beogradskom, Sarajevskom i Skopskom univerzitetu postoje i katedre u čijem se okviru koordinira nastava i naučni rad određene grupe srodnih predmeta. Zadatak je katedre da unapređuje nastavu, da organizuje naučni rad i podiže nastavnici i naučni kadar.

Nastavno-naučni kadar

Nastavno-naučni kadar na univerzitetima sačinjavaju nastavnici i saradnici. Nastavnici su: docenti, vanredni i redovni profesori, a njihovi saradnici u izvođenju nastave i naučnog rada: asistenti, rukovodioci vežbi i praktičnih radova, lektori i nastavnici veština.

Nastavnici predaju, rade na naučnom i stručnom polju, ispituju i rukovode nastavnim i naučnim radom svoga nastavnog predmeta. Asistenti rade po uputstvima nastavnika na izvođenju nastave i pomažu mu u njegovom naučnom i stručnom radu. Asistenti ne mogu predavati ni ispitivati. Rukovodioci vežbi i praktičnih radova redovno su iskusniji asistenti. Lektori postoje samo na filozofskim fakultetima, i to pri katedrama na kojima se strani jezik izučava kao glavni predmet.

Svi fakultetski saradnici podležu ponovnom izboru u roku od 3 do 5 godina (asistenti posle 3, a lektori i nastavnici veština najčešće posle 4 godine).

Saradnici univerzitetskih i fakultetskih ustanova su: asistenti, stručni i naučni saradnici. Uslovi za njihov izbor su isti kao i u naučnim ustanovama van fakulteta, po posebnim propisima. I oni podležu ponovnom izboru: asistenti posle 3, stručni saradnici posle 4, a naučni saradnici posle svakih pet godina.

Za univerzitetskog nastavnika traži se kao osnovni uslov doktorat nauka ili svršen fakultet sa primljenim habilitacionim radom (medicina, tehnika). Kandidat za docenta mora vladati problemima svoje naučne discipline i pokazivati sposobnost za samostalan naučni i nastavnički rad, a kandidat za vanrednog i redovnog profesora mora imati više značajnijih naučnih i stručnih radova. Na Zagrebačkom i Ljubljanskom univerzitetu obavezno se traži da je kandidat habilitiran, dok se na ostalim univerzitetima habilitacija traži samo od kandidata koji nemaju doktorat nauka.

Izbor za svako zvanje univerzitetskog nastavnika vrši se na osnovu konkursa. Docenti i vanredni profesori ponovo se biraju svake pete godine. Redovni profesori ne podležu ponovnom izboru, ali postoji zakonska mogućnost da se i redovni profesor podvrgne ponovnom izboru ako je to u interesu unapređenja nastavnog i naučnog rada fakulteta.

Redovni profesori se mogu birati i po pozivu, bez konkursa. Pozvan može biti istaknuti naučnik i stručnjak čiji naučni i stručni radovi uživaju opšte priznanje. Odluku o tome donosi fakultetska uprava, a potvrđuje je univerzitetski savet.

Na fakultetima još uvek postoji i zvanje predavača za istaknute stručnjake s fakultetskom spremom koji nemaju sve naučne kvalifikacije za univerzitetskog nastavnika, a vrše tu funkciju. Opšti zakon o univerzitetima ukinuo je to zvanje, ali je omogućio da se takva lica zadrže kao nastavnici do 15. jula 1958. godine.

Na fakultetima postoje i honorarni nastavnici: docenti, vanredni i redovni profesori. Oni se biraju na isti način i pod istim uslovima kao stalni nastavnici.

Na fakultetima postoji i takozvana titularna (privatna) docentura, tj. habilitacija za poziv univerzitetskog nastavnika. Ona ima za cilj da priprema kadrove za univerzitetske nastavnike. Stiće se na isti način kao i habilitacija za univerzitetskog nastavnika i ima istu vrednost.

Na Visokoj školi za fizičko vaspitanje i u umetničkim akademijama zvanja nastavnika uglavnom odgovaraju univerzitetskim, s tim što se na umetničkim akademijama uslovi za izbor nastavnika za praktično-umetničku nastavu, razlikuju od uslova za izbor nastavnika za teorisku nastavu.

U školskoj 1954/55 godini bilo je na svim univerzitetima 1.595 stalnih nastavnika (redovnih i vanrednih profesora, docenata i predavača) i 2.027⁵ fakultetskih saradnika (asistenata i lektora). U odnosu na školsku 1938/39 godinu broj stalnih nastavnika povećao se 2,9 puta (od 545 na 1.595), a broj fakultetskih saradnika 5,5 puta (od 365 na 2.027). Na svakog nastavnika dolazilo je u školskoj 1954/55 godini 30 do 40 studenata, a na svakog asistenta 35 do 55 studenata.

Organizacija i upravljanje

Propisi o organizaciji univerziteta i fakulteta. — Organizacija i rad univerziteta i fakulteta regulisani su Opštim zakonom o univerzitetima⁶, republičkim zakonima o univerzitetima (dosada su zakone doneli NR Srbija, NR Bosna i Hercegovina i NR Makedonija),⁷ statutima univerziteta (dosada donet samo statut Beogradskog univerziteta) i statutima fakulteta (dosada doneti samo statuti fakulteta Beogradskog univerziteta i dva fakulteta Zagrebačkog univerziteta). O Visokoj školi za fizičko vaspitanje u Beogradu postoji poseban zakon⁸. O umetničkim akademijama pripremaju se posebni republički zakoni, koji će biti zasnovani na osnovnim načelima Opšteg zakona o univerzitetima, o društvenom upravljanju na univerzitetima i fakultetima.

Upravljanje — Univerziteti i fakulteti su samostalne ustanove zasnovane na načelima društvenog upravljanja. Oni stoje neposredno pod narodnom skupštinom republike, koja osigurava njihov budžet, potvrđuje statute i bira određen broj članova univerzitetskog i fakultetskog saveta. Sve kompetencije države, koje su ranije imali republički organi za prosvetu, prenete su po Opštem zakonu o univerzitetima na organe upravljanja na univerzitetima i fakultetima. Univerzitet je predstavnička ustanova fakulteta,

⁵ Broj saradnika ustvari je nešto manji, pošto su u ovaj broj uračunati i svi saradnici fakultetskih ustanova koji nisu neposredno uključeni u nastavu.

⁶ Službeni list FNRJ, broj 27/54.

⁷ NR Srbija: Zakon o univerzitetima (Službeni glasnik NR Srbije, br. 13/56); NR Bosna i Hercegovina: Zakon o Univerzitetu u Sarajevu (Službeni list NR Bosne i Hercegovine, br. 11/56); NR Makedonija: Zakon o Univerzitetu u Skopju (Službeni vesnik NR Makedonije, br. 15/56).

⁸ Zakon o visokim školama za fizičko vaspitanje (Službeni glasnik NR Srbije, br. 50/56).

zajednica fakulteta kao najviših nastavnih ustanova za određene struke. Univerzitet uskladuje i razvija nastavu i naučnu delatnost i obavlja poslove od zajedničkog interesa za fakultete. Fakulteti su u odnosu na univerzitet potpuno samostalne ustanove, svaki je fakultet celina za sebe.

Društveno upravljanje univerzitetom pretstavlja jedinstveni sistem, koji se sastoji od tela u kojima učestvuju i građani van univerziteta (univerzitetski i fakultetski savet) i tela u kojima učestvuju samo nastavnici i fakultetski saradnici (univerzitetska i fakultetska uprava). Nijedan organ nije podređen ili nadređen drugome, već u okviru nadležnosti obavlja poslove koje mu je poverilo društvo. Pitanja izvođenja nastave i naučnog rada nalaze se u isključivom delokrugu univerzitetske i fakultetske uprave.

Organi upravljanja univerzitetom jesu: univerzitetski savet, univerzitetska uprava i rektor.

Univerzitetski savet sačinjavaju: članovi koje bira republička narodna skupština iz reda naučnih, stručnih i drugih javnih radnika; članovi koje biraju fakultetske uprave (svaki fakultet po jednog); jedan član koga iz reda narodnih odbornika bira narodni odbor grada u kome je sedište univerziteta i jedan član koga biraju studenti iz svojih redova. Rektor i prorektor ulaze po položaju u univerzitetski savet. Univerzitetski savet bira se na dve godine.

Univerzitetski savet vodi univerzitetsku politiku i rešava najvažnija pitanja organizacije univerzitetske nastave kao celine, osigurava pravilnu i ravnopravnu raspodelu materijalnih sredstava i potvrđivanjem izbora obezbeđuje jedinstveni kriterijum pri biranju nastavnika, naučnih saradnika i rukovodilaca univerzitetskih ustanova.

Univerzitetsku upravu sačinjavaju po svom položaju rektor, prorektor i svi dekan. Univerzitetska uprava obavlja uglavnom poslove iz delokruga organizacije nastave i naučnog rada fakulteta.

Rektor pretstavlja univerzitet i predsedava sednicama univerzitetske uprave, priprema sednice oba organa upravljanja, izvršuje njihove odluke, stara se o primeni statuta i obavlja druge izvršne poslove univerziteta. Rektora i prorektora bira univerzitetska skupština iz reda redovnih i vanrednih profesora.

Na fakultetima postoje slični organi upravljanja: fakultetski savet, fakultetska uprava i dekan. Fakultetski savet sačinjavaju: članovi koje bira republička narodna skupština, članovi koje bira fakultetska uprava iz reda svojih članova, član koga biraju studenti iz svojih redova, dekan i prodekan fakulteta. Fakultetsku upravu sačinjavaju svi nastavnici i određen broj fakultetskih saradnika.

Fakultetski savet vodi fakultetsku politiku i razmatra pitanja organizacije nastave i naučnog rada na fakultetu, potvrđuje izbor asistenata, stručnih saradnika i rukovodilaca fakultetskih ustanova. Fakultetska uprava obavlja sve poslove neposrednog upravljanja fakultetom.

Dekan se bira na godinu dana iz reda vanrednih i redovnih profesora. On pretstavlja fakultet, predsedava sednicama fakultetske uprave, priprema sednice fakultetskog saveta i stara se o izvršenju odluka fakultetskih kolegijalnih organa upravljanja.

Na završetku svake školske godine održava se javna fakultetska skupština, koju čine nastavnici, fakultetski saradnici i studenti. Na njoj se raspravlja izveštaj o radu i stanju na fakultetu.

Visokom školom za fizičko vaspitanje u Beogradu upravljaju savet škole, uprava škole i direktor. Kompetencije organa upravljanja odgovaraju uglavnom kompetencijama organa upravljanja na fakultetima. Nadležnosti koje u odnosu na fakultete imaju republičko izvršno veće (potvrđivanje statuta) i univerzitetski savet (potvrđivanje izbora nastavnika i dr.) u odnosu na ovu školu ima republički savet za školstvo u sednici.

Upravljanje umetničkim akademijama različito je regulisano. U Srbiji i Hrvatskoj još nije uvedeno društveno upravljanje u ove ustanove, dok je u Sloveniji obrazovan savet umetničkih akademija kao organ društvenog upravljanja za sve umetničke akademije u Ljubljani.

Materijalna baza univerziteta

Posle rata materijalna baza univerziteta znatno je proširena i ojačana. Podignuto je nekoliko potpuno novih zgrada za pojedine fakultete: u Beogradu za Veterinarski, Ekonomski, Prirodno-matematički (koji je okupator spalio), Šumarski; u Zagrebu za Veterinarski, Šumarski i Poljoprivredni; u Sarajevu za Medicinski; u Skopju za Medicinski, za Prirodno-matematički otek Filozofskog fakulteta, za Poljoprivredno-šumarski fakultet, za Tehnički i za Pravno-ekonomski. Stare zgrade su znatno proširene i modernizovane, podignut je niz zgrada za institute i laboratorije i druge nastavne ustanove i čitav niz studentskih domova. Učinjeno je mnogo na poboljšanje opreme laboratorija. U toku je podizanje više novih objekata za univerzitete. Samo u 1954 i 1955 godini sredstva za investicije i investicionu opremu iznosila su za univerzitete (bez umetničkih akademija i Visoke škole za fizičko vaspitanje) 4.341,724.000 dinara.⁹

Sredstva za redovno izdržavanje univerziteta iznosila su u 1954 godini 3.555,955.000 dinara⁹ a u 1955 godini 5.569,750.000 dinara.⁹

Međuuniverzitetska i međufakultetska saradnja

Između naših univerziteta uspostavljena je stalna i organizovana saradnja. Saradnja se sprovodi preko Zajednice jugoslovenskih univerziteta, koja je osnovana na Vanrednoj međuuniverzitetskoj konferenciji u Skopju 28 i 29 januara 1957 godine. Zajednica jugoslovenskih univerziteta, sa sedištem u Beogradu, obrazovana je radi pretresanja pitanja od zajedničkog interesa za sve univerzitete u zemlji i radi osiguranja njihove stalne saradnje i usklađivanja njihove delatnosti. Zajednica, između ostalog, daje mišljenja i predloge nadležnim državnim organima o pitanjima od zajedničkog interesa za univerzitete, radi na razmeni iskustava univerziteta, uskladuje pretstavljane univerziteta u zemlji i inostranstvu, saraduje sa međunarodnim organizacijama univerziteta, izdaje publikacije o radu i problemima univerziteta. Zajednica ima plenum i predsedništvo. Plenum sačinjavaju pet predstavnika svakog univerziteta (predsednik univerzitetskog saveta, rektor, prorektor i po dva predstavnika koje odrede univerzitetski organi) i po jedan predstavnik udruženja univerzitetskih nastavnika, Saveza studenata svakog univerziteta i Centralnog odbora Saveza studenata Jugoslavije. Plenum se održava, po pravilu, jedan put godišnje. Predsedništvo Zajednice sačinjavaju: predsednik, po jedan predstavnik svakog univerziteta i jedan predstavnik Centralnog odbora Saveza studenata.

Međufakultetska saradnja obavlja se u prvom redu preko međufakultetskih konferencija predstavnika istorodnih fakulteta odnosno oteka fakulteta. Međufakultetske konferencije održavaju se na nekim fakultetima svake godine a na nekim svake druge godine. Zaključci međufakultetskih konferencija imaju karakter preporuka za fakultete. Pored međufakultetskih konferencija održavaju se i međukatedarski sastanci istih katedara na istorodnim fakultetima, na kojima se razmenjuju iskustva i usklađuju nastavni planovi i programi i planovi naučnog rada.

M. F.

IZVORI:

Izveštaj o radu Univerziteta u Beogradu u šk. 1955/56 god., Beograd 1956;

Izveštaj rektora o radu Sveučilišta u Zagrebu u šk. 1955/56 god., Zagreb 1957;

Izveštaj o radu Univerziteta u Sarajevu zaključno sa šk. 1955/56 god., Sarajevo, novembra 1956;

Savezni zavod za statistiku: Statistički godišnjak FNRJ 1956, Beograd 1956;

Izveštaj o radu Saveza studenata Jugoslavije u periodu od II do III kongresa, Beograd, 6—8 oktobar 1956;

Opšti zakon o univerzitetima (»Službeni list FNRJ«, br. 27/54).

⁹ Podaci dobijeni od Univerziteta.

ZAŠTITA SPOMENIKA KULTURE

Organizaciji službe zaštite spomenika kulture u Jugoslaviji pristupilo se 1945 godine, neposredno posle oslobođenja.

U predratnoj Jugoslaviji organizacija zaštitne službe, sistematski i organizovani stručni rad na čuvanju i održavanju spomenika, predstavljali su problem koji nadležni državni faktori nikada nisu ozbiljno shvatili ni rešavali¹. Zakon o zaštiti spomenika kulture nije postojao. (Godine 1931 bio je pripremljen jedan nacrt takvog zakona, koji nije prihvaćen).

Zakonski osnovi službe zaštite

Još u toku rata radilo se na postavljanju zakonskih osnova službe zaštite i na regulisanju zakonskim propisima važnijih pitanja iz te oblasti. Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije doneo je 20 februara 1945 godine Odluku o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina. Odmah po svršetku rata, 23 jula 1945 godine, donesen je i prvi Zakon o zaštiti spomenika kulture i prirodnjačkih retkosti. Uz izvesne izmene i dopune, taj je Zakon usklađen sa tadanjim novim Ustavom i objavljen 4 oktobra 1946 godine kao Opšti zakon o zaštiti spomenika kulture i prirodnih retkosti. Na osnovu ovog Opšteg zakona svaka narodna republika donela je zatim svoj posebni republički zakon o zaštiti spomenika. (Bosna i Hercegovina 1947, Makedonija 1948, Slovenija 1948, Srbija 1948, Crna Gora 1949 i Hrvatska 1949 godine).

Briga za čuvanje i rad na zaštiti spomenika kulture dobili su na taj način čvrste zakonske osnove i podršku.

Značajne promene koje su se dogodile u društveno-političkom životu i državnom sistemu Jugoslavije, kao i dosada stečena iskustva nameću pitanje donošenja novih zakona o zaštiti (opšti i republički), koji bi odgovarali novim uslovima i potrebama. Izrada nacrti i predloga takvog novog opšteg zakona već je u toku. U republičkim zavodima i stručnim udruženjima, kao i u nadležnim državnim organima, republičkim i saveznim, široko se diskutuje i utvrđuje sve što treba da se reguliše i propiše tim novim zakonima.

Organi zaštite

Svaka narodna republika može da osniva, zavisno od svojih konkretnih potreba i mogućnosti, odgovarajući broj svojih posebnih organa zaštite — zavode za zaštitu spomenika kulture.

Dosada je osnovano 10 republičkih zavoda, a pored toga i Savezni institut za zaštitu spomenika kulture: Zavod za spomeniško varstvo LR Slovenije — u Ljubljani, Konzervatorski zavod za Dalmaciju — u Splitu i Zavod za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture i prirodnih rijetkosti Bosne i Hercegovine — u Sarajevu osnovani su već 1945 godine, a Konzervatorski zavod u Zagrebu i Konzervatorski zavod u Rijeci godine 1946. Zatim je 1947 godine osnovan Zavod za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture NR Srbije u Beogradu, godine 1948 Zavod za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture i prirodnjačkih rijetkosti NR Crne Gore u Cetinju, godine 1949 Centralni zavod za zaštitu i čuvanje na kulturne spomenike i prirodne retkosti u Makedoniji u Skopju, godine 1951 Zavod za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture AP Vojvodine u Novom Sadu, i godine 1954 Zavod za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture Autonomne Kosovsko-metohiske Oblasti u Prištini. Savezni institut za zaštitu spomenika kulture u Beogradu osnovan je 1950 godine.

¹ Aktivnost države na tom području se svodila uglavnom na neke sporadične i manje efikasne mere i pokušaje. Krajem 1923 godine, naprimjer, osnovana je pri tadanjem Ministarstvu vera Komisija za čuvanje i održavanje arhitektonskih spomenika. No, ona je 1929 godine predala pod nadležnost Ministarstva pravde, a 1930 godine Arhijerejskom sinodu pravoslavne crkve. Samim tim bio je određen i karakter te komisije i njenih zadataka, kao i opseg, odnosno ograničenost njenog interesovanja i njenih dužnosti.

Republički zavodi su državni stručni organi zaštite odgovorni za stanje i zaštitu spomenika kulture na određenim teritorijama FNRJ. Savezni institut za zaštitu spomenika kulture osnovan je »u svrhu unapređenja rada na zaštiti spomenika kulture u FNRJ«.

Međutim, briga za čuvanje i održavanje spomenika, za organizaciju zaštitne službe, kao i za stalno unapređivanje sve te delatnosti, nije isključivo stvar države i državnih organa, ili samo pojedinih ustanova i resora, već opštedruštveni zadatak. Uporedo sa decentralizacijom i reorganizacijom narodne vlasti i uvođenjem sistema društvenog samoupravljanja stvoreni su i svi potrebni uslovi za dalji neopodhodni razvitak i napredak službe zaštite. Proširena su prava lokalnih zajednica i lokalnih organa vlasti, povećana materijalna sredstva koja oni mogu da pruže i već pružaju u svrhu zaštite spomenika.

U takvim uslovima, republički zavodi nisu više organi sa strogo centralizovanim pravima, mogućnostima, sredstvima, funkcijama i kompetencijama u oblasti zaštite. Izvesna prava i dužnosti oni sada prenose s jedne strane na lokalne organe, s tim da zavod ima pravo i dužnost kontrole zakonitosti i stručnosti u vršenju takvih funkcija, dok se s druge strane izvesna prava i dužnosti počinju da prenose na zavodske društvene organe upravljanja, odnosno stručna savetodavna tela — savete zavoda. Preko saveta omogućeno je predstavnicima društva, u prvom redu kulturnim i javnim radnicima, da utiču na rešavanje svih važnijih pitanja iz rada na zaštiti spomenika.

U skladu sa novim uslovima Savezni institut je usmerio svoj razvitak u pravcu stvaranja jedinstvene jugoslovenske ustanove sposobne za vršenje značajnih i složenih naučno-istraživačkih i konzervatorsko-restauratorskih poslova u oblasti zaštite, služeći se u tome svom radu po mogućnosti što modernijim sredstvima tehnike i nauke.

Stručni kadar

Znatian je broj stručnjaka-arhitekata, istoričara umetnosti, arheologa, etnografa, hemičara i slikara, koji su se posvetili radovima konzerviranja i restauriranja spomenika. U radu na zaštiti spomenika kulture usvajaju se moderni principi i metode i koriste iskustva i rezultati sličnih institucija u inostranstvu. Radi stručnog usavršavanja i specijalizovanja više slikara konzervatora, hemičara i istoričara umetnosti boravili su u Francuskoj, Belgiji, Italiji, Austriji i Engleskoj.

Mladi jugoslovenski konzervatori školovali su se i usavršavali i na većim domaćim konzervatorskim radilištima i u restauratorskim radionicama i ateljeima: na radilištu Svete Sofije u Ohridu, u Restauratorskom zavodu Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, u Restauratorskom odeljenju Zavoda NR Slovenije, u restauratorskim radionicama Zavoda Makedonije i Srbije i u slikarsko-konzervatorskom ateljeu Saveznog instituta. Služba za zaštitu spomenika ima već dosta raznovrsnih stručnjaka sposobnih da preuzmu i složenije zadatke na zaštiti spomenika kulture.

Materijalna sredstva

Savezni i republički organi, narodni odbori, razne ustanove i organizacije dodeljuju znatna materijalna sredstva za zaštitu spomenika kulture. Ta sredstva u budžetima republičkih zavoda i saveznog instituta bez izdataka za lične i administrativno-operativne rashode kretala su se poslednjih godina ovako:

	1952 godine	50,924.672 dinara
1953 ..	69,046.465 ..	
1954 ..	71,929.713 ..	
1955 ..	93,534.219 ..	
1956 ..	73,579.286 ..	
Ukupno :		359,014.355 dinara

Osim sredstava obezbeđenih budžetima, republički zavodi su raspolagali i sredstvima dobijenim od narodnih odbora i raznih ustanova i organizacija. Ta sredstva kojima su zavodi za poslednjih 5 godina iz tih izvora raspolagali iznosila su:

Zavod NR Slovenije	94,364.803	dinara
Zavod NR Bosne i Hercegovine	77,800.000	„
Zavod za Dalmaciju	49,323.418	„
Zavod u Zagrebu	22,149.570	„
Zavod u Rijeci	46,942.606	„
Zavod NR Makedonije	21,404.000	„
Zavod u Beogradu	67,691.773	„
Zavod u Novom Sadu	24,432.837	„
Zavod u Prištini	3,300.000	„
Ukupno: 407,412.007 dinara ²		

Ukupna sredstva kojima su republički zavodi i Savezni institut raspolagali za poslednjih pet godina za zaštitu spomenika kulture iznosila su 766,426.362 dinara. U ovu sumu nisu uračunata sredstva utrošena za konzerviranje predmeta u restauratorskim radionicama raznih muzeja, akademija i ustanova, kao i sredstva utrošena u istu svrhu u okviru arheoloških iskopavanja na radilištima akademskih instituta.

Važniji radovi

Najznačajniji spomenički objekti na kojima su poslednjih godina preduzimani konzervatorski radovi jesu:

U NR Srbiji — Niška, Beogradska, Petrovaradinska, i Smederevska tvrđava; crkve i manastiri: Sopoćani, Bogorodica Ljeviška, Studenica, Žiča, Nova Pavlica, Ravanica, Manasija, Mesić, Hopovo, Lipljan, Dečani i Pečka patrijaršija; konaci: Knez Mihailov u Kragujevcu, Gospodar-Jovanov u Čačku i Gospodar-Vasin u Kraljevu; Dositejev licej u Beogradu, Pozorišni muzej u Beogradu, dva pašina konaka u Vranju, stari amam u Vranju, dvorac u Horgošu, niz slika, ikona i pokretnih spomeničkih objekata.

U NR Hrvatskoj — stari gradovi Sisak, Čakovec, Brinje, Lukavec, Trakošćan, Veliki Tabor, Đurđevac, Dubovac, Ozalj, Januševac, Bistra, Gornja Rijeka; crkve: Lepoglava, Očura, kapela sv. Stjepana u Zagrebu, crkva u Kalniku; manastiri: Orahovica i Gomirje; drvene kapele u Lekiničkoj poljani, Malim Zdencijam i Velikoj Mlaki; kurija Zrinjski u Karlovcu, rodna kuća maršala Tita u Kumrovcu; Knežev dvor, Sponza i zidine i tvrđava sv. Venerande u Hvaru, Hektorovićev Tvrdalj i vila Hanibala Lucića; u Zadru »Gradska straža«, Gradska loža, palača Fanfonija, zadarske crkve i palača »Juraj Dalmatinac«; u Splitu Dinklecijanova palača, crkva sv. Duha i Solin; u Šibeniku Gradska vijećnica, bedemi i kule, Kneževa palača i katedrala; u Trogiru zvonik sv. Mihovila i Vijećnica; gradske kule u Korčuli; u Istri sistematska konzervatorska istra-

živanja i radovi u Poreču, Knežev dvor u Rabu, katedrala u Osoru, crkva sv. Trojstva i župna crkva u Lovranu, kapela u Butonigi.

U NR Sloveniji — stari gradovi: Otočec, Brežice, Olimje, Polohov Gradec, Štatenberg, Borl, Dornava, Begunje, Bistra, Predama, Bled; crkve: Kamenvrh, Blejski otok, Ptujška gora, Mariborska katedrala, Pletenje, Hrastovlje, Zelše, Sela v Prehmurju, Zgornja Draga; domovi znamenitih ličnosti: Vrazov, Župančičev, Gregorčičev, Jurčičev, Aškercov i Prešernov; spomenici NOB: baza 20, bolnica »Jelendol«, bolnica »ZG Hrastnik«, bolnica »Franja«, partizanska štamparija »Slovenija«, bunker u Žirovnikovem grabnu i na Babni Gori, partizanska bolnica »Krvavice«, Šeškov dom v Kočevju, partizanska groblja na Rabu, u Begunjama i Dragi; ruševine: Kranjclj u Škoflji Loki, Celjski stari grad i Brdo pri Lukovicu.

U NR Bosni i Hercegovini — Sokolovića most u Višegradu, Mogorjelo kod Čakljine, stari most u Mostaru, Brusa bezistan u Sarajevu, Morića han u Sarajevu, Kozija čuprija u Sarajevu, Gazi Husref-begov bezistan u Sarajevu, Žuta tabija u Sarajevu, Kukavičin han u Foči, arhitektura oko starog mosta u Mostaru, Ferhadija džamija u Banjoj Luci, Daira u Halaćima u Sarajevu, stari grad u Ostrošcu i manastirski konak u Lomnici.

U NR Makedoniji — Daut-pašin amam i Kuršumli han u Skopju, ohridske kuće, crkva sv. Sofije u Ohridu, crkva sv. Klimenta u Ohridu, crkva sv. Leontija u Strumici, manastiri sv. Naum i sv. Nikola Toplički, džamija Husejin-šah paša u selu Saraju kod Skopja.

U NR Crnoj Gori — urbanistička celina Stari Bar, Biljarda i Narodno pozorište u Cetinju, gradski bedemi i kule u Budvi i Kotoru, Bujovića palata u Perastu, pašina kuća u Ulcinju i Redžepagića kuća u Plavu, stari most i kuća u Rijeci Crnojevića, stari most na Ribnici kod Titograda, katedrala i stare crkve u Kotoru, Budvi, Bijelom Polju i Perastu, manastiri: Morača, Orahovo, Praskovica, Ostrog i Piva, džamija u Nikšiću.

Savezni institut i neki republički zavodi izdaju redovne i povremene publikacije u kojima objavljuju rezultate na konzerviranju spomenika i druge naučne radove. Savezni institut za zaštitu spomenika kulture izdaje godišnjak »Zbornik zaštite spomenika kulture«, a povremeno stručne priručnike, konzervatorske monografije i druge radove iz oblasti zaštite. Zavod NR Slovenije objavljuje godišnjak »Varstvo spomenikov«, Zavod NR Bosne i Hercegovine »Godišnjak Naše starine« a pojedini zavodi povremene publikacije.

V. M.

(Podaci iz republičkih zavoda i Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture).

TREĆI KONGRES SAVEZA FILMSKIH RADNIKA

Od 14 do 17 februara održan je u Ljubljani Treći kongres Saveza filmskih radnika Jugoslavije, kome je prisustvovao 41 delegat iz zemlje.

Referat o »Opštim problemima jugoslovenske kinematografije« podneo je generalni sekretar Saveza Žorž Skrigin. U referatu se konstatuje da je za 12 godina postojanja jugoslovenskog filma proizveden 61 igrani film, 564 dokumentarna, 566 brojeva »Filmskih novosti«, 153 nastavno-prosvetna filma, 13 crtanih i lutka filmova i 530 ostalih kratkometražnih filmova. Domaće filmove u 1947 godini gledalo je 1,101.439, a u 1955 godini 7,762.000 lica.

U drugom delu referata generalnog sekretara izneta su organizaciona pitanja Saveza filmskih radnika (aktivno

učesće Saveza u izradi nacrtu Osnovnog zakona o filmu, Uredbe o socijalnom osiguranju filmskih radnika, o regulisanju filmskih autorskih prava, zatim aktivnost na ostvarenju saradnje sa organizacijama filmskih radnika u inostranstvu, u organizovanju filmskih festivala i školovanju filmskih radnika).

Na kongresu je održano i pet koreferata: o filmu u jugoslovenskom društvu, igranom filmu, kratkometražnom filmu, o crtanom i lutka filmu i o filmskoj kritici.

Kongres je doneo rezoluciju u kojoj se konstatuju postignuti uspesi u razvoju jugoslovenske kinematografije kao i neke slabosti koje utiču na kvalitet filma. Kongres je zaključio između ostalog da u jugoslovenskoj kinematografiji uбудuće ne treba dopustiti bilo kakvu improvizaciju, nesolidnost i diletantizam, — pojave koje su dosada opterećivale jugoslovenski film.

U novu upravu Saveza filmskih radnika izabrani su generalni sekretar — Žorž Skrigin; zamenici generalnog sekretara Živorad Mitrović i Vatroslav Mimica; članovi Nadzornog odbora: Milan Katić, Čoći Mikijeli i Metod Vadržur.

R.-C.K.

² Zavod NR Crne Gore nije imao nikakvih dotacija, dok u sumi kojom je raspolagao Zavod u Beogradu nedostaje iznos za 1956 godinu. U sumama zavoda koji su mlađi od 5 godina uračunata su, naravno, samo sredstva za onoliko godina koliko oni postoje.

KNJIŽEVNA DELA U 1956 GODINI

Jugoslavenska književnost u 1956 je obogaćena značajnim literarnim ostvarenjima. Iako dela poezije preovlađuju u broju izdatih knjiga, zapaža se i porast knjiga pripovedaka, romana i eseja, kritika, memoarske i putopisne literature.

Prema dosadašnjim podacima Bibliografskog instituta FNRJ, u protekloj godini objavljene su 84 zbirke pesama, 6 antologija poezije, 2 antologije proze, 47 zbirki pripovedaka, 35 romana, 3 romansirane biografije, 14 drama, 5 satira u prozi, 33 knjige eseja, kritika i monografija i 23 knjige memoara, dnevnika, putopisa i reportaža i 16 dila na jezicima nacionalnih manjina¹.

Pesme

- ADAMIĆ STANISLAVA, Jabuko moja prezrela. Split, izdanje autora, str. 80, tiraž 500.
- ALEKŠOVIĆ MIRA, Poljana. Novi Sad, Matica srpska, str. 109, tiraž 1.000.
- BACIĆ FERDO, S proljetnim vjetrom. Zagreb, izdanje autora, str. 31, tiraž 1.000.
- BANJEVIĆ MIRKO, Bezdani, poema. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 86, tiraž 1.000.
- BLAGOJEVIĆ DESIMIR, Tri kantate. Beograd, »Nolit«, str. 68, tiraž 1.200.
- BLAGOJEVIĆ RADOVAN, Čovekova dolina. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 95, tiraž 1.000.
- CEKOVIĆ IVAN, Oko što ne umire ćutke. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 39, tiraž 500.
- CESARIĆ DOBRIŠA, Goli časovi. Novi Sad, Matica srpska, str. 136, tiraž 3.000.
- DABO RADOSLAV, Torzo. Zagreb, izdanje autora, str. 24, tiraž 400.
- DAVIČO OŠKAR, Nastaniene oči. Beograd, »Nolit«, str. 93, tiraž 800.
- DEŠNICA VLADAN, Slijepac na žalu. Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 64, tiraž 500.
- DRAGOJEVIĆ BRANISLAV, Dokrao sam se moru. Zemun, Klub pisaca, str. 40, tiraž 1.000.
- ĐONOVIĆ PAVLE, Umrli šetač. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 52, tiraž 700.
- ĐONOVIĆ SVETOZAR (pod pseudonimom Nenad Tomić), Pesme. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 49, tiraž 600.
- ĐUKIĆ DUŠAN, Žetva u sjeni. Beograd, »Prosveta«, str. 117, tiraž 1.000.
- ĐURANOVIĆ PETAR, Raskršća. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 58, tiraž 600.
- ĐURKOVIĆ BLAŽO M., Ratni doživljaji. Beograd, izdanje autora, str. 14, tiraž 2.000.
- FRANIČEVIĆ MARIN, Prozor odškrinut podnevu. Zagreb, »Zora«, str. 88, tiraž 1.000.
- GOJIVAC VLADO, Pjesme od uvijek. Zagreb, »Lykos«, str. 78, tiraž 600.
- GRAKULIĆ MARIJAN, Miris moga kraja. Samobor, izdanje autora, str. 14, tiraž 300.
- HOFMAN BRANKO, Za oblaki so zvezde. Maribor, Založba »Obzorja«, str. 62, tiraž 800.
- ISLAMOVIĆ-MEDO MESUD, Igre vremena. Banja Luka, časopis »Korijen«, str. 42, tiraž 250.
- IVANOVSKI SRBO, Beli krikovi. Skopje, »Kultura«, str. 52, tiraž 1.000.
- JAKŠEVAČ STJEPAN, Glasim se nespokojem. Zagreb, Matica hrvatska, str. 88, tiraž 500.
- JATIĆ ŽARKO M., Granica ljubavi. Mostar, Debatni klub mladih pisaca, str. 22, tiraž 300.
- JOVANOVIĆ ZORAN M., Kvečerinite ništo ne zboruvat. Skopje, »Kultura«, str. 45, tiraž 500.
- JURIŠA STANKO, Pjesme iz moje ulice. Zagreb, »Lykos«, str. 64, tiraž 428.
- KARAKAŠ BRANKO, Tragom svitanja. Skopje, Dom JNA, str. 32, tiraž 1.000.
- KOŠUČIĆ SIDA, Jezero mrtvo. Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 55, tiraž 5.000.
- KOVAČEVIĆ BOŽIDAR, Zaustavljeni talas. Beograd, »Prosveta«, str. 186, tiraž 1.600.
- KOVIĆ KAJETAN, Prezgodnji dan. Koper, »Lipa«, str. 60, tiraž 800.
- KRAJČINOVIĆ MLADEN, Krik galeba. Beograd, izdanje Dr Matije Krajinovića, str. 60, tiraž 1.000.
- KRMPOTIĆ VESNA, Poezija. Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 36, tiraž 500.
- LALIĆ IVAN V., Vetrovito proljeće. Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 69, tiraž 500.
- LAZIĆ LAZA, Intime. Beograd, »Nolit«, str. 41, tiraž 800.
- LUKIĆ VELIMIR, Leto. Beograd, »Nolit«, str. 48, tiraž 800.
- MAJETIĆ ALOJZ, Dijete s brkovima priča. Zagreb, »Litografija«, str. 45, tiraž 2.000.
- MATEOVIĆ PUBA — SEKULIĆ DARA — PAVLOVIĆ LUKA, Pjesme. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 85, tiraž 1.000.
- MIHALIĆ SLAVKO, Put u nepostojanje. Zagreb, »Lykos«, str. 94, tiraž 600.
- MILIČEVIĆ LJUBOSLAV, Nađeni trenutak. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 42, tiraž 500.
- MILIČEVIĆ NIKOLA, Obecanja žute zore. Zagreb, »Lykos«, str. 42, tiraž 422.
- MILJEVIĆ BOGDAN, Koraci. Čačak, izdanje autora, str. 84, tiraž 1.000.

¹ Dela dečje literature nisu obuhvaćena ovim pregledom.

MIRANOVIĆ dr ALEKSA (pod pseudonimom L. Zečanin), Dovidjenja. Beograd, izdanje autora, str. 46, tiraž 3.000.

NASTIĆ VLADO, Sam u Kamenu. Mostar, Debatni klub mladih pisaca, str. 44, tiraž 700.

OBLAK POLDE, Simfonija samote. Srebrna simfonija. Medvode, Svet za prosvetu in kulturo pri OBLO, str. 107, tiraž 500.

PANIĆ-SUREP MILORAD, Od sene i opomene. Beograd, »Prosveta«, str. 37, tiraž 1.000.

PAVLOVIĆ BORO, Portreti. Zagreb, »Lykos«, str. 84, tiraž 600.

PEŠIK RADOVOJE, Ne plači Magdalena. Skopje, »Kočo Racin«, str. 48, tiraž 1.000.

PETROVIĆ VELJKO, Nevidljivi izvor. Novi Sad, Matica srpska, str. 141, tiraž 2.500.

PILETIĆ SVETOZAR, Šapati. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 46, tiraž 700.

POPA VASKO, Nepočin-polje. Novi Sad, Matica srpska, str. 110, tiraž 2.000.

POPOVIĆ VLADIMIR, Povelja sna i jave. Beograd, »Prosveta«, str. 200, tiraž 4.100.

POPOVSKI ALEKSANDAR, Prozirnost i povevi. Skopje, »Kočo Racin«, str. 46, tiraž 1.000.

PRICA ČEDO, Andeo vatre. Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 66, tiraž 500; Zavičaj krvi. Zagreb, »Lykos«, str. 46, tiraž 600.

QUIEN KRUNO, Kameni grad. Split, Pododbor Matice hrvatske, str. 80, tiraž 600.

RADIČEVIĆ BRANKO V., Većita pešadija. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 88, tiraž 1.000.

RADOVIĆ BORISLAV, Poetičnosti. Beograd, »Prosveta«, str. 86, tiraž 1.000.

RADUŠIĆ MIRKO, Čez dole i brege. Zagreb, Književno društvo »Razvitak«, str. 38, tiraž 550.

RAOS IVAN, Knjiga o Tarquintima. Zagreb, »Lykos«, str. 88, tiraž 600.

RIDANOVIĆ ing. MUSTAFA, Pjesme. Zagreb, Zadruga štampa, str. 45, tiraž 600.

SLAMNIG IVAN, Aleja poslije svečanosti. Zagreb, Matica hrvatska, str. 80, tiraž 500; Odron. Zagreb, »Lykos«, str. 52, tiraž 600.

STAHLJAK VIŠNJA, Sjene na pragu. Zagreb, »Lykos«, str. 52, tiraž 414; Žuti lilijan. Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 43, tiraž 500.

STANIŠIĆ JOLE, Zone smrti. Beograd, izdanje autora, str. 51, tiraž 3.500.

STEFANOSKI GOCE, Kon srek'ata. Skopje, izdanje autora, str. 32, tiraž 3.000.

ŠIMIĆ STANISLAV, Gnjev i pjev. Zagreb, »Lykos«, str. 158, tiraž 1.500.

ŠKRILJAC FERDO, Ruže na trnju. Zagreb, književno društvo »Razvitak«, str. 32, tiraž 1.500.

ŠNAJDER ĐURO, Bijele zjene. Zagreb, »Zora«, str. 80, tiraž 1.000.

ŠOLJAN ANTUN, Na rubu svijeta. Zagreb, Matica hrvatska, str. 82, tiraž 500.

ŠPOLJAR KRSTO, Porodica harlekina. Zagreb, »Lykos«, str. 57, tiraž 600.

TADIJANOVIĆ DRAGUTIN, Blagdan žetve. Zagreb, »Zora« — »Seljačka sloga«, str. 350, tiraž 2.000.

TAHMIŠIĆ HUSEIN, Budna vrteška. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 62, tiraž 1.000.

TOMIČIĆ ZLATKO, Dosegnuti ja. Zagreb, »Lykos«, str. 112, tiraž 1.500.

TIŠMA ALEKSANDAR, Naseljeni svet. Novi Sad, Matica srpska, str. 70, tiraž 830.

UJEVIĆ TIN, Mamurluci i pobješnjela krava. Zagreb, »Lykos«, str. 84, tiraž 3.500.

VIPOTNIK CENE, Drevo na samem. Ljubljana, Slovenski književni zavod, str. 102, tiraž 600.

VOVK JOŽA, Pjesmi. Ljubljana, Cirilmetodijsko društvo katoličkih duhovnika LRS, str. 72, tiraž 1.000.

VULANOVIĆ VOJISLAV, Topole će ostati same. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 38, tiraž 500.

ZURL MARINO, Raspejvana mladost. Zagreb, »Seljačka sloga«, str. 39, tiraž 1.000; Tok života. Zagreb, »Lykos«, str. 44, tiraž 400; Zamagljeni drum. Zagreb, »Litografija«, str. 60, tiraž 1.200.

ŽUŽEK BRANKO, Padajo rožnati listi. Koper, »Lipa«, str. 61, tiraž 700.

Antologije

Antologija novije hrvatske lirike. Uredio Kombol dr Mihovil. Beograd, »Nolit«, str. 320, tiraž 5.000.

Lirika o Slavoniji. Uredio Grigor Vitez. Osijek, Časopis »Slavonija danas«, str. 128, tiraž 1.000.

Ljubav pjesnika. Pjesme odabrao Krsto Špoljar. Zagreb, »Lykos«, str. 124, tiraž 1.500.

Srpski pjesnici između dva rata. Sastavio Borislav Mihajlović. Beograd, »Nolit«, str. 332, tiraž 4.000.

Antologija srpske poezije. Uredio Mišić Zoran, Novi Sad, Matica srpska, str. 350, tiraž 3.000.

Oganj i ruža. pjesme narodne revolucije. Uredio i predgovor napisao Jure Kaštelan. Zagreb, »Kultura«, str. 228, tiraž 5.000.

Zbirke pripovedaka

ANGJELINOVIĆ DANKO, Posljednja želja. Zagreb, »Lovačka knjiga«, str. 166, tiraž 3.000.

ASANOVIĆ SRETEN, Dugi trenuci. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 86, tiraž 1.000.

BALENTOVIĆ IVO, Balkanske priče. Zagreb, »Krug«, str. 46, tiraž 1.000.

BAŠIĆ RADE, Kozara ljeta četrdeset druge. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 125, tiraž 2.000.

- BEVK FRANCE, Krivi račun. Koper, Primorska založba »Lipa«, str. 124, tiraž 1.200; Iskra pod pepelom. Ljubljana, Glavni odbor Prešernove družbe, str. 125, tiraž 85.000.
- BORISAVLJEVIĆ MIODRAG, Među ljudima. Beograd, »Nolit«, str. 146, tiraž 1.500.
- ČOPIĆ BRANKO, Bojovnici i bjegunci. Beograd, »Nolit«, str. 318, tiraž 5.000; Dječak prati zmaja. Beograd, »Prosveta«, str. 330, tiraž 8.100; Doživljaji Nikolettine Bursaća. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 144, tiraž 5.000.
- DESNICA VLADAN, Tu, odmah pored nas. Novi Sad, Matica srpska, str. 200, tiraž 3.000.
- DISOPRA NIKOLA, Zatvoreno. Split, Pododbor Matice hrvatske, str. 185, tiraž 1.000.
- DRAKUL SIMON, Vili vo porojot. Skopje, »Kočo Racin«, str. 338, tiraž 3.000.
- DŽUNIĆ SLOBODAN, Njiva u Rudinju. Beograd, »Narodna knjiga«, str. 50, tiraž 3.000.
- ĐUROVIĆ MIODRAG, Pesnik i slova. Beograd, Srpska književna zadruka, str. 100, tiraž 2.000.
- FILIPOVIĆ FRIDA, Do danas. Beograd, »Prosveta«, str. 143, tiraž 3.100.
- GAZIVODA MIHAJLO, Trojka. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 126, tiraž 2.500.
- GONČIN MILORAD, Grumen zemlje kozarske. Beograd, Vojno-izdavački zavod JNA, str. 128, tiraž 3.000.
- GRBIĆ DRAGOSLAV, Živi među mrtvima. Beograd, Srpska književna zadruka, str. 108, tiraž 2.000.
- GRBIĆ ILIJA, Zaboravljene sudbine. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 216, tiraž 1.200.
- HUĐALES OSKAR, Pogubni oblak. Črna smrt. Maribor, Založba »Obzorja«, str. 56, tiraž 6.100.
- HUMO HAMZA, Grozdanin kikut. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 140, tiraž 2.000.
- INGOLIĆ ANTON, Tam gori za hramom. Maribor, Založba »Obzorja«, str. 206, tiraž 800.
- IVANOV BLAGOJA, Sedum umiranja. Skopje, »Kultura«, str. 94, tiraž 2.000.
- IVANOVSKI SRBO, Žena na prozorec. Skopje, »Kočo Racin«, str. 202, tiraž 3.000.
- JOVANOVIĆ METO, Jadreš. Skopje, »Kočo Racin«, str. 120, tiraž 3.000.
- KAZIMIROVIĆ VASA, Pod zastavom slobode. Novi Sad, »Bratstvo-Jedinstvo«, str. 378, tiraž 9.000.
- KOLAR SLAVKO, Glavno da je kapa na glavi. Zagreb, »Seljačka sloga«, str. 340, tiraž 4.000.
- KOŠ ERIH, Čudnovata povest o kitu velikom takođe zvanom Veliki Mak. Novi Sad, Matica srpska, str. 115, tiraž 1.000.
- KAVČIĆ VLADIMIR, Čez Sotesko ne prideš. Ljubljana, Slovenski knjižni zavod, str. 169, tiraž 800.
- KOZAK JUŠ, Balada o ulici v neenakih kriticah. Ljubljana, Državna založba Slovenije, str. 128, tiraž 2.500.
- LALIĆ MIHAILO, Na mjesecini. Novi Sad, Matica srpska, str. 190, tiraž 3.080.
- LIČINA VLADIMIR, Čovek, dečak i pet mrtvih riba. Sarajevo, »Džepna knjiga«, str. 134, tiraž 4.000.
- MALEŃSEK MIMI, Senca na domaćiji. Celje, »Mohorjeva družba«, str. 160, tiraž 66.000.
- MILIN LJUBOMIR, Anđeli se igraju. Novi Sad, »Bratstvo-Jedinstvo«, str. 189, tiraž 1.500.
- OBRENOVIĆ-DELIBAŠIĆ VERA, Zore nad mahalama. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 170, tiraž 1.500.
- PAREŽANIN NEĐO, Olujna jesen. Beograd—Sarajevo—Zagreb, »Džepna knjiga«, str. 125, tiraž 4.000.
- PAVLOVIĆ MIODRAG, Most bez obala. Novi Sad, Matica srpska, str. 141, tiraž 2.500.
- RAOS IVAN, Gaudamada i druge neobične priče. Zagreb, »IBI«, str. 169, tiraž 3.000; Volio sam kiše i konjanike. Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 172, tiraž 1.000.
- REBULA ALOJZ, Vinograd rimske carice. Maribor, Založba »Obzorja«, str. 282, tiraž 1.000.
- RIBIĆ IVAN, Kala. Ljubljana, Glavni odbor Prešernove družbe, str. 96, tiraž 85.000.
- SAMOKOVLIJA ISAK, Nemiri. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 422, tiraž 2.000.
- SOLEV DIMITAR, Okopneti snegovi. Skopje, »Kultura«, str. 203, tiraž 2.000.
- STOJKOVIĆ MIODRAG, Cvetovi u dubinama. Beograd—Sarajevo—Zagreb, »Džepna knjiga«, str. 159, tiraž 4.000.
- ŠKURLA ILIJIĆ VERKA, Poslednja suza moje majke. Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 72, tiraž 500.
- TAHMIŠIĆ HUSEIN, Ljude nisam video. Beograd—Sarajevo—Zagreb, »Džepna knjiga«, str. 86, tiraž 4.000.
- TRAJKOVIĆ NIKOLA, Najlepša pesma. Beograd, »Narodna knjiga«, str. 45, tiraž 3.000.

Antologije

- Antologija hrvatske proze I. Šegedin Petar. Beograd, »Nolit«, str. 506, tiraž 5.000; Antologija hrvatske proze. II. Beograd, »Nolit«, str. 540, tiraž 5.000.

Romani

- BARKOVIĆ JOSIP, Dolina djetinjstva. drugi deo, Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 185, tiraž 1.000.
- BEVK FRANCE, Črna srajca. Ljubljana, Slovenska matica, str. 262, tiraž 2.000.

- BULATOVIĆ BOŽO, Karaula. Cetinje, »Narodna knjiga«, 1956, str. 152, tiraž 2.000.
- CHESNEY HENRY A. (pseudonim), Tajna zelene kuće. Zagreb, »Mladost«, str. 272, tiraž 5.000.
- ČIPLIĆ MILIVOJE — JOCIĆ LJUBIŠA, Tamnice. Novi Sad, »Bratstvo-Jedinstvo«, str. 314, tiraž 1.000.
- ČOSIĆ BORA, Kuća lopova. Beograd, »Nolit«, str. 162, tiraž 3.000.
- DAVIČO OSKAR, Beton i svici. Beograd, »Prosveta«, str. 398, tiraž 8.000.
- DONČEVIĆ IVAN, Mirotvorci. Zagreb, »Kultura«, str. 336, tiraž 4.000.
- DRENOVAC NIKOLA, Pukotine. Subotica, »Minerva«, str. 163, tiraž 3.000.
- FRANIČEVIĆ-POLOČAR JURE, Gluha zvona. Zagreb, »Kultura«, str. 314, tiraž 4.000.
- GRBIĆ DRAGOSLAV, Vodo, odazovi se. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 182, tiraž 5.000.
- INGOLIĆ ANTON, Ugasla dolina. Ljubljana, »Kmečka knjiga«, str. 189, tiraž 15.000.
- JAKOVLEVIĆ STEVAN, Likovi u senci. Beograd »Prosveta«, str. 822, tiraž 8.100.
- JANEVSKI SLAVKO, Dve Marii. Skopje, »Kočo Racin«, str. 220, tiraž 3.000.
- JELIĆ VOJIN, Nebo nema obala. Zagreb, »Kultura«, str. 317, tiraž 3.000.
- KONSTANTINOVIĆ RADOMIR, Mišolovka. Beograd, »Kosmos«, str. 461, tiraž 3.000.
- KRANJEC MIŠKO, Čarni nasmeh. Ljubljana, »Mladinska knjiga«, str. 184 sa crtežima, tiraž 3.000; Zemlja se z nami premika. Ljubljana, Slovenski knjižni zavod, str. 514, tiraž 2.000.
- LEOV JORDAN, Pobratimi. Skopje, »Stopanski vestnik«, str. 389, tiraž 4.000.
- MARKOV MLADEN, Hronika o zaboravljenom selu. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 178, tiraž 5.000.
- MIHALIĆ SIJEPAN, Teleći odresci. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 189, tiraž 5.000.
- MIKIĆ ALEKSA, Pjesma na Konjuhu. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 233, tiraž 3.000.
- OPACIĆ NINE, Podvig obavještajca. Beograd, »Rad«, str. 372, tiraž 4.000.
- OPACIĆ NINE — PETKOVIĆ RANKO, Tajna špijuna Borisa Nješkina. Beograd, »Rad«, str. 504, tiraž 8.000.
- POTRČ IVAN, Zločin. Ljubljana, Glavni odbor Prešernove družbe, str. 185, tiraž 81.000.
- RIBNIKAR JARA, Zašto Vam je unakažno lice. Beograd, »Nolit«, str. 232, tiraž 3.000.
- RENOVČEVIĆ MIHAJLO, Simela Šolaja. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 533, tiraž 8.000.
- SIJARIĆ ČAMIL, Bihorci. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 204, tiraž 4.000.
- SIMIĆ DUŠAN, Ujutru se teže umire. Subotica, »Minerva«, str. 187, tiraž 2.500.
- STIPČEVIĆ AUGUSTIN, Glad na ledini I knjiga. Zagreb, »Kultura«, str. 336, tiraž 4.000.
- STOPAR BOGDAN, Piloti vlastitih snova. Zagreb, »IBI«, str. 130, tiraž 2.000.
- VELMAR-JANKOVIĆ SVETLANA, Ožiljak. Beograd, »Nolit«, str. 253, tiraž 2.000.
- VUJAČIĆ MIKKO, Crvena jesen. Subotica, »Minerva«, str. 219, tiraž 2.500.
- ŽEŽELJ MIRKO, Umorno stoljeće. Sarajevo, »Narodna prosvjeta« str. 259, tiraž 5.000.
- ŽIVANČEVIĆ MILORAD, Čukova vodenica. Zagreb, »Lovačka knjiga«, str. 160, tiraž 4.000.

Romansirane biografije

- BANOVIĆ GOJKO, Petar Kočić. Beograd, »Nolit«, str. 184, tiraž 3.000.
- NOŽINIĆ MILAN, Demonja. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 452, tiraž 5.000.
- VUKOSAVLJEVIĆ ŽIVORAD, Prva krila. (Roman o Kluzu). Beograd, »Sportska knjiga«, str. 248, tiraž 5.000.

Dramska dela

- BIHALJI-MERIN OTO, Nevidljiva kapija. Tragigroteska, Beograd, »Kosmos«, str. 214, tiraž 2.000.
- BRENKOVA KRISTINA, Najlepša roža. Drama u pet činova. Maribor, Založba »Obzorja«, str. 68, tiraž 8.000.
- HADŽIĆ FADIL, Neobična komedija. Komedija u tri čina, Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 54, tiraž 3.000.
- JOCIĆ LJUBIŠA, Na rubu noći. Drama u tri čina, Beograd, »Prosveta«, str. 48, tiraž 1.000.
- MARINKOVIĆ RANKO, Glorija. Mirakl u šest slika, Zagreb, »IBI«, str. 147, tiraž 3.000.
- MISALOVIĆ MILENKO, Sutra je opet dan. Objavljena u pozorišnom filmskom časopisu »Spektakl« br. 56.
- OBRENOVIĆ ALEKSANDAR — LEBOVIĆ ĐORĐE, Himmelkommando. Drama. Objavljena u časopisu »Pozorišni život«, br. 2—3.
- RAKANOVIC DRAGUTIN, Dobro jutro čaršija. Čačak. Savez kulturno-prosvetnih društava, str. 140, tiraž 500.
- RAOS IVAN, Kako je New York dočekao Krista. Iera u tri čina, Zagreb, izdanje autora, str. 82, tiraž 1.000; Tri egzotične priče. Drama u jednom činu, Zagreb, izdanje autora, str. 76, tiraž 1.000; Tri ljubavi. Drama u jednom činu. Zagreb, izdanje autora, str. 76, tiraž 1.000.
- STOJADINOVIĆ RAJKO, Rodak iz Amerike. Komedija u četiri čina. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 76, tiraž 3.000.
- SUBOTIĆ VELIMIR, Ljudi. Savremena drama, Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 60, tiraž 3.000.

VOLF RADOVAN, *Jesenja kantilena o smrvljenom celuloidnom Harlekinu*. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 36, tiraž 3.000.

Satire u prozi

BARJAKTAREVIĆ MIŠA, *O ljudi, ljudi*. Beograd, izdanje autora, str. 109, tiraž 5.000.
DONADINI FRANO ŽENKO, *Doživljaji zadružnog revizora*. Zagreb, »Orbis«, str. 48, tiraž 1.000.
DRŽIĆ LEV, *Za svaki slučaj*. Zagreb, »IBI«, str. 113, tiraž 2.000.
KLAŠTERKA VELJKO, *Naš kon-tiki i ostale nezgode*. Zagreb, »IBI«, str. 130, tiraž 2.000.
POPOVIĆ VASA, *Čovek traži sreću*. Beograd »Jež«, str. 332, tiraž 5.000.

Eseji, kritike, monografije, studije i književne istorije

ALFIREVIĆ FRANO, *Proza*. Zagreb, »IBI«, str. 231, tiraž 3.500.
BAŽANT VLADIMIR, *Tragovi proljeća*. Bjelovar, izdanje autora, str. 55, tiraž 1.000.
BERIĆ DUŠAN, *Iz književne prošlosti Dalmacije*. Split, Pododbor Matice hrvatske, str. 180, tiraž 1.000.
BOGDANOVIĆ MILAN, *O Krlježi*. Novi Sad, Matica srpska, str. 122, tiraž 2.000.
BRNČIĆ IVO, *Balada*. Ljubljana, Cankarjeva založba, str. 252, tiraž 1.000.
G'URČIKOV MILAN, *Vreme i izraz*. Skopje, »Kultura«, str. 177, tiraž 1.000.
Ivan Cankar slovenski pisatelj (1876—1918). Ljubljana, Mestni muzej, str. 52, tiraž 3.000.
KALAN FILIP, *Veseli vetar*. Ljubljana, Cankarjeva založba, str. 234, tiraž 1.500.
KECMANOVIĆ ILIJA, *Vuk Karadžić. Život i rad*. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 300, tiraž 3.500.
KOSTIĆ PREDRAG, *Bora Stanković*. Beograd, »Nolit«, str. 130, tiraž 3.000.
KREFT BRATKO, *Portreti*. Ljubljana, Cankarjeva založba, str. 424, tiraž 1.000.
KRKLEC GUSTAV, *Pisma Martina Lipnjaka iz provincije*. Zagreb, »IBI«, str. 314, tiraž 4.000.
MATIĆ DUŠAN, *Anina balska haljina*. Beograd, Srpska književna zadruga, str. 288, tiraž 2.000.
MIHAJLOVIĆ BORISLAV, *Od istog čitaoca*. Beograd, »Nolit«, str. 375, tiraž 2.000.
MILAČIĆ BOŽO, *Suze i zvijezde. Književni razgovori*. Zagreb, »NIP«, str. 270, tiraž 5.000.
MILAČIĆ DUŠAN, *Eseji iz francuske književnosti*. Beograd, »Prosveta«, str. 169, tiraž 2.100.
MILISAVAC ŽIVAN, *Savest jedne epohe. Studija o Jovanu Steriji Popoviću*. Novi Sad, Matica srpska, str. 244, tiraž 1.000.
MILJKOVIĆ BRANISLAV I ĐOKOVIĆ MILAN, *Knjiga o Steriji*. Beograd, Srpska književna zadruga, str. 411, tiraž 4.000.
MILUTINOVIĆ dr. KOSTA, *Petar Kočić i njegovi prvi kritičari*. Banja Luka, Časopis »Korijen«, str. 22, tiraž 500.
MITREV DIMITAR, *Kriterium i dogma*. Skopje, »Kočo Racin«, str. 342, tiraž 1.000.
NJEKOŠ PETAR II PETROVIĆ, *Njegoševa bilježnica*. Cetinje, Istorijski institut, str. 210, tiraž 2.000.
PAVLETIĆ VLATKO, *Kako su stvarali književnici*. Zagreb, »Školska knjiga«, str. 366, tiraž 3.000.
PRIJATELJ IVAN, *Slovenska kulturno-politička in slovstvena zgodovina 1848—1895, druga knjiga*. Ljubljana, Državna založba Slovenije, str. 626, tiraž 2.500.
RAMIĆ RIZO, *Ilija Grbić, književnik-borac*. Sarajevo, izdanje autora, str. 29, tiraž 500.
RISTIĆ MARKO, *Ljudi u nevremenu*. Zagreb, »Kultura«, str. 293, tiraž 2.000.
SEKULIĆ ISIDORA, *Govor i jezik kulturna smotra naroda*. Beograd, »Prosveta«, str. 132, tiraž 2.200.
SLJEPČEVIĆ PERO, *Sabrani ogledi. I*. Beograd, »Prosveta«, str. 222, tiraž 3.100.
SPASOV ALEKSANDAR, *Patišta kon zborot*. Skopje, »Kultura«, str. 136, tiraž 1.000.
TOKIN MILAN, *Jovan Sterija Popović*. Beograd, »Nolit«, str. 182, tiraž 3.000.
VUČETIĆ ŠIME, *Čovjek u razvalini*. Zagreb, Društvo književnika Hrvatske, str. 184, tiraž 800.
ALFONZ GSPAN I GRUPA AUTORA, *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana, Slovenska matica, str. 440, tiraž 8.000.
ZORIĆ PAVLE, *Članci*. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 126, tiraž 600.
ZRELEC MARTIN, *Petar Kočić i radnički pokret*. Banja Luka, »Korijen«, str. 46, tiraž 700.

Memoari, dnevni, putopisi, reportaže

BANOVIĆ GOJKO, *Susret s ljudima*. Reportaže, Subotica, »Minerva«, str. 189, tiraž 2.500.
BOŠKOV VUJADIN, *Aziska turneja*. Burma, Indonezija, Kina, Novi Sad, »Progres«, str. 82, tiraž 3.000.

CRNKOVIĆ TOMISLAV, *Kako sam vidio Aziju*. Zagreb, »Narodna list«, str. 92, tiraž 2.000.
ČIPLIĆ BOGDAN, *Pinki*. Beograd, »Narodna knjiga«, str. 82, tiraž 5.000.
GALIĆ JURE, *Nepokoreno selo*. Sarajevo, »Svjetlost«, str. 213, tiraž 2.000.
KIRIGIN JOSIP, *Tišine pod Himalajima*. Sarajevo, »Narodna prosvjeta«, str. 178, tiraž 2.000.
KRLEŽA MIROSLAV, *Davni dani*. Zapis 1914—1921. Zagreb, »Zora«, str. 575, tiraž 5.000.
MAJER VJEKOSLAV, *Zagrebački feljtoni*. Zagreb, izdanje autora, str. 32, tiraž 2.000.
MARINKOVIĆ NADA, *Smisao i ljubav*. Zagreb, »Seljačka sloga«, str. 329, tiraž 2.000.
MARKOVIĆ DRAGAN, *Zabranjeni život*. Beograd, »Nolit«, str. 188, tiraž 5.000.
MELIK ANTON, *Amerika in Ameriška Slovenija*. Ljubljana, Državna založba Slovenije, str. 320, tiraž 2.000.
MILČUNOVIĆ VUKAŠIN, *Stvari*. Cetinje, »Narodna knjiga«, str. 208, tiraž 3.900.
MILIĆ ŽIVKO, *Koraci po vatri*. Putopisi, Beograd, »Kosmos«, str. 250, tiraž 3.000.
MOMIROVSKI TONE, *Strei i pesoci*. Patepisi, Skopje, »Kočo Racin«, str. 85, tiraž 2.000.
PAYLOVIĆ BORO, *Pariz*. Zagreb, »IBI«, str. 94, tiraž 3.000.
RAKIĆ MOMA i grupa autora, *Trenuci herojstva*. str. 157, tiraž 2.000.
SAMOKOVLJIJA DANKO, *Dolar dnevno*. Beograd — Zagreb — Sarajevo, »Džepna knjiga«, str. 116, tiraž 6.000.
ŠEGRT VLADO, *Krv na kamenu*. Beograd — Zagreb — Sarajevo, »Džepna knjiga«, str. 176, tiraž 6.000.
ŠKERLIJ BOŽO, *Palme, piramide in pušave*. Ljubljana, Slovenski knjižr, zavod, str. 90, tiraž 800.
ŠRIMPFS FRANC, *Evropa — Afrika — Evropa*. Maribor, Založba »Obzorja«, str. 192, tiraž 500.
ŠUŠTAR MIRAN, *Kairski zapiski posebnega dopisnika »Slovenskega poročevalca« v dneh agresije na Egipat*. Ljubljana, »Slovenski poročevalac«, str. 38, tiraž 2.000.
TOMIČIĆ ZLATKO, *Nestrpljivi život*. Zagreb, »Seljačka sloga«, str. 302, tiraž 3.000.
ZUPANČIĆ BENO, *Mrtvo morje*. Ljubljana, Glavni odbor Prešernove družbe, str. 108, tiraž 85.000.

Književnost nacionalnih manjina

Mađarska književnost

BODRITS ISTVAN, *Hófehérke*. Novi Sad, »Testvériség-Egység«, str. 16, tiraž 2.000.
KOVÁCS SZTRIKO ZOLTÁN, *Ustökös*. Novi Sad, »Testverriség-Egység«, str. 242, tiraž 3.000.
LÁSZLÓ DEZSŐ, *Nagypao 100 eredeti tréfája I*. Subotica, László Dezső kiadása, str. 16, tiraž 1.500.
LÁSZLÓ DEZSŐ, *Nagypao 100 eredeti tréfája II*. Subotica, László Dezső kiadása, str. 16, tiraž 1.500.
MAJTÉNYI MIHÁLY, *Bige Jóska házassága*. Subotica, »Minerva«, str. 202, tiraž 2.500.
SULHOF JÓZSEF, *Varázssvessző*. Novi Sad, »Bratstvo-Jedinstvo«, str. 354, tiraž 6.000.

Rumunska književnost

STEFAN FLORIK, *Tako sam se rodila*. Novi Sad, »Progres«, str. 66, tiraž 1.000.

Slovačka književnost

MUČAJ PAVEL, *Zvjeratka, zrnice, vrtaci a deti*. Petrovac, »Kultura«, str. 44, tiraž 1.500.

Šiptarska književnost

CETTA ANTON, *Ne prehën te giyshes*. Prishtina, »Mustafa Bakija«, str. 88, tiraž 2.000.
HOXHA REXHEP, *Picimuli*. Prishtina, »Mustafa Bakija«, str. 62, tiraž 2.000.
KRASNIIQ MARK, *Borëbardha*. Prishtina, »Mustafa Bakija«, str. 16, tiraž 2.000.
KRASNIIQ MARK, *Drita e parë*. Prishtina, »Milladin Popović«, str. 53, tiraž 2.000.
REXHA ZEKERIJ, *Antologjia e letërsisë së huej*. Prishtina, »Mustafa Bakija«, str. 376, tiraž 1.500.
Shkëndijati e para. Esad Mekulit i grupa autora, Prishtina, »Mustafa Bakija«, str. 211, tiraž 1.500.
SPASSE STERJO, *Afërdita*. Roman, Prishtina, »Mustafa Bakija«, str. 189, tiraž 1.000.

Turska književnost

KARAHASAN MUSTAFA, *Suzana*. Skopje, »Kočo Racin«, str. 104, tiraž 2.000.

M. Be

(Podaci iz Bibliografskog instituta FNRJ)

SOCIJALNO OSIGURANJE

Socijalno osiguranje u Jugoslaviji obezbeđuje radnicima i službenicima i njihovim porodicama određena prava za slučaj bolesti, gubitka sposobnosti za rad, starosti, smrti.

Donošenje zakona iz oblasti socijalnog osiguranja spada u isključivu nadležnost Savezne narodne skupštine, što obezbeđuje da svi osiguranici, pod određenim uslovima, mogu ostvarivati svoja prava podjednako na čitavoj teritoriji zemlje.

Socijalno osiguranje sprovode zavodi za socijalno osiguranje kao organi samostalne društvene službe, zasnovane na načelima samoupravljanja. Organizacija službe i sistem finansiranja utvrđeni su okvirnim zakonskim propisima.

Službom socijalnog osiguranja upravljaju demokratski organi — skupštine, koje biraju neposredno sami osiguranici. Time je u ovoj društvenoj službi uspostavljen princip Ustavnog zakona FNRJ od 13-I-1953 godine (čl. 2 st.2), po kome je »zajemčeno samoupravljanje radnog naroda u oblasti prosvete i kulture i socijalnih službi«.

Organizacija službe, od zavoda u srezu do najvišeg organa u federaciji, je jedinstvena. Unutrašnji odnosi organa socijalnog osiguranja, nadležnost, način rada i drugo utvrđuju se, u okviru zakonskih propisa, statutima koje samostalno donose samoupravni organi zavoda.

Socijalno osiguranje raspolaže samostalnim fondovima, stvaranim od doprinosa koje uplaćuju obveznici, iz kojih se realizuju prava iz socijalnog osiguranja.

Državni organi imaju pravo opšteg nadzora i kontrole nad poslovanjem i zakonitošću u radu organa socijalnog osiguranja ne zadirući u samostalnost ove službe.

Sistem prava osiguranika

Osnovu pravnog sistema socijalnog osiguranja predstavlja Zakon o socijalnom osiguranju radnika i službenika i njihovih porodica od 1 februara 1950 godine. U skladu sa opštim društvenim razvitkom u zemlji, Zakon o socijalnom osiguranju iz 1950 godine pretrpeo je znatne izmene i dopune, kako u pogledu sistema prava, tako i u pogledu organizacije službe i sistema finansiranja. Najnoviji zakonski propisi, doneseni posle 1950 godine, jesu: Zakon o zdravstvenom osiguranju radnika i službenika od 1 januara 1955 godine¹, Uredba o dodacima na decu od 1 februara 1956 godine², Uredba o finansiranju socijalnog osiguranja od 19 marta 1955 godine³, Uredba o organizaciji zavoda za socijalno osiguranje od 19 marta 1955 godine³ i Uredba o određivanju i prevodenju penzija i invalidnina od 13 januara 1953 godine⁴.

U pripremi je, osim toga, donošenje novih propisa iz oblasti socijalnog osiguranja. Pretstoji donošenje posebnih zakona: o penzijskom osiguranju, o invalidskom osiguranju i o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja. Svi ovi propisi treba da odraze razvitak socijalnog osiguranja u Jugoslaviji i nivo zaštite koja se njime pruža radnicima i službenicima u skladu sa ekonomskim mogućnostima zemlje.

Krug zaštićenih lica

Pod uslovima propisanim zakonom u Jugoslaviji su socijalno osigurani i uživaju podjednaka prava: sva lica u radnom odnosu, tj. radnici i službenici i članovi njihovih porodica, zatim članovi pretstavničkih tela i organa vlasti koji primaju stalnu nagradu za rad, izabrana lica na stalnim dužnostima u društvenim organizacijama, stručnim udruženjima i komorama, vojna lica, umetnici i drugi

kulturni radnici, strani državljani na radu u FNRJ, uživaoci penzija i invalidnina, kao i članovi njihovih porodica.

Određena prava iz socijalnog osiguranja naročito u pogledu zdravstvene zaštite, obezbeđuju se pojedinim kategorijama građana: učenicima u privredi i učenicima industrijskih škola sa praktičnom obukom, učenicima nižih i srednjih škola, kao i studentima za vreme obaveznog praktičnog rada, licima na javnim dobrovoljnim radovima, licima koja su privremeno prekinula radni odnos radi školovanja ili usavršavanja i licima na dobrovoljnoj praksi.

Pojedine kategorije slobodnih profesija (advokati, sveštenici, nosači prtljaga i drugi) osigurane su posebnim ugovorima.

Tokom poslednjih godina naglo se povećava broj osiguranika. Kretanje aktivnih osiguranika i ostalih korisnika prava iz socijalnog osiguranja za poslednje četiri godine prikazuje tabela 1.

Tabela 1 (u hiljadama dinara)

Godina	Nosioći prava			Uživaoci penzija	Lica privremeno van radn. odnosa	Svega	Članovi porodice nosioca prava*	Ukupno
	Aktivni osiguranici muški	ženski	svega					
1953	1.509	466	1.975	376	59	2.410	2.837	5.247
1954	1.706	534	2.240	416	55	2.711	3.196	5.907
1955	1.877	602	2.479	444	67	2.990	3.535	6.525
1956	1.978	648	2.626**	484**	66	3.176	3.745	6.921

Osnovna prava osiguranika

Preko zdravstvenog, invalidskog i penzionog osiguranja i porodične zaštite, osiguranicima se obezbeđuju po sadašnjim propisima sledeća osnovna prava:

besplatna zdravstvena zaštita u slučaju bolesti, povrede na poslu i van posla, trudnoće i porođaja, kao preventivna zdravstvena zaštita;

naknada umesto plate za vreme privremene odsutnosti sa posla usled bolesti, povrede, izolacije u slučaju zarazne bolesti u stanu osiguranog lica i njegovoj okolini, nege obolelog člana porodice i praćenja bolesnika radi korišćenja zdravstvene zaštite;

posebna zaštita za vreme trudnoće i porođaja koja obuhvata: pravo na porodijsko osustvo i naknadu umesto plate za vreme odsustva i pravo majke na skraćeno radno vreme i na naknadu umesto plate za vreme dojenja deteta; dečiji dodatak;

invalidnina, odnosno invalidska penzija u slučaju smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti;

starosna penzija;

porodična penzija u slučaju smrti osiguranika ili uživaoca penzije;

putni troškovi u okviru prava na socijalno osiguranje; pogrebnina u slučaju smrti osiguranika, odnosno uživaoca penzije ili invalidnine, kao i u slučaju smrti člana porodice; posmrtna pomoć članovima porodice u slučaju smrti osiguranika, odnosno uživaoca penzije ili invalidnine.

Osim toga, socijalno osiguranje učestvuje u fondovima za materijalno obezbeđenje koje dobivaju pod određenim uslovima radnici i službenici za vreme privremene nezaposlenosti.

Ukupni nivo materijalnih davanja

Razvijen sistem zaštite — širok krug osiguranika, visoka materijalna davanja i povoljni islovi za sticanje pojedinih prava — uslovljava srazmerno visoke rashode socijalnog osiguranja. Visinu ukupnih rashoda socijalnog osiguranja u 1939 godini i za poslednje četiri godine prikazuje tabela 2.

* Procena broja članova porodice izvršena je na osnovu izdatih zdravstvenih legitimacija u 1956 godinu. Ranije procene vršene su na osnovu broja članova domaćinstava (popis stanovništva 1948 god.) i bile su veće od stvarnog brojnog stanja za približno pola miliona.

** Prethodni podaci

* Vidi: Dodatak na decu »Jugoslovenski pregled«, februar str. 103.

¹ »Službeni list FNRJ« br. 51/54

² »Službeni list FNRJ« br. 36/55. 1/56 i 26/56

³ »Službeni list FNRJ« br. 12/55

⁴ »Službeni list FNRJ« 1. 2/53

Tabela 2

Godina	Rashodi socijalnog osiguranja		prosečna zarada u dinarima	obim ind. proizvodnje (indeksi)	Nacionalni dohodak u milijardama dinara	Udeo rashoda socijalnog osiguranja u nacionalnom dohotku
	u milionima dinara	na jednog osiguranika izraženi u broju dnevnih zarada				
1939	2.183	25,6	—	100	46,8*	4,7
1953	96.646	149,7	8.113	183	1.023,0	9,4
1954	103.319	128,5	9.330	208	1.167,0	8,9
1955	120.053	125,9	10.000	242	1.399,6	8,6
1956	134.340	127,0	10.540	253**	1.435,6	9,4

Organizacija službe socijalnog osiguranja

Osnovni principi organizacije službe socijalnog osiguranja utvrđeni su Uredbom o organizaciji zavoda za socijalno osiguranje od 19. marta 1955. godine. Bliže propise u pogledu unutrašnje organizacije, nadležnosti pojedinih organa i međusobnih odnosa regulišu zavodi statutima koje samostalno donose u suglasnosti sa odgovarajućim predstavničkim organom vlasti.

Službu socijalnog osiguranja vrše zavodi. Oni posluju kao samostalne ustanove, organizovane na načelu samoupravljanja. Zavodi se osnivaju za područje sreza (po pravilu), narodne republike (autonomne pokrajine i oblasti) i za federaciju.

Sreski zavodi. — Sreski zavodi su osnovne organizacione jedinice službe socijalnog osiguranja na koje je prenesen niz poslova. U njihov delokrug spada donošenje rešenja o svim pravima osiguranih lica, upravljanje fondovima socijalnog osiguranja koji su im po zakonu povereni, osnivanje ustanova za unapređenje zdravstvene zaštite, vođenje evidencije o osiguranicima i o ostvarivanju njihovih prava, staranje o naplati doprinosa i o raspodeli sredstava na fondove, staranje o uslovima rada osiguranika i o ostvarivanju preventivne zaštite.

Radi lakšeg i bržeg realizovanja prava osiguranika i njihovog najneposrednijeg učešća u usmeravanju rada službe socijalnog osiguranja, kao i radi sprovođenja pojedinih mera, sreski zavodi u opštinama, na teritoriji naselja i pri preduzećima i ustanovama osnivaju niže organizacione jedinice, filijale i ispostave.

Na te pomoćne organizacione jedinice zavodi prenose ovlašćenja da mogu donositi administrativna rešenja o pravima iz zdravstvenog osiguranja i o pravu na dečiji dodatak, primati zahteve za penzije i invalidnine, izdavati zdravstvene legitimacije i slično.

Obim nadležnosti koje se prenose na filijale i ispostave zavisi od njihove razvijenosti, stručnog sastava službenika i slično.

Pored toga, na neka preduzeća (t. zv. ovlašćena preduzeća) zavodi prenose pravo da obavljaju izvesne poslove, kao isplate naknade umesto plate i isplate putnih troškova osiguranika.

Republički zavodi. — Republički zavodi se staraju o funkcionisanju službe osiguranja na teritoriji narodne republike i rešavaju, u drugom stepenu, žalbe osiguranika na prvostepena rešenja sreskih zavoda. Republički zavodi su nosioci fondova za invalidsko-penziono osiguranje, za dodatke na decu i za zdravstveno reosiguranje. Značajna funkcija republičkih zavoda je u instruktorsko-revizionalnoj službi u odnosu na niže zavode, koordinaciji rada sreskih zavoda na očuvanju jedinstvenosti prakse i očuvanju zakoni-

tosti u radu, osnivanju ustanova za unapređenje zdravstvene zaštite itd.

Savezni zavod. — Savezni zavod za socijalno osiguranje ima opštu rukovodeću ulogu u razviku službe, očuvanju jedinstvenosti prava i vođenju opšte politike na ovom području. Kao koordinirajuće telo, Savezni zavod obezbeđuje, povezuje i prati funkcionisanje službe socijalnog osiguranja i stara se o njenom unapređenju. U njegovu nadležnost spadaju i sprovođenje međunarodnih ugovora koje Jugoslavija zaključuje u oblasti socijalnog osiguranja, kao i ostali poslovi socijalnog osiguranja sa inostranstvom.

Razgranatu mrežu zavoda, filijala, ispostava i ovlašćenih preduzeća na dan 31. decembra 1956. godine prikazuje tabela 3.

Tabela 3

	Broj organa
Savezni savod	1
Republički zavodi	6
Pokrajinski zavodi	1
Oblasni zavodi	1
Sreski zavodi	107
Filijale	290
Teritorijalne ispostave	150
Preduzetne ispostave	57
Ovlašćena preduzeća	1.872

Finansiranje socijalnog osiguranja

Služba socijalnog osiguranja upravlja samostalno fondovima koji služe za obezbeđenje prava osiguranika i sprovođenje drugih mera za unapređenje zaštite. Fondovi se formiraju iz doprinosa koji prema važećim propisima plaćaju obveznici — privredna preduzeća, državni organi i ustanove i drugi poslodavci — prema stopi koja se određuje na iznos isplaćenih plata radnika i službenika.

Za celu teritoriju FNRJ važi jedinstvena opšta stopa, koju svake godine utvrđuje Savezna narodna skupština u godišnjem društvenom planu. Visina stope uslovljena je obimom zakonom utvrđenih prava, a ova, kao što je istaknuto, ekonomskim mogućnostima zemlje. Na osnovu toga utvrđuju se potrebe socijalnog osiguranja koje se mogu predvideti za jednu godinu. U 1956. godini opšta stopa je iznosila 40%, a u 1957. godini određena je stopa u iznosu od 38% platnog fonda. Smanjenje stope u 1957. godini nije proizašlo iz smanjenja prava osiguranika, jer su ova ostala na istom nivou kao i u 1956. godini. Stopa je smanjena relativno, jer je došlo do porasta platnog fonda pa je time i manjom stopom moguće pokriti iste, pa čak i nešto uvećane potrebe.

Republički zavodi za socijalno osiguranje raspodeljuju opštu stopu doprinosa na stope doprinosa: za zdravstveno osiguranje, invalidsko-penziono osiguranje i za materijalno obezbeđenje radnika i službenika koji se privremeno nalaze van radnog odnosa. Stope doprinosa za pojedine grane osiguranja nisu jedinstvene za celu FNRJ, već samo za područje jedne narodne republike. Iz doprinosa raspodeljenog na pojedine grane osiguranja formiraju se fondovi u zavodima za socijalno osiguranje. Karakter fondova je dvojak: postoje fondovi za obezbeđenje prava osiguranika i fondovi sa posebnom namenom.

U fondove za obezbeđenje prava osiguranika spadaju fondovi zdravstvenog i fondovi dugoročnog osiguranja.

Fondovi zdravstvenog osiguranja. — Fondovima zdravstvenog osiguranja raspolažu sreski zavodi za socijalno osiguranje. Iz ovih fondova, pored novčanih naknada za vreme nesposobnosti za rad, nadoknađuju se i troškovi zdravstvenim ustanovama sa kojima zavodi za socijalno osiguranje sklapaju ugovore za pružanje zaštite osiguranicima. Visina stope za zdravstveno osiguranje u 1956. godini iznosila je prosečno 12% od isplaćenih plata osiguranicima.

Pored opšte stope za granu zdravstvenog osiguranja postoji tzv. posebna stopa doprinosa i dodatak na doprinos. Posebna stopa doprinosa primenjuje se u slučajevima kada

* 1938. godina.

** Indeks izračunat na bazi perioda januar — juni prema istom periodu u 1955. godini.

su rashodi zdravstvenog osiguranja za osiguranike zaposlene u preduzećima i ustanovama veći ili manji od određenog prosečnog rashoda za teritoriju republike. U tim slučajevima zavodi za socijalno osiguranje propisuju obavezu za takva preduzeća i ustanove da preko jedinstvene opšte stope plaćaju i posebnu stopu doprinosa. Dodatak na doprinos primenjuje se u slučajevima kada se utvrdi da su broj oboljenja i trajanje bolesti u pojedinim preduzećima i ustanovama porasli usled nedovoljno sprovedenih propisanih zdravstvenih i tehničkih mera. Ovaj dodatak je ustvari ekonomska prinuda ovih preduzeća da ovim problemima posvećuju veću pažnju.

Različit privredni položaj i razvitak srezova, nejednak broj osiguranika i članova njihovih porodica i različita struktura plata na koje se plaća doprinos ne omogućavaju da stopa doprinosa za zdravstveno osiguranje bude u svakom srezu dovoljna za pokriće njihovih potreba. Stoga je bilo potrebno u ovoj grani osiguranja uvođenje obaveznog reosiguranja sreskih zavoda kod republičkih zavoda. Time se u okviru službe socijalnog osiguranja ostvaruje šira rizička zajednica, što je u duhu ove službe i u skladu s njenom samoupravnošću i jedinstvenošću. Fondovi reosiguranja obrazuju se iz premija za obavezno reosiguranje koje plaćaju svi sreski zavodi za socijalno osiguranje. Iz tih fondova u određenim slučajevima se vrše naknade sreskim zavodima.

Tabela 4 pokazuje strukturu rashoda fondova zdravstvenog osiguranja kroz nekoliko godina.

Tabela 4 (u hiljadama dinara)

	1954	1955	1956
Ambulantno lečenje	4.985	4.991	6.250
Zubna nega	—	1.590	1.990
Bolničko lečenje	9.856	12.252	14.930
Apotekarski troškovi	5.110	5.843	6.660
Ortopedske i druge sprave	730	743	680
Putni troškovi	983	1.666	1.800
Prirodna lečilišta	953	1.311	1.460
Naknada umesto plate zbog bolesti	6.420	6.751	7.700
Naknada umesto plate zbog trudnoće i porođaja	673	1.038	1.200
Pomoć za opremu novorođenog deteta	1.382	1.609	1.610
Naknada i pomoć u slučaju smrti	465	558	620
Ostali rashodi	47	100	125
Kamate	31	6	45
Lični rashodi	1.023	1.443	1.850
Materijalni rashodi	649	987	915
S v e g a	33.307	40.888	47.835

Tabela 6

(u hiljadama dinara)						
	Sreski zavodi 1955	zavodi 1956*	Republički zavodi 1955	zavodi 1956*	Ukupno 1955	Ukupno 1956*
P r i h o d i						
	954.774	1.039.370	353.096	383.847	1.307.870	1.423.217
R a s h o d i						
Obavezni lekarski pregledi	4.041	5.486	— — —	— — —	4.041	5.486
Redovni sistematski pregledi učenika u privredi i mladih radnika	2.265	8.002	— — —	93	2.265	8.095
Sistematski pregledi zuba dece i omladine	522	4.967	— — —	— — —	522	4.967
Zajednički oporavak dece i omladine	115.754	123.929	1.481	3.268	117.235	127.197
Periodični zdravstveni pregledi lica zaposlenih na poslovima naročito štetnim ili opasnim po život	1.107	444	— — —	— — —	1.107	444
Vanredni lekarski pregledi osiguranika	2.423	1.954	750	— — —	3.173	1.954
Komisiska ispitivanja radnih uslova i radne okoline	3.343	10.963	243	6.448	3.586	17.411
Sistematski i fluorografski pregledi lica obuhvaćenih zdravstvenom zaštitom	12.262	10.476	114	4.000	12.376	14.476
Zajednički oporavak osiguranika	51.274	58.221	— — —	— — —	51.274	58.221
Ostali rashodi preventivne zdravstvene zaštite	152.894	262.339	71.756	52.255	224.650	314.594
U k u p n o	345.885	486.781	74.344	66.064	420.229	552.845

* Prethodni podaci

Fondovi dugoročnog osiguranja. — Iz dela opšte stope doprinosa republički zavodi za socijalno osiguranje formiraju fondove dugoročnog osiguranja. Visina stope za dugoročna davanja je u 1956 godini iznosila prosečno 26% od isplaćenih plata osiguranicima. Tabela 5 prikazuje strukturu rashoda fonda dugoročnog osiguranja tokom poslednjih godina.

Tabela 5 (u hiljadama dinara)

	1954	1955	1956
Invalidnine	867	829	925
Invalidske penzije	10.482	11.889	13.450
Starosne penzije	9.505	10.729	12.100
Porodične penzije	6.047	7.064	7.300
10% za stanbeni izgradnju	—	—	3.375
Otpremnine	160	125	150
Troškovi prekvalifikacije i rehabilitacije	6	15	520
Ostali rashodi	65	167	155
Dodatak na decu	41.650	47.655	47.765
Kamate	389	16	70
Lični rashodi	255	324	390
Materijalni rashodi	212	351	305
S v e g a	69.638	79.164	86.505

Fondovi sa posebnom namenom — Fondovi sa posebnom namenom obrazuju se pri sreskim i republičkim zavodima. Značajniji fondovi sa posebnom namenom su fondovi za preventivnu zdravstvenu zaštitu osiguranika. Oni se obrazuju iz određenog procenta ukupnih doprinosa ostvarenih za zdravstveno osiguranje, iz dela viška fonda zdravstvenog osiguranja i iz prihoda od novčanih kazni za prekršaje i povrede zakona o zdravstvenom osiguranju i zakona kojima je regulisano pitanje higijenske, tehničke i druge zaštite radnika i službenika. Iz fonda preventivne zaštite pri sreskom zavodu izdvaja se određeni deo za republički fond preventivne zaštite.

Fond za preventivu obrazovan je u smislu Zakona o zdravstvenom osiguranju radnika i službenika iz 1955 godine, prema kome je socijalno osiguranje pozvano da se stara i o problemima preventive. Tabela 6 prikazuje ukupne rashode i strukturu rashoda fondova za preventivu u 1955 i 1956 godini.

Pored fondova za preventivu stvaraju se fondovi za rehabilitaciju i prekvalifikaciju invalida.

Osim toga, socijalno osiguranje učestvuje sredstvima iz svojih eventualnih viškova u investicionim fondovima za izgradnju zdravstvenih ustanova.

Društveno samoupravljanje u socijalnom osiguranju

Zavodima za socijalno osiguranje upravljaju osiguranici preko skupština, kao svojih izabраних демократских organa.

Stvaranjem samouprave pojačao se interes radnika za probleme službe socijalnog osiguranja. Time su oni dobili mogućnost da neposrednije utiču na njen razvitak, da imaju potpuniji uvid u to koliko se i kako troše sredstva i sprovodi zaštita osiguranika.

Skupštine zavoda za socijalno osiguranje biraju svi radnici i službenici, uživaoci penzija i invalidnina, kao i drugi osiguranici.

Izbori se vrše tajnim glasanjem, i to: za skupštine sreskih zavoda i filijala neposrednim, a za skupštine republika i skupštinu Saveznog zavoda za socijalno osiguranje posrednim putem. Pri ispostavama kao društveni organi upravljanja postoje odbori koje biraju osiguranici.

Skupštine republičkih zavoda sačinjavaju delegati koje sreske skupštine biraju iz svoje sredine.

Članovi skupštine Saveznog zavoda za socijalno osiguranje biraju se na dva načina: jedan deo delegiraju sve skupštine republičkih zavoda (svaka republika po tri člana), a drugi deo delegiraju te skupštine po određenom ključu, srazmerno broju osiguranika sa njihove teritorije.

Broj članova skupština utvrđuje se statutom zavoda, s tim da sreske skupštine imaju najmanje 30 članova.

Mandat članova skupština traje dve godine, ali svaki član skupštine može biti opozvan od strane osiguranika, odnosno organa koji ga je birao. Narodni odbor sreza može raspustiti skupštinu sreskog zavoda za socijalno osiguranje ako donese nezakonite opšte akte u više mahova, ako izvršava poništene nezakonite akte i ako ne izvršava dužnosti iz svog delokruga. Protiv odluka o raspuštanju postoji pravo žalbe republičkoj narodnoj skupštini.

Ista ovlašćenja ima republičko izvršno veće prema republičkoj skupštini zavoda za socijalno osiguranje sa pravom žalbe Saveznom izvršnom veću. Savezno izvršno veće može raspustiti pod istim uslovima skupštinu Saveznog zavoda.

Poslednji izbori za skupštine zavoda za socijalno osiguranje održani su u februaru 1956 godine.

Broj članova i sastav skupštine prikazuje tabela 7.

Tabela 7

	Članovi skupštine po kategoriji						
	Ukupno	Radnici	Službenici	Za-nadležne	Slobodne profesije	Penzioneri	Član. izvršn. odbora
Savezni zavod	50	20	25	3	—	2	12
Republički zavod	457	174	248	3	2	30	66
Pokrajinski zavod	51	19	26	—	—	6	9
Oblasni zavod	41	17	22	—	—	2	11
Sreski zavod	4.768	1.497	2.688	34	22	527	988
Filijala	6.427	2.154	3.447	66	24	736	1.777

Nadležnost organa samouprave. — Skupštine zavoda su najviši organi samouprave. Na njih pada u prvom redu odgovornost za rad službe socijalnog osiguranja i one su neposredno odgovorne pred osiguranicima za poslovanje zavoda: za odlučivanje o pravima osiguranika, za očuvanje zakonitosti, za ekspeditivnost u radu stručnog aparata, za to da se sredstva pravilno troše, da se suzbijaju zloupotrebe i sl. U radu skupština dolazi do izražaja opšti interes

i aktivnost osiguranika za pravilno rešavanje problema socijalnog osiguranja.

Skupštine su nadležne: da donose predračune prihoda i rashoda zavoda i opšte odluke o pravima osiguranih lica u okviru zakonskih propisa, da odlučuju o osnivanju i upotrebi fondova sa posebnom namenom, da daju opšte smernice za rad izvršnim i upravnim organima zavoda, da utvrđuju i odobravaju sistematizaciju službeničkih mesta, da postavljaju i razrešuju direktora zavoda uz saglasnost nadležnog narodnog odbora, odnosno veća narodnih skupština itd. Skupštine posluju na osnovu statuta i svog poslovnika o radu.

Izvršni odbor i drugi odbori i komisije. — Skupština zavoda za socijalno osiguranje, kao i skupštine filijala, biraju iz svoje sredine izvršne odbore, a za izvršenje određenih poslova mogu birati i druge odbore i komisije.

Broj članova izvršnog odbora ustanovljava se statutom ili odlukom skupštine zavoda. Izvršni odbor, drugi odbori i komisije rade i donose odluke na sednicima.

Izvršni odbor skupštine utvrđuje predloge predračuna, završnog računa, sistematizacije službeničkih mesta i ostale predloge; stara se o sprovođenju odluka skupštine zavoda; donosi opšte akte o poslovanju zavoda za koje ga ovlasti skupština; daje smernice za rad direktoru i drugim upravnim organima zavoda i vrši nadzor nad njihovim radom; odlučuje o zaključivanju ugovora sa zdravstvenim ustanovama i privrednim organizacijama, o zajmovima i kreditima, kao i o drugim aktima u vezi sa upravljanjem sredstvima; odlučuje o izuzetnom priznavanju prava na osnovu socijalnog osiguranja u slučajevima kad je to propisima izričito predviđeno; vrši i druge poslove koji su posebnim propisima stavljeni u nadležnost izvršnih odbora. Nadležnost izvršnog odbora skupštine filijale utvrđuje se statutom i odlukom skupštine sreskog zavoda.

U praksi većeg broja zavoda pokazalo se korisnim obrazovanje skupštinskih odbora i komisija za pojedine grane osiguranja. Dosada su se uglavnom formirali sledeći odbori odnosno komisije: za finansijska i organizaciona pitanja, za preventivu, za probleme penzionog osiguranja i dečiji dodatak, za zdravstveno osiguranje, za prekvalifikaciju i rehabilitaciju.

Pored ovih, prema konkretnim uslovima i potrebama mogu se formirati i drugi odbori.

Zadatak ovih odbora i komisija jeste da prate i proučavaju probleme iz pojedinih grana osiguranja (putem anketa, analiza, konsultovanja pojedinih osiguranika ili državnih i društvenih organa i sl.) i da skupštini i izvršnom odboru predlažu mere za rešenje tih problema. Na taj način se preko ovih odbora istovremeno aktivnije najveći broj članova skupštine, a odbori mogu u ovom radu angažovati i druge osiguranike, stručna lica ili društvene radnike.

Direktor zavoda je neposredni rukovodilac službe. Po svom položaju on je član izvršnog odbora skupštine i odgovara za operativni i stručni rad zavoda i očuvanje zakonitosti u primeni zakonskih propisa.

Zborovi osiguranika — Pored izabраних organa samouprave sazivaju se zborovi, preko kojih se ostvaruje veća aktivnost osiguranika. Zborovi osiguranika doprinose jačanju demokratskog karaktera samouprave socijalnog osiguranja i razvijanju inicijative i samostalnosti u radu njenih organa. Oni istovremeno omogućuju neposredniju društvenu kontrolu osiguranika nad radom zavoda.

J. P.

SAVEZ SPORTOVA JUGOSLAVIJE

Između dva svetska rata jugoslovenski sport je stekao prve organizacione oblike. Osnivačka skupština Jugoslovenskog olimpijskog odbora je održana 14 decembra 1919 godine u Zagrebu. Iste godine su osnovani Jugoslovenski nogometni savez i Koturaški (biciklistički) savez.

Sljedećih godina su osnovani savezi: Lakoatletski, Plivački (1921), Veslački, Teniski, Zimski (1922), Savez moto-klubova (1923), Hazena, Teškoatletski i šakački (1924), Mačevalački (1928) i Stonoteniski (1930). Posle 1930 godine su osnovani Kajakaški, Jedriličarski, Klizački, Kuglaški i Hokey (na travi) savez. 1938 godine su svi sportski savezi (bez »Sokola« i drugih sličnih organizacija) obuhvatali 1.411 klubova, sa 63.506 aktivnih takmičara.

Za vreme rata je sportska aktivnost potpuno prestala. Posle oslobođenja uz punu pomoć zajednice sport se naglo razvio i već 1948 godine sportska aktivnost je veća od predratne. Samo u sportskim organizacijama (bez gimnastičkih, planinarskih i sličnih organizacija) je registrovana 2.951 osnovna organizacija, sa 110.230 aktivnih takmičara.

Na II kongresu Fiskulturnog saveza Jugoslavije 17 aprila 1948 godine je odlučeno da se odmah pristupi osnivanju sportskih saveza za pojedine sportske grane. I do kraja 1948 godine su osnovani ovi savezi: Atletski, Biciklistički, Bokserski, Veslački, Košarkaški, Plivački, Smučarski, Teniski, Teškoatletski i Fudbalski.

Sljedećih godina se osnivaju Mačevalački, Odbojkaški, Rukometni, Savez za klizanje i hokey na ledu (1949), Kuglaški, Savez hokeya na travi, Stonoteniski (1950) i Ragbi — savez (1954).

Svi sportski savezi i dalje ostaju u sklopu Fiskulturnog saveza Jugoslavije, zajedno sa Gimnastičkim, Planinarskim, Streljačkim savezom i Savezom za konjički sport. Savezi su se organizaciono učvrstili i preuzeli niz funkcija koje je dotada obavljao Fiskulturni savez Jugoslavije, te nestaje potreba za postojanjem jedinstvene fiskulturne organizacije. To je konstatovano na II zemaljskoj konferenciji Fiskulturnog saveza Jugoslavije, održanoj 11 februara 1952 godine u Beogradu i između ostalog je odlučeno:

»Da se ukine Fiskulturni savez Jugoslavije i fiskulturni savezi u narodnim republikama ...

Zemaljska konferencija Fiskulturnog saveza Jugoslavije prihvata želju »Partizana« — Saveza za telesno vaspitanje Jugoslavije, Streljačkog saveza Jugoslavije, Planinarskog saveza Jugoslavije i Saveza za konjički sport Jugoslavije da se ove organizacije potpuno osamostale ...

Radi objedinjavanja saveza za pojedine sportske grane, zemaljska konferencija odlučuje da se formira *Savez sportova Jugoslavije*. Konferencija odlučuje da se na sličan način objedine i sportski savezi u narodnim republikama.

Na prvom sastanku Saveza sportova Jugoslavije 12 februara 1952 godine je izabrano rukovodstvo i usvojeni su pravilnici o radu. Ovi pravilnici su tokom sledećih godina pretrpeli više izmena, a na VIII konferenciji, održanoj 29 oktobra 1956 godine u Beogradu, usvojen je definitivni Statut Saveza sportova Jugoslavije. U prvom članu Statuta se kaže:

»Savez sportova Jugoslavije je dobrovoljna federacija sportskih saveza, saveza sportova narodnih republika i drugih saveznih sportskih organizacija, koje se udružuju radi: utvrđivanja osnovnih principa i smernica za razvoj sporta i sportskih organizacija, razmatranja problema koje pojedini sportski savezi i organizacije inose pred Savez sportova Jugoslavije, davanja preporuka za izgradnju sportskih objekata, staranja o propagandi jugoslovenskog sporta, zastupanja zajedničkih interesa udruženih saveza i organizacija pred organima narodne vlasti i ostalim organizacijama, raspodele zajedničkih finansijskih sredstava i saradnje sa drugim organizacijama koje se bave fizičkom kulturom«.

Članovi Saveza sportova Jugoslavije od 1952 godine su: Atletski savez, Biciklistički savez, Bokserski savez, Veslački

savez, Košarkaški savez, Savez kuglaških sportova, Mačevalački savez, Odbojkaški savez, Plivački savez, Rukometni savez, Savez klizanja i hokeya na ledu, Savez hokeya na travi, Smučarski savez, Stonoteniski savez, Teniski savez, Teškoatletski savez i Fudbalski savez.

Docnije su u članstvo primljeni: Automobilsko-motociklistički savez, Sportski odbor Saveza studenata (1954), Ragbi — savez, Savez brodaraca i kajakaša i Sportski savez gluvih (1955).

Najviši organ Saveza sportova je konferencija, koju sačinjavaju po jedan predstavnik svakog učlanjenog sportskog saveza, saveza sportova narodnih republika, drugih učlanjenih organizacija i članovi sekretarijata.

Konferencija se sastaje najmanje dva puta godišnje i rešava o svim pitanjima, koja proizilaze iz Statuta. Konferencija svake druge godine bira sekretarijat, čiji je zadatak da sprovodi u život njene zaključke. Godine 1956 je izabran sekretarijat u sastavu: predsednik Milijan Neoričić, potpredsednici Branko Polić i Pero Đetelić, sekretar Miladin Šakić, članovi Jozo Bačić, Danilo Knežević i Milorad Lišanin.

Pri sekretarijatu postoje stalne komisije, i to: Komisija za međunarodne veze, Organizaciona komisija i Komisija za finansijsko-materijalno poslovanje. Komisije proučavaju probleme i predlažu mere koje treba preduzeti. U izvesnim slučajevima, kada za to postoji ovlašćenje konferencije, komisije mogu i same preduzimati potrebne mere.

U svakoj narodnoj republici postoji savez sportova, u koji su učlanjeni savezi ili odbori za one sportove koji postoje na njihovoj teritoriji.

Savezi sportova narodnih republika su organizovani na istom principu kao i Savez sportova Jugoslavije. Oni posluju po statutu, koji sami donose, ali čije odredbe ne mogu biti u suprotnosti sa odredbama Statuta Saveza sportova Jugoslavije. Najvažniji zadaci ovih saveza su: rad na razvijanju sporta u republici, organizaciono učvršćenje, školovanje stručnih kadrova, rešavanje materijalnih problema itd.

U sve saveze sportova narodnih republika je učlanjeno 97 republičkih sportskih organizacija: u Hrvatskoj 22, u Sloveniji 19, u Srbiji 19, u Bosni i Hercegovini 14, u Makedoniji 13 i u Crnoj Gori 10.

U skladu sa jačanjem sreskih organa u svim oblastima društvenog života, poslednjih godina se obrazuju sreski savezi sportova. Do kraja 1956 godine je obrazovano 78 sreskih saveza sportova. Struktura ovih organizacija nije čvrsto postavljena; ona zavisi od razvijenosti sporta. Obično su u sreskom savezu sportova zastupljeni predstavnici sportskih potsaveza i sportskih društava.

Sreski savezi sportova su pokretači i organizatori sporta na svojoj teritoriji. Pomoć zajednice sportu se u velikoj meri ostvaruje preko njih. Oni se brinu o izgradnji objekata, školovanju kadrova, osnivanju novih organizacija, propagandi sporta itd. Često je sreski savez pokretač aktivnosti u još nerazvijenim sportovima koji na njegovoj teritoriji nemaju potsaveze ili neke druge organe.

Osnovna sportska organizacija je klub. Članovi kluba se bave jednom sportskom granom. Klub ima svoje organe: skupštinu, upravni odbor, sekretarijat itd. On posluje po budžetu i planu, koji se usvaja na godišnjoj skupštini.

Više klubova iz raznih sportova mogu se udružiti u sportsko društvo. Tada oni nose zajedničko ime, znak i boju. U sportskom društvu klubovi mogu koristiti zajedničke objekte i međusobno se pomagati. Udruživanjem u sportsko društvo klub ne gubi svoju autonomiju.

Svaki sportski klub je dužan da se učlani u svoj sportski savez. U razvijenim sportovima se tim poslom bave potsavezi, a gde oni ne postoje, registraciju klubova i takmičara obavljaju republički sportski savezi.

Sportska društva se registruju u sreskom savezu sportova. Registrovanje još nije završeno jer ovi savezi nisu svuda formirani. U svim narodnim republikama (sem Srbije) registrovano je do 31 decembra 1956 godine 559 sportskih društava.

Razvoj sportskih organizacija u Jugoslaviji 1932—1956¹

Godina	Broj klubova	Broj članova
1932	951	47.760
1938	1.411	63.506
1948	2.951	110.230
1952	3.173	135.643
1954	4.418	216.250
1955	5.003	239.497
1956	5.417	259.370

Aktivnost sportskih organizacija ogleda se u raznim takmičenjima. Veliki broj prvenstvenih i prijateljskih takmičenja i takmičenja za kup čine sportski program vrlo bogatim.

Na osnovu ankete, sprovedene početkom 1956 godine, u prvenstvenim takmičenjima učestvuje 92% klubova, sa 44% svojih članova. Prema istoj anketi, koja je obuhvatila 10 sportskih saveza sa 86.273 člana u 2.105 klubova, 1955 godine je samo u ovim savezima održano 19.000 prvenstvenih utakmica. Najviše ih je održano u srezovima i gradovima — oko 13.000, u republičkim prvenstvima 4.500, a u savezima 1.500. Anketa nije obuhvatila Fudbalski savez, gde postoji vrlo razvijen sistem takmičenja.

Principi na kojima se zasniva sistem prvenstvenih takmičenja manje-više su isti u svim sportovima. Svaki sportski klub ili njegov registrovani član može se takmičiti i, zavise od svojih rezultata, postići i odgovarajući plasman. Radi toga postoji nekoliko stepena u sistemu takmičenja.

Osnovna takmičenja se održavaju u potsavezu, a u najrazvijenijim sportovima (fudbal, rukomet, odbojka) i u gradovima. Teritorije potsaveza nisu utvrđene, već zavise od razvijenosti sporta. One se najčešće poklapaju sa granicama sresa, dok kod nerazvijenih sportova obuhvataju više srezova. Pobjednici osnovnih takmičenja se kvalifikuju za viši stepen: republička prvenstva (sem fudbala, koji ima zone). Pobjednici republičkih prvenstava odnosno fudbalskih zona učestvuju na saveznom prvenstvu. U razvijenim sportovima postoji i sistem kvalifikacije za svaki stepen takmičenja.

Na takmičenjima se najčešće primenjuje sistem lige ili turnira, što zavisi od finansijskih i drugih uslova. Takmičenja za kup se primenjuju samo kod vrlo masovnih takmičenja, kao što je Fudbalski kup Jugoslavije, na kome je 1956 godine učestvovalo 1.705 ekipa. Rukometni kup Jugoslavije, sa 2.200 ekipa u 1956 i sl.

Pored takmičenja u sportskim organizacijama, postoji i vrlo razvijen sistem masovnih takmičenja u okviru radničkih, srednjoškolskih i drugih sportskih igara. Na ovim takmičenjima učestvuju radnici, službenici, učenici i drugi koji nisu članovi postojećih sportskih organizacija.

Prema nepotpunim podacima, 1955 godine se takmičilo na radničkim, srednjoškolskim i drugim sportskim igrama u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini 128.823 takmičara. (Slična takmičenja obuhvataju veliki broj učesnika i u ostalim krajevima Jugoslavije).

Na ovaj bogati takmičarski program u zemlji nadovezuju se i brojna međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista. Jugoslovenski sportisti su se od 1954 do 1956 godine u direktnim susretima takmičili sa sportistima 58 zemalja. Taj broj bi bio još veći ako bi se računali svi učesnici pojedinih svetskih i evropskih prvenstava. U istom periodu su jugoslovenski sportisti učestvovali na 20 svetskih i 18 evropskih prvenstava, na Olimpijskim igrama u Melburnu i održali su skoro 3.000 međunarodnih takmičenja pojedinaca, klubova i raznih drugih ekipa.

Najznačajnije uspehe na ovim takmičenjima su postigle ekipe vaterpolista, kuglaša, fudbalera, stonoteniseri, a zatim rukometaša, rvača i košarkaša, koje su se plasirale među prvih pet ekipa na evropskim ili svetskim šampionatima. Među pojedincima su najveće uspehe postigli stonoteniseri Dolinar i Harangozo, osvojivši prvo mesto 1954 a drugo

1955 godine na svetskom prvenstvu, Franjo Mihalić, postigavši drugo mesto u maratonskoj trci na Olimpijskim igrama u Melburnu 1956 godine, kuglašica Franca Erjavec, pobjednica na svetskom prvenstvu 1955 godine, rvači Simić i Arsić, atletičari Lorger, Račić i Babovićeva, plivačice Ligorio i Jeričević, kajakaš Ilija i skifista Vlašić.

Za rezultate postignute u razvijanju sporta i podizanju njegovog kvaliteta imaju velike zasluge sportski radnici, treneri i funkcioneri. To su u najvećem broju slučajeva amateri koji radu u sportskim organizacijama posvećuju svoje slobodno vreme.

Prema podacima Saveza sportova Jugoslavije, u sportskim organizacijama radi preko 50.000 sportskih radnika. Veliki broj funkcionera se još aktivno bavi sportom — 26%; ali ima ih i koji se nikada nisu takmičili niti bavili sportom (28%).

Prosečna starost sportskih radnika je 35 godina, a njihov sportski staž (aktivnih takmičara i funkcionera) 10,6 godina. To pokazuje da se najveći broj sportskih radnika uključio u rad posle oslobođenja.

U sportskim organizacijama radi manji broj plaćenih službenika. To je administrativno i pomoćno osoblje u centralnim, republičkim i najvećim sportskim društvima i klubovima. Njihov broj je vrlo mali, a uloga svedena isključivo na kancelariski posao.

Stručnim radom u sportskim organizacijama najvećim delom rukovode treneri i instruktori, mada još postoji izvestan broj organizacija koje nemaju potreban stručni kadar. U takvim slučajevima funkciju trenera obavljaju aktivni sportisti ili funkcioneri.

Iako je posle oslobođenja održan veliki broj kurseva i seminara za školovanje stručnih kadrova, broj trenera i instruktora koji rade u sportskim organizacijama nije dovoljan. U svim sportskim organizacijama je 1955 godine radilo 2.915 trenera i instruktora, od kojih 2.468 imaju stručne kvalifikacije, a 447 ih je bez njih. Najviše stručnih kadrova ima fudbal — 597 trenera i instruktora, zatim odbojka 340, atletika 322, košarka 310 itd. Iako fudbal ima najviše stručnih kadrova, ipak na tri kluba dolazi samo jedan trener ili instruktor. Broj stručnih kadrova ne zadovoljava ni po stepenu stručnosti. Instruktora ima 2.375, trenera 523, a viših sportskih trenera samo 17.

Da bi se ovakvo stanje popravilo, poslednjih godina se poklanja veća pažnja intenzivnijem školovanju stručnih kadrova. U svim republičkim centrima, izuzev Crne Gore, postoje zavodi i instituti koji školuju instruktore, trenere i više sportske trenere. Pored ovih ustanova, kurseve za instruktore organizuju i sportske organizacije. Svake godine se održava veliki broj kurseva koje pohađaju početnici ili već kvalifikovani instruktori i treneri radi sticanja viših kvalifikacija. Prema podacima Saveznog zavoda za fizičku kulturu, u 1954 godini je održano 95 kurseva, sa 1.067 polaznika, a u 1955 godini 133 kursa, sa 2.049 polaznika. Za njihovo školovanje je utrošeno 44.000.000.—dinarara. Ova sredstva su dali državni organi putem dotacije.

Većina trenera i instruktora radi u sportu amaterski. Od ukupnog broja 30% otpada na profesionalne radnike, i to najvećim delom zaposlene u fudbalskim organizacijama.

Za normalno odvijanje takmičenja je potreban dovoljan broj kvalifikovanih sudija. Zato je u proteklom godinama učinjen veliki napor da bi se osposobio potreban broj sudija. Prema podacima iz 1954 godine, u svim sportskim savezima su bile 4.864 sudije, od kojih 60 međunarodnih. Najviše sudija je registrovano u Fudbalskom savezu Jugoslavije — 1.552, zatim u Atletskom 537, Kuglaškom 442, Odbojkaškom 394, itd. Broj sudija još nije dovoljan.

Zajednica je posle rata pružila veliku materijalnu pomoć sportu. Najveći deo sportskih organizacija je finansijski pasivan i prinuđen da svoje rashode pokriva dotacijama državnih organa, preduzeća i ustanova.

Savez sportova Jugoslavije i centralni sportski savezi primaju za pokriće svojih potreba redovne dotacije od

¹ Pregled je dat na osnovu izveštaja sportskih saveza i odnosi se samo na registrovane članove.

državnih organa. U poslednje tri godine su te dotacije iznele:

1954	60.000.000	dinara
1955	84.300.000	"
1956	103.500.000	"

Ova sredstva služe isključivo za održavanje međunarodnih veza, prvenstvenih takmičenja, školovanje kadrova, propagandu i sl. U istom periodu je dobivena subvencija od 176.000.000 dinara za kupovinu rekvizita u inostranstvu i gradnju nekih objekata. Manji deo ove sume korišćen je za gradnju nekoliko velikih objekata koji po svom značaju prelaze okvire komune. Inače gradnju objekata finansiraju komune iz svojih sredstava.

Savez sportova Jugoslavije i centralni sportski savezi ne pomažu svojim sredstvima republičke i druge organizacije. Njihove potrebe obezbeđuju republički i drugi organi. Te organizacije su dobile na ime dotacija:

Savez sportova	1954	1955	1956
Ukupno	58,300.000	76,693.000	80,905.000
Srbije	7,000.000	4,293.000	2,000.000
Hrvatske	18,000.000	22,000.000	19,500.000
Slovenije	13,000.000	20,000.000	25,000.000
Bosne i Hercegovine	7,800.000	16,000.000	16,000.000
Makedonije	8,000.000	9,200.000	8,505.000
Crne Gore	4,500.000	5,200.000	9,900.000

Najveću pomoć zajednice dobivaju sreski savezi sportova i osnovne sportske organizacije. Prema anketi iz 1955 godine, 12 sreskih saveza sportova je dobilo od državnih organa na ime pomoći 186,000.000 dinara. Najveći deo ove pomoći je utrošen za gradnju i održavanje objekata — 153,000.000 — dinara. Visina pomoći sreskim savezima zavisi od mogućnosti lokalne zajednice i razvijenosti sporta na njihovoj teritoriji.

Gradnja sportskih objekata je skoro u isključivoj nadležnosti lokalnih organa vlasti i sportskih organizacija. Posle oslobođenja je izgrađen veliki broj objekata, mada je orijentacija bila više usmerena na gradnju atraktivnih objekata, stadiona sa tribinama i sl., usled čega se oseća nedostatak otvorenih sportskih površina za slobodno bavljenje sportom.

Prema podacima iz popisa sportskih objekata, obavljenog 1953 godine, sportske organizacije su raspolagale sa 2.304 objekta. Od toga fudbalskih (1.147), kuglaških (297) odbojkaških (165), košarkaških (106) itd.

Omladinske organizacije su poslednjih godina organizovale radne akcije za gradnju sportskih objekata. U 1956 godini je samo u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini izgrađen 1.521 objekat. Od toga najviše terena za odbojku (452), fudbal (271), mali rukomet (146), košarku (60) itd. To su većinom prosta igrališta bez svih potrebnih uređaja (svlačionica, kupatila i sl.), ali pogodna za lokalnu sportsku aktivnost.

Članovi Saveza sportova Jugoslavije

Sportski savezi, učlanjeni u Savez sportova Jugoslavije, organizovani su na istom principu kao i Savez sportova. Svaki centralni savez ima svoje organe i organizacije u narodnim republikama (republički savez ili odbor) i na terenu (potsavez, zona, sreski odbor i sl.).

Sportski savezi su autonomni. Rade na osnovu svojih pravila, biraju svoje rukovodstvo, posluju po budžetu koji sami donose itd. Sportski savezi donose svoje odluke samostalno s tim da su u saglasnosti sa Statutom i drugim odlukama konferencije Saveza sportova Jugoslavije.

Sportski savezi mogu biti članovi i drugih organizacija u zemlji (Socijalistički savez, Narodna tehnika i sl.) i inostranstvu (Međunarodne sportske federacije).

Članovi Saveza sportova Jugoslavije su:

Atletski savez Jugoslavije, sa 103 kluba i 6.629 članova. Pretsednik je Vlado Ivković. Savez je u 1956 godini, pored ostalog, organizovao u Beogradu XVI balkanske atletske

igre, uz sudelovanje pet nacija sa 183 takmičara. U ukupnom plasmanu je prvo mesto osvojila ekipa Jugoslavije, ispred Rumunije, Bugarske, Grčke i Turske. Ekipni prvak države za 1956 godinu u takmičenju muških ekipa je AK »Partizan« iz Beograda, a u takmičenju ženskih ekipa AK »Određ« iz Ljubljane. Savez je član Međunarodne atletske federacije (IAAF).

Automobilsko-motociklistički Savez Jugoslavije, sa 340 klubova i 43.977 članova. Pretsednik je Vojo Todorović. Savez se pretežno bavi tehničkim vaspitanjem u okviru Narodne tehnike. Pri Savezu postoji sportska komisija, koja je organizovala veći broj takmičenja, od kojih su najznačajnija »Velika nagrada Jadrana«, »Jadranski reli«, itd. U trci »Jadranski reli« vozač Vuković je osvojio treće mesto, između 30 takmičara iz sedam zemalja (Bliže podatke o Savezu vidi u svesci 1, str. 46).

Biciklistički Savez Jugoslavije, sa 97 klubova i 5.118 članova. Pretsednik je Slobodan Bosiljić. Savez svake godine organizuje etapnu amatersku trku »Kroz Jugoslaviju«. 1956 godine je učestvovao 81 vozač iz osam zemalja. U ekipnom plasmanu je pobedila ekipa Jugoslavije, ispred Austrije i Holandije. U pojedinačnom plasmanu je Veselin Petrović osvojio treće mesto. Ekipni prvak države za 1956 godinu je BK »Rog« iz Ljubljane, a pojedinačni Veselin Petrović. Savez je član Međunarodne biciklističke unije (UCI).

Boksterski Savez Jugoslavije, sa 90 klubova i 3.058 članova. Pretsednik je Milovan Pejanović. U 1956 godini je jugoslovenska boksterska reprezentacija pobedila odgovarajuće ekipe Austrije i Italije, borila se nerešeno sa francuskom, a izgubila od italijanske reprezentacije. Prvak države za 1956 godinu BK »Vojvodina« iz Novog Sada. Savez je član Međunarodne amaterske boksterske federacije (AIBA).

Veslački Savez Jugoslavije, sa 45 klubova i 2.579 članova. Pretsednik je Ljubo Truta. Savez je 1956 godine organizovao na Bledu 46-ti šampionat Evrope u veslanju. Na Šampionatu je učestvovala 21 nacija sa 148 veslačica i 363 veslača. Jugosloveni Vlačić je osvojio 4 mesto u trci skifova, a osmerac žena šesto mesto. Ekipni prvak države za 1956 godinu je VK »Mornar« iz Splita. Savez je član Međunarodne veslačke federacije (FISA).

Košarkaški savez Jugoslavije, sa 175 klubova i 4.516 članova. Pretsednik je Danilo Knežević. Na Evropskom šampionatu u košarci za žene, održanom u Pragu, jugoslovenska ekipa je osvojila deveto mesto. Muška reprezentacija je 1956 godine pobedila ekipu Turske, a izgubila je od nacionalnih timova Poljske i Francuske. Prvak države za 1956 godinu je KK »Proleter« iz Zrenjanina u takmičenju muških, a KK »Crvena zvezda« iz Beograda u takmičenju ženskih ekipa. Savez je član Međunarodne amaterske košarkaške federacije (FISA).

Mačevalački Savez Jugoslavije, sa 19 klubova i 396 članova. Pretsednik je Alojz Vrhovec. Prvak države u maču je MK »Jugoslavija« iz Beograda, a u floretu za žene MK »Crvena zvezda«. Savez je član Međunarodne mačevalačke federacije.

Odbojkaški Savez Jugoslavije, sa 604 kluba i 10.239 članova. Pretsednik je Jože Valentinčić. Na Svetskom šampionatu u Parizu 1956 godine jugoslovenska muška reprezentacija je osvojila deseto mesto. Prvak države za 1956 godinu je OK »Crvena zvezda« iz Beograda u takmičenju muških, a OK »Partizan« iz Beograda u takmičenju ženskih ekipa. Savez je član Međunarodne odbojkaške federacije.

Plivački Savez Jugoslavije, sa 84 kluba i 6.205 članova. Pretsednik je Jozo Bačić. U 1956 godini su jugoslovenski vaterpolisti imali nekoliko pobeda nad reprezentacijom Rumunije, Italije, Istočne i Zapadne Nemačke, a izgubili su od reprezentacija SSSR-a i Mađarske. Prvak države u plivanju i vaterpolu je PK »Mornar« iz Splita, a u skokovima u vodu PK »Ilirija« iz Ljubljane. Savez je član Međunarodne amaterske plivačke federacije (FINA) i Evropske plivačke lige (LEN).

Ragbi — savez Jugoslavije, sa 13 klubova i 528 članova. Predsednik je Mile Čubrić. Savez je osnovan 1954 godine i dosada nije organizovao takmičenje za državno prvenstvo niti međunarodne utakmice.

Rukometni savez Jugoslavije, sa 552 kluba i 13.429 članova. Predsednik je Jovan Ružić. Na svetskom šampionatu u velikom rukometu za žene, održanom 1956 godine u Zapadnoj; Nemačkoj, jugoslovenska ekipa je osvojila peto mesto, pobedivši ekipe Holandije i Francuske. Prvaci države za 1956 godinu su: muškarci: u velikom rukometu RK »Zagreb«, u malom rukometu RK »Crvena zvezda« iz Beograda, žene: u velikom rukometu RK »Spartak« iz Subotice, u malom rukometu RK »Lokomotiva« iz Zagreba. Savez je član Međunarodne rukometne federacije (IHF).

Savez brodaraca i kajakaša Jugoslavije, sa 173 kluba i 13.343 člana. Predsednik je Miroslav Dragustin. Savez je u 1956 godini organizovao u Zadru III evropski šampionat za jedrilice, uz učešće jedanaest nacija sa 39 takmičara. Ekipa Jugoslavije je osvojila šesto mesto. Savez je od svog osnivanja član Narodne tehnike. (Bliže podatke vidi u svesci 1, str. 46.)

Savez klizanja i hokeja na ledu Jugoslavije, sa 36 klubova i 832 člana. Predsednik je Leopold Krese. Prvak države u hokeju na ledu za 1956 godinu je HK »Zagreb«, a za 1957 godinu HK »Jesenice«. Savez je član Međunarodne klizačke federacije, Međunarodne federacije za hokej na ledu i Međunarodne federacije za hokej na koturaljkama.

Savez kuglaških sportova Jugoslavije, sa 512 klubova i 24.506 članova. Predsednik je Miljenko Bobanac. Savez obuhvata kuglanje, bočanje i bowling. Na takmičenju za Evropski kup, održanom 1956 godine u Erfurtu, (Istočna Nemačka), muška i ženska kuglaška reprezentacija zauzele su drugo mesto. Na svetskom prvenstvu u bočanju, održanom u Torinu, jugoslovenska ekipa je eliminisana posle dva uzastopna poraza, od Italije i Maroka. Ekipni prvak države u kuglanju je KK »Grmošćica« iz Zagreba u takmičenju muških, a KK »Edšeg« iz Novog Sada u takmičenju ženskih ekipa po međunarodnom sistemu. Prvak države u bočanju je BK »Polje« iz Ljubljane. Savez je član Međunarodne bočarske federacije, Međunarodne kuglaške federacije i Međunarodne federacije za kuglanje na ledu.

Savez hokeja na travi Jugoslavije, sa 17 klubova i 620 članova. Predsednik je inž. Mirko Premužić. Prvak države u takmičenju muških i ženskih ekipa za 1956 godinu je HK »Elektroštroj« iz Zagreba. Savez je član Međunarodne federacije hokeja na travi.

Smučarski savez Jugoslavije, sa 69 klubova i 8.599 članova. Predsednik je Ivo Frol. Na Zimskim olimpijskim igrama u Kortini d'Ampezo jugoslovenski takmičari se nisu plasirali među prvih dvadeset. Savez svake godine organizuje više međunarodnih takmičenja u zemlji, među kojima su najpoznatija »Jahorinski« i »Šarplaninski smuk«, nedelja smučarskih skokova na Planici i sl. Ekipni prvak države je SK »Enotnost« iz Ljubljane. Savez je član Međunarodne smučarske federacije (FIS).

Sportski odbor saveza studenata Jugoslavije, sa 282 osnovne organizacije i 19.009 članova. Predsednik je Pero Ivačić. Odbor se brine o sportskoj aktivnosti među studentima na univerzitetima. Oko 20% od ukupnog broja upisanih studenata bavi se sportom u studentskim sportskim organizacijama, dok je veliki broj obuhvaćen u redovnim sportskim organizacijama. U okviru fakulteta, univerziteta i među univerzitetima prošle godine su održana 3.643 sportska takmičenja u 12 sportskih grana, sa 28.152 učesnika. Sportski odbor je član Međunarodne federacije za univerzitetski sport.

Sportski savez gluvih Jugoslavije, sa 18 klubova i 1.690 članova. Predsednik saveza je Nikola Muškinja. Ovaj savez okuplja sve sportiste defektne sluhom. Fudbalska reprezentacija gluvih je pobedila prošle godine odgovarajuće ekipe Čehoslovačke i Austrije. Savez je član Međunarodnog komiteta gluvih sportista (CIS).

Stonoteniski savez Jugoslavije, sa 327 klubova i 5.779 članova. Predsednik je Viktor Vrhovec. Prošle godine je jugoslovenska reprezentacija pobedila ekipu Francuske i Belgije, a izgubila od Čehoslovačke i Rumunije. Ekipni prvak države je STK »Partizan« iz Beograda. Savez je član Međunarodne stonoteniske federacije.

Teniski savez Jugoslavije, sa 90 klubova, i 4.240 članova. Predsednik je Dušan Korać. Izuzev pobe nad Egiptom u prvom kolu »Devis-kupa« nisu postignuti nikakvi značajniji rezultati. Ekipni prvak države za 1956 godinu je TK »Partizan« iz Beograda. Savez je član Međunarodne amaterske teniske federacije (FILTA).

Teškoatletski savez Jugoslavije, sa 127 klubova i 2.911 članova. Predsednik je Milan Ercegan. Na »Kupu nacija«, održanom u Istanbulu, jugoslovenska rvačka reprezentacija je osvojila peto mesto od ukupno petnaest nacija. Savez svake godine organizuje turnir za »Trofej Jadrana«. Na prošlogodišnjem turniru, održanom u Opatiji, jugoslovenska ekipa je osvojila treće mesto, iza ekipa Mađarske i Rumunije. Prvak države u rvanju je TAK »Partizan«, iz Beograda, u dizanju tegova TAK »Ljubljana« a u džudo-sportu TAK »Mladost« iz Zagreba. Savez je član Međunarodne amaterske rvačke federacije, Međunarodne federacije za dizanje tegova i Evropske džudo-unije.

Fudbalski savez Jugoslavije, sa 1.644 kluba i 81.267 članova. Predsednik je Branko Pešić. Jedini značajniji uspeh u prošloj godini je drugo mesto jugoslovenske reprezentacije na Olimpijskim igrama. Prvak države u sezoni 1955/1956 godine je FK »Crvena zvezda« iz Beograda. Savez je član Međunarodne fudbalske federacije (FIFA).

D. M.

IZVORI:

- Jugoslovenski sport, Savez sportskih saveza Kraljevine Jugoslavije, Zagreb, 1933;
- Priručnik za svakog, »Sport« Vladimir Bičanić, Zagreb, 1939;
- »Informacije« br. 1—10, Savezni zavod za fizičku kulturu, Beograd, 1956;
- Godišnjak Saveza sportova Jugoslavije 1955, Savez sportova Jugoslavije, Beograd, 1956.

DRŽAVNE POSETE U 1956 GODINI

Posete predstavnika Republike Josipa Broza Tita drugim zemljama

U skladu sa nastojanjima jugoslovenske spoljne politike da aktivno deluje na jačanje međunarodne saradnje i proširivanje kontakata, predsednik Republike Josip Broz Tito učinio je krajem 1955 i tokom 1956 godine državne posete Carevini Etiopiji i Republici Egiptu (u decembru 1955 i januaru 1956), Republici Francuskoj (u maju 1956), Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika i Rumunskoj Narodnoj Republici (u junu 1956).

Osim toga predsednik Tito je privatno boravio na ostrvu Krfu od 24 do 28 jula 1956 godine kao gost grčkog kraljevskog para.

On je takođe privatno posetio Krim, zajedno sa potpredsednikom Saveznog izvršnog veća Aleksandrom Rankovićem i predsednikom Narodne skupštine NR Bosne i Hercegovine Đurom Pucarom, od 27 septembra do 5 oktobra 1956 godine. Time je predsednik Tito vratio privatnu posetu prvog sekretara Komunističke partije Sovjetskog Saveza i člana Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR Nikite Sergejeviča Hruščova, koji je boravio u Jugoslaviji od 19 do 27 septembra 1956 godine.

Poseta Carevini Etiopiji

Odazivajući se pozivu cara Haile Selasija I, predsednik Republike Josip Broz Tito boravio je u državnoj poseti Carevini Etiopiji od 11 do 24 decembra 1955 godine. Time je predsednik Tito vratio posetu caru Haile Selasiju, koji je učinio državnu posetu Jugoslaviji jula 1954 godine.

U zvaničnoj pratnji Predsednika Republike nalazili su se državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, predsednik Narodne skupštine NR Srbije Petar Stambolić, državni sekretar za unutrašnje poslove Svetislav Stefanović, generalni sekretar Predsednika Republike Joža Vilfan, državni savetnik u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove Jovo Kapičić, šef Protokola Predsednika Republike Sloven Smolaka, načelnik Kabineta Vrhovnog komandanta general-potpukovnik Miloš Šumonga i glavni adutant Predsednika Republike general-major Milan Željč.

Za vreme četrnaestodnevnog boravka u Etiopiji predsednik Tito i njegova pratnja su, pored glavnog grada Adis Abebe, posetili oblast Avaša i gradove Desiju, Maičau, Adigrat, Aduu, Aksum, Asmaru i Masauu.

Tokom boravka predsednika Tita u Adis Abebi, u njegovu čast održana je parada etiopske armije. Predsednik je takođe posetio Parlament, Univerziteti, koledž, Bolnicu sv. Pavla i druge istoriske i kulturne znamenitosti u Etiopiji.

Na svečanoj večeri, koju je car Haile Selasije priredio u čast predsednika Tita 14 decembra, car Haile Selasije i predsednik Tito izmenjali su zdravnice.

Izražavajući toplu dobrodošlicu predsedniku Titu, car Haile Selasije je između ostalog rekao: »... Državna poseta Jugoslaviji pretvorila je u lično prijateljstvo ono divljenje koje sam lično osećao prema Vama, kao šefu države naroda koga etiopski narod naročito voli... Samo nerazrušivo prijateljstvo prema Vama i Vašoj velikoj naciji može predstavljati izraz osećanja našega naroda prema Vama lično — osećanja prijateljstva, poštovanja i divljenja...«

U odgovoru na zdravicu cara Haile Selasija, predsednik Tito je, između ostalog, istakao da se jugoslovensko-etipska »saradnja, zasnovana na punom uzajamnom razumevanju i poštovanju i na zajedničkim interesima, sve više produbljuje...« Narodi Jugoslavije — rekao je predsednik Tito — ... imaju veliko razumevanje za teškoće drugih naroda i napore koje oni ulažu za sopstveni razvoj, i spremni su da im u granicama svojih mogućnosti ukažu uzajamno korisnu pomoć. Međutim, mi smatramo da je za učvršćenje mira i ostvarenje konstruktivne i pozitivne saradnje u svetu potrebno pružiti kako uzajamnu, tako i međunarodnu pomoć za brži razvoj još nedovoljno razvijenih zemalja, da bi svi narodi postali zaista ravnopravni i nezavisni članovi međunarodne zajednice.

Za vreme boravka predsednika Tita u Adis Abebi vođeni su politički razgovori između dva šefa država, u kojima su s jugoslovenske strane učestvovali i državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, izvanredni i opunomoćeni ambasador u Etiopiji Dušan Kveder i generalni sekretar Predsednika Republike Joža Vilfan, a sa

etiopske strane ministar pera Tafara Vork i ministar inostranih poslova Aklilu Habte Vold. Dva šefa država obavila su neformalnu razmenu mišljenja tokom putovanja od Adis Abebe do Asmare.

U Masaui je 24 decembra 1955 objavljen zajednički jugoslovensko-etipski kominike o rezultatima vođenih razgovora, u kojima je »objavljena široka razmena gledišta o međunarodnoj situaciji, uključujući i situaciju na Srednjem Istoku, kao i o pitanjima koja se tiču neposredno odnosa između dveju zemalja«.

U pogledu ocene međunarodne situacije, u zajedničkom kominikeu se ističe »i lentičnost gledišta u oceni glavnih međunarodnih problema i o najefikasnijem putu za učvršćenje opšteg mira i ostvarenje opšteg blagostanja...« Istaknut je značaj što slobodnije međunarodne trgovine, što šire međunarodne saradnje na ekonomskom području, i naročito ekonomske i tehničke pomoći za razvoj nedovoljno razvijenih zemalja, bez diskriminacije prema pojedinim zemljama i oblastima, a u prvom redu osposobljavanjem za to i korišćenjem odgovarajućih tela Ujedinjenih nacija.

Što se tiče odnosa između dveju zemalja, u zajedničkom kominikeu se navodi da je »postignuta puna saglasnost i dogovoreno je da se već postojećim, kao i novim konkretnim oblicima saradnje, naročito na ekonomskom i tehničkom polju, ostvari još veća uzajamna pomoć i zbližavanje. Takođe je istaknuta potreba jačanja veza na naučno-kulturnom polju. Posebno je naglašena korisnost izmene mišljenja o svim pitanjima koja interesuju obe zemlje, kako u neposrednim kontaktima tako i u okviru Ujedinjenih nacija«.

Poseta Republici Egiptu

Predsednik Republike Josip Broz Tito učinio je državnu posetu Republici Egiptu od 28 decembra 1955 do 6 januara 1956 godine, na poziv predsednika Gamala Abdel Nasera, koji mu je uručio prilikom susreta u Suecu 5 februara 1955 godine.

U pratnji predsednika Tita nalazile su se iste ličnosti koje su ga pratile i prilikom posete Etiopiji.

Pored zvaničnog trodnevnog boravka u Kairu, predsednik Tito i njegova pratnja posetili su Luksor i Asuan, a prilikom odlaska zadržali su se u Aleksandriji. Za vreme boravka u Egiptu, predsednik Tito je posetio razne državne i vojne ustanove, industrijska preduzeća i brane u Asuanu i na delti Nila, kao i više kulturnih i istorijskih znamenitosti Egipta.

Na svečanoj večeri u čast predsednika Tita u Kairu 28 decembra 1955 godine, odajući priznanje predsedniku Titu kao velikom vojniku i državljanu, predsednik Naser je, između ostalog, rekao: »Naše dve zemlje su bile ne jedanput pozvane da se hrabro bore za svoju slobodu i nezavisnost... U sadašnje vreme prijateljstvo između jugoslovenskog i egipatskog naroda još je više osnaženo našim ličnim prilaganjem pitanjima koja mi smatramo bitnim za međunarodni mir. Mi smo dali na znanje svetu da se istinski i trajni mir može postići jedino ako svaka zemlja — velika ili mala — ima pravo da vodi svoj sopstveni život, da oblikuje svoju sopstvenu politiku, da zauzima svoja sopstvena stanovišta na način koji ona smatra opravdanim i ispravnim... Naša rešenost da sačuvamo ovaj princip ne potiče od uskog tumačenja nacionalnih interesa, nego se zasniva na pravoj i iskrenoj želji da se doprinese međunarodnom razumevanju... Svako rešenje koje ne vodi računa o legitimnim pravima naroda može biti samo nepravedno i stoga ne može biti u skladu s trajnim mirom... Iskrena mi je želja da radim na jačanju saradnje između naših dveju vlada na političkom, ekonomskom i kulturnom polju«.

Pošto je izrazio zahvalnost na gostoprimstvu i dobrodošlici koji su ukazani njemu i njegovim saradnicima, odgovarajući na zdravicu predsednika Nasera, predsednik Tito se osvrnuo i na istorijske veze između naroda dveju zemalja. »Međutim, rekao je predsednik Tito, kontakti i veze koji danas postoje između naših zemalja i naroda razvijaju se na sasvim drugim osnovama nego što je to bilo u prošlosti i sasvim su novog karaktera: mi danas dolazimo u kontakt kao nezavisni narodi i samostalne države koje imaju ista gledišta o mnogim bitnim pitanjima od obostranog interesa... Egipatska revolucija... je jasno pokazala da i narodi ovog prostranog kontinenta ne žele da budu tretirani kao objekti svjetske politike, već žele i sposobni su da djeluju kao njeni subjekti... Interesi svih naroda u svijetu sadržani su prije svega u obezbjeđenju trajnog mira kao osnovnog preduslova za miran razvoj svih naroda i država i za ostvarenje pozitivne i konstruktivne saradnje, na bazi poštovanja principa nezavisnosti i integriteta, ravnopravnosti i nemiješanja u unutrašnje stvari drugih, na bazi rješavanja svih sporova i nesporazuma putem obostrane dobre volje, dogovora i sporazuma... Interesi svih naroda u svijetu sadržani su prije svega u obezbjeđenju trajnog mira kao osnovnog preduslova za miran razvoj svih naroda i država«.

Tokom boravka u Egiptu, predsednik Tito i predsednik Naser u nastavku razgovora koje su vodili 5 februara 1955 godine, izmenjali su mišljenja o razvoju međunarodne situacije, uključujući probleme Južne Evrope i Bliskog

Istoka, kao i o daljem razvoju i učvršćenju odnosa i saradnje između dveju zemalja. U ovim razgovorima učestvovali su sa jugoslovenske strane, pored predsednika Tita, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, predsednik Narodne skupštine NR Srbije Petar Stambolić, generalni sekretar Predsednika Republike Joža Vilfan i izvanredni i opunomoćeni ambasador u Egiptu Marko Nikezić, a sa egipatske strane predsednik Naser, ministar inostranih poslova Mahmud Favzi, načelnik Političkog kabineta Naseri Ali Sabri i izvanredni i opunomoćeni ambasador u FNRJ Husein Ruždi.

Predsednik Tito i predsednik Naser potpisali su 6 januara 1956 u Aleksandriji zajedničku izjavu, u kojoj su izneli svoje zaključke o oceni nekih aktuelnih međunarodnih pitanja i pitanja uzajamne saradnje, ističući da su njihovi razgovori »protekli u atmosferi srdačnosti u uzajamnom razumevanju, koji karakteriše odnose između dve zemlje«.

Konstatujući »identičnost svojih pogleda na osnovna pitanja aktuelne međunarodne situacije«, dva šefa država izrazili su mišljenje »da treba na nov, konstruktivan način prilaziti rešavanju svetskih problema. Među njima je na prvom mestu problem ubrzanja procesa i jačanja nezavisnosti zemalja koje su nedavno stekle samostalnost kao i procesa osamostaljenja još zavisnih naroda i procesa ekonomskog razvika nedovoljno razvijenih zemalja. Šefovi država smatraju da opšti progres čovečanstva i razvika proizvodnih snaga omogućuju i nalazu da se ovi problemi rešavaju u skladu s Poveljom Ujedinjenih nacija... U tom sklopu politika neuključivanja u blokove, kojoj obe zemlje ostaju dosledno privržene, postaje još značajnija. Predsednici smatraju potrebnim da ponovo podvuku da politika koju su usvojili i koju slede njihove zemlje ne predstavlja pasivnost, već je to pozitivna, aktivna i konstruktivna politika koja ima za cilj ostvarenje opšte kolektivne bezbednosti i bitno proširenje oblasti mira u svetu«.

Što se tiče jugoslovensko-egipatskih odnosa, predsednik Tito i predsednik Naser »sa posebnim zadovoljstvom su konstatovali da njihove zemlje razvijaju plodnu saradnju u Organizaciji Ujedinjenih nacija« i pozdravili rezultate koje je ova Organizacija postigla u pravcu ostvarenja njene univerzalnosti, izražavajući uverenje »da će Ujedinjene nacije dalje dobiti na snazi i autoritetu kada budu primile u članstvo sve zemlje koje imaju pravo na to«. Posvećujući punu pažnju odnosima između Jugoslavije i Egipta, dva predsednika su konstatovali »da su ti odnosi tokom poslednjih godina postajali sve tešnji i tešnji i da su inspirisani duhom iskrenog prijateljstva... Predsednici su čvrsto odlučili da dalje razvijaju odnose između njihovih dveju zemalja na političkom, ekonomskom, kulturnom i drugim poljima, zasnovane na uzajamnom poštovanju, zajedničkom interesu i trajnom međusobnom nemešanju u unutrašnje stvari... Posebno je naglašena korisnost nastavljanja i proširivanja uzajamne razmene gledišta radi razmatranja zajedničkih problema i jačanja odnosa, kako u neposrednim kontaktima tako i u okviru Ujedinjenih nacija«.

Po povratku u Jugoslaviju, na velikom mitingu koji je održan na Trgu bratstva i jedinstva 12 januara 1956 godine, predsednik Tito je, govoreći o značaju poseta Etiopiji i Egiptu, rekao da je Jugoslavija u ovim zemljama našla iskrene prijatelje, narode koji gaje duboke simpatije prema narodima Jugoslavije. »Posete Etiopiji i Egiptu, rekao je predsednik Tito, kao i prošlogodišnja poseta Indiji i Burmi, dokazuju da danas u svetu ima uslova da se ide novim putem — putem međusobnog razumevanja, rešavanja međusobnih problema, pa i problema međunarodnog karaktera, na miran način, bez potrebe da se govori sa pozicije sile, bez potrebe da se zveckaju oružjem, bez potrebe za trkom u naoružanju... Mi želimo i ovog puta, kao što smo naglašavali uvijek, da imamo najbolje moguće odnose sa svakom državom, sa svakim narodom, koji želi da ima odnose s nama na ravnopravnim osnovama, koji poštuju našu nezavisnost i koji ne želi da se miješa u naše unutrašnje stvari, jer se i mi ne želimo miješati u bilo čije unutrašnje stvari, pošto smatramo da je svaki narod dovoljno zreo da u svakom periodu svog razvika sam odredi kakav će imati unutrašnji razvika, pa da zato nema potrebe da se u to iko miješa sa strane. Mi želimo da sačuvamo prijateljstvo sa svim zemljama i da to prijateljstvo ubuduće još više učvršćujemo«.

Poseta Republici Francuskoj

Predsednik Republike Josip Broz Tito, sa suprugom, boravio je u Republici Francuskoj od 7 do 12 maja 1956 godine kao gost predsednika Francuske Republike Rene Kotija. U pratnji predsednika Tita nalazili su se državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, generalni sekretar Predsednika Republike Joža Vilfan, šef Protokola Predsednika Republike Sloven Smodlaka, načelnik Kabineta Vrhovnog komandanta general-potpukovnik Miloš Šumonja i glavni adutant Predsednika Republike general-major Milan Željelić.

Za vreme boravka u Francuskoj predsednik Tito je posetio razne istoriske i kulturne znamenitosti u Parizu i njegovoj okolini, jednu fabriku aviona, vojnu školu u Salonu i branu kod Mondragona na Roni.

Na svečanoj večeri koju je 7 maja priredio predsednik Koti u čast predsednika Tita, dva šefa država održali su zdravice, u kojima su istaknute veze prijateljstva koje tradicionalno postoje između dveju zemalja. »Vi, gospodine Predsedniče, rekao je predsednik Koti, imate plemenitu želju da stavite sebe i svoju zemlju u avangardu dela smirivanja. U smeru sondiranja približavanja i potrebnih mirenja prvenstveno ste orijentalis svoje međunarodne posete, prilikom kojih je potvrđena velika uloga koju naročiti položaj Vaše zemlje, njen nacionalni prestiž i lični prestiž njenog šefa, dodeljuju Jugoslaviji u svetskoj politici«.

U odgovoru na zdravicu predsednika Kotija, predsednik Tito je, između ostalog, rekao: »Pri traženju novih puteva u odnosima među narodima, u međunarodnoj saradnji i drugom, ne smijemo biti nestrpljivi u očekivanju dobrih rezultata, pošto do njih jedino i može doći na taj način ako imamo u vidu da ratovi ne rešavaju sporna pitanja već ih samo još više komplikuju... Nas ne vezuju samo tradicionalne veze prijateljstva, već nas moraju još više vezivati zajednički interesi naših zemalja u budućnosti, interesi mira, interesi naše bezbednosti, slobode i nezavisnosti... Ima mnogo zajedničkih pitanja od krupnog značaja za obje zemlje, koja diktiraju potrebu naše prijateljske i svestrane saradnje, ne samo u interesu Francuske i Jugoslavije, već i u interesu mira i međunarodne saradnje u svijetu«.

Predsednik Tito održao je duži govor i na večeri koju je u njegovu čast priredio francuski ministar inostranih poslova Kristijan Pino, 10 maja 1956, u kome se, pored pitanja uzajamnih odnosa, osvrnuo i na neke aktuelne međunarodne probleme. On je, između ostalog, govorio o sledećim pitanjima:

»Politika koegzistencije, onako kako je mi shvatamo — kao ostvarenje jedne konstruktivne, pozitivne i aktivne saradnje između svih zemalja, izražena u svim oblicima uzajamnih odnosa, bez obzira na ideološke i druge razlike, a na bazi ravnopravnosti... doprinosi jednom trajnijem učvršćenju mira. Ona doprinosi i jačanju uloge i značaja Ujedinjenih nacija, čijim je ciljevima i Povelji jugoslovenska spoljna politika duboko privrženac«.

Predsednik Tito je istakao pitanje razoružanja »kao vrlo realističnu i korisnu inicijativu da se ma i ograničenim aranžmanima za razoružanje ojača međunarodno poverenje i time olakša rešenje i mnogih drugih spornih pitanja«.

Govoreći o pomoći nerazvijenim zemljama predsednik Tito je rekao: »S posebnom pažnjom pratio sam Vaše izlaganje o inicijativi koju je vaša Vlada pokrenula nedavno za rešavanje problema pomoći nerazvijenim zemljama. Naročito sam saglasan s Vama da takva inicijativa može uspeti samo ako je inspirisana ljudskom solidarnošću i idealima socijalnog i ekonomskog progressa. Nismo imali mogućnosti da proučimo u detalje prijedloge koje ste u tom pogledu podnijeli ovih dana u ime vaše Vlade, ali Vas mogu uvjeriti da će imati punu našu podršku svako nastojanje da rešavanje tog problema postane jedan od centralnih zadataka Ujedinjenih nacija«.

O evropskoj saradnji je rekao: »Iako se naše dvije zemlje nalaze u različitim geografskim područjima evropskog kontinenta, iskustvo iz prošlosti nas je naučilo da smo u časovima teških iskušenja preživljavali istu sudbinu. To iskustvo iz prošlosti i opšti razvoj svijeta, koji kroz sve uže povezivanje u regionalnim i opštesvjetskim razmjerama ide ka svom jedinstvu, ukazuje nam da je došlo vrijeme da i evropski narodi zajednički i organizovano pristupe rešavanju svojih međusobnih problema, kako na opšte-političkom tako i na ekonomskom i kulturnom planu«.

Tokom boravka u Francuskoj, predsednik Tito imao je, pored razgovora s predsednikom Kotijem, i više razgovora s predsednikom Francuske vlade Gijom Moleom kojima su prisustvovali državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović i ministar inostranih poslova Kristijan Pino. Završnim razgovorima prisustvovali su i izvanredni i opunomoćeni ambasador FNRJ u Parizu Aleš Bebler i generalni sekretar Predsednika Republike Joža Vilfan, s jugoslovenske, a generalni sekretar Ministarstva inostranih poslova Rene Masilji i izvanredni i opunomoćeni ambasador u Beogradu Žan Belen, s francuske strane. Ovi razgovori su pružili priliku za detaljnu razmenu gledišta o aktuelnim problemima svetske politike i o odnosima između Francuske i Jugoslavije.

U zvaničnom saopštenju o razgovorima, koje je objavljeno u Parizu 11 maja, ističe se zajednička namera dve vlade »da i dalje razvijaju svoje napore u cilju obezbeđenja trajnog mira i napredovanja saradnje između svih naroda«. Dve vlade takođe »potvrđuju svoje uverenje da se trajni mir može učvrstiti jedino ako su odnosi između država, ma kakav bio njihov politički ili društveni sistem, zasnovani na poštovanju ravnopravnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta, kao i na odrzanosti od svakog mešanja u unutrašnje stvari«. One su takođe »konstatovale svoju saglasnost da se pronađe formula

za razoružanje po etapama i istakle su bitnu važnost nuklearnog razoružanja. Rezultati na tom polju konkretizovali bi međunarodno popuštanje i, između ostalih prednosti, olakšali bi smanjenje vojnih izdataka, povećanje mogućnosti za pomoć nerazvijenim oblastima».

Što se tiče međunarodne pomoći nerazvijenim oblastima, mišljenje je djevu vladu da ona »predstavlja osnovni zadatak za čije bi rešenje, u okviru Ujedinjenih nacija države trebalo da ulože svoje napore kako bi se tim oblastima pomoglo da ostvare napredak na socijalnom planu i da na taj način unaprede široku međunarodnu saradnju na osnovama međuzavisnosti interesa. U tom pogledu Jugoslovenska vlada je sa simpatijama primila na znanje francuski plan za obrazovanje agencije Ujedinjenih nacija za ekonomski razvoj sveta».

U pogledu razmene mišljenja o problemima Severne Afrike, u zvaničnom saopštenju se navodi da je »pretsednik Vlade Gi Mole izložio posebnu situaciju Alžira i politiku koju tamo primenjuje Francuska vlada. Pretsednik Tito mu je pružio uveravanje da će Jugoslovenska vlada podržati sve napore u cilju liberalnog rešenja alžirskog problema».

U pogledu uzajamnih odnosa dveju zemalja, dve vlade su odlučile »da učvrste veze koje tradicionalno spajaju dve zemlje, dajući svojoj saradnji na političkom, ekonomskom i kulturnom polju nov poticaj i veću širinu. One su posebno saglasne u pogledu izučavanja modaliteta te saradnje na polju korišćenja atomske energije u mirnodopske svrhe».

Prilikom dočeka u Beogradu 13. maja, pretsednik Tito je održao govor, u kome je, osvrćući se na rezultate posete Francuskoj rekao: »Cilj koji nas je vodio u prijateljsku Francusku je u skladu sa našom opštom spolnom politikom, politikom saradnje među narodima i državama na ravnopravnoj osnovi, s politikom mirne saradnje, politikom učvršćenja mira. Taj cilj je činiti sve što omogućava da se spriječi jedna nova svjetska katastrofa».

Poseta Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika

Na poziv Prezidijuma Vrhovnog sovjeta i Vlade Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, pretsednik Federativne Narodne Republike Jugoslavije Josip Broz Tito boravio je u zvaničnoj poseti Sovjetskom Savezu od 1 do 23. juna 1956. godine. U sastavu delegacije, pored pretsednika Tita, nalazili su se potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, član Saveznog izvršnog veća Mijalko Todorović, pretsednik Izvršnog veća NR Hrvatske i član Saveznog izvršnog veća Jakov Blažević. Zvaničnu pratnju sačinjavali su generalni sekretar Pretsednika Republike Joža Vilfan, državni potsekretari Đuro Stanković i Anton Vratuša, šef Protokola Pretsednika Republike Sloven Smodlaka, načelnik Kabineta Vrhovnog komandanta general-potpukovnik Miloš Šumonja, glavni adutant Pretsednika Republike general-major Milan Žeželj i državni savetnik Nikola Čobeljić. Tokom boravka u Sovjetskom Savezu, pretsednik Tito, potpredsednik Kardelj i ostali jugoslovenski rukovodioci, pored devet dana provedenih u Moskvi, posetili su Lenjingrad, Staljingrad, Krasnodar, Novorosijsk, Soči i Kijev. Za vreme boravka u Moskvi i prilikom putovanja po Sovjetskom Savezu, jugoslovenski rukovodioci su posetili više industrijskih preduzeća i fabrika, naučne ustanove, kolhoze, velika gradilišta, kao i kulturne i istorijske znamenitosti.

Na svečanim ručkovima priredjenim u njegovu čast 4 i 5. juna u Kremliju, pretsednik Tito izmenjao je zdravnice sa pretsednikom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta K. J. Vorosilovom i pretsednikom Ministarskog saveta N. A. Bulganjinom, u kojima je posebno istaknut povoljan razvitak jugoslovensko-sovjetskih odnosa od potpisivanja Beogradske deklaracije. Na masovnom mitingu na stadionu »Dinamo«, 19. juna, održali su duže govore prvi sekretar Komunističke partije Sovjetskog Saveza N. S. Hruščov i pretsednik Tito.

U svom govoru N. S. Hruščov je istakao da uspostavljeni razvoj prijateljskih odnosa između dve zemlje, potpuno odgovara interesima radničke klase, svih trudenika kao Jugoslavije tako i Sovjetskog Saveza, jer oni doprinose opštem miru i razvoju socijalizma. On je rekao: »Jugoslavija uspešno izgrađuje socijalizam i mi od srca želimo herojskoj radničkoj klasi, radnom seljaštvu, inteligenciji Jugoslavije mnogo uspeha u toj velikoj i plemenitoj stvari«. Odajući priznanje Jugoslaviji na njenom udelu u proteklom ratu Hruščov je rekao: »Jugoslovenski narod, sa svojom Komunističkom partijom na čelu, pod rukovodstvom druga Tita, izvojevao je oružanom rukom svoju slobodu kao veliki doprinos plemenitoj stvari razbijanja našeg zajedničkog neprijatelja«. Osvrćući se na situaciju stvorenu 1948. godine, Hruščov je rekao: »Privremeni prekid odnosa između Sovjetskog Saveza i Jugoslavije, koji je narodima naših zemalja doneo dosta neprijatnosti i štete, neprijatelji

socijalizma nisu uspjeli da iskoriste onako kako su želeli«. Pošto se osvrnuo na posetu delegacije Sovjetske vlade Jugoslaviji i na rezultate ostvarene na polju međusobne saradnje od potpisivanja Beogradske deklaracije, Hruščov je, između ostalog, izjavio: »Naše prijateljstvo s Jugoslavijom zasniva se na velikim socijalističkim principima, na potpunoj ravnopravnosti, na poštovanju suvereniteta svake države, na uzajamnom pomaganju država koje grade socijalizam i koje se istrajno bore za mir u svetu... Komunistička partija Sovjetskog Saveza smatrala je i smatra za neophodno ne samo da svestrano razvija ekonomsku, kulturnu i naučno-tehničku saradnju između SSSR i Jugoslavije, nego i da ostvaruje aktivne veze i saradnju između Komunističke partije Sovjetskog Saveza i Saveza komunističke Jugoslavije. Posle XX Kongresa KPSS stvoreni su povoljni uslovi, ostvareni su nove perspektive za dalju delotvornu saradnju... Obnavljanje davnašnjih prijateljskih odnosa između Sovjetskog Saveza i Jugoslavije sada je svršena istorijska činjenica. Mi ćemo neumorno raditi da se u svim pravcima razvija saradnja između naših zemalja, menjaćemo iskustva u socijalističkoj izgradnji, pažljivo ćemo izučavati sve novo što se radi u radu i borbi svih bratskih naroda koji grade socijalizam... Mi želimo da se dobri odnosi koji su stvoreni između Jugoslavije i drugih zemalja razvijaju i dalje. Sa svoje strane Sovjetski Savez želi da razvija i učvršćuje prijateljske odnose ne samo sa Jugoslavijom nego i sa svim drugim zemljama».

U svome govoru pretsednik Tito je, između ostalog, rekao: »U periodu od nekoliko godina koji nas je razjednjavao, vi ste se mogli ubijediti da narodi Jugoslavije, pod rukovodstvom Saveza komunističke... nisu izneverili, već su ostali dosledni idealima za koje su se borili — da očuvaju i učvrste svoju nezavisnost i da uporno idu putem izgradnje socijalizma, putem svoje bolje budućnosti«. Osvrćući se na rezultate posete delegacije Sovjetske vlade Jugoslaviji, pretsednik Tito je istakao da su se »principi koji sadrži Beogradska deklaracija pokazali dosada u svojoj punoj vrijednosti i da baš ti principi i njihovo dosljedno izvršenje predstavljaju onu dragocenu garanciju koja omogućava stvaranje punog povjerenja između Sovjetskog Saveza i Jugoslavije, i koja na taj način ima mnogo širi međunarodni značaj».

Osvrćući se na neka aktuelna međunarodna pitanja, pretsednik Tito je rekao da se »sada radi o tome da odgovorni državnici raznih zemalja imaju u vidu potrebu daljeg rada na potpunom uklanjanju svake ratne opasnosti, — a to znači da treba odbaciti svaku pomisao na rat kao sredstvo za rješavanje međunarodnih sporova«. Osim krupnih međunarodnih pitanja, kao što su nemačko pitanje, evropska bezbednost, pitanje prijema NR Kine u Ujedinjene nacije, »postoji još čitav niz problema manjih razmjera o kojima treba da vodimo brigu, ti, u pogledu kojih treba da učinimo sve kako se u ovakvim slučajevima, kao što su sada odnosi na Srednjem Istoku, a i u nekim drugim, ne bi razbuktao sukob koji bi mogao imati fatalne posljedice ne samo u jednom dijelu svijeta nego uopšte. Time hoću da kažem da se takvi problemi, ma koliko oni na prvi pogled bili malih razmjera, ne smiju potcijenjivati i da treba učiniti sve da bi se spriječio svaki rat i najmanje obima«. Osvrćući se na pitanje aktivne koegzistencije, pretsednik Tito je istakao da pod tim pojmom podrazumeva »neprekidan proces kontakta, saradnje i pronalaženja raznih miroljubivih puteva za rješavanje međusobnih spornih i raznih drugih međunarodnih problema. Miroljubiva aktivna koegzistencija mora imati svoju podlogu u strogom poštovanju principa suvereniteta, nezavisnosti i nemiješanja u unutrašnja pitanja drugih. Danas postoje u svijetu dva glavna sistema, socijalistički i kapitalistički. Ali to ni u kom slučaju ne znači da između ta dva sistema ne može da se razvija konstruktivna saradnja u svim pitanjima koja su od interesa za narode pojedinih zemalja».

Na kraju svoga govora pretsednik Tito je rekao da je poznato da Jugoslavija »ide putem izgradnje socijalizma na principima naših velikih učitelja Marksa, Engelsa i Lenjina i da će čvrsto produžiti tim putem. Vi ste iz referata na XX Kongresu vaše Partije čitali da postoje različiti putevi u socijalizam, čitali ste da svaka zemlja ima svoje specifične osobine koje nameću potrebu da se nađe i odgovarajući put ka jednom istom cilju, ka socijalizmu. Tako se i naš put donekle razlikuje od puta kojim vi idete, a naš cilj je isti i razlike u putevima ne smiju i ne mogu biti smetnja da zemlje koje grade socijalizam najtješnje sarađuju u pitanjima njihove izgradnje».

Za vreme boravka pretsednika Tita u Sovjetskom Savezu vođeni su razgovori između pretstavnika dveju vlada.

Sa jugoslovenske strane u razgovorima su učestvovali, pored pretsednika Tita, Edvard Kardelj, Koča Popović, Mijalko Todorović, Jakov Blažević i izvanredni i opunomoćeni ambasador u Moskvi Veljko Mićunović, a sa sovjetske strane pretsednik Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR K. J. Vorosilov, pretsednik Ministarskog saveta SSSR N. A. Bulganjin, član Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR N. S. Hruščov, prvi zamjenici pretsednika Ministarskog saveta SSSR A. I. Mikojan i V. M. Molotov, ministar inostranih poslova D. T. Šepilov, prvi zamjenik ministra inostranih poslova V. V. Kuznjecov i izvanredni i opunomoćeni ambasador SSSR u Beogradu N. P. Firjubin. Osim toga, razgovorima su prisustvovali generalni sekretar Pretsednika Republike Joža Vilfan i državni potsekretar Anton Vratuša, s jugoslovenske, a član Kolegijuma Ministarstva

inostranih poslova L. F. Iljičev i v. d. načelnika V Evropskog odeljenja Ministarstva inostranih poslova K. D. Levičkin sa sovjetske strane. Razgovori koji su vođeni u srdačnom i prijateljskoj atmosferi i u duhu otvorenosti i punog uzajamnog razumevanja pružili su priliku za razmenu mišljenja o razvoju međunarodne situacije i o daljem razvoju odnosa i saradnje između dveju zemalja.

Jugoslovensko-sovjetski politički razgovori zaključeni su 20. juna potpisivanjem zajedničke izjave vlada Jugoslavije i Sovjetskog Saveza. U ime Jugoslovenske vlade izjavu je potpisao pretsednik Tito, a u ime Sovjetske vlade pretsednik Ministarskog saveta Bulganjin. Istovremeno je potpisana i Deklaracija o odnosima između Saveza komunista Jugoslavije i Komunističke partije Sovjetskog Saveza.¹

U prvom delu zajedničke izjave dveju vlada, koji se odnosi na međunarodna pitanja, »obe vlade pozdravljaju, kao znak popuštanja međunarodne zategnutosti, povećanje međunarodnih kontakata i sve jaču tendenciju ka rešavanju nerešenih međunarodnih pitanja putem pregovora«. »U toj novoj atmosferi ojačala je snaga i sposobnost Ujedinjenih nacija za razmatranje i uspešno rešavanje zadataka putem organizovanog i ravnopravnog učešća svih zemalja«. »Ojačana uloga i sposobnost Ujedinjenih nacija došli su do izražaja i u napretku koji je postignut u pravcu njihove univerzalnosti primanjem novih članova«. »Dve vlade su međutim sa žaljenjem konstatovale da Narodnoj Republici Kini još uvek nije priznato pravo predstavljanja u Ujedinjenim nacijama i uporno će se zalagati da to pravo bude priznato ovoj velikoj zemlji. One su kao i ranije ubeđene da je pitanje Tajvana i drugih ostrva neophodno rešiti saglasno zakonskim pravima Kine na te teritorije«.

Dve vlade su takođe izrazile mišljenje da su se »u toku hladnoga rata formirala tako oprečna stanovišta i nagomilalo toliko nepoverenje da ne bi bilo ni logično ni celishodno očekivati da se sve prepreke u rešavanju spornih međunarodnih pitanja mogu lako otkloniti i postići brzo sporazumevanje po svim problemima. Polazeći od toga, obe vlade su uverene da je potrebno nastojati da se ostvare sporazumi o pitanjima koja je već danas moguće rešiti i saglasile su se da insistiranje na određenom prioritetu, odnosno redosledu razmatranja spornih pitanja i određenom tempu njihovog rešavanja ne može dovesti do korisnih rezultata. U tom svetlu one su razmotrile pitanje razoružanja i kolektivne bezbednosti, kao i druga pitanja koja razdvajaju svet a posebno Evropu.« »One su podvukle značaj ma i delimičnog sporazuma o razoružanju i izrazile jednodušnu nadu da takav sporazum može biti ubrzan i olakšan sprovođenjem jednostranog smanjivanja oružanih snaga«. »Obe vlade su se takođe saglasile da zajednički cilj treba da bude zabrana atomskog oružja uopšte, tako da atomska energija posluži samo za mirnodopske ciljeve čovečanstvu«.

... »Dve vlade smatraju da bi širi sporazumi o opšte-evropskoj kolektivnoj bezbednosti, o privrednoj saradnji i o jačanju kulturnih veza doprineli likvidaciji podele Evrope na vojne blokove i olakšali rešavanje glavnih spornih pitanja koja stoje na putu svestrane saradnje među evropskim narodima«.

... »Obe vlade smatraju da su za postizanje ujedinjenja Nemačke neophodni pregovori između Federalne Republike Nemačke i Nemačke Demokratske Republike. One takođe smatraju da su ostale države, a u prvom redu velike sile, dužne da deluju u istom pravcu«.

... »Dve vlade su posvetile posebnu pažnju opasnostima koje mogu nastati od lokalnih konflikata i razmirica među državama« i »izrazile su čvrstu nameru da saraduju na otklanjanju takve opasnosti kako u Ujedinjenim nacijama tako i u svojim neposrednim odnosima s državama«.

... Dve vlade su takođe izrazile »svoje čvrsto uverenje da je jedan od bitnih razloga poboljšanja međunarodne situacije rastuće ekonomsko povezivanje sveta, sve intenzivnije učešće svih naroda u razmeni materijalnih i duhovnih dobara i sve šire angažovanje narodnih masa za međunarodnu saradnju i zbližavanje u korist opšteg blagostanja, mira i napretka u svetu. Dve vlade su se složile da je u tom cilju potrebno uložiti maksimalne napore da se što više razvije međunarodna trgovina i privredna saradnja, da se u međunarodnim ekonomskim odnosima ukinu sve forme diskriminacije, uključiv embargo, kao i sputavanje slobodnog ekonomskog razvika pojedinih nacija«. »Obe vlade su se složile da duboki jaz između razvijenih i nerazvijenih zemalja predstavlja jedan od naježih problema današnjeg sveta i da su za rešavanje tog pitanja potrebne odgovarajuće akcije država za ukazivanje pomoći nedovoljno razvijenim zemljama, pre svega, putem široke kolektivne međunarodne akcije. Obe vlade smatraju da se takva pomoć i saradnja u razviku privrede nedovoljno razvijenih zemalja treba da ostvari bez ikakvih vojnih i političkih uslova«.

U drugom delu zajedničke izjave, koji se odnosi na uzajamne odnose dveju zemalja, ističe se da su »principi izraženi u Deklaraciji vlada Jugoslavije i Sovjetskog Saveza od 2. juna 1955 stvorili osnove svestranoj prijateljskoj saradnji i korisno poslužili interesima mira i međunarodne saradnje«.

Puna normalizacija političkih i drugih jugoslovensko-sovjetskih odnosa i postignuti rezultati pokazali su da saradnja dveju zemalja, rukovodećih interesima mira i socijalizma,

zasnovana na obostranom poštovanju principa Beogradske deklaracije o nezavisnosti, ravnopravnosti i nemešanju u unutrašnje stvari — principa koji nalaze sve širu primenu u praksi sve većeg broja vlada i zemalja sveta — pruža najšire mogućnosti za svestran i plodan razvitak njihovih prijateljskih odnosa«. Dve vlade su takođe izrazile svoju »želju i nameru da nastave dosadašnje lične kontakte i redovnu izmenu mišljenja svojih predstavnika o političkim i drugim pitanjima od obostranog interesa«. Takođe je postignuta saglasnost da se dalje prošire ekonomske veze, da se poveća naučna saradnja, razrade potrebni planovi kulturne saradnje i da se olakša izvršenje Konvencije o dvojnomo državljanstvu.

Govoreći o rezultatima posete Sovjetskom Savezu, pretsednik Tito je 27. juna, na masovnom mitingu ispred Beogradske železničke stanice, rekao: »Ova naša posjeta nije ništa drugo nego logično sprovođenje naše principijelne spolne politike — politike saradnje sa svim onim zemljama koje to hoće, na ravnopravnoj osnovi i nemešanju u unutrašnje stvari, politike neprekidne borbe za pobjedu ideja koja može i treba da spriječi nov međunarodni sukob, a to znači politike koegzistencije između država sa različitim društvenim sistemom... Makako ko tumačio naš put ja sam uveren da će se prije ili kasnije svako ubijediti da on predstavlja značajan prilag smirivanju u svijetu i putokaz za sve one koji danas još ne mogu reći na koji se način može doći do međunarodne saradnje, do sporazumijevanja i uklanjanja raznih elemenata koji remete mir«. Osvrnuvši se na odnose i sa ostalim istočnim zemljama, pretsednik Tito je rekao: »U pogledu onih zemalja sa kojima odnosi još nisu dostigli takav stepen mogu reći da nisu krivi narodi, već izvjesno oklijevanje, izvjesne rezerve pojedinih rukovodećih ljudi kojima je teško da kažu ono što treba reći i koji smatraju da bi im, ako to kažu, opao prestiž«.

Poseta Rumunskoj Narodnoj Republici

Na poziv Prezidijuma Velike narodne skupštine i Ministarskog saveta Rumunske Narodne Republike, pretsednik Federativne Narodne Republike Jugoslavije Josip Broz Tito boravio je u zvaničnoj poseti Rumuniji od 23. do 26. juna 1956. godine. Zajedno s pretsednikom Titom Rumuniju su posetile iste jugoslovenske ličnosti koje su bile i u poseti Sovjetskom Savezu.

Za vreme boravka u Rumuniji, pretsednik Tito, potpretsednik Edvard Kardelj i ostale jugoslovenske rukovodeće ličnosti posetile su, pored raznih znamenitosti u glavnom gradu Bukureštu, industrijska preduzeća i rafineriju u Ploestiju.

Na velikom masovnom mitingu 26. juna u Bukureštu kome je prisustvovalo oko pola miliona građana, govorili su prvi sekretar Centralnog komiteta Rumunske radničke partije George Georgiu-Dež i pretsednik Tito. Prvi sekretar George Georgiu-Dež istakao je da »politika naših vlada koja ide za obnavljanjem prijateljskih veza između Rumunije i Jugoslavije nailazi na odobravanje i toplu podršku naroda Rumunije i Jugoslavije. Razvoj prijateljskih veza između Rumunije, Jugoslavije i Sovjetskog Saveza predstavlja dragocen doprinos učvršćenju mira u ovom delu Evrope i doprinos pobjedi politike mirne koegzistencije, prijateljstva i saradnje među svim narodima«.

U svome govoru pretsednik Tito je, između ostalog, rekao: »Nas je dovela ovamo (u Rumuniju) naša težnja da u duhu naših principa saradnje između naroda, ne samo onih koji grade socijalizam, već i u širem međunarodnom smislu — doprinesemo učvršćenju mira u svijetu. Mi smo uvijek bili prožeti dubokom vjerom da između zemalja koje grade socijalizam ne smije više nikada postojati nešto slično onom što se dogodilo 1948. godine. Takav odnos koji je svima nama bio te godine nametnut bio je uglavnom djelo pojedinaca s čudovišnim shvaćanjem odnosa između socijalističkih zemalja i daljeg razvoja socijalizma u svijetu... Naša politika — politika saradnje sa svima zemljama, bez obzira na unutrašnji društveni sistem, ima za cilj ne samo da se od čovečanstva otkloni jedna nova ratna katastrofa, nego i da se likvidira tzv. hladni rat, pošto on predstavlja stalnu opasnost da dođe do oružanog sukoba«.

Tokom posete predstavnici dveju vlada razmenili su mišljenja o glavnim pitanjima međunarodne situacije i odnosa između dveju zemalja. S jugoslovenske strane u razgovorima su učestvovali pretsednik Tito, Edvard Kardelj, Koča Popović, Mijalko Todorović i Jakov Blažević, a sa rumunske strane prvi sekretar CK Rumunske radničke partije i član Prezidijuma Velike narodne skupštine G. Georgiu-Dež, pretsednik Ministarskog saveta Stojka Kivu, prvi potpretsednici Ministarskog saveta Emil Bodnaraš, Petre Borila i Al. Mogioroš i ministar inostranih poslova Gr. Preoteasa. Razgovorima su s jugoslovenske strane prisustvovali izvanredni i opunomoćeni ambasador u Bukureštu Nikola Vujanović, generalni sekretar Pretsednika Republike Joža Vilfan i državni potsekretar Anton Vratuša, a sa rumunske strane sekretar Prezidijuma Velike narodne skupštine Avram Bunaču, zamenik ministra inostranih

Vidi: »Međunarodni kontakti SKJ i SSRNJ u 1956. godini«, »Jugoslovenski pregled«, februar, str. 76.

poslova Štefan Kleža i izvanredni i opunomoćeni ambasador u Beogradu Nikolae Guina.

O rezultatima vođenih razgovora objavljena je 26 juna zajednička izjava dveju vlada, koju je u ime Jugoslovenske vlade potpisao predsednik Tito, a u ime Rumunске vlade predsednik Ministarskog saveta Stojka Kivu. Istovremeno sa zajedničkom izjavom objavljen je i kominike o razmeni mišljenja između predstavnika CK SKJ i CK RRP.¹

U pogledu međunarodne situacije, obe vlade su u zajedničkoj izjavi izrazile »svoje čvrsto uverenje da neposredni kontakti među državicima i metod pregovaranja predstavljaju jedno od važnih sredstava za rešavanje spornih pitanja među državama, za dalje poboljšanje međunarodne situacije, za jačanje uzajamne saradnje i poverenja među državama«. Takođe se izražava »zadovoljstvo zbog jačanja međunarodne uloge Ujedinjenih nacija«, ističe saglasnost »da razoružanje i zabrana oružja masovnog uništavanja predstavljaju prvorazredni problem za sve narode«, konstatuje potreba daljeg razvijanja međunarodne ekonomske saradnje i »pružanja ekonomske i tehničke pomoći nedovoljno razvijenim oblastima na osnovu pune ravnopravnosti, bez vojnih i političkih uslova«, i ukazuje da »se politika aktivne miroljubive koegzistencije među svima državama, bez obzira na njihove socijalne i političke sisteme, nužno afirmira kao jedini put ka jačanju i razvijanju međunarodne saradnje«.

U pogledu uzajamnih odnosa, u zajedničkoj izjavi se ističe sa zadovoljstvom »da su se odnosi između dveju zemalja, koji su bili teško poremećeni u nedavnoj prošlosti, mnogo poboljšali poslednjih godina, naročito posle Beogradske deklaracije, i da se oni dalje razvijaju i proširuju«. Dve vlade su »izrazile svoju rešenost da dalje razvijaju i jačaju odnose saradnje između Jugoslavije i Rumunije u duhu prijateljstva, na osnovu principa suvereniteta, teritorijalnog integriteta, ravnopravnosti, uzajamnog poštovanja i nemešanja u unutrašnje stvari«. Dve vlade su takođe odlučile da prošire ekonomsku saradnju i povećaju nivo razmene, da putem Mešovite komisije jugoslovenskih i rumunskih stručnjaka razmotre najpovoljnije mogućnosti za zajedničku izgradnju hidrocentrale u predelu Đerdapa i da zaključe Konvenciju o naučno-tehničkoj saradnji. Takođe je postignuta saglasnost da se potpiše kulturna razmena i da se u tom cilju zaključi kulturni sporazum. U želji da se što bolje pomogne uzajamno upoznavanje i zbližavanje, kao i razmena socijalističkog iskustva, dve vlade su odlučile »da potstiču i olakšavaju neposredne kontakte i saradnju između političkih, sindikalnih i drugih društvenih organizacija dveju zemalja«.

U govoru koji je održao u Beogradu 27 juna, po povratku sa puta iz Sovjetskog Saveza i Rumunije, predsednik Tito je rekao: »Mi smo mogli u toj susjednoj zemlji temeljito da porazgovaramo o svim problemima, kako o onima iz prošlosti tako i o ovima iz sadašnjosti, a i o budućnosti uopšte, te da pritom dođemo do korisnih zaključaka«. Osim pitanja, o kojima je bilo reči u zajedničkoj izjavi, predsednik Tito je naveo da se razgovaralo »i o našoj nacionalnoj manjini u Banatu u Rumuniji, koja je uslijed prekida 1948 godine došla u vrlo težak položaj, bila preseljavana itd., a koja je uglavnom već sva vraćena u svoja mjesta, dok su oni koji su bili u zatvoru pušteni«. On je dodao da su rumunski rukovodioci »veoma odlučno i spremno izjavili da će nastojati da se sve to popravi u najkraćem roku, da se ljudi vrate na svoja ognjišta i da im se nadoknadi ono u čemu su bili oštećeni«.

Posete inostranih šefova država, predsednika vlada i zvaničnih vladinih delegacija Jugoslaviji

Tokom 1956 godine u Jugoslaviji su boravili, u državnoj ili zvaničnoj poseti, predsednik Republike Egipta Gamal Abdel Naser, delegacija Kraljevine Kambodže, sa princom Norodomom Sihanukom na čelu, predsednik Republike Indonezije Sukarno, delegacija Vlade Rumunske Narodne Republike, sa članom Prezidijuma Velike narodne skupštine i prvim sekretarom CK RRP Georgi Georgiu-Dežom, na čelu i predsednik Ministarskog saveta Grčke Konstantin Karamanlis.

Za vreme državne posete predsednika Naser boravio je na Brionima, kao gost predsednika Tita, predsednik Indiske vlade Džavaharlal Nehru. Tom prilikom su vođeni razgovori između najviših predstavnika Jugoslavije, Egipta i Indije.

Poseta predsednika Naser

Predsednik Republike Egipta Gamal Abdel Naser boravio je na poziv Predsednika Federativne Narodne Republike Jugoslavije u državnoj poseti Jugoslaviji od 12 do 19 jula 1956 godine. Time je predsednik Naser vratio posetu koju je predsednik Tito učinio Egiptu.

¹ Vidi: »Međunarodni kontakti SKJ i SSRN u 1956 godini«, »Jugoslavenski pregled«, februar 1957, str. 49.

U pratnji predsednika Naser nalazili su se ministar za komunalna pitanja i za planiranje Abdel-Latif Mahmud El Bogdadi, ministar inostranih poslova Dr. Mahmud Favzi, državni ministar i načelnik Kabineta Predsednika Republike Ali Sabri, veliki šambelan Ali Rašid, opunomoćeni ministar Abdel Gavad Ali Tobalah i drugi saradnici.

Pored trodnevnog boravka u Beogradu, predsednik Naser i članovi njegove pratnje, posetili su narodne republike Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Sloveniju, a poslednja dva dana boravka proveli su na Brionima. Predsednik Naser i njegovi saradnici obišli su veći broj industriskih objekata, naučno-kulturnih ustanova i druge znamenitosti. U čast predsednika Naser održana je vojna parada jedinica JNA i defile jedinica Jugoslovenske ratne mornarice.

Na svečanom ručku, koji je predsednik Tito priredio u čast predsednika Naser 13 jula u Beogradu, izmenjane su zdravice. Pošto je izrazio srdačnu dobrodošlicu i osvrnuo se na rezultate ostvarene prilikom svojih ranijih susreta sa predsednikom Naserom, predsednik Tito je, između ostalog, rekao: »Mi u Jugoslaviji, kao i ostala svjetska javnost, poklanjamo veliku pažnju razvoju događaja u tom dijelu svijeta (Srednji Istok), kome je mir neophodno potreban radi svestranog razvoja i napretka. Nažalost, na tom području prilike još uvijek nisu sasvim sređene. Mi smo, međutim, uvjereni, a i savremeni razvitak je pokazao, da se tu i uopšte mir i blagostanje mogu obezbijediti jedino na osnovu usvajanja principa da narodi sami budu gospodari u svojim zemljama. Uspjesi koje je Vaša vlada postigla sporazumima o Suceu i Sudanu ukazuju da je i u tom dijelu svijeta moguće mirnim putem rješavati i najkrupnije probleme, uz obostranu dobru volju i uz poštovanje principa nezavisnosti, ravnopravnosti i nemešanja u unutrašnje stvari...«

U odgovoru na zdravicu predsednika Tita, predsednik Naser je, između ostalog, rekao: »Nas jedne drugima još više približavaju naše slično prilaženje spolinoj politici, identičnost značaja koji pridajemo očuvanju međunarodnog mira i jedinstvo cilja kome težimo radi unapređenja saradnje među narodima. I vi i mi verujemo da se svetski mir može obezbediti samo putem priznavanja prava svake države da određuje svoju sopstvenu spolnu i unutrašnju politiku, prema svojim sopstvenim uslovima i bez bilo kakvog mešanja drugih zemalja... Zaista sam srećan što sam se još jednom sastao s Vama da nastavimo naše napore za unapređenje potpune saradnje između naših dveju zemalja i da time doprinesemo stvari svetskoga mira i razumevanja«.

Tokom posete predsednika Naser vođeni su srdačni i otvoreni razgovori između predstavnika dveju zemalja o svim pitanjima iz oblasti međusobnih odnosa i daljeg unapređenja uzajamne saradnje. Takođe je izvršena prijateljska razmena gledišta o glavnim međunarodnim problemima i opštem razviku međunarodne situacije. Sa egipatske strane, pored predsednika Naser, u razgovorima su učestvovali ministri El Bogdadi, Favzi i Ali Sabri, izvanredni i opunomoćeni ambasador u Beogradu Husein Ruždi i opunomoćeni ministar Tobalah. S jugoslovenske strane, pored predsednika Tita, u razgovorima su učestvovali potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, član Saveznog izvršnog veća Mijalko Todorović, izvanredni i opunomoćeni ambasador u Kairu Josip Đerđa, generalni sekretar Predsednika Republike Joža Vilfan i državni potsekretar Anton Vratuša.

Pored toga, predsednik Naser i njegovi saradnici vodili su informativne razgovore sa potpredsednikom Saveznog izvršnog veća Svetožarom Vukmanovićem o pitanjima ekonomske izgradnje i privredne saradnje dveju zemalja.

O rezultatima razgovora objavljen je 18 jula na Brionima kominike, u kome se ističe da su »poseta i razgovori protekli u atmosferi punog uzajamnog poverenja i srdačnog prijateljstva, koja karakteriše odnose između vlada i naroda dveju zemalja«.

»Predsednik Naser i predsednik Tito, kaže se u kominikeu, konstatovali su tokom razgovora veliku sličnost gledanja na glavne probleme savremenog sveta, kojima politika obeju zemalja prilazi rukovodeći se načelima miroljubive i aktivne koegzistencije i nepriključivanja blokovima... Oni su diskutovali o situaciji na Srednjem i Bliskom Istoku i ponovo potvrdili svoju podršku rezolucijama Bandunske konferencije u vezi sa ovim područjima«.

U pogledu međusobnih odnosa dveju zemalja, u kominikeu se konstatuje »da se odnosi uspešno razvijaju na načelima iznesenim u zajedničkoj izjavi od 5 januara 1956 godine«. Dva predstavnika su odlučila da se »korisna praksa direktne razmene mišljenja i lični kontakti na najvišem nivou produže i dalje i da se i međusobna konsultovanja održavaju u budućnosti redovno«. Zaključeno je da se u narednim mesecima pведу konkretni pregovori stručnjaka i nadležnih ustanova u cilju proširenja međusobne ekonomske saradnje i razmene. »Obimni informativni razgovori prilikom posete pokazali su se, pored toga, od znatne međusobne koristi i dva predstavnika su zaključila da se takvi kontakti nastave naročito u vidu razmene

iskustava i informacija sa područja ekonomske politike, planiranja itd.«. Takođe je zaključeno da se proširi kulturna saradnja i sklopi kulturna konvencija, kao i da se preduzmu odgovarajuće mere za ostvarenje saradnje i pomoći na tehničkom planu i u oblasti primene atomske energije u mirnodopske svrhe.

Trojni razgovori pretsednika Tita i Nasera i pretsednika Vlade Nehrua

Prilikom boravka pretsednika Nasera na Brionima, boravio je tamo 18 i 19 jula i pretsednik Indiske vlade Džavaharlal Nehru kao gost pretsednika Tita. U pratnji premijera Nehrua, koji je doputovao sa čerkom Indirom Gardi i dva unuka, nalazio se generalni sekretar indiskog Ministarstva inostranih poslova N. R. Pilai. Tom prilikom na Brionima i na susjednom ostrvu Vangi vođeni su razgovori između pretsednika Tita i Nasera i premijera Nehrua, u kojima su s jugoslovenske strane učestvovali i potpretsednici Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj i Aleksandar Ranković i državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, sa egipatske strane i ministri El Bogdadi, Favzi i Ali Sabri, a sa indiske strane i generalni sekretar Ministarstva inostranih poslova N. R. Pilai i izvanredni i opunomoćeni ambasador u Beogradu R. Dajal. U razgovorima koji su vođeni u atmosferi srdačnosti i prijateljstva izvršena je detaljna razmena gledišta o pitanjima od zajedničkog interesa.

Po završetku trojnih razgovora objavljena je 20 jula zajednička izjava trojice šefova vlada, u kojoj su u 13 tačaka sumirani rezultati vođenih razgovora.

Tri šefa vlada su »sa zadovoljstvom utvrdili da je politika koju vode njihove zemlje doprinela u izvesnoj meri smanjenju međunarodne zategnutosti i razvijanju ravnopravnih odnosa između zemalja. Najnoviji razvoj, kontakti i razgovori između rukovodilaca raznih zemalja, koji slede različitu politiku doprineli su boljem razumevanju međusobnih gledišta i sve širem afirmisanju principa miroljubive i aktivne koegzistencije«. Tri šefa vlada potvrdili su deset principa konferencije u Bandungu. »Oni su svesni da sukobi i zategnutost koji postoje danas u svetu dovode do straha i strepnje i u sadašnje vreme i u odnosu na budućnost«, i smatraju da se »ne može uspostaviti čvrsta osnova za mir dokle god ovaj strah i strepnja dominiraju svetom«. »Podela današnjeg sveta u vojne blokove zemalja ima tendenciju da ovaj strah učini trajnim. Mir se ne može postići podelom već težnjom ka kolektivnoj bezbednosti u svetskim razmerama i proširivanjem oblasti saradnje, kao i okončanjem dominacije jedne zemlje nad drugom«.

U pogledu razoružanja, tri šefa vlada su izrazili mišljenje da se »napredak u pravcu razoružanja treba u prvom redu da ostvari u okviru Ujedinjenih nacija i da uključi kako atomsko i termoo-nuklearno oružje, tako i klasično naoružanje, a takođe i odgovarajući nadzor nad izvršenjem postignutih sporazuma. Eksplozije masovnog uništavanja, čak i u eksperimentalne svrhe, treba da se obustave«, a »fisični materijal treba ubuduće da se koristi jedino u miroljubive svrhe«.

U pogledu međunarodnih ekonomskih problema, tri šefa vlada su istakli »da je potrebno i poželjno da se predloži specijalni fond Ujedinjenih nacija za ekonomski razvoj konstituiše i osposobi da efektivno deluje« i ukazali na »veliki značaj uklanjanja embarga i prepreka za normalno odvijanje i širenje međunarodne trgovine«.

Tri šefa vlada smatraju da su »tri glavne oblasti zategnutosti i mogućeg konflikta Centralna Evropa. Daleki Istok i oblast Srednjeg Istoka. Problemi Dalekog Istoka ne mogu biti rešeni na zadovoljavajući način bez pune saradnje Narodne Republike Kine. Tri šefa vlada izražavaju svoje uverenje da NR Kina treba da bude predstavljena u Ujedinjenim nacijama... Problemi Centralne Evrope usko su vezani sa problemom Nemačke. Ovo važno pitanje treba da bude rešeno u skladu sa željama nemačkog naroda putem sporazuma koji bi se postigli miroljubivim pregovaranjem. Na Srednjem Istoku oprečni interesi velikih sila otežavaju situaciju. Te probleme treba razmotriti prema njihovom značaju, vodeći računa o legitimnim ekonomskim interesima, ali zasnivajući rešenja na slobodi zainteresovanih naroda«.

U pogledu Alžira, tri šefa vlada »izrazili su svoje simpatije prema želji naroda Alžira za slobodom«, ukazali »da u Alžiru postoji znatan broj ljudi evropskog porekla čiji interesi treba da budu zaštićeni, ali to ne bi trebalo da ometa priznanje legitimnih prava Alžira« i »potpuno podržala sve napore u pravcu iznalaženja pravičnosti miroljubivog rešenja, a naročito u pogledu obustavljanja žestokih sukoba u ovoj oblasti. Obustavljanje vatre i pregovori između zainteresovanih strana treba da dovedu do miroljubivog rešenja tog problema«.

U zaključku, tri šefa vlada su istakli da su »svesni da problemi sveta ne mogu biti rešeni odjednom i da je potrebno strpljivo i dobrom voljom istrajati u pokušajima da se postignu rešenja«.

Poseta princa Kambodže Sihanuka

Na poziv vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije boravio je u Jugoslaviji od 19 do 24 jula 1956 godine princ Norodom Sihanuk na čelu delegacije Kambodže,

u misiji dobre volje. U pratnji princa Sihanuka nalazili su se princ Sisovat Monipong potpretsednik Ministarskog saveta i ministar inostranih poslova Nong Kimni, šef Generalštaba vazduhoplovstva pukovnik Ngo Hou i druga civilna i vojna lica.

Pretsednik Republike Josip Broz Tito primio je princa Sihanuka na Brionima 20 jula 1956. Posle boravka na Brionima, princ Sihanuk i ostali članovi kambodžanske delegacije posetili su razne industrijske objekte i naučnokulturne znamenitosti i ustanove u Narodnoj Republici Hrvatskoj i u Beogradu.

Tokom boravka u Jugoslaviji vođeni su na Brionima i u Beogradu razgovori između predstavnika dveju zemalja o pitanjima od uzajamnog interesa. U razgovorima na Brionima učestvovali su sa kambodžanske strane princ Norodom Sihanuk, princ Sisovat Monipong i potpretsednik vlade i ministar inostranih poslova Kambodže Nong Kimni. Sa jugoslovenske strane u razgovorima su učestvovali pretsednik Tito, potpretsednici Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj i Aleksandar Ranković, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović i generalni sekretar Pretsednika Republike Joža Vilfan. Kambodžanska delegacija nastavila je razgovor u Beogradu sa potpretsednikom Saveznog izvršnog veća Svetozarom Vukmanovićem o pitanjima ekonomske saradnje između dveju zemalja.

U kominikeu o poseti princa Sihanuka, koji je objavljen u Beogradu 23 jula, izražava se uverenje predstavnika dveju zemalja »u srećan budući razvoj međusobnih odnosa koji će služiti ne samo interesima dvaju naroda, već isto tako i stvari mira i međunarodne saradnje«.

»Dve strane smatraju, kaže se dalje u kominikeu, da je dosledna primena Ženevskih sporazuma o Indokini od strane Kambodže predstavljala važan doprinos održavanju mira u tom delu sveta. Jugoslovenska vlada se u potpunosti slaže sa odlukama Ženevske konferencije o poštovanju nezavisnosti, suvereniteta, jedinstva i teritorijalnog integriteta Kambodže«.

Dve strane smatraju da podela sveta u blokove predstavlja opasnost za svetski mir i da je takva podela prepreka za sporazumevanje i zbližavanje između naroda, što predstavlja jedan od bitnih ciljeva njihove spoljne politike.

Dve strane su ubeđene da će politika aktivne i miroljubive koegzistencije, koju njihove vlade sporvode, doprineti stabilizaciji međunarodnih odnosa i očuvanju svetskog mira. Dve vlade su naročito podvukle svoju privrženost principima na kojima počiva Organizacija ujedinjenih nacija«.

Šta se tiče uzajamnih odnosa između dveju zemalja, u kominikeu se navodi da je »Jugoslavija izrazila spremnost da u granicama svojih mogućnosti pruži u tom pogledu (ekonomska i tehnička saradnja) svoju pomoć Kambodži. Pored toga, dve strane su se sporazumele da pristupe kulturnoj razmeni radi boljeg upoznavanja i punijeg međusobnog razumevanja«.

U kominikeu se takođe ističe da je pretsednik Tito prihvatio poziv da poseti Kambodžu, koji mu je uručio princ Sihanuk u ime Kralja Kambodže.

Poseta pretsednika Sukarna

Na poziv pretsednika Republike Josipa Broza Tita, pretsednik Republike Indonezije Sukarno učinio je državnu posetu Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji od 12 do 18 septembra 1956 godine. Prilikom ove posete, pretsednika Sukarna su pratili ministar inostranih poslova H. Ruslan Abdulgani, prvi zamenik pretsednika Parlamenta Zainul Arifin drugi zamenik pretsednika Parlamenta Arudži Kartavinata, članovi Parlamenta Sukimin Virio-sandojo, J. Leimena i Sutarto Hadisudibio, kao i visoki funkcioneri različitih grana administracije i oficiri vazduhoplovnih, pomorskih i suvozemnih snaga.

Za vreme boravka u Jugoslaviji pretsednik Sukarno i njegova pratnja posetili su razne industrijske objekte i naučne i kulturne ustanove u Beogradu i narodnim republikama Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. U čast pretsednika Sukarna bio je priređen miting Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva na aerodromu u Batajnici.

Na svečanom ručku u čast pretsednika Sukarna, izražavajući srdačnu dobrodošlicu Pretsedniku Republike Indonezije, pretsednik Tito je, između ostalog, rekao: »Ja sa zadovoljstvom želim konstatovati da odnose između naših zemalja, iako su skorijeg datuma, prožima duh razumijevanja i obostrane želje za proširenjem i jačanjem međusobnih veza i saradnje na političkom, ekonomskom, kulturnom i drugim poljima. Dosašnja naša iskustva i naša slična gledišta na mnoge međunarodne probleme i metode za rješavanje tih problema — što je naročito došlo do izražaja u zajedničkom radu u Ujedinjenim nacijama — najbolja su potvrda istovjetnosti

težnji naša dva naroda da jačanjem uzajamnog prijateljstva što više doprinesu i učvršćenju mira u svijetu i razvijanju jedne konstruktivne i pozitivne međunarodne saradnje. Osvrćući se na aktuelnu međunarodnu situaciju, predsjednik Tito je rekao: »Zveckanje oružijem, makako ono bilo motivisano, dovodi u pitanje neke od osnovnih međunarodnih principa koji su kao krupna tekovina savremenog čovječanstva ušli u Povelju Ujedinjenih nacija, a u prvom redu principa nezavisnosti, ravnopravnosti i suvereniteta država... Mi u Jugoslaviji poklanjamo posebnu pažnju razvoju događaja na području Azije i Afrike, na kome Vaša zemlja igra tako značajnu ulogu. Dosadašnji razvoj događaja na tom prostornom području pokazao je da je u tom dijelu svijeta moguće učvrstiti mir i obezbijediti progres, ako se učvrsti nezavisnost i ravnopravnost njegovih zemalja«.

U svome odgovoru, predsjednik Sukarno je istakao da »nije potrebno ni reći da su Jugoslavija i Indonezija, dve mlade zemlje, u ovom nemirnom svetu stvorene da postanu veliki prijatelji sada i u budućnosti. U tom pogledu postoje široke mogućnosti da sarađujemo... Kako svet ima svoje određene burne tačke, ja sam siguran da naša saradnja neće biti samo na rečima. U ovom svetlu i govorim o gorućim problemima kao što su Alžir, Suec i Zapadni Irirjan, u pogledu koga smo mi lično zainteresovani. Kolonijalizam nije niukoliko mrtav. On još uvek postoji u Aziji i Africi i naši napori i podnesene žrtve uloženi su radi oslobođenja našeg naroda od kolonijalne tiranije koja je trajala pokolenjima i vekovima«.

Tokom posete održani su razgovori između indonežanskih i jugoslovenskih predstavnika, koji su se odnosili na međunarodne probleme, kao i na pitanja jugoslovensko-indonežanske saradnje. Sa indonežanske strane u razgovorima su učestvovali predsjednik Sukarno, ministar inostranih poslova H. Ruslan Abdulgani, izvanredni i opunomoćeni ambasador u Jugoslaviji Sudarsono, direktor Kabineta Predsednika Republike A. K. Pringodigdo i načelnik Odeljenja za studije i štampu Ministarstva inostranih poslova Suvito Kusumovidagdo. S jugoslovenske strane u razgovorima su učestvovali predsjednik Josip Broz Tito, potpredsjednici Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj, Aleksandar Ranković i Svetozar Vukmanović, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, državni potsekretar za inostrane poslove Srđa Prica i generalni sekretar Predsednika Republike Joža Vilfan.

Kao rezultat razgovora, 17 septembra je objavljena zajednička izjava, koju su potpisali državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović i ministar inostranih poslova H. Ruslan Abdulgani.

U zajedničkoj izjavi izražava se uverenje »da odnosi između Jugoslavije i Indonezije, kao i između svih drugih država, treba da budu zasnovani na politici aktivne i miroljubive koezistencije, na principima ravnopravnosti i međusobnog poštovanja teritorijalnog integriteta i suvereniteta, nemešanja u unutrašnje stvari i priznanja prava svakog naroda i države na nezavisni razvitak, bez obzira na postojeće ideološke, društveno-ekonomske i druge razlike — na principima koji su došli do izražaja i na Konferenciji u Bandungu«. Obe strane su »naročito istakle svoje uverenje da sve otvorene međunarodne probleme treba rešavati isključivo miroljubivim sredstvima i pomoću metoda pregovaranja i sporazumevanja«. One su takođe izrazile mišljenje »da već postignuti razvoj međunarodnih odnosa zahteva puno i ravnopravno učešće svih naroda, velikih i malih, u međunarodnom životu i da treba nastojati da se njihova ravnopravna uloga dođe do punog izražaja i u rešavanju problema u svetu«.

»Obe strane smatraju da je nejednaki stepen ekonomske razvijenosti zemalja u svetu jedan od osnovnih izvora međunarodne nestabilnosti. U vezi s tim one smatraju da zemljama kojima je, usled kolonijalizma ili drugih posebnih istorijskih uslova bio ometan ili otežan ekonomski razvitak, treba pružiti tehničku i ekonomsku pomoć u cilju smanjivanja i uklanjanja ove neravnomernosti«. U zajedničkoj izjavi se dalje kaže »da su kolonijalni problemi, koji još danas postoje u mnogim delovima sveta, kao što je problem Zapadnog Irirjana, izvor međunarodne zategnutosti i da je potrebno učiniti sve napore da se ovi problemi reše u najkraćem roku«.

U vezi sa Sueckim Kanalom, u zajedničkoj izjavi se izražava »duboka zabrinutost i mišljenje da bi ovaj problem trebalo rešiti na miroljubiv način, bez bilo kakve pretnje silom i na osnovu principa poštovanja suverenosti i dostojanstva Egipta, kao i vodeći računa o principu slobodne plovidbe«.

U pogledu Ujedinjenih nacija, u zajedničkoj izjavi se ističe poreba »ostvarenja principa univerzalnosti«. »Obe strane su potpuno saglasne da zemlje koje još nisu članovi, a ispunjavaju uslove iz Povelje Ujedinjenih nacija, treba da budu primljene bez odlaganja u ovu organizaciju«. »Kao konstruktivan doprinos svetskom miru treba da bude u prvom redu ostvarenje zakonito pravo Narodne Republike Kine na predstavništvo u Ujedinjenim nacijama«. Obe strane su takođe »saglasne da je potrebno neprekidno ulagati napore, prvenstveno kroz Ujedinjene nacije, za postizanje međunarodnih sporazuma«.

u cilju smanjenja naoružanja, kao i zabrane upotrebe atomskih i termonuklearnih oružja i eksperimenata s njima.

U pogledu međusobnih odnosa, u zajedničkoj izjavi se ističe da »obe strane izražavaju spremnost da prošire i ojačaju saradnju na tehničkom i ekonomskom polju i, između ostalog, da prošire uzajamnu trgovinu, za šta postoje široke mogućnosti«. One su se takođe saglasile »da razvijaju kulturnu saradnju putem razmene delegacija, studenata i stručnjaka u oblasti kulture, umetnosti i nauke«.

Na kraju zajedničke izjave se navodi da je predsjednik Republike Josip Broz Tito prihvatio poziv predsednika Sukarna da učini državnu posetu Indoneziji.

Poseta delegacije Rumunske vlade

Na poziv Vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije, delegacija Vlade Rumunske Narodne Republike, boravila je u zvaničnoj poseti Jugoslaviji od 20 do 29 oktobra 1956 godine, vraćajući na taj način posetu koju je delegacija Jugoslovenske vlade učinila Rumunskoj Narodnoj Republici juna 1956 godine.

Delegaciju Rumunske vlade sačinjavali su član Prezidijuma Velike narodne skupštine i prvi sekretar CK Rumunske radničke partije Georgi Georgiju-Dež, predsjednik Ministarskog saveta Stojka Kivu, prvi potpredsednik Ministarskog saveta Petre Borila, kandidat za člana Politbiroa CK Rumunske radničke partije Leonte Rautu, potpredsednik Ministarskog saveta Aleksandru Birladeanu i ministar inostranih poslova Grigore Preoteasa. U pratnji rumunske delegacije nalazili su se generalni direktor u Predsedništvu Ministarskog saveta Petre Kostake, kandidat za člana CK RRP Štefan Vojku, pomoćnik ministra spoljne trgovine Novak Mauričiu, pomoćnik ministra električne energije Stojka Popa, potpredsednik Državne planske komisije Simion Cajger i druge ličnosti.

Pored trodnevnog boravka u Beogradu, delegacija Rumunske vlade posetila je narodne republike Hrvatsku i Sloveniju. Tom prilikom je obišla više industriskih objekata, naučnih ustanova i kulturnih znamenitosti u Beogradu i Hrvatskoj i Sloveniji.

Na svečanom ručku priređenom 21 oktobra u čast delegacije Rumunske vlade, predsjednik Tito je, između ostalog, rekao: »Cim su otklonjeni historiska nepravda i nenormalno stanje u našim uzajamnim odnosima, za šta ne snose krivicu naša dva naroda, ti su se odnosi svakodnevno poboljšavali i već sada se mogu nazvati prijateljskim... Mi smatramo da naše socijalističke zemlje treba da služe kao primjer kako u regulisanju svojih uzajamnih odnosa, tako i na opštem međunarodnom planu. Uverjeni smo da su sada ostvareni potrebni preduslovi da naše dvije susedne zemlje mogu pristupiti razvijanju upravo takve saradnje i u svojim neposrednim odnosima, i u širem međunarodnom opsegu, a u prvom redu kroz organizaciju Ujedinjenih nacija«.

U svom odgovoru šef rumunske delegacije Georgi Georgiju-Dež je, između ostalog, rekao: »Život je u potpunosti dokazao da su čvrste veze, veze novog tipa, drugarske saradnje i uzajamne pomoći, poštovanja nezavisnosti i državnog suvereniteta između socijalističkih država, istorijski nužne. Takav karakter imaju prijateljski odnosi i saradnja između naših socijalističkih zemalja — Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike... Naše zemlje imaju slična gledišta o glavnim pitanjima međunarodne politike, one su čvrsto vezane zajedničkom željom da aktivno doprinesu stvari razvijanja mirnih odnosa između svih zemalja, jačanju poverenja između država i razvijanju ekonomske i kulturne razmene bez nametanja političkih uslova, na bazi jednakosti i uzajamne koristi«.

Tokom posete, predstavnici dveju zemalja vodili su razgovore o pitanjima razvijanja odnosa, saradnje i prijateljstva između dveju zemalja. Oni su takođe izvršili razmenu mišljenja o glavnim pitanjima aktuelne međunarodne situacije. Sa rumunske strane u razgovorima su učestvovali članovi rumunske vladine delegacije Georgiju-Dež, Stojka Kivu, Borila, Rautu, Birladeanu i Preoteasa, a sa jugoslovenske strane predsjednik Tito, predsjednik Savezne narodne skupštine Moša Pijade, potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj i članovi Saveznog izvršnog veća Ivan Gošnjak, Koča Popović i Mijalko Todorović. Razgovorima su sa rumunske strane prisustvovali izvanredni i opunomoćeni ambasador u Beogradu Nikola Guina i Petre Kostake, a sa jugoslovenske strane izvanredni i opunomoćeni ambasador u Bukureštu Nikola Vujanović i generalni sekretar Predsednika Republike Joža Vilfan.

O vođenim razgovorima objavljeno je na Brionima 27 oktobra zajedničko saopštenje, u kome se konstatuje »da je

razvoj međunarodnih odnosa u toku proteklih meseci potvrdio principe i poglede sadržane u zajedničkoj izjavi dveju vlada koja je potpisana u Bukureštu 26 juna 1956 godine. One će se i dalje rukovoditi tim principima i pogledima kako u razvijanju svojih uzajamnih odnosa, tako i u zajedničkom nastojanju da se učvrsti mir u svetu i razvije puna međunarodna saradnja. . . . One su posebno istakle svoje uverenje da sve otvorene međunarodne probleme treba rešavati isključivo miroljubivim sredstvima i pomoću metoda pregovaranja i sporazumevanja, u saglasnosti sa principima Povelje Ujedinjenih nacija».

Dve vlade su takođe izrazile svoje uverenje da je u Ujedinjenim nacijama »neophodno potrebno pristupiti rešavanju krupnih međunarodnih pitanja, među njima univerzalnosti Ujedinjenih nacija, a u prvom redu priznavanja zakonitih prava NR Kini na pretnostništvo u toj organizaciji, pitanja razaranja i zabrane atomskog i drugog oružja masovnog uništavanja, što šire i što slobodnije razmene dobara i pomoći ekonomskih nedovoljno razvijenim zemljama».

U pogledu bilateralnih odnosa, u zajedničkom saopštenju se ističe »da je uspešnim sprovođenjem u život zaključaka bukureštanskih sporazuma došlo do jačanja dobrosusedskih i prijateljskih odnosa između dveju zemalja. Kao rezultat tog pozitivnog razvoja zaključeno je više sporazuma i konvencija kojima se regulišu pojedina pitanja iz međusobnih odnosa. Takođe je izražena »obostрана spremnost za ulaganje daljih napora da se predviđeni nivo razmene prevaziđe u toku izvršavanja zaključenih sporazuma». U pogledu korišćenja hidroenergetskih izvora u predelu Đerdapa, »dve vlade su odlučile da se za rukovođenje i koordiniranje radova, koji će se preduzeti, obrazuje mešovita jugoslovensko-rumunska komisija». Pored izražene želje za proširivanje kontakata i razmene iskustava u oblasti nauke, kulture i umetnosti, dve vlade su podvukle i »svoju spremnost da, putem daljih kontakata predstavnika dveju zemalja na raznim područjima državne i društvene delatnosti, nastave proširivanje međusobne saradnje i upoznavanja, naročito razmenom delegacija radnog karaktera, — kao i jačanje prijateljskih i dobrosusedskih odnosa».

Na Brionima je 27 oktobra takođe objavljena Deklaracija o odnosima između Saveza komunista Jugoslavije i Rumunske radničke partije, koju je za CK SKJ potpisao generalni sekretar Josip Broz Tito, a za CK RRP prvi sekretar George Georgiju-Dez. Pored te deklaracije obavljeno je i svečano potpisivanje Trgovinskog i platnog sporazuma, Protokola o robnoj razmeni za 1957-60 godinu i Sporazuma o naučno-tehničkoj saradnji, koje je u ime Jugoslovenske vlade potpisao potpredsednik Saveznog izvršnog veća Svetozar Vukmanović, a u ime Rumunske vlade potpredsednik Ministarskog saveta Aleksandru Birladeanu, dok su Sporazum o kulturnoj saradnji potpisali državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović i ministar inostranih poslova Grigore Preoteasa.

Poseta potpredsednika Grčke vlade Karamanlis

Na poziv potpredsednika Republike Josipa Broza Tita, potpredsednik Ministarskog saveta Kraljevine Grčke Konstantin Karamanlis učinio je zvaničnu posetu Jugoslaviji od 4 do 8 decembra 1956 godine. Zajedno sa potpredsednikom Vlade Karamanlisom u Jugoslaviji je boravio ministar inostranih poslova Evangelos Averof. U njihovoj pratnji su bili načelnik Političkog odeljenja Ministarstva inostranih poslova Žorž Hristopulos i generalni direktor Političkog kabineta Potpredsednika Ministarskog saveta Stefan Siriotis.

Tokom ove posete potpredsednik Vlade Karamanlis posetio je razne industrijske objekte i kulturno-istorijske znamenitosti u Beogradu i njegovoj okolini.

POSETA DRŽAVNOG SEKRETARA ZA INOSTRANE POSLOVE BELGIJE

Državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović učinio je od 6 do 8 marta 1957 godine zvaničnu posetu Belgiji. Ovom posetom Koča Popović je vratio posetu ministru inostranih poslova Belgije Pol Anri Spaku, koji je u aprilu 1956 godine boravio u Jugoslaviji.

Državnog sekretara su pratili načelnik odeljenja u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove Jože Zemljak i šef kabineta državnog sekretara Momčilo Peleš.

Za vreme posete Belgiji Koču Popovića je primio belgijski kralj Boduen I, potpredsednik vlade Asila van Aker, potpredsednik Skupštine Ojmsmans, potpredsednik Senata Žijon. Državni sekre-

Na svečanom ručku u čast premijera Karamanlisa, u Saveznom izvršnom veću 5 decembra 1956 godine, potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj i premijer Karamanlis izmenjali su zdravice. U svojoj zdravici, potpredsednik Kardelj je posebno istakao da jugoslovensko-grčki »odnosi u svojoj celini predstavljaju danas primer koji potvrđuje mogućnost iskrene saradnje između država, posebno između država sa različitim društveno-ekonomskim sistemima. Jugoslavija i Grčka su izgrađivale i nastavljale da izgrađuju zajedničku platformu saradnje na raznim sektorima delatnosti, zahvaljujući, pored ostalog, i striktnoj primeni principa ravnopravnosti i uzajamnog poštovanja».

Odgovarajući na zdravicu potpredsednika Kardelja, potpredsednik Grčke vlade Karamanlis sa svoje strane je podvukao »da plodna i stabilna saradnja između Jugoslavije i Grčke predstavlja dragoceni faktor u naporima za organizovanje mira na osnovu visokih načela koje propisuje Povelja Ujedinjenih nacija. Ubeđen sam da bi verno prilagođavanje duhu kojim se rukovodi Povelja međunarodne organizacije i naročito primena načela pravde i ravnopravnosti oslobodili svet komplikacija, koje ga često potresaju».

Za vreme posete vođeni su razgovori između jugoslovenskih i grčkih predstavnika o pitanjima koja interesuju obe zemlje. S grčke strane u razgovorima su učestvovali potpredsednik Vlade Karamanlis, ministar inostranih poslova Averof, izvanredni i opunomoćeni ambasador u Beogradu Filon i načelnik Političkog odeljenja Ministarstva inostranih poslova Žorž Hristopulos, a sa jugoslovenske strane potpredsednik Republike Josip Broz Tito, potpredsednici Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj i Svetozar Vukmanović, vršilac dužnosti državnog sekretara za inostrane poslove Srđa Prica, izvanredni i opunomoćeni ambasador u Atini Mišo Pavičević i generalni sekretar Potpredsednika Republike Joža Vilfan.

U Beogradu je 7 decembra objavljeno zvanično saopštenje, u kome se kaže da je »razmena mišljenja, izvršena u prijateljskoj i srdačnoj atmosferi, pokazala punu saglasnost u gledanjima na pojedine međunarodne probleme, kao i na međusobne odnose između dveju zemalja».

»Obe strane su konstatovale, navodi se u zvaničnom saopštenju, da su postignuti značajni rezultati u razviku jugoslovensko-grčke saradnje, koja »odražava osnovne i trajne interese naroda dveju zemalja i predstavlja snažan faktor stabilnosti i mira u ovom delu sveta».

U vezi s problemom Kipra, »obe strane su istakle potrebu miroljubivog rešenja kiparskog pitanja u skladu sa težnjama kiparskog stanovništva i u interesu mira i međunarodne saradnje. Jugoslovenska vlada — polazeći od principa prava naroda na samoopredeljenje — izražava iskrene simpatije prema stanovništvu Kipra kao i spremnost da i ubuduće pruža moralno-političku podršku svim konstruktivnim naporima za iznalaženje pravednog rešenja ovog pitanja». Što se tiče Balkanskog saveza, dve vlade su se saglasile »o potrebi ulaganja daljih napora od strane triju partnera u cilju davanja pune vrednosti trojnoj saradnji».

Pridajući punu ozbiljnost događajima koji su u poslednje vreme doveli do pogoršanja međunarodnih odnosa i osuđujući upotrebu sile kao metoda u rešavanju međunarodnih spornih problema, obe strane su zauzele stanovište »da je najnoviji razvoj događaja još jednom pokazao kako veliku ulogu može da odigra Organizacija Ujedinjenih nacija kao efikasan instrument mira u rešavanju spornih pitanja u svetu. U tom smislu dve vlade će nastaviti s konstruktivnim naporima na jačanju Organizacije Ujedinjenih nacija».

Dve vlade su takođe izrazile »saglasnost o potrebi redovne razmene mišljenja, nastavljanja kontakata državnika dveju zemalja i daljeg učvršćenja i produbljivanja saradnje u svim oblastima od interesa za dva saveznička i prijateljska naroda».

tar se sastao i sa članovima Belgisko-jugoslovenske grupe za interparlamentarnu saradnju.

Sedmog marta održan je u Ministarstvu inostranih poslova Belgije duži sastanak između Koče Popovića i Pol Anri Spaka. Sastanku su prisustvovali sa jugoslovenske strane jugoslovenski ambasador u Belgiji Mihailo Javorski i načelnik odeljenja DSIP-a Jože Zemljak, a sa belgijske strane generalni sekretar Ministarstva inostranih poslova ambasador Šejven i generalni direktor Političkog odeljenja Ministarstva inostranih poslova ambasador Devlo de Fenf.

U saopštenju o razgovorima kaže se da je u toku sastanka koji je protekao u vrlo srdačnoj atmosferi izvršena »plodna razmena mišljenja o nizu aktuelnih pitanja sa područja međunarodne politike». Pošto su se ovakvi kontakti pokazali korisni, izražena je želja da se oni održavaju i ubuduće.

U saopštenju je konstatovano »da se razvoj postojećih odnosa između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Kraljevine Belgije odvijao na zadovoljstvo obe zemlje» i izražena je želja da se ovi odnosi još više poboljšaju i prodube.

OPŠTA SPOLJNO-POLITIČKA AKTIVNOST JUGOSLAVIJE

Aktivnost Jugoslavije u 1956 kretala se već utvrđenim linijama njene spoljne politike.

Na opštem međunarodnom planu jugoslovenska Vlada zalagala se za dalje jačanje miroljubive i ravnopravne saradnje i za primenu metoda sporazumevanja u rešavanju međunarodnih sporova. Određujući svoje stavove u pojedinim konkretnim problemima, ona se rukovodila uverenjem da treba podržati sve akcije koje doprinose popuštanju zategnutosti i olakšavanju međunarodnog sporazumevanja, a nastojati neutralisati akcije kroz koje se izražava politika zatvorenih blokovskih koncepcija i ideološko zaoštavanje u međunarodnim odnosima, tj. akcije koje su prepreka afirmacije politike miroljubive i aktivne koegzistencije.

U toku 1956 jugoslovenska Vlada obavila je u više mahova razmenu mišljenja na najvišem nivou sa vladama niza drugih zemalja o pojedinim problemima međunarodne politike. Vlada smatra da je praksa ovakvih razmena mišljenja povoljan i koristan metod međusobnog upoznavanja i približavanja gledišta u pitanjima zajedničkog ili opšteg međunarodnog interesa.

Kako u političkim kontaktima, koje su rukovodioci spoljne politike Jugoslavije održavali sa predstavnicima drugih zemalja, tako i u javnim istupanjima i u Ujedinjenim nacijama, Jugoslavija je, rukovodeći se opštim načelima svoje politike i procenom konkretnih međunarodnih interesa, podržavala sve napredne procese i tendencije, koji su se u toku 1956 naročito razvili na Bliskom Istoku i u Severnoj Africi u borbi za likvidaciju kolonijalnih ili sličnih odnosa političke ili ekonomske zavisnosti.

Posebno živu aktivnost jugoslovenska Vlada razvila je u drugoj polovini 1956 u Ujedinjenim nacijama — u Savetu bezbednosti i Generalnoj skupštini — povodom sueckog spora i događaja u Egiptu i Mađarskoj. Jugoslovenska delegacija u Ujedinjenim nacijama podržala je napore Saveta bezbednosti da se suecki spor likvidira mirnim putem i akcijama sporazumevanja, uz poštovanje suverenosti Egipta i zaštitu međunarodnih interesa u režimu suecke plovidbe, i u ovom smislu razvila vrlo živu aktivnost najpre u Savetu bezbednosti, a zatim i u Generalnoj skupštini. Jugoslovenska delegacija bila je zatim inicijator za primenu rezolucije Ujedinjenih nacija od 3 novembra 1950, na osnovu koje je hitno sazvano vanredno zasjedanje Generalne skupštine za razmatranje pitanja oružanog napada na Egipt. Akcija Jugoslavije u ovom slučaju predstavlja nesumnjivo značajan doprinos odbrani opšteg mira, koji je bio doveden u ozbiljnu opasnost.

Uzimajući učešća u diskusijama u Ujedinjenim nacijama povodom događaja u Mađarskoj, jugoslovenska delegacija zalagala se da se spreči kurs na zaoštavanje odnosa i sačuva objektivno posmatranje uzroka, opsega i posledica tih događaja, pri čemu je u prvom redu trebalo obezbediti da se, u interesu mađarskog naroda i mira, ovi događaji izoluju od blokovskih implikacija i da se stvarno doprinese naporima za povratak normalnog stanja u toj zemlji. Nažalost, ta zalaganja nisu uvek uspevala. Jugoslovenska delegacija morala se izjasniti protiv onih rezolucija koje su bile propagandnog karaktera i išle na dalje zaoštavanje.

U toku 1956 došlo je i do daljeg središavanja naših odnosa sa zemljama Istočne Evrope. Tu treba pre svega pomenuti posetu pretsednika Tita SSSR-u i NR Rumuniji juna 1956. Na planu međudržavnih odnosa i međunarodne

politike, jugoslovenska Vlada radila je na poboljšanju i učvršćivanju odnosa sa zemljama Istočne Evrope, smatrajući to obostrano korisnim, kao i značajnim sa stanovišta mira i međunarodne saradnje u svetu uopšte. Jugoslovenska Vlada smatra da ostvarenje načela postavljenih u deklaracijama donetim u Beogradu i Moskvi u toku 1955—1956, o odnosima među socijalističkim zemljama, odgovara uzajamnim interesima tih zemalja i opštim interesima mira. Vlada smatra da razlike u gledanju na pojedina pitanja ne treba da budu smetnja za razvoj tih odnosa i da utiču na stepen i obim međusobne saradnje.

U pogledu zapadnih zemalja jugoslovenska Vlada je težila da odnose dalje proširi i učvrsti, rukovodeći se načelima nezavisnosti i ravnopravnosti, međusobnog poštovanja i nemešanja u unutrašnje stvari, opštim interesima mira i što šireg razvoja međunarodne saradnje. Možemo sa zadovoljstvom konstatovati da nikakva krupnija otvorena pitanja iz međusobnih odnosa sa pojedinim zemljama nisu predstavljala smetnju za razvoj prijateljske saradnje u napred navedenim okvirima i da je postignut dalji napredak u tom razvoju.

Godinu 1956 karakteriše jačanje aktivnosti u pogledu razvijanja naših ekonomskih odnosa sa inostranstvom. Međunarodna privredna saradnja predstavlja važan sastavni deo politike aktivne koegzistencije. U toku godine proširili smo svoje ekonomske odnose, kako po broju, tako i po vrsti tih odnosa. Konkretni oblici kao i karakter instrumenata koji regulišu te odnose uslovljeni su stepenom našeg ekonomskog razvitka — pre svega stanjem našeg platnog bilansa — a takođe stanjem na svetskom tržištu i međunarodnim odnosima uopšte.

Jugoslavija je, kao ekonomski manje razvijena zemlja, posebno zainteresovana za razvijanje svojih ekonomskih odnosa sa inostranstvom, vodeći pri tome računa da ti odnosi sa svim zemljama jačaju što ravnomernije. Odgovarajuće forme privredne saradnje sa inostranstvom omogućuju brži razvitak naših proizvodnih snaga. Nastojeći da proširi svoje ekonomske odnose sa inostranstvom, Jugoslavija je, polazeći od činjenice da svetsko tržište predstavlja jedinstvenu celinu, u toku 1956 pomagala svaku akciju usmerenu uklanjanju prepreka razvoju odnosa na svetskom tržištu.

Aktivnost Jugoslavije u toku 1956 na ekonomskom planu došla je do svog punog izražaja ne samo u regulisanju bilateralnih odnosa, nego i u našoj aktivnosti u međunarodnim ekonomskim organizacijama, kao i u postepenom prilaženju raznim oblicima multilateralne ekonomske saradnje. Naročito napor, koje je poduzela jugoslovenska privreda u toku 1956 u povećanju volumena svoga izvoza, omogućili su ozbiljno proširenje naših ekonomskih odnosa sa nizom zemalja. U odnosu na 1955 značajno je povećan izvoz u evropske i aziske zemlje, a manji porast je ostvaren i u afričke zemlje. Povećanje izvoza omogućilo je i istovremeno povećanje naših kupovina na tim tržištima. Uvozom potrošne robe u znatnom obimu (oko 9,6 milijardi dinara) u cilju stabilizacije našeg tržišta omogućilo se proširenje asortimana kupovina na stranim tržištima. Proširenje izvoza doprinelo je i smanjenju deficita u platnom bilansu 1956. Naša aktivnost u razvijanju ekonomskih odnosa sa inostranstvom, povećanje izvoza, konverzija posleratnih komercijalnih dugova sa nekim zemljama u dugoročne, angažovanje investicionih kredita pod povoljnijim uslovima, regulisanje naših potraživanja sa Zapadnom Nemačkom i Mađarskom itd., predstavljaju ozbiljnu pomoć u programu materijalne izgradnje zemlje i povoljnu bazu za ostvarenje zadataka koji se postavljaju pred nas na međunarodnom ekonomskom planu.

(Iz Izveštaja Saveznog izvršnog veća za 1956 godinu)

RATIFIKOVANI MEĐUNARODNI SPORAZUMI

Na sednici održanoj 22. januara 1957. godine, Savezno izvršno veće je ratifikovalo sledeće međunarodne sporazume:

Revidirani standardni sporazum između FNRJ i Organizacije Ujedinjenih nacija, Međunarodne organizacije rada, Organizacije za poljoprivredu i ishranu UN, Organizacije UN za nauku, prosvetu i kulturu, Međunarodne organizacije za civilno vazduhoplovstvo, Svetske zdravstvene organizacije i Međunarodne unije za telekomunikacije, koji je potpisan u Beogradu 26. juna 1956. godine;

Trgovinski i platni sporazum između FNRJ i NR Rumunije od 27. oktobra 1956. godine;

Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji između FNRJ i NR Rumunije, koji je potpisan u Brionima 27. oktobra 1956. godine;

Sporazum između FNRJ i NR Mađarske o naučno-tehničkoj saradnji, koji je potpisan u Beogradu 29. maja 1956. godine;

Sporazum između Vlade FNRJ i Savezne Republike Nemačke o carinskom postupanju na dunavskim brodovima od 17. jula 1956. godine i Protokol uz ovaj Sporazum, kao i protokol o tumačenju i sprovođenju Sporazuma o privremenom regulisanju plovidbe Dunavom od 26. juna 1954. godine zajedno sa razmenjenim pismima od 17. jula 1956. godine;

Konvenciju između Vlade FNRJ i Vlade Bugarske Narodne Republike o zaštiti poljoprivrednog i šumskog bilja od štetočina i bolesti od 25. septembra 1956. godine;

Dopunski protokol uz Sporazum između FNRJ i NR Poljske o kreditu za nabavku industrijske i saobraćajne opreme u Poljskoj od 31. januara 1956. godine, koji je potpisan u Beogradu 27. novembra 1956. godine

Savezno izvršno veće na sednici održanoj 27. februara 1957. godine ratifikovalo je sledeće međunarodne sporazume:

Konvenciju o ustanovljenju međunarodne organizacije za legalnu meteorologiju, koja je doneta 12. oktobra 1955. godine u Parizu;

Protokole A i B, koji su zaključeni na diplomatskoj konferenciji sazvanoj radi stavljanja na snagu međunarodnih konvencija od 25. oktobra 1952. godine o železničkom transportu robe (CIM) i putnika i prtljaga (CIV) potpisanih u Bernu 18. juna 1955. godine;

Aranžman o olakšicama koje treba pružiti mornarima trgovačke mornarice radi lečenja veneričnih bolesti, Zapisnik o potpisivanju i Dodatak, koji su potpisani u Brislu 1. decembra 1924. godine;

Sporazum o poljoprivrednim proizvodima između FNRJ i SAD, potpisan u Beogradu 3. novembra 1956. godine i razmenjena pisma;

Sporazum o plaćanju između Vlade FNRJ i Vlade Savezne Republike Nemačke od 17. jula 1956. godine i razmenjena pisma;

Sporazum između FNRJ i Republike Italije o prenosu optantskih sredstava, koji je potpisan u Rimu 23. decembra 1950. godine;

Sporazum o regulisanju nerešenih finansijskih i privrednih pitanja između FNRJ i Narodne Republike Mađarske, sa protokolom, razmenjenim pismima i robnom listom, koji su potpisani su u Beogradu 29. maja 1956. godine;

Sporazum o izmeni Sporazuma između Vlade FNRJ i Vlade NR Mađarske o načinu predupređenja i ispitivanja graničnih incidenata na jugoslovensko-mađarskoj granici, zaključen 28. avgusta 1953. godine u Baji, koji je potpisan u Budimpešti 11. maja 1956. godine;

Konvenciju o sprečavanju i suzbijanju zaraznih i parazitskih bolesti u pograničnim područjima između FNRJ i NR Rumunije, koja je potpisana u Bukureštu 13. oktobra 1956. godine;

Sporazum o kulturnoj saradnji između FNRJ i NR Rumunije, od 27. oktobra 1956. godine;

Konvenciju između FNRJ i NR Albanije o čuvanju, održavanju i obnovi graničnih piramida, međupiramida i ostalih graničnih oznaka na državnoj jugoslovensko-albanskoj granici, koja je potpisana u Tirani 16. avgusta 1956. godine;

Konvenciju između FNRJ i Kraljevine Grčke o zaštiti bilja, od 11. septembra 1956. godine.

Savezno izvršno veće na sednici održanoj 28. marta 1957. godine ratifikovalo je sledeće međunarodne sporazume:

Protokol o pozajmici semenskog osa od strane Vlade FNRJ Vladi NR Mađarskoj, od 8. marta 1957. godine;

Plan operacija zdravstvene zaštite majke i deteta u Jugoslaviji, koji je zaključen između FNRJ, Svetske zdravstvene organizacije i Dečjeg fonda Ujedinjenih nacija, koji je potpisan u Beogradu 25. marta i u Ženevi 4. aprila 1955. godine;

Plan operacije za proizvodnju krvne plazme i gama globulina za upotrebu u radu zdravstvene službe majke i deteta u Jugoslaviji, zaključen između FNRJ, Svetske zdravstvene organizacije i Međunarodnog dečjeg fonda, koji je potpisan u Beogradu 15. juna i 6. i 9. oktobra 1953. godine u Ženevi i Parizu;

Sporazum između FNRJ i Kraljevine Danske o produženju važnosti Protokola o razmeni robe od 13. novembra 1953. godine sa robnim listama i razmenjenim pismima uz Protokol, kao i Protokola o plaćanju, koji je postignut razmenom nota od 18. jula 1956. godine;

Protokol o robnoj razmeni između FNRJ i NR Bugarske za 1957. godinu, sa robnim listama i razmenjenim pismom, koji je potpisan u Beogradu 29. decembra 1956. godine;

Trgovinski sporazum između FNRJ i Republike Indonezije sa robnim listama i pismima, koji je potpisan u Beogradu 14. decembra 1956. godine;

Sporazum o kulturnoj saradnji između Vlade FNRJ i Vlade NR Bugarske, koji je potpisan u Beogradu 24. decembra 1956. godine;

Sporazum između Vlade FNRJ i Vlade NR Albanije o vazdušnom saobraćaju, od 23. novembra 1956. godine;

Sporazum između Vlade FNRJ i Vlade NR Albanije o vodoprivrednim pitanjima sa Statutom Jugoslovensko-albanske komisije za vodoprivredu i Protokolom o ribarstvu na graničnim jezerima i rekama, koji su zaključeni 5. decembra 1956. godine;

Sporazum između FNRJ i SAD, Ujedinjene Kraljevine i Republike Francuske o daljem pružanju ekonomske tripartitne pomoći za period od 1. jula 1954. do 30. juna 1955. godine, koji je zaključen razmenom nota, na dan 7. 9. i 10. februara 1955. godine.

SADRŽAJ IZDATIH BROJEVA

STANOVNIŠTVO		Aluminijumska industrija	135 — 138
Porast stanovništva i gustina naseljenosti	1 — 6	KULTURA	
DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE		Ekonomski instituti	41 — 42
Savezna narodna skupština ..	7 — 12	Školski prostor	93
Zasedanje Savezne narodne skupštine	13 — 14; 71 — 72; 121	Radnički univerziteti	94 — 95
Razvoj radničkog samoupravljanja	15 — 22	Političko-informativni listovi ..	96 — 98
Lokalna samouprava	61 — 68	Ustanove u oblasti nuklearne energije	99 — 101
Sistem narodne odbrane	69 — 71	Filmovi proizvedeni u 1956 godini	102
Savezno izvršno veće	111 — 116	Visoka nastava	139 — 143
Parlamentarna delegacija u Velikoj Britaniji	116	Zaštita spomenika kulture ..	144 — 145
Organizacija sudova	117 — 120	Treći kongres Saveza filmskih radnika	145
Sednice Saveznog izvršnog veća ..	121 — 122	Književna dela u 1956 godini	146 — 148
POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE		SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE	
Treći plenum Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije	23 — 24	Dodatak na decu	103 — 104
Narodna omladina Jugoslavije	73 — 75	Finansiranje zdravstvenih ustanova	104 — 105
Sedmi plenum CK SKJ	75	Sanitarna inspekcija	106
Međunarodni kontakti SKJ i SSRNJ u 1956 godini	76 — 80	Socijalno osiguranje	149 — 152
Četvrti plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije	123	FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA	
Četvrti Kongres Saveza novinara Jugoslavije	123	Partizan Jugoslavije — Savez za telesno vaspitanje	43 — 44
Zajednička deklaracija delegacija CK KPF i CK SKJ	123 — 124	Sportisti na XVI Olimpijadi u Melburnu	44
Razgovori između predstavnika SSRNJ i Socijalističke partije Belgije	124	Deset godina Narodne tehnike — Saveza za tehničko vaspitanje	45 — 46
PRIVREDA		Savez sportova Jugoslavije ..	153 — 156
Savezni društveni plan za 1957 godinu	25 — 29	SPOLJNA POLITIKA	
Crna metalurgija	30 — 32	Jugoslovenski stav o događajima u Mađarskoj	47 — 52
Boksit	33 — 34	Jugoslovenski stav o sueckoj krizi	53 — 54
Hidro sistem Dunav—Tisa—Dunav	35	Međunarodni ugovori zaključeni u 1956 godini	55 — 60
Lična potrošnja	36 — 38	Diplomatsko-konzularna predstavništva	107 — 110
Ekonomsko-finansijski odnosi sa inostranstvom	39 — 40	Državne posete u 1956 godini	157 — 164
Trgovačka mornarica i luke	81 — 84	Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Belgiji ..	164
Gradnja stanova i stanovanje	85 — 89	Opšta spoljno-politička aktivnost Jugoslavije	165
Proizvodnja i prerada uglja ..	90 — 92	Ratifikovani međunarodni sporazumi	166
Elektroprivreda	125 — 130		
Drumski saobraćaj	131 — 134		

Publikacija izlazi svakog meseca. / Godišnja pretplata 3.000 dinara.
/ Tekući račun kod Narodne banke br. 1032 — T — 645. / Redakcija: Ulica
Dečanska 12, tel. 24-751. / Administracija: Ulica Kosmajka 7, tel. 22-778.
pošt. fah 62 / Beograd

Štampa Beogradski grafički zavod, Beograd

